

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DENİZ YETKİ ALANLARI UYUŞMAZLIKLARI KAPSAMINDA
DOĞU AKDENİZ'DE DURUM DEĞERLENDİRMESİ**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Halis BALCIOĞLU**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Aşkın İnci SÖKMEN**

İstanbul-2016

TEZ TANITIM FORMU

- YAZAR ADI SOYADI** : Halis BALCIOĞLU
- TEZİN DİLİ** : Türkçe
- TEZİN ADI** : Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz'de Durum Değerlendirmesi.
- ENSTİTÜ** : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- ANABİLİM DALI** : Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
- TEZİN TÜRÜ** : Yüksek Lisans
- TEZİN TARİHİ** : .19.02.2016
- SAYFA SAYISI** : 180
- TEZ DANIŞMANLARI** : Yrd. Doç.Dr. Aşkın İnci SÖKMEN
- DİZİN TERİMLERİ** : Doğu Akdeniz, Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Yetki Alanları, Münhasır Ekonomik Bölge, Doğal Gaz.
- TÜRKÇE ÖZET** : Bu çalışmada, Doğu Akdeniz'in tarihsel ve stratejik önemine istinaden münhasır ekonomik bölgelerin (MEB) belirlenmesinde, kıyıdaş devletlerinin takındıkları tutumlar uluslararası deniz hukuku ve yargı kararları çerçevesinde incelenmiştir. Gelişen yeni teknolojiler ve artan enerji ihtiyacı Doğu Akdeniz'de yeni doğal gaz kaynaklarının keşfine yol açmıştır. Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY)'nin 12'nci. parselde sondaja başlaması üzerine yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Türkiye'nin; hakkaniyete uygun MEB haritası ortaya koyabilmesi, doğal gaz ve doğal gazın pazarlanmasında söz sahibi olabilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.
- DAĞITIM LİSTESİ** : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezine

Halis BALCIOĞLU

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DENİZ YETKİ ALANLARI UYUŞMAZLIKLARI KAPSAMINDA
DOĞU AKDENİZ'DE DURUM DEĞERLENDİRMESİ**

**SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Halis BALCIOĞLU**

**Tez Danışmanı
Yrd. Doç. Dr. Aşkın İnci SÖKMEN**

İstanbul-2016

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Halis BALCIOĞLU

...../...../2016

İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Halis BALCIOĞLU'nun "Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlıkları Kapsamında Doğu Akdeniz'de Durum Değerlendirmesi" adlı tez çalışması, jürimiz tarafından SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER anabilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan Yrd.Doç.Dr.Yavuz ÇİLLİLER

Üye Yrd.Doç.Dr.Aşkın İnci SÖKMEN
(Danışman)

Üye Yrd.Doç.Dr.Emine AKÇADAĞ

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

... / ... / 2016

R.Kutay KARACA

Doç. Dr.

Enstitü Müdürü

ÖZET

Bu çalışmada; Doğu Akdeniz'in tarihsel ve stratejik önemine istinaden münhasır ekonomik bölgelerin (MEB) belirlenmesinde kıyıdaş devletlerin takındıkları tutumlar, uluslararası deniz hukuku ve yargı kararları çerçevesinde incelenmiştir. Uluslararası deniz hukuku çerçevesinde deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin kavram ve kurallar ortaya konulmuştur. Türkiye'nin çevre denizlerinde ki deniz yetki alanı sınırlandırmalarına ilişkin uygulamalara değinilmiş, ayrıca dünyanın çeşitli coğrafyalarındaki kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırmasına ilişkin örnek teşkil eden uluslararası yargı kararları aktarılmıştır.

Dünyada gelişen yeni teknolojiler, artan enerji ihtiyacı ve bağımlılığı ile ekonomik sorunlar Doğu Akdeniz'de yeni doğal gaz kaynaklarının araştırılmasına ve keşfine yol açmıştır. Bu gelişmelerle birlikte Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) Kıbrıs Adası'nın güneyinde, ilan ettiği doğalgaz arama sahasında bulunan 12'nci parselde sondaj çalışmalarına başlayacağını duyurması üzerine yaşanan gelişmeler ele alınmıştır. Türkiye'nin uluslararası deniz hukuku ve yargı kararları çerçevesinde bölgeye ait özel durumları dikkate alan ve hakkaniyete uygun MEB haritası ortaya koyabilmesi ve doğal gaz ile doğal gazın pazarlanmasında söz sahibi olabilmesi için çözüm önerileri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Doğu Akdeniz, Uluslararası Deniz Hukuku, Deniz Yetki Alanları, Münhasır Ekonomik Bölge, Doğal Gaz.

SUMMARY

In this study, based on the historical and strategic importance of the Eastern Mediterranean, the attitudes taken by the riparian countries in determining the restricted economic zones are examined in the framework of international maritime law and judicial decisions. Concepts and rules concerning the restriction to maritime jurisdictions have been revealed within the framework of international maritime law. The study refers to Turkey's practices on the restrictions to maritime jurisdictions in the peripheral seas. In addition, international judicial decisions on various geographies of the world are set as the examples of continental shelf and restricted economic zones.

The new technological developments, rising energy needs and dependencies as well as economic hardships paved the way for the research and exploration of new natural gas resources in the Eastern Mediterranean. Along with these developments, this study deals with the current developments occurred after the declaration of the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus on its approach to start drilling works in the south of Cyprus in the area which is called the 12th parcel of the natural gas research zone. Within the scope of international maritime law and judicial decisions various solutions are proposed for Turkey to produce a region-oriented and righteous restricted economic zone and has a voice in natural gas business in general, including marketing.

Keywords: Eastern Mediterranean, International Maritime Law, Maritime Jurisdictions, Restricted Economic Zone, Natural Gas.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER	III-IV
KISALTMALAR LİSTESİ	V
TABLolar LİSTESİ	VI
HARİTALAR LİSTESİ	VII
GRAFİKLER LİSTESİ	VIII
ŞEKİLLER LİSTESİ	IX
ÖN SÖZ	X
GİRİŞ	1-2
BİRİNCİ BÖLÜM: DEVLETİN BELİRLİ EGEMEN HAKLARA SAHİP OLDUĞU ULUSLARARASI DENİZ ALANLARI	3
1.1. EGEMEN HAKLARIN KULLANILDIĞI DENİZ ALANLARI	3
1.1.1. Bitişik Bölge	3
1.1.2. Kıta Sahanelığı	6
1.1.2.1. Kıta Sahanelığı Kavramı ve Gelişimi	6
1.1.2.2. Kıta Sahanelığı'nın Sınırları	8
1.1.2.3. Kıta Sahanelığı'nın Hukuki Rejimi	10
1.1.3. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)	13
1.1.3.1. MEB Kavramı ve Gelişimi	13
1.1.3.2. Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları	15
1.1.3.3. Münhasır Ekonomik Bölgenin Hukuki Rejimi	16
1.1.4. Kıta Sahanelığı ile MEB Arasındaki Temel Farklılıklar	18
İKİNCİ BÖLÜM: TÜRKİYE'NİN ÇEVRE DENİZLERİNDE DURUM	22
2.1. KARADENİZ VE EGE DENİZİ'NDEKİ UYGULAMALAR	22
2.1.1. Karadeniz'de Yetki Alanı Sınırlandırmaları	22
2.1.2. Ege Denizi'nde Yetki Alanı Sınırlandırmaları	26
2.1.2.1. Yunanistan'ın İddiaları	29
2.1.2.2. Türkiye'nin İddiaları	32
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI, GELİŞİMİ VE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN İLKELER	37
3.1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN TANIM VE KAPSAMI	37
3.1.1. Uluslararası Deniz Hukukunun Gelişimi ve Kaynakları	37
3.1.2. Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesine İlişkin İlkeler	43
3.1.2.1. Hakkaniyet Prensipleri	43
3.1.2.2. Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davası ve Sonrası	44
3.1.2.3. BMDHS Sonrasındaki Süreç	46
3.1.2.4. Eşit Uzaklık	48
3.1.2.5. Coğrafyanın Üstünlüğü	49
3.1.2.6. Oransallık ve Kapatmama İlkesi	51
3.1.2.7. Diğer Faktörlere İlişkin Prensipler	53
3.1.2.7.1. Adalar	53
3.1.2.7.2. Deniz Tabanındaki Jeo. ve Jeolojik Özellikler	57
3.1.2.7.3. En Düşük Cezir Çizgisi Unsurlar ve Kayalıklar	57
3.1.2.7.4. Bölgesel Sınırlar	58
3.1.2.7.5. Doğal Kaynaklar	58
3.1.2.7.6. Güvenlik	59

İÇİNDEKİLER

SAYFA

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI YARGI VE HAKEM KARARLARI	61
4.1. ULUSLARARASI YARGI VE HAKEM KARARLARI	61
4.1.1. Kuzey Denizi Kıta Sahanelığı Davaları	62
4.1.1.1. Hollanda ve Danimarka'nın İddiaları	63
4.1.1.2. Federal Almanya'nın İddiaları	64
4.1.2. İngiltere - Fransa (Manş Denizi) Kıta Sahanelığı Sınırlandırılması	68
4.1.2.1. Fransa'nın İddiaları	69
4.1.2.2. İngiltere'nin İddiaları	69
4.1.3. Tunus - Libya Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması	72
4.1.3.1. Tunus'un İddiaları	74
4.1.3.2. Libya'nın İddiaları	74
4.1.4. ABD - Kanada Maine Körfezi Sınırlandırılması Davası	78
4.1.4.1. ABD'nin İddiaları	79
4.1.4.2. Kanada'nın İddiaları	80
4.1.5. Libya - Malta Kıta Sahanelığının Sınırlandırılması Davası	84
4.1.5.1. Malta'nın İddiaları	85
4.1.5.2. Libya'nın İddiaları	85
4.1.6. Eritre -Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası	90
4.1.6.1. Eritre'nin İddiaları	91
4.1.6.2. Yemen'in İddiaları	92
4.1.7. Kanada - Fransa (Saint Pierre & Miquelon) Davası	97
4.1.7.1. Fransa'nın İddiaları	98
4.1.7.2. Kanada'nın İddiaları	98
BEŞİNCİ BÖLÜM: DOĞALGAZ KAYNAKLARI ÖZELİNDE, DOĞU AKDENİZDE DENİZ YETKİ ALANLARI SINIRLANDIRILMASI	102
5.1. DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ	102
5.1.1. Doğu Akdeniz	102
5.1.2. Stratejik Önemi	104
5.2. DOĞU AKDENİZ'DE DOĞALGAZ KAYNAKLARI	114
5.3. DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANI SORUNU	117
5.3.1. Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Yönelik Anlaşmalar	119
5.3.2. Tarafların Görüşleri	120
5.3.2.1. Yunanistan	121
5.3.2.2. GKRY	125
5.3.2.3. Türkiye	130
5.3.2.4. KKTC	135
5.3.2.5. İsrail	138
5.3.2.6. Lübnan	141
5.3.2.7. Suriye	143
5.3.2.8. Mısır	145
5.3.2.9. Libya	149
5.3.2.10. İngiltere	152
ALTINCI BÖLÜM: SONDAJ KRİZİ	155
6.1. SONDAJ KRİZİ VE NEDENLERİ	155
SONUÇ	164
KAYNAKÇA	170

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BHP	: Barbaros Hayrettin Paşa
BM	: Birleşmiş Milletler
BMDHK	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Konferansı
BMDHS	: Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi
BTC	: Bakü Ceyhan Boru Hattı
CKBBS	: Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi
CKSS	: Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
IAEA	: Uluslararası Atom Enerji Ajansı
ICJ	: International Court of Justice
KKTC	: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KSBBS	: Kıta Sahanlığı Bitişik Bölge Sözleşmesi
LNG	: Sıvılaştırılmış Doğal Gaz
NATO	: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
R.G.	: Resmî Gazete
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyet Birliği
Tcf	: Trilion Cubic Feet
TPAO	: Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
USGS	: Birleşik Devletler Jeolojik Araştırma Raporu

TABLULAR LİSTESİ

SAYFA

Tablo-1: BMDHS Göre Belirlenen Deniz Sınırlarındaki Haklar ve Yetkiler	19
Tablo-2: Doğu Akdeniz'deki Coğrafi Ölçümler ve Kıyı Uzunlukları.....	121
Tablo-3: Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Krizi Süreçsel Özeti.....	156

HARİTALAR LİSTESİ

	SAYFA
Harita-1: Karadeniz'de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması.....	23
Harita-2: UAD Tarafından Romanya - Ukrayna Arasında Çizilen Sınır Alanı.....	25
Harita-3: Ege Denizi Haritası.....	27
Harita-4: Kuzey Denizi Haritası.....	66
Harita-5: Manş Denizi Haritası.....	71
Harita-6: Tunus - Libya Haritası.....	75
Harita-7: ABD - Kanada Main Körfezi Haritası.....	83
Harita-8: Libya - Malta Davas Haritası.....	87
Harita-9: Eritre - Yemen Haritası.....	93
Harita-10: Kanada-Fransa Haritası.....	100
Harita-11: Doğu Akdeniz Haritası.....	102
Harita-12: Yapılan/Devam Eden/Plan. Petrol/Doğal Gaz Boru Hattı Projesi.....	109
Harita-13: İsrail Doğal Gazının Planlanan Boru Hattı Projeleri.....	113
Harita-14: 2014 Yılı Dünya İspatlanmış Doğal Gaz Rezervleri Dağılımı.....	114
Harita-15: Levant Havzası.....	115
Harita-16: Kıbrıs - İsrail - Mısır-Girit Arasındaki Bölge.....	115
Harita-17: Herodot Olarak Adlandırılan Bölgesi.....	116
Harita-18,19: GKRY-Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye Kabul Ettirmeye Çalıştıkları Deniz Yetki Alanları.....	117
Harita-20: Deniz Yetki Alanlarının Sınır. Yönelik İlan ve Anlaşmalar.....	120
Harita-21: Karaada (Ro), Meis Fener Adası (İpsili).....	122
Harita-22: Yunanistan'ın İlan Ettiği Araştırma Bölgesi.....	122
Harita-23: Doğu Akdeniz'de Sismik Araştırma Sahaları, Hidrokarbon Arama Faaliyetleri.....	128
Harita-24: Doğu Akdeniz'de TPAO'ya Türkiye ve KKTC Tarafından Verilen Ruhsat Alanları.....	134
Harita-25: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar.....	137
Harita-26: İsrail'in Doğal Gaz Sahaları.....	139
Harita-27: GKRY ile Yapılan Anlaşmada İsrail Kayıplarını Gösterir Harita.....	140
Harita-28: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar.....	141
Harita-29: GKRY ile Yapılan Anlaşmada Lübnan'ın Kaybını Gösterir Harita.....	142
Harita-30: Suriye'nin Petrol Arama Sahaları ve Muhtemel Deniz Yetki Alanımız.....	145
Harita-31: GKRY ve Yunanistan'ın Tezlerini Kabul Etmesi halinde Mısır'ın Kaybedeceği Alan.....	147
Harita-32: Libya ile Anlaşma İmzalanması Durumunda MEB Sınırlarında Oluşacak Değişiklik.....	150
Harita-33: Libya Yunanistan'ın Tezlerini Kabul Etmesi Halinde Kaybedeceği Alan.....	151
Harita-34: Kıbrıs Adasındaki İngiliz Üslerinin Deniz Yetki Alanları.....	153
Harita-35 : Doğu Akdeniz Enerji Şirketleri Faaliyet Alanları.....	158

GRAFİKLER LİSTESİ

SAYFA

Grafik-1: 2014 Yılı En Fazla Doğal Gaz Rezervine Sahip ilk 10 Ülke	109
Grafik-2: 2000-2013 Yılları Türkiye'nin Petrol ve Doğal Gaz Tüketimi.....	110
Grafik-3: 2000-2014 Yılları Türkiye'nin Doğal Gaz Arzı ve Yerli Üretim Oranları	110
Grafik-4: 2014 Yılında Türkiye'nin İthal Ettiği Doğal Gazın Kaynak Ükelere Göre Dağılımı	111
Grafik-5: 2000 - 2014 Yılları Arasında Türkiye Doğal Gaz Üretimi.....	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

	SAYFA
Şekil-1: Bitişik Bölge (contiguous zone).....	5
Şekil-2: Jeolojik Kıta Sahanelığı.....	6
Şekil-3: Múnhasır Ekonomik Bölge.....	13
Şekil-4: Kıta Sahanelığı ile MEB Arasındaki Fark.....	19

ÖN SÖZ

Deniz yetki alanları uyuşmazlıkları kapsamında Doğu Akdeniz'de durum değerlendirmesi konulu yüksek lisans bitirme tezim hiç şüphesiz birçok değerli insanın maddi ve manevi katkılarının ortak ürünüdür.

Yoğun çalışma ortamına rağmen öncelikle yüksek lisans eğitimime destek verip, yakaladığım bu fırsatı kullanma imkanı sağlayan şube müdürüm Hv.Öğ.Alb.Altan YALÇIN'a; çalışmamın her aşamasında değerli katkı ve rehberlikleriyle beni yönlendiren tez danışmanım saygıdeğer hocam Yrd.Doç.Dr.Aşkın İnci SÖKMEN'e, eğitim hayatıma devam etmemde önemli katkıları olan Doç.Dr.R.Kutay KARACA'ya sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca tez çalışmamda gösterdiği fedakârlık, sabır ve manevi destekle daima yanımda olan ve zamanından çaldığım eşim Sezin BALCIOĞLU'na teşekkürlerimi ve sevgilerimi sunarım.

Halis BALCIOĞLU

GİRİŞ

Denizlerin farklı coğrafi özelliklere sahip olması nedeniyle, kıyıları karşılıklı ve yan yana olan devletler arasında anlaşmazlıklara sebep olan Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) kavramı yarı kapalı olan ve karşılıklı kıyı mesafesinin 400 deniz miline ulaşmadığı Doğu Akdeniz'de de, gerek ekonomik, gerekse politik yönden önem arz eden bir konudur. Doğu Akdeniz'de enerji kaynaklarının keşfi ile birlikte MEB tarihten gelen uyuşmazlıklar ile birleşerek Türkiye açısından çözüm bekleyen konulardan birisi olmuştur.

Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ve Yunanistan ikilisinin yaptığı anlaşmalar ile MEB'ler belirleyerek Türkiye'yi Antalya Körfezine hapsedmek istemesi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC)'nin meşru, eşit ve ayrılmaz haklarını yok sayması problemleri karşısında, GKRY'nin Doğu Akdeniz'de yaptığı MEB sınırlandırma anlaşmalarının uluslararası hukuk kurallarına uygunluğu, Doğu Akdeniz'de özel durumları dikkate alan ve hakkaniyete uygun MEB sınırlarının uluslararası hukuk kurallarına göre nasıl olması gerektiği, Doğu Akdeniz'deki gelişmeler açısından Türkiye tarafından alınabilecek tedbirlerin neler olabileceği sorularına yanıtlar aranmıştır.

Çalışmada ayrıca devletlerin uluslararası haklara sahip olduğu deniz alanları ve deniz yetki alanlarının belirlenmesine ilişkin ilkeler açıklanarak deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası yargı ve hakem kararları çerçevesinde KKTC tarihçesi ve görüşme süreci kapsam dışı tutularak literatür taraması yöntemi ile Doğu Akdeniz'de hakkaniyete uygun MEB sınırlarının belirlenmesi hedeflenmiştir.

Deniz yetki alanları uyuşmazlıkları kapsamında doğu Akdeniz'de durum değerlendirmesi konulu tez çalışması altı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde devletlerin belirli egemen haklara sahip olduğu uluslararası deniz alanlarından olan bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge kavramlarının tanımları, gelişimleri ve farklılıkları açıklanmıştır.

İkinci bölümde, Türkiye'nin çevre denizlerinden olan Karadeniz'de ve Ege Denizi'nde ki yetki alanı sınırlandırmaları ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde, uluslararası deniz hukukunun temel kavramları, gelişimi ve kaynakları ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin ilkeler ve prensiplere değinilmiştir.

Dördüncü bölümde, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasına ilişkin uluslararası yargı ve hakem kararlarına ait örnek davalar incelenmiştir.

Beşinci bölümde, Doğu Akdeniz'in tarihi ve stratejik önemine değinilerek, keşfi yapılan doğal gaz kaynakları özelinde, deniz yetki alanları sınırlandırılmasına yönelik yapılan anlaşmalar ve tarafların görüşleri ele alınmıştır.

Altıncı bölüm, Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası'nın tek ve meşru temsilcisi olduğunu iddia eden GKRY'nin 19 Eylül 2011 tarihinde 12'nci parselde sondaja başlamasıyla birlikte ortaya çıkan sondaj krizi ve gelişmeler mercek altına alınmıştır.

Sonuç bölümünde ise Türkiye'nin uluslararası deniz hukuku ve yargı kararları çerçevesinde bölgeye ait özel durumları dikkate alan ve hakkaniyete uygun MEB haritası ortaya konulmuş, Türkiye'nin bölgede bulunan doğal gaz ile doğal gazın pazarlanmasında söz sahibi olabilmesi için çözüm önerilerine yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEVLETİN BELİRLİ EGEMEN HAKLARA SAHİP OLDUĞU ULUSLARARASI DENİZ ALANLARI

1.1. EGEMEN HAKLARIN KULLANILDIĞI DENİZ ALANLARI

İnsanlığın denizlerden yararlanması ulaşım, ticaret ve doğal kaynaklarının ve zenginliklerinin kullanılması ile gerçekleşmektedir. Bugünkü uygulanan Uluslararası hukuk açısından deniz “ulusal sınırlar içindeki deniz alanları” ve “ulusal sınırlar dışındaki deniz alanları” olmak üzere iki ana gruba ayrılmaktadır. Uluslararası hukuka göre; ulusal sınırlar içindeki deniz alanları iç sular, kara suları, takımada suları ve boğazlardan oluşmaktadır. “Ulusal sınırlar dışındaki deniz alanları” ise bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığı, açık deniz ve uluslararası deniz yatağı teşkil etmektedir. Açık denizlerin kıyıya yakın bazı kesimlerinde, kıyı devletinin belirli birtakım egemen haklara sahip olduğu alanlar bulunmaktadır. Bu alanlar ise bitişik bölge, kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge olarak belirlenmiştir.¹

Bu çalışmada devletin belirli egemen haklara sahip olduğu uluslararası deniz alanlarından olan Doğu Akdeniz münhasır ekonomik bölgesi üzerinde durulacaktır.

1.1.1. Bitişik Bölge

Bitişik bölge (contiguous zone), kıyı devletinin sahip olduğu karasularına bitişik olan ve açık deniz alanının belirli bir mesafesine kadar uzanan ve kıyı devletine bir takım sınırlı yetkilerin tanındığı açık deniz alanıdır.² İlk bitişik bölge iddiası 1736’da İngiltere tarafından ortaya atılmış, 18 ve 19’uncu yüzyıllarda Hovering Acts adı altında çıkardığı yasaların konusunu oluşturmuştur.³

Bitişik bölge, hukuki olarak 1958 tarihli Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi’nin 24’üncü maddesinde tanımlanmıştır. Bu tanım, genişlik

¹ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk*, 9.Baskı, Turhan Yayınları, Ankara, 2010, s.250

² Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Dersleri*, Beta Yayınları, İstanbul, 1996, s.190

³ Hüseyin Pazarıcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 2.Kitap*, Turhan Yayınları, Ankara, 2005, s.370

konusunda yapılan bir değişiklik dışında 1982 tarihli Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi'nin 33'üncü maddesinde olduğu gibi benimsenmiştir.⁴

1958 Cenevre Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi (CKBBS)'nin 24'üncü maddesinin 1'inci ve 2'nci fıkraları uyarınca;⁵

1. "Kıyı devleti, kara sularına bitişik olan açık denizin bir bölgesinde, aşağıdaki hususlarda gerekli denetimleri yapabilir:

a. Ülkesi üzerinde veya kara sularında gümrük, maliye, göçmenlik veya sağlık düzenlemelerinin ihlal edilmesini önlemek;

b. Yukarıdaki düzenlemelerin, ülkesi üzerinde veya kara sularında gerçekleşen ihlallerini cezalandırmak.

2. Bitişik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın itibaren 12 milin ötesine geçemez."

1982 Birleşmiş Milletler Deneiz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin 33'üncü maddesinde de 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanelığı Sözleşmesi (CKSS)'nin 24'üncü maddesindeki tanım aynen benimsenmiş olmakla birlikte kıyı devletinin yetki alanı 12 milden 24 mile çıkarılmıştır. BMDHS 33'üncü maddesi uyarınca;⁶

1. "Bitişik bölge olarak adlandırılan, kara sularına bitişik olan bir bölgede kıyı devleti aşağıdaki amaçlarla gerekli kontrolleri yapabilir:

a. Ülkesi üzerinde veya kara sularında gümrük, maliye, sağlık veya göçmenlik ile ilgili kanun ve kurallarına ilişkin ihlalleri önlemek;

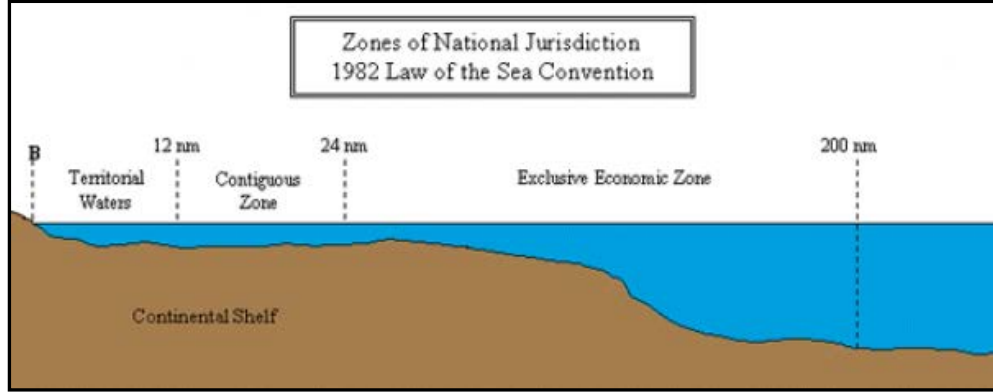
b. Bu kanun ve kurallara karşı ülkesi üzerinde veya kara sularına meydana gelebilecek ihlalleri cezalandırmak.

⁴ Selami Kuran, *Uluslararası Deniz Hukuku, Türkmen Yayınları*, İstanbul, 2009, s.191

⁵ G.Yaşar Duran ve Ç.Evrin Ergün, *Uluslararası Hukukta Adalar*, Çakmak Yayınları, Ankara, 2011, s.161

⁶ Duran ve Ergün; a.g.e., s.162

2. Bitişik bölge, kara suları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren **Şekil-1**'de açıklandığı gibi 24 deniz milinin ötesine geçemez."

Şekil-1: Bitişik Bölge (contiguous zone)⁷

CKSS 24'üncü ve BMDHS 33'üncü maddesinde düzenlendiği biçimde, Bir kıyı devletinin bitişik bölgeye sahip olması, ancak böyle bir bölge üzerinde yetki kullanacağına karar vermesi ve ilan etmesi ile olanaklıdır.⁸ Kara sularının ölçülmeye başladığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milini geçmeyen karasularına bitişik bir bölgede kıyı devletinin CKSS 24'üncü ve BMDHS 33'üncü maddesinde belirtilen göç, maliye, gümrük, sağlık nedenlerinin yanında, tartışmalı olmakla birlikte devletlerin güvenlik amacıyla bitişik bölge ilan ettikleri de sıkça rastlanan bir durumdur. İlgili kanunlarının ve düzenlemelerinin, ülkesinde ve kara sularında ihlal edilmesini önlemek ve vuku bulan ihlalini cezalandırmak için gerekli her türlü kontrolü icra etme yetkisine sahip olduğu bölge bitişik bölgedir.⁹

Türkiye, 15 Mayıs 1964 tarihli 476 sayılı Karasuları Kanunu ile, bitişik bölgeyi 6 millik karasuları dışındaki ikinci 6 millik bir alan olarak görmüştür. 476 sayılı Kanun, bitişik bölgeyi sadece balıkçılık ve canlı kaynakların işletilmesi amacıyla belirlemiştir. Ancak 29 Mayıs 1982 tarihli ve 2674 sayılı yeni Karasuları Kanunu, 476 sayılı kanunu tamamen yürürlükten kaldırmıştır. 2674 sayılı yeni kanun, bitişik bölge konusunda herhangi bir düzenleme

⁷ Ferit Hakan Baykal, **Deniz Hukuku Çalışmaları**, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, s.53

⁸ Pazarıcı, 2010, a.g.e.,s.280

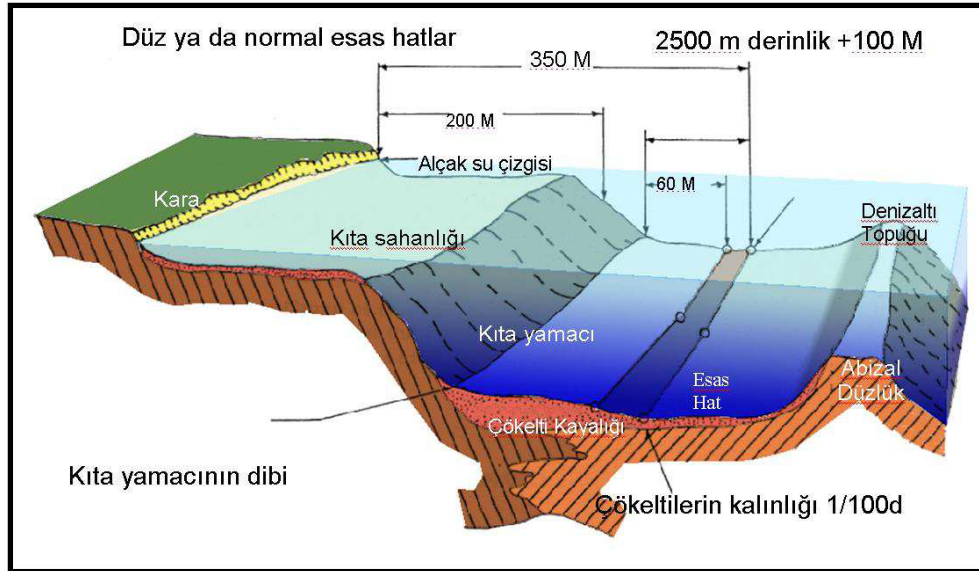
⁹ Hikmet Girgin, "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, s.12 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

öngörmemiştir. Bu nedenle bugün Türkiye, herhangi bir bitişik bölge uygulamasına sahip değildir.¹⁰

1.1.2. Kıta Sahanlığı

1.1.2.1. Kıta Sahanlığı Kavramı ve Gelişimi

Kıta sahanlığı, sahildevletinin, kara sularının ötesinde ancak kıyıya bitişik olan deniz tabanı ve onun altındaki cansız varlıkların (petrol, altın, doğalgaz vb.) araştırılması ve işletilmesi konusunda hak sahibi olduğu bölgedir. Bu bölge, **Şekil-2**'de açıklandığı gibi kıyı çizgisinden 200¹¹ deniz mili uzaklığa ve hatta doğal kıta sahanlığı daha uzağa gidiyor ise deniz derinliğinin 2500 metreyi bulduğunda 100 deniz mili açığına kadar giden ve üst sınır 350 deniz mili olan bölgedir.¹² Hukuksal anlamda kıta sahanlığı kavramı İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkmış olup, yerbiliminin (jeoloji) bu konuda belirlediği öğeler üzerine dayanmaktadır.¹³ Hukuksal anlamda yorumlanması ise jeolojik tanıma dayanmakla birlikte biraz daha farklılık göstermektedir.

Şekil-2: Jeolojik Kıta Sahanlığı¹⁴

¹⁰ Duran ve Ergün, a.g.e., s.157

¹¹ 1 deniz mili = 1.852,2 metre

¹² Kuran, a.g.e., s.198-199

¹³ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.282

¹⁴ Başeren, 2013, a.g.e., s.257

Kıta sahanlığının hukuk kavramı olarak ortaya ilk kullanılışı Birleşik Krallık ile Venezuela arasında imzalanan 1942 tarihli “Paria Körfezi'nin Denizaltı Alanları Anlaşması” ile Trinidad kara sularının ötesindeki deniz yatağının paylaşılması ile ilk defa uluslararası anlaşmada yer almıştır.¹⁵ Kıta sahanlığı kavramının uygulanan hukuk kavramı olarak ortaya çıkışı Eylül 1945 tarihli Truman Bildirisi ile olmuştur. Bu bildirimisi ile ABD, kara sularına bitişik doğal kaynakların araştırılması ve işletilmesi hakkının kendisinde ait olduğunu ilan etmiştir.¹⁶ Truman Bildiri'sinin hemen ardından Güney Amerika devletleri ile başlayan bu uygulama, Basra Körfezi'ndeki İngiliz Sömürgeleri ve Commonwealth üyesi devletler tarafından da izlenmiştir. 1950'li yıllarda ise İzlanda, İsrail, Filipinler, Kore Cumhuriyeti gibi devletlerin kıta sahanlığı ilan ettikleri ve çeşitli haklar ve yetkiler öne sürdükleri gözlenmiştir.¹⁷ Buradaki temel gaye teknolojiye gelişmeler ile birlikte çıkarılabilir hale gelen deniz altındaki petrolün sahiplenilmesidir.

Kıta sahanlığı kavramı ile ilgili ikinci aşama, 1958 Birinci Deniz Hukuku Konferansıdır. Bu konferans sonunda imzalanan dört sözleşmeden birisi de Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesidir. Bu sözleşme ile kıta sahanlığı konusunda açıklığa kavuşturulan sorunlar arasında adalarında ilke olarak kıta sahanlığına sahip olduğunun belirtilmesini sayabiliriz. Ancak, 1958 Cenevre Sözleşmesinin kıta sahanlığı kavramı konusunda en belirgin katkısı bu alanın dış sınırı ile ilgilidir. Sözleşmenin 1'inci maddesine göre kıta sahanlığı; kıyıya veya adaya bitişik, 200 m derinliğe veya doğal kaynakların işletilebildiği bunun ötesindeki bir derinliğe kadar olan deniz yatağını ve deniz tabanının altını ifade etmektedir.¹⁸

Kıta sahanlığının hukuki anlamı konusunda Federal Almanya, Hollanda ve Danimarka arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmazlığı ile ilgili Uluslararası Adalet Divanı'nın (UAD) 1969 tarihli kararından da iki önemli sonuç çıkmaktadır. Karara göre; kıta sahanlığı “kıyı devletinin deniz altındaki doğal uzantısıdır” ve hukuksal anlamda “yer bilimsel anlamının ötesinde”dir.¹⁹

¹⁵ Kuran, a.g.e., s.198

¹⁶ Pazarıcı, 2010, a.g.e.,s.282

¹⁷ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta Yayınları, İstanbul, 2003, s.45-46

¹⁸ Kuran, a.g.e., s.199

¹⁹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.283

Günümüzde uluslararası deniz hukukunun neredeyse tüm kavramlarının 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)²⁰ ile yazılı hâle getirildiği görülmektedir. Kıta sahanlığı kavramı da bu kapsamda Sözleşmede yerini almıştır. Adı geçen Sözleşme'nin 76'ncı maddesine göre; sahil dar bir devletin kıta sahanlığı; karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içermektedir. Bu tanımın daha önce 1958 Cenevre Sözleşmesindeki tanıma ek olarak UAD tarafından verilen kararlardaki ilkeleri de içerdiği görülmektedir. Her iki sözleşmede de devletlerin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının herhangi bir şarta bağlı olmadığı ve ilan edilmesi gerekmediği belirtilmiş (CKSS, md. 2-3; BMDHS, md. 77), devletlerin bu haklarının ab initio (başlangıçtan beri) ve ipso facto (kendiliğinden) olduğu UAD'nin 1969 kararında da teyit edilmiştir.²¹

1.1.2.2. Kıta Sahanlığının Sınırları

Bir devlete ait kıta sahanlığının sınırlanmasında coğrafi yapıya göre üç ayrı sınırın belirlenmesi gerekmektedir. Bu sınırlar; iç sınır, dış sınır ve yan sınır olarak belirtilmektedir.²² Kıta sahanlığı, kıyı devletinin kara sularının bittiği yerden itibaren başlar. Kıta sahanlığının sınırlandırılması konusu kıyıdaş devletlerin birbirlerine karşı olan haklarının tespiti bakımından önem taşır. Bu nedenle kıta sahanlığının dış sınırı ve yan sınırının tespiti önemlidir. Bunlardan belirlenmesi en kolay olan ve ihtilafa sebep olmayan sınır, iç sınırdır. CKSS'ye göre, kara sularının dış sınırı (CKSS, md. 1), BMDHS'ye göre, kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatlar (BMDHS, md. 76) kıta sahanlığının iç sınırını oluşturmaktadır.²³

Kıta sahanlığı konusunda ilk sözleşme İngiltere ile Venezuela arasında Paria Körfezi'ne ilişkin olarak 1942 tarihinde imzalanmıştır. Bu kavramın milletler arası politikaya girişi ABD Başkanı Truman'ın bildirisini ile olmuştur. Kıta sahanlığının uluslararası politika sorunu olmasının nedeni ise, sahanlığın

²⁰ Türkiye ABD, İsrail ve Venezüella ile birlikte sözleşmenin oylanmasında olumsuz oy kullanan dört ülkeden biri olup halen taraf değildir.

²¹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.283

²² a.g.e., s.285

²³ Kuran, a.g.e., s.201

toprak altında petrol ve doğal gaz yataklarının bulunması ve bunların işletilmeye başlanmasıdır. Öte yandan sahanlığın üzerindeki sularda ekonomik değeri fazla olan balıklar yaşamaktadır.²⁴ Bu kavramın ülke uygulamalarındaki hukuki gelişimi kapsamında ilk olarak 20'nci yüzyılın başlarında Portekiz, 09 Kasım 1910 tarihli bir kararname ile 100 kulacı aşmayan derinliklerde balık avlamayı yasaklamıştır.²⁵

Bölgede iki ya da daha fazla devletin kıyıları birbirlerine karşılıklı bulunuyorlarsa, dış ön sınırın saptanması gerekmektedir. Kıyıdaş devletler bir kıta sahanlığına göre aynı cephede yer alıyorlarsa, başka bir deyişle yan yana bulunuyorlarsa, o zamanda kıta sahanlığının yan sınırının saptanması gerekmektedir. Ancak kıyıdaş devletlerin kıyılarının birbirlerine göre konumlarının bu iki ölçüte göre kesin bir biçimde ayrılmasına da her zaman olanak vermemektedir. Bu nedenle önceleri dış ön sınır ile yan sınır saptanmasına ilişkin kuralların ayrı ayrı değerlendirilmesine karşın, bugün sınırlandırma konusunda bu iki dış sınıra ilişkin kuralların bir elden düzenlenmesi yoluna gidilmektedir.

Kıta sahanlığı terimiyle; sahile kadar inen ana kara parçasının giderek değişen bir eğimle, denizin içinde de devam ettiği ve böylece anakara parçasının deniz içindeki doğal uzantısı olduğu ifade edilmektedir. Bu veriden hareketle kıyasal devletin bu deniz kesimi üzerinde belli bir uzaklığa kadar, kıtasal egemenlik hakkının bulunduğu, yani deniz dibindeki bu kesimin de aynen işletilmesi, onun zenginliklerine sahip olunması, o zenginliklerin korunması, başka devletlerin nüfuz ve tesir alanların dışında tutulması istenmektedir.²⁶

Kıta sahanlığının dış sınırı ile ilgili olarak, karşısında başka bir devletin kıyılarının olmadığı denizler için, iki sözleşmedeki hükümler farklıdır. CKSS'nin 1'inci maddesine göre kıta sahanlığının dış sınırı 200 m derinliğe kadar veya bunun ötesinde derinliğin doğal kaynakların işletilmesine müsaade ettiği yere kadar uzayabilmektedir.²⁷ Bu sözleşmede azami mesafe ile ilgili bir

²⁴ Seha L. Meray, *Milletlerarası Hukuk ve Örgütler El Kitabı*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1977, s.125-126

²⁵ Seha L. Meray, *Devletler Hukukunda Kıta Sahanlığı Meseleleri*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1955, s.83

²⁶ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.369

²⁷ a.g.e., s.370

sınırlandırma getirilmemiştir. BMDHS 76'ncı maddesi ise dış sınırı, kıta kenarının dış eşiği veya bu eşik daha az mesafede ise esas hatlardan itibaren 200 deniz mili olarak belirlenmiştir. Bu sözleşmede dış sınırın uzanabileceği azami mesafe ile ilgili olarak hem derinlik hem de mesafe bakımından sınırlama getirilmiştir. Sözleşmenin 77/5'inci maddesine göre kıta sahanlığının dış sınırı karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 350 deniz milini ya da 2500 m eş derinlik çizgisinden itibaren 100 deniz milini aşmayacaktır.²⁸

CKSS'de kıyıları karşılıklı olan devletlerin kıta sahanlığı dış sınırının ve kıyıları yan yana olan devletlerin kıta sahanlığı yan sınırının tarafların yapacakları anlaşma ile belirlenmesi öngörülmektedir. CKSS 6'ncı maddesine göre, anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, dış sınır ve yan sınır için esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıktaki orta hat ilkesi uygulanacaktır. BMDHS'nin 83'üncü maddesinde kıyıları yan yana ve karşılıklı olan devletler için yan ve dış sınırların belirlenmesinin anlaşma ile yapılacağı hükmü bulunmakla birlikte anlaşma sağlanamaması halinde orta hat ilkesi kabul edilmemekte, bunun yerine anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesini belirleyen XV'inci kısma atıf yapılmaktadır.²⁹

Ege Denizi'nde 1960'ların başlarından itibaren Yunanistan'ın sismografik araştırmalar ve petrol arama faaliyetleri yürütmesine karşın, 01 Kasım 1973 tarihinde Türkiye'nin Ege Denizi'nin 27 bölgesinde Türkiye Petrol Anonim Ortaklığı (TPAO)'na petrol arama izni vermesi üzerine³⁰ Türkiye ile Yunanistan arasında ortaya çıkan Ege kıta sahanlığı sorunu günümüzde hala çözüm bulamamıştır.³¹

1.1.2.3. Kıta Sahanlığının Hukuki Rejimi

Cenevre Sözleşmesi ve BMDHS gereği kıta sahanlığı üzerinde kıyı devletinin egemen haklara sahip olduğunu bildirmektedir.³² CKSS'nin 2'nci maddesi "doğal kaynakların işletilmesi ve araştırılması olarak belirlenmiştir.

²⁸ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.371

²⁹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.284

³⁰ Fuat Aksu, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, Bağlam Yayınları, Ankara, 2008, s.155

³¹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.286

³² Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.367

Buradaki kaynaklar “sabit türlere ait canlı organizmalarla, ...deniz yatağı ve toprak altının mineral ve diğer canlı olmayan kaynakları”nı ifade etmektedir” ve BMDHS'nin 77'nci maddesi ise “kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde araştırmada bulunmak ve buranın doğal kaynaklarını işletmek amacı ile egemen haklar kullanabilmektedir. Sözleşmeye göre bu haklar münhasır olup, kıyı devleti kıta sahanlığında araştırmada bulunmadığı veya buranın doğal kaynaklarını işletmediği takdirde hiç kimsenin, kıyı devletinin açık rızası olmadan bu çeşit faaliyetlere girişmesine izin verilmemektedir. Ayrıca kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları fiili veya nazari işgalden bağımsız olarak mevcut olduğu kadar, “her türlü açık beyandan da bağımsızdır (bildirim gerekli değildir)” ifadesi ile belirtilmiştir.³³

Bu egemen hakların birtakım özellikleri mevcuttur. Öncelikle sahildevletinin bu haklarını kullanabilmesi için herhangi bir eylemde bulunması veya ilan, ön bildirim gerekli değildir. Yani bu hak, kıyı devletinin doğal hakkıdır.³⁴ Örneğin UAD 1969 tarihli Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davaları kararında kıyı devletinin haklarının kıta sahanlığı üzerinde fiilen (ipso facto) ve başlangıçtan beri (ab initio) varolduğunu teyit etmiştir.³⁵

Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki haklarının ikinci özelliği bu hakların münhasır olarak bu kıyı devletine ait olmasıdır. BMDHS 81'inci maddesine göre “kıyı devletinin, hangi amaçla olursa olsun, kıta sahanlığı üzerindeki delme faaliyetlerine izin verme ve bu konuda düzenlemelerde bulunma konusunda da münhasır hakkı bulunmakta”, ayrıca BMDHS 246'ncı maddesine göre “kıta sahanlığı üzerinde denize ilişkin bilimsel araştırmalar sahildevletinin rızası ile yürütülebilmektedir.” şeklinde belirtilmektedir.³⁶

Üçüncü olarak kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerindeki bu hakları yalnızca doğal kaynaklardan yararlanılması amacıyla yöneliktir.³⁷ CKSS 5/2'nci maddesine göre “kıyı devleti ayrıca kıta sahanlığının doğal kaynaklarının araştırılması ve işletilmesi için gerekli olan tesisleri kurma, bu tesislerin etrafında güvenlik bölgeleri oluşturma ve tesislerin korunması için gerekli önlemleri alma hakkına sahiptir”. Kıyı devletinin hakları ile ilgili olarak

³³ Gündüz, a.g.e., s.244

³⁴ Kuran, a.g.e., s.1999

³⁵ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.367

³⁶ Gündüz, a.g.e., s.239

³⁷ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.367

BMDHS'de de farklı bir düzenleme yapılmamıştır. BMDHS'nin 77'nci ve 80'nci maddesi "devletlerin doğal kaynakları araştırma ve işletme hakları ile bu amaçla yapay ada ve tesis kurma hakkı" teyit edilmiştir.³⁸

Doğal kaynakların niteliklerine gelince iki sınıfa ayırmak mümkündür. Madenler ve diğer cansız kaynaklar (Petrol, doğal gaz vb.) diğeri ise deniz yatağı ve toprak altı ile sürekli temas halindeki canlılar (süngerler, midyeler, yengeçler vb). Kıyı devletinin kıta sahanlığı üzerinde yapay adalar, çeşitli nitelikte tesisler araç gereç yerleştirme ya da yerleştirilmesine izin verme yetkisi vardır.³⁹ "CKSS'nin 576 maddesi ve BMDHS'NİN 78/2'nci maddesi kaynakların araştırılması ve işletilmesi amacıyla kuracağı yapay ada ve tesisler ile bunların etrafında tesis edilecek güvenlik bölgeleri, uluslararası ulaşım için elzem olan tanınmış suyollarına müdahale edecek şekilde kurulamamakta, güvenlik bölgelerinin dış kenarlarının mesafesi tesise en çok 500 m olabilmektedir".⁴⁰ Kıta sahanlığı devleti bunların çevresinde en çok 500 metreye kadar varabilecek güvenlik kordonu kurma yetkisine sahiptir.

Kıyı devletine kıta sahanlığı üzerinde tanınan bu hakların kullanımı kıta sahanlığı üstünde bulunan su alanının ve onun üstünde yer alan hava sahasının rejimini hiçbir biçimde değiştirmemektedir. Kıta sahanlığı üstünde su alanı açık deniz oluşturuyorsa, açık deniz rejimi bütün koşulları ile geçerliliğini korumaktadır. Eğer kıta sahanlığının üstünde kıyı devletine ait bir münhasır ekonomik bölge yer alıyorsa, o zamanda bu kavram çerçevesinde söz konusu su alanı üzerinde geçerli olan rejim bütün geçerliliğini koruyacaktır.⁴¹

Her iki durumda da üçüncü devletlerin bu su alanında gemicilik bakımından tam yararlanma özgürlükleri vardır. CKSS'nin 4'üncü maddesi ve BMDHS'nin 79'uncu maddesi "kıyı devleti kıta sahanlığı üzerinde denizaltı kabloları ve boru hatları döşenmesini ve bunlara bakım yapılmasını engelleyememektedir. Bununla birlikte denizaltı kabloları ve boru hatları döşenmesi konusunda kıyı devletinin, kıta sahanlığı üzerinde araştırmalar yapmak, bu alandaki doğal kaynakları işletmek, petrol boruları ile kirlenmeyi önlemek, azaltmak ve kontrol etmek amacıyla makul tedbirler alma hakkını saklı tutmakta, ayrıca kıta sahanlığına döşenen petrol borularının takip

³⁸ Gündüz, a.g.e., s.244

³⁹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.284

⁴⁰ Gündüz, a.g.e., s.244

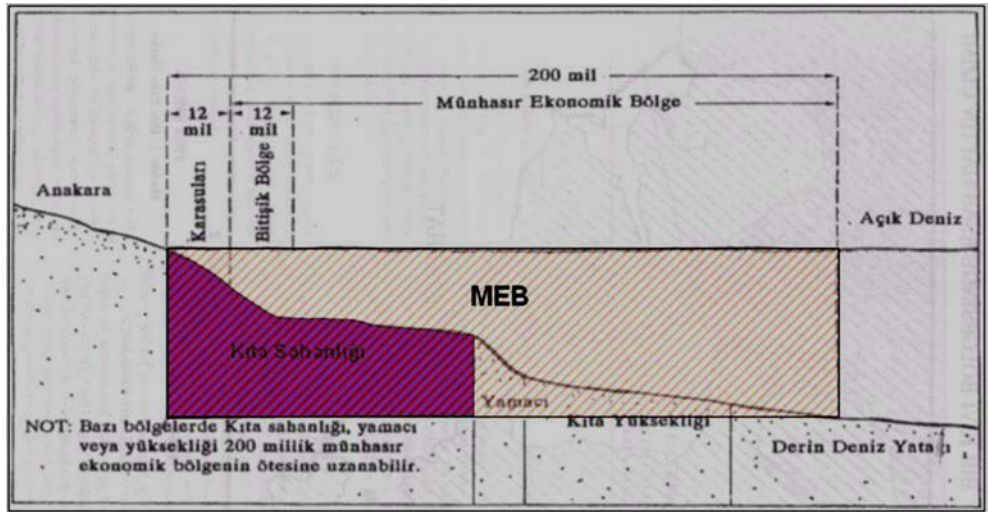
⁴¹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.284

edeceği hattın kıyı devleti tarafından kabul edilmesi gerektiğini”de açıkça belirtmektedir”.⁴² Yine bu alanın açık deniz oluşturması halinde üçüncü devletlerin başka hak ve özgürlükleri söz konusu olmaktadır. Üçüncü devletler bu devletin kıta sahanlığı üzerine, kıyı devletinin kimi bakımlardan isteklerini de göz önünde tutmak suretiyle, kablolar ve petrol ya da gaz taşıyan borular yerleştirme hakkına sahiptirler.⁴³

1.1.3. Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)

1.1.3.1. MEB Kavramı ve Gelişimi

Münhasır ekonomik bölge, **Şekil-3**'te açıklandığı gibi bir devletin karasuları esas hattından başlayarak 200 deniz mili açığına kadar olan deniz bölgesinde, su altında, deniz yatağında ve toprak altında o devlete birtakım ekonomik haklar tanıyan bölgedir.⁴⁴

Şekil-3: Münhasır Ekonomik Bölge⁴⁵

ABD'nin Truman Bildirisi ile kıta sahanlığı üzerinde hak iddia etmesinin ardından, 20'nci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan ve denizler üzerinde kıyı devletine egemen haklar sağlayan diğer bir kavram ise MEB kavramıdır. 1947 yılında Şili, bir başkanlık açıklamasıyla kıta sahanlığına ek

⁴² Gündüz, a.g.e., s.245

⁴³ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.368

⁴⁴ Toluner, a.g.e., s.271

⁴⁵ Baykal, a.g.e., s.53

olarak bunun üzerindeki deniz tabakasında da egemenlik tesis etmiştir.⁴⁶ Bu hakkın açık denizlerde seyrüsefer serbestliğini etkilemeyeceği yine aynı bildiriye belirtilmiş, daha sonra çıkarılan yasada, bu alanın ülkesel egemenliğe dâhil olmadığı bildirilmiştir. Takiben Peru'da 200 millik bir "araştırma, koruma ve saklama" bölgesi belirlenmiş, bu bölgede seyrüsefer serbestisine müdahale edilmeyeceği açıklanmıştır.

MEB'e temel teşkil eden kavramlardan birisi de "miras denizi" kavramıdır.⁴⁷ Resmî olarak ilk kez Santo Domingo Deklarasyonu'nda kullanılan kavram; "Kıyı devletinin, kıyılarına bitişik sularda, deniz yatağında, toprak altında, kıta sahanlığında ve bunun toprak altında; coğrafi, jeolojik ve biyolojik karakterler ve buradaki kaynakların makul kullanımı ihtiyacıyla sınırları çizilecek şekilde doğal kaynakların kullanılması, muhafazası ve araştırması için üzerinde münhasır haklara sahip olduğu deniz alanı" şeklinde tanımlanmıştır.⁴⁸

1958 Cenevre Karasuları Sözleşmesi'nde balıkçılık bölgesi konusunda bir uzlaşma sağlanamamasına rağmen, Güney Amerika Devletleri'nin ortaya koyduğu miras denizi kavramı ile 1960'lı yıllardan itibaren yerleşmeye başlayan balıkçılık bölgesi kavramının etkisi sonucu kıta sahanlığı üzerindeki yetkileri de kapsayan bir kavram olarak gelişmiştir. 1971'de Afrika Asya Hukuk Danışma Komitesinin Kolombo'da yaptığı toplantıda, Kenya temsilcisi tarafından ortaya atılmış daha sonra Afrika ülkelerinin önderlik etmeleri ile III'üncü Deniz Hukuku Konferansı sonucunda yeni bir kavram olarak 1982 BMDHS ile kabul edilmiştir.⁴⁹

Münhasır ekonomik bölge, başlangıçta az gelişmiş devletlerin gelişmesine olanak sağlamak amacıyla ortaya çıkan bir kavramsa da, bu kavram ve kavramla ilgili sorunların çözümündeki zorluklar sonradan anlaşılmıştır. Münhasır ekonomik bölge, kara sularının geniş olmasını isteyen devletler ile karasularının dar olmasını isteyen devletler arasındaki görüş farklılıklarını ortadan kaldıracak bir müessese olarak görülmüştür.⁵⁰

⁴⁶ Enver Bozkurt, "Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2 No.5., 2006, 50-74, s.50

⁴⁷ Kuran, a.g.e., s.184

⁴⁸ Bozkurt, a.g.e., s.54

⁴⁹ Fahiman Tekil, *Deniz Hukuku*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2001, s.501

⁵⁰ Duran ve Ergün, a.g.e., s. 273

BMDHS 55'inci maddesinde münhasır ekonomik bölge şöyle tarif edilmiştir, “Münhasır ekonomik bölge karasularının ötesinde ve bu sulara bitişik bir bölge olup, Konvansiyonda düzenlenmiş özel hukuki rejime tabi olan ve bu rejim gereği kıyı devletinin hakları ve yetkileri ile diğer devletlerin hakları ve serbestlikleri bu konvansiyonun ilgili maddeleri ile düzenlenmiş olan özel bir bölgedir.” Bu bölge açık deniz değildir.⁵¹

BMDHS 57'nci maddesine göre “MEB, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar uzanan bölge olup” 55'inci maddesine göre ise “sözleşme kapsamında özel hukuki rejime tabidir” olarak tanımlanmaktadır.⁵²

1.1.3.2. Münhasır Ekonomik Bölge Sınırları

Komşu devletler arasındaki münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması konusunda kıta sahanlığı sınırlandırılması için kabul edilen hükmün aynısı kabul edilmektedir. Buna göre münhasır ekonomik bölge sınırlandırılmasında da temel ilke, bunun anlaşma yoluyla ve uluslararası hukuka uygun olarak hakça bir sonuca varılacak biçimde gerçekleştirilmesi olmaktadır. Bu çerçevede, sınırlandırma ya anlaşma yoluyla ya da anlaşma dışı yöntemlerle, fakat her hâliyle hakça ilkelere uygun olarak, gerçekleştirilmek zorundadır.⁵³

Münhasır ekonomik bölge dış sınırı için BMDHS'nin 57'nci maddesinde “sözleşmede esas hatlardan itibaren en çok 200 mil sınırlaması getirilmiştir”.⁵⁴

BMDHS'nin 56'ncı maddesinde “kıyıları karşılıklı veya bitişik olan devletlerin MEB sınırlarının belirlenmesinin, kıta sahanlığında olduğu gibi, hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak amacıyla, anlaşma yoluyla yapılması öngörülmekte, anlaşma sağlanamaması halinde ise BMDHS'nin 74/1'inci maddesi “anlaşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesini öngören XV. Kısma atıf yapılmaktadır”.

⁵¹ Yüksel İnan, *Devletler Hukuku Bakımından Kıyı Suları Balıkçılığı ve Sorunları*, Kalite Yayınları, Ankara, 1976, s.162

⁵² Gündüz, a.g.e., s.235

⁵³ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.383

⁵⁴ Gündüz, a.g.e., s.236

BMDHS'nin 74/2'nci maddesi "ayrıca anlaşma akdedilinceye kadar ilgili devletlerin, anlayış ve işbirliği ruhu içerisinde, pratik çözüm getiren geçici düzenlemelere girişmek ve bu geçiş süresi içerisinde nihai anlaşmanın akdini tehlikeye düşürmemek veya engellemek için ellerinden gelen gayreti göstereceklerini ve geçici düzenlemelerin nihai sınırlandırmaya halel getirmeyeceğini de kayıt altına almıştır".⁵⁵

Münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması söz konusu olduğunda bölgedeki tüm deniz yatağı ve toprak altının bu münhasır ekonomik bölge kapsamı içinde bulunması zorunlu görünmektedir.⁵⁶

1.1.3.3. Münhasır Ekonomik Bölgenin Hukuki Rejimi

Münhasır ekonomik bölgenin hukuki rejimi sorunu 3'üncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, milli yetkiye tabi deniz alanlarının geniş tutulmasını isteyen devletlerle bu kesimde açık denizler serbestilerini saklı tutmak isteyen devletlerarasında büyük tartışmaların çıkmasına yol açmıştır.⁵⁷

Münhasır ekonomik bölge üzerinde, BMDHS'nin 56'ncı maddesine göre kıyı devleti; Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konuları ile, aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgârlardan enerji üretimi gibi bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklara", Bu sözleşme hükümleri ile tesis edilen "Suni adalar, tesisler ve yapılar kurma ve bunları kullanma, denize ilişkin bilimsel araştırma yapma, deniz çevresinin korunması ve muhafazası konularına ilişkin yetkilere sahiptir".⁵⁸

Bununla birlikte BMDHS'nin 56'ncı maddesine göre MEB'de "kıyı devleti, haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken diğer devletlerin haklarını ve yükümlüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulundurmakla yükümlüdür".⁵⁹ BMDHS'nin 58'inci maddesine göre "MEB içerisinde, sahili bulunsun veya bulunmasın, bütün devletler; seyrüsefer serbestliği ile uçuş

⁵⁵ Gündüz, a.g.e., s.236

⁵⁶ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.384

⁵⁷ Duran ve Ergün, a.g.e., s.276

⁵⁸ Gündüz, a.g.e., s.235

⁵⁹ a.g.e., s.236

serbestliğinden ve denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme serbestliğinden; keza, bu serbestliklerin kullanımına ilişkin olarak özellikle gemilerin, uçakların ve denizaltı kabloları ve petrol borularının işletilmesinden, denizin uluslararası diğer yasal amaçlarla kullanılması serbestliğinden Sözleşmenin diğer hükümleri ile bağdaşır bir şekilde yararlanma hakkına sahiptir.”⁶⁰

Ancak diğer devletler, BMDHS'nin 58/3'üncü maddesine göre “MEB içerisinde sözleşme uyarınca bu haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken, kıyı devletinin haklarını ve yükümlülüklerini gerektiği şekilde göz önünde bulundurmamakla ve kıyı devletinin 1982 BMDHS ile diğer uluslararası hukuk kuralları uyarınca kabul ettiği kanun ve kurallara, Sözleşme ile bağdaşır olduğu ölçüde, riayet etmekle mükelleftir.”⁶¹

BMDHS'nin 60'ıncı maddesine göre “Kıyı devletinin MEB'de suni ada, tesis ve yapılar inşa etme, kullanma ve işletme veya bunların inşa edilmesine, işletilmesine ve kullanılmasına izin verme veya bunların inşa edilmesini, işletilmesini ve kullanılmasını düzenleme konularında da münhasır yetkileri bulunmaktadır. Kıyı devleti, bu suni adalar, tesisler ve yapılar üzerinde gümrük, maliye, sağlık, gıda, emniyet ve muhaceret konularındaki kanun ve kurallardan doğanlar da dâhil olmak üzere; münhasır yetkiye sahiptir. Ayrıca, kıyı devletinin bu tesis ve yapılar etrafında genişliği 500 metreyi aşmayacak şekilde emniyet bölgeleri tesis etme hakkı da bulunmaktadır. Ancak bu tesis ve yapıların kendilerine özgü kara suları bulunmamaktadır”⁶²

Ayrıca kıyı devleti, BMDHS'nin 61'inci maddesine göre “kendi MEB'i içerisinde avlanacak canlı kaynakların kabul edilebilir av hacmini tespit etmekle ve MEB'i içerisinde canlı kaynakların idamesinin aşırı işletme sonucu tehlikeye düşmesini önlemek amacıyla uygun muhafaza ve yönetim tedbirlerini almakla da yükümlüdür”.⁶³ BMDHS'nin 69'uncu maddesine göre “sözleşmede yer alan esaslar çerçevesinde MEB içerisinde sahili bulunmayan bir devletin, hakkaniyet esasları içerisinde, MEB'de bulunan canlı kaynaklar bakiyesinin uygun bir bölümünün avlanmasına katılmaya hakkı bulunmaktadır. Ancak bu

⁶⁰ Gündüz, a.g.e., s.236

⁶¹ a.g.e., s.237

⁶² a.g.e., s.235

⁶³ a.g.e., s.237

katılımın şartları ve usullerinin, ilgili devletlerarasında iki taraflı alt bölgesel veya bölgesel anlaşmalarla belirlenmesi gerekmektedir”.⁶⁴

BMDHS'nin 73'üncü maddesine göre “MEB içerisinde kıyı devletinin canlı kaynakların araştırılması, işletilmesi, muhafazası ve yönetimi konularındaki egemen haklarının kullanılmasında, Sözleşmeye uygun olarak kabul ettiği kanunlara ve kurallara riayeti sağlamak için gemiye çıkılması, geminin denetimi, gemiye el konulması ve hakkında dava açılması da dâhil olmak üzere gerekli bütün tedbirleri alma hak ve yetkisi bulunmaktadır”. Aksi ilgili devletlerce kararlaştırılmadıkça, 73'üncü maddeye dayanarak kıyı devletinin uygulayacağı müeyyideler arasında hapis cezası bulunmaz.⁶⁵ Ayrıca BMDHS'nin 246'ncı maddesine göre “MEB içinde denize ilişkin bilimsel araştırmalar da sahildevletinin rızası ile yürütülebilmektedir.”⁶⁶

1.1.4. Kıta Sahanlığı ile MEB Arasındaki Temel Farklılıklar

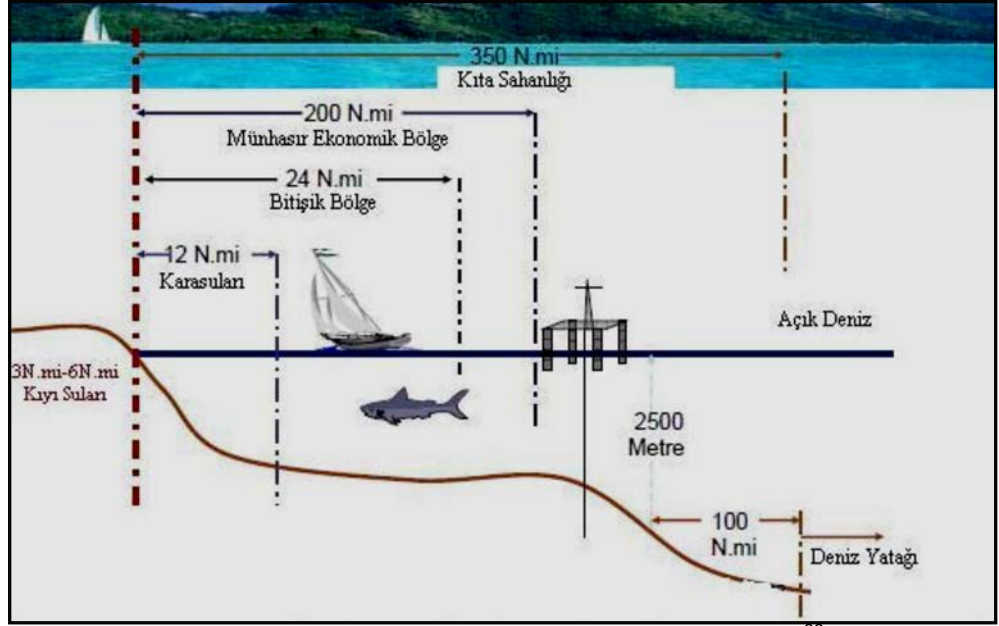
Aslında birbirine paralel olan bu iki tanım arasında gerek tarihsel oluşumları bakımından gerekse bu kavramları ortaya çıkaran şartlar bakımından **Şekil-4**'de açıklandığı gibi fark vardır. Her iki bölge rejiminin de açık denizler rejiminin bir istisnasını teşkil ettiği ve kara sularının kabul edilen geleneksel genişliğinin çok ötesinde kullanılacak yetkilere sahip olunması amacıyla kabul edilen kavramlar olduğu söylenebilir. Münhasır ekonomik bölge esas olarak kıyı devletine balıkçılık bölgesi fikri ile ortaya çıkmış ve bu bölgedeki balıkçılık kaynaklarını işletilmesini saklı tutma amacıyla tesis edilmiştir. Her iki rejiminde karasularının işletilmesini saklı tutma amacıyla tesis edilmiştir. Her iki rejiminde karasularının ötesinde geniş bir denizalanı kapsamı nedeniyle geleneksel hukukun belirlediği sınırlardan sapan açık deniz rejimi ile paralellik arz eden istisnai kavramlar olduğu söylenebilir.⁶⁷

⁶⁴ a.g.e., s.240

⁶⁵ Gündüz, a.g.e., s.242

⁶⁶ a.g.e., s.278

⁶⁷ Duran ve Ergün, a.g.e., s.278

Şekil-4: Kıta Sahanlığı ile MEB Arasındaki Fark⁶⁸

Öncelikle, münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması konusunda kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin hükümlerin aynen benimsendiğinin belirtilmesinde fayda bulunmaktadır. Bunun yanında her iki kavram da açık deniz rejiminin istisnalarıdır. **Tablo-1**'de açıklandığı gibi kıyı devletine belli bölgelerde münhasır yetkiler verir.⁶⁹

Tablo-1: BMDHS göre belirlenen deniz sınırlarındaki haklar ve yetkiler⁷⁰

Bölgeler	Tanımlar	Kıyı Devleti Kanunları
Kıta Sahanlığı	Esas çizgiden itibaren 200 mil uzaklığa uzanan alandır. Kıyı devletinin iç suları ve karasuları bu alandan çıkarıldığında 200 mil uzaklığa kadar kalan alan o ülkenin kıta sahanlığını oluşturmaktadır.	Türkiye'nin Karadeniz, Ege ve Akdeniz'de kıta sahanlıkları vardır. Ancak, her üç denizde de, komşu, karşı ya da yandaş ülkelerle sınırlandırmalar yapılması gerekmektedir. Türkiye Karadeniz'de 1978 yılında Sovyetler Birliği ile kıta sahanlığı sınırını oluşturmuştur. Bu anlaşmaya Ukrayna, Rusya ve Gürcistan haleftir. Bulgaristan ile

⁶⁸ Volkan Başer vd., "Türkiye İçin Deniz Kadastrosu Kavramının Gelişimi", **7.Kıyı Mühendisliği Sempozyum Bildiriler**, 20-23 Kasım 2011, TMMOB Yayını, 2011, 459-470, s.463

⁶⁹ Kuran, a.g.e., s.231

⁷⁰ Başer vd., a.g.m., s.463

	Bu alan 350 deniz miline kadar uzanabilmektedir.	olan sınır (yan sınır) ise 1997 oluşturulmuştur. Ancak Türkiye, hem Ege'de hem de Akdeniz'de, (KKTC hariç- 21.09.2011'de imzalandı) ilgili ülkelerle kıta sahanlığı sınırı oluşturabilmiş değildir.
Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)	Esas çizgiden itibaren 200 deniz miline kadar olan bölgedir.	Türkiye günümüze kadar sadece Karadeniz'de 1986 yılında MEB ilan etmiştir. Türkiye Karadeniz'de 1987 yılında Sovyetler Birliği ile MEB sınırını oluşturmuştur. Bu anlaşmaya Ukrayna, Rusya Federasyonu ve Gürcistan haleftir. Bulgaristan ile olan sınır (yan sınır) ise 1997 tarihli anlaşma ile oluşturulmuştur. Ancak, Türkiye hem Ege'de hem de Akdeniz'de (KKTC hariç - 21.09.2011'de imzalandı) MEB ilan etmemiştir. Devletler; bu alanlarda yaşam kaynağı araştırma, kullanma ve yararlanma hakkına sahiptir.

Münhasır ekonomik bölge, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz milinin ötesine uzanamaz iken, kıta sahanlığının genişliği 350 deniz miline kadar uzanabilmektedir.⁷¹

Kıta sahanlığı, kara ülkesinin coğrafi ve doğal yapısına göre deniz üzerindeki uzantısına göre belirlenir. Buna karşın münhasır ekonomik bölge, kıyı devletinin coğrafi yapısından bağımsız olup, kıyıdan belli bir uzaklığa kadar olan bölgeden kıyı devletine canlı ve cansız kaynakların araştırılması, korunması ve işletilmesi gibi haklar tanıyan bir müessesedir.⁷²

⁷¹ Gündüz, a.g.e., s.242

⁷² İ.Safa Kaya, *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*, Adalet Yayınları, İstanbul, 2015, s.61

Bu iki kavram arasında sahip olunan haklar açısından da farklılıklar mevcuttur. Kıyı devletinin kıta sahanlığına ilişkin hakları münhasır nitelikte olup doğrudan egemenlik hakkı ile paralel nitelik taşır. Zira bu bölgede yapacakları çalışmalar için yine kıyı devletinin iznini almak zorundadırlar.⁷³

Kıta sahanlığı kıyı devletine, 1982 BMDHS'nin 77'nci maddesine göre "kıyı devleti yalnızca deniz tabanı üzerinde ve bunun altında araştırmada bulunmak ve buranın doğal kaynaklarını çıkarmak ve işletme amacı"⁷⁴ deniz yatağı ve toprak altına araştırma ve işletme yetkisi verir.

Münhasır ekonomik bölge kıyı devletine; 1982 BMDHS'nin 77'nci maddesine göre "deniz yatağı üzerindeki sulara, deniz yatağında ve bunların toprak altında, canlı ve cansız doğal kaynakların araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgâr dan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar verir"⁷⁵ bu bölgedeki deniz yatağı üstündeki sulara, deniz yatağında ve toprak altında sabit olan ve olmayan canlı kaynaklar ve tüm cansız kaynaklar üzerinde aynı yetkileri verir. Yani, münhasır ekonomik bölge, kıta sahanlığını da içine alarak daha kapsayıcı nitelik taşır. Kıyı devletinin, münhasır ekonomik bölge ilan etmesi durumunda, kıta sahanlığı için var olan haklar kendiliğinden münhasır ekonomik bölge için de geçerli olacaktır.⁷⁶

Devletler, münhasır ekonomik bölge için BMDHS'nin 75'inci maddesinde belirttiği şekilde, "sınırlarına ilişkin haritaların ve coğrafi koordinat listelerinin uygun biçimde yayınlanması ve Birleşmiş Milletler'e (BM) deklare edilmesini gerektirirken, kıta sahanlığı ülkenin ab initio (başlangıçtan beri) ve ipso facto (kendiliğinden) bir hakkı olup ilan ve bildirim gerektirmemektedir."⁷⁷

Devletler münhasır ekonomik bölgeleri ilan ile elde ederken, buna karşın kıta sahanlığı, devletlerin herhangi bir ilan koşuluna bağlı olmaksızın kendiliğinden hak sahibi oldukları bir durumdur.⁷⁸

⁷³ Kuran, a.g.e., s.231

⁷⁴ Gündüz, a.g.e., s.244

⁷⁵ a.g.e., s.244

⁷⁶ Kuran, a.g.e., s.231

⁷⁷ Gündüz, a.g.e., s.243

⁷⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.62

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'NİN ÇEVRE DENİZLERİNDE DURUM

2.1. KARADENİZ VE EGE DENİZİ'NDEKİ UYGULAMALAR

Türkiye üç tarafı denizlerle çevrili bir ülke olarak, münhasır ekonomik bölge ilan etme hakkı doğal olarak vardır. Ancak, bir kıyı devletinin münhasır ekonomik bölgeye sahip olabilmesi için BMDHS'ne taraf bulunması gerekmektedir. Bu kavramın III'üncü Deniz Hukuku Konferansı çerçevesinde gördüğü kabul ve devletlerin bu konudaki uygulamaları böyle bir hakkın yapıla geliş hukuku çerçevesinde de kabul edildiği izlenimini vermektedir. İncelendiğinde, 1994 yılı sonunda 85 devletin 200 millik münhasır ekonomik bölge ilan ettiği görülmektedir.⁷⁹ Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarımıza yönelik gelişmelerin incelenmesinden önce diğer çevre denizlerimizdeki uygulamalarımızın ve mevcut durumun kısaca özetlenmesinde yarar görülmektedir.

2.1.1. Karadeniz'de Yetki Alanı Sınırlandırmaları

Karşılıklı sahillerin uzaklığı nedeniyle, sadece komşu devletlerle deniz yansınırının söz konusu olduğu Karadeniz'de ilk sınırlandırma anlaşması, o dönemde henüz varlığını devam ettiren SSCB (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) ile 17 Nisan 1973 tarihinde imzalanmıştır. SSCB ile yapılan sınır anlaşmalarının en büyük önemi, birlik dağıldıktan sonra söz konusu sınır anlaşmalarının bazı ülkelerce tanınmasıdır.⁸⁰

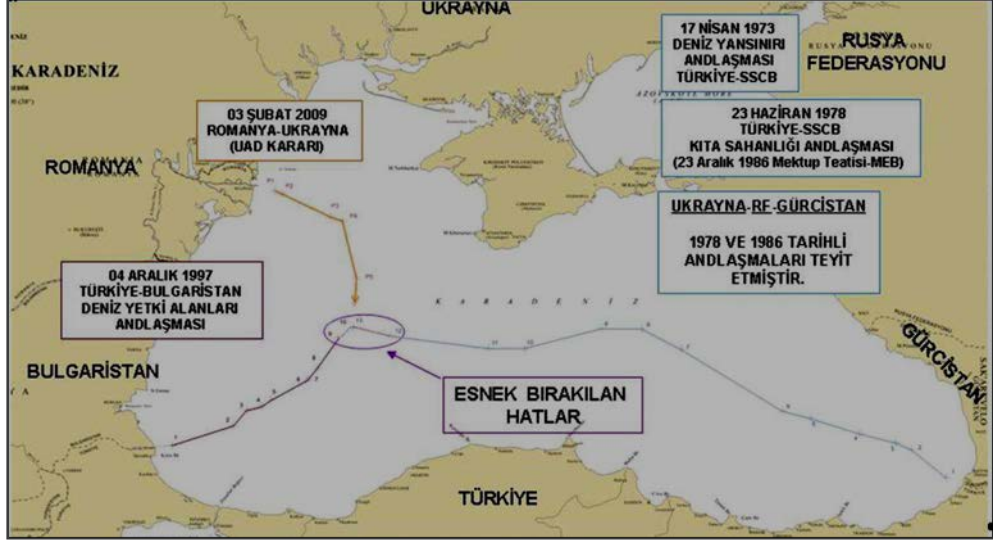
Türkiye ve SSCB arasında **Harita-1**'de açıklandığı gibi kıta sahanlığının sınırlandırılması ile ilgili sözleşme 23 Haziran 1978'de Moskova'da imzalanmıştır Ukrayna ve Gürcistan, bu sözleşmeye ve sözleşmeden doğan sınırlara halef olmuştur. "Karadeniz'de Kıta Sahanelığı Sınırlandırması" hakkındaki bu Anlaşmaya, 23 Aralık 1986'da "Karadeniz'de Kıta Sahanelığı Olarak Belirlenen Sınırın Münhasır Ekonomik Bölgelerin de Sınırını Karşılması Hakkındaki Mektup Onayına Dair Karar" eklenmiş ve taraflar, kıta

⁷⁹ Pazarcı, 2005, a.g.e.,s.384

⁸⁰ Aydoğan Özman, *Deniz Hukukunda Son Gelişmeler, Ege'de Deniz Sorunları Semineri*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayını, Ankara,1993, s.345

sahanlığı sınır çizgisinin aynı zamanda MEB sınır çizgisi olması konusunda anlaşmışlardır⁸¹

Harita-1: Karadeniz'de Deniz Yetki Alanları Sınırlandırması⁸²

Rusya Federasyonu ile yapılan sınır anlaşmalarına ilişkin olarak ise Türkiye ile SSCB arasında 23 Haziran 1978 tarihinde imzalanmış olan kıta sahanlığı sınırlandırılması anlaşması, devletlerin ardıllığı ilkesinden hareketle, SSCB'nin 1991 yılında dağılmasından sonra Rusya Federasyonu için de geçerli olmuştur. 1973'te Rusya ve Türkiye arasında 12 mil üzerine kurulu, karşılıklı karasuları sınırları anlaşması imzalanmıştır.⁸³

Türkiye, 05 Aralık 1986 tarih ve 11264 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle Karadeniz'de münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir ve ilan edilen Türk Münhasır Ekonomik Bölgesi, bu denizde Türk kara suları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz miline kadar uzanır.⁸⁴ Daha sonra, 23 Haziran 1978 tarihli "Türkiye Cumhuriyeti ve SSCB Arasında Karadeniz'de "Kıta Sahanlığı Sınırlandırılması Hakkında Anlaşma" ile belirlenen sınırın, aynı zamanda Türkiye ile SSCB arasında Karadeniz'deki münhasır ekonomik bölgelerin de sınırını teşkil etmesi hakkında teati edilen 23 Aralık 1986 ve 6/2/1987 tarihli mektupların

⁸¹ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.384

⁸² Gökçe Çiçek Ceyhun ve Ersel Zafer Oral, "Türkiye'nin Deniz Alanlarındaki Sınır Anlaşmaları ve Güncel Durum", Ersan BAŞAR (ed.), *Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayını*, 2011, 6-25, s.23

⁸³ Yüksel İnan ve Mine Gözen, "Turkey's Maritime Boundary Relations. Eastern Mediterranean", Mustafa Kibaroğlu (ed.), *Foreign Policy Institute*, 2009, 166-172, s.169

⁸⁴ T.C. Resmi Gazetesi, 17.12.1986, s. 19314

onaylanması; Dışişleri Bakanlığı'nın 11 Şubat 1987 tarihli ve ÇTAD/II-754-510-352-786 sayılı yazısı üzerine, 31 Mayıs 1963 tarihli ve 244 sayılı Kanunun 3'üncü maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 17 Şubat 1987 tarihinde kararlaştırılmıştır.⁸⁵

Karadeniz'de Ukrayna ile sınırlandırmaya ilişkin olarak ise Ukrayna, 25 Mart 1994'te Türkiye'ye yazdığı bir mektupla, uluslararası ve ulusal kurallara göre Karadeniz'de SSCB ile yapılan denizcilik sözleşmelerinin Türkiye ile ilgili olarak hâlâ geçerli olduğunu belirtmiştir. Karşılıklı temeline dayanarak genel uygulamada Türkiye 6 mil karasularına sahipken Karadeniz'de bu sınırı 12 mil olarak uygulamakta ve aynı zamanda kıta sahanlığı ile münhasır ekonomik bölgeye de sahip bulunmaktadır. İki ülke arasında deniz sınırlarının belirlendiği tarihten bu yana, yasa dışı kalkan avlama olayları, Ukrayna münhasır ekonomik bölgesi içinde yasadışı avlanan balıkçıların yakalanması ve hatta hapse girmeleri dışında, herhangi bir büyük anlaşmazlık bulunmamaktadır.⁸⁶

Gürcistan ile sınırlandırmaya bakıldığında ise Karadeniz'de SSCB ile 17 Nisan 1973'te imzalanan ilk sınırlandırma anlaşmasının Gürcistan ile Türkiye arasında yürürlükte olduğu uygulamada kabul edilmiştir. Hopa Liman sınırı; batıda 41° 20' 02'' kuzey enlemi; 41° 15' 18'' doğu boylamı mevkiinden Genel Kuzey istikametine çizilen hat ile doğuda, Türkiye - Gürcistan deniz yan sınırı başlangıç noktası arasında kalan Türk karasuları ile sınırlandırılan kıyı ve deniz alanıdır.⁸⁷ Taraflar, Karadeniz'de Tiflis Protokolü'nce belirlenen alanlarda kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgeye sahiptirler. İki ülke arasında karşılıklı anlaşmaya dayanarak sınırlandırılmış deniz alanlarında herhangi bir büyük sorun bulunmamaktadır.⁸⁸

Karadeniz'de Türkiye ile SSCB arasında 1973 yılında deniz yan sınırı anlaşması yapılmış, 1978 yılında yapılan anlaşma ile de kıta sahanlığı sınırları belirlenmiştir. Daha sonra 1986 yılında aynı sınırların iki ülke arasındaki MEB sınırlarını oluşturacağı konusunda mektup onayı yoluyla anlaşma sağlanmıştır. Bu sınırlar SSCB'nin dağılmasından sonra bu ülkenin ardılları olan Gürcistan, Ukrayna ve Rusya ile teyit edilmiştir.

⁸⁵ Ceyhun ve Oral, a.g.m., s.20

⁸⁶ İnan ve Gözen, a.g.m., s.173-174

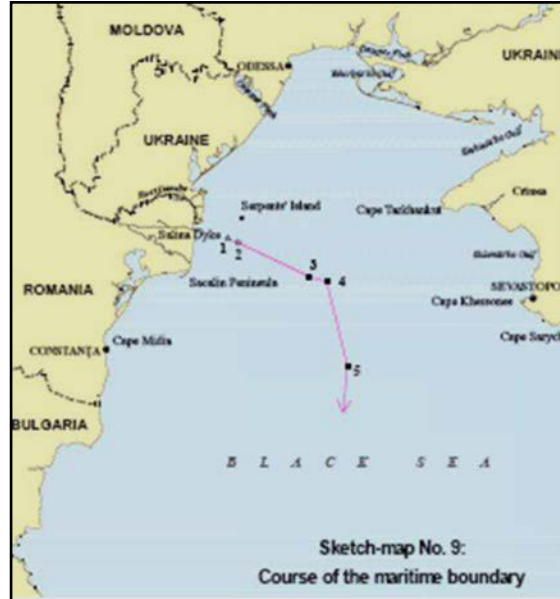
⁸⁷ T.C. Resmi Gazetesi, 28.04.2005, s. 25799

⁸⁸ Ceyhun ve Oral, a.g.m., s.22

Romanya ile Ukrayna deniz yetki alanlarının sınırlandırılması konusunda Ukrayna'ya ait olan Serpents Adası'nın ters tarafta olması, kendine özgü bir ekonomisi ve nüfusu olmayan yalnızca deniz feneri bakımını üstlenen birkaç kişinin yaşaması nedeniyle anlaşma sağlayamamıştır. Romanya UAD'nına başvurmuş, Divan kararını 03 Şubat 2009 tarihinde **Harita-2**'de açıklandığı gibi Serpents Adası dikkate alınmayan kararını vermiştir. Bununla birlikte taraflar arasında henüz sınırlandırma anlaşması imzalanmamıştır. Romanya ile Bulgaristan arasındaki görüşmeler ise devam ettiği bilinmektedir.⁸⁹

Bulgaristan ile 1997 yılında yapılan anlaşma ile MEB sınırı büyük ölçüde belirlenmiş, bu sınırın Türkiye-Romanya-Bulgaristan sınırının birleştiği noktadaki kısmı diğer ülkeler arasındaki sınırın belirleneceği zaman çizilmek üzere esnek bırakılmıştır. Türkiye ile Romanya arasındaki bu bölgedeki deniz sınırları da bu aynı nedenle henüz belirlenmemiştir.⁹⁰

Harita-2: UAD Tarafından Romanya ile Ukrayna Arasında Çizilen Sınır Alanı⁹¹

Bu gelişmeler üzerine Karadeniz'de Sovyetler Şubat 1984 yılında ve Romanya Nisan 1986'da 200 millik birer münhasır ekonomik bölge ilan etmiştir. Türkiye de 05 Aralık 1986 tarih ve 86/11264 sayılı bir Bakanlar Kurulu

⁸⁹ Pazarcı, 2010, a.g.e., s.4

⁹⁰ a.g.e., s.12

⁹¹ Ceyhun ve Oral, a.g.m., s.23

kararnamesi ile Karadeniz'de 200 millik münhasır ekonomik bölge ilan etmiş bulunmaktadır.⁹²

Uluslararası ticarete önemli bir konumda bulunan Karadeniz'deki sınırlandırma anlaşmalarından görüleceği üzere bölgede deniz alanlarına ilişkin çok büyük problemlerin bulunmadığı görülmektedir. Ancak ülkeleri karşı karşıya getiren en önemli ekonomik değerlerden biri olan petrole ilişkin Karadeniz'deki çalışmalar, gelecekte Karadeniz sınırlarının tekrar gündeme gelmesine neden olabilecektir. Zira geleceğin enerji kaynağı olarak görülen gaz hidratça zengin olan Karadeniz, gaz hidratların enerji sektöründe kullanıma başlanması ile daha önemli bir konuma gelecektir. Bu yönde ileride doğabilecek gelişmelere paralel olarak Karadeniz'de yeni güvenlik bölgeleri oluşabilir ve seyir halindeki gemilerin rotalarının da bu yeni oluşumlardan etkilenmesi beklenebilir.⁹³

2.1.2. Ege Denizi'nde Yetki Alanı Sınırlandırmaları

Türkiye ve Yunanistan arasında Ege Denizi'nde deniz yetki alanlarının saptanması konusunda yaşanan gerilimler iki ülkeyi sıcak bir çatışmanın eşiğine getirebilecek duyarlılıkları barındırmaktadır. Örneğin kıta sahanlığına ilişkin sorun bu bağlamda nitelendirilebilir. **Harita-3**'te açıklandığı gibi kıta sahanlığı üzerinde sahildar devletlerin münhasır egemen haklara sahip olması henüz bir sınırlandırma anlaşması yapılmamış bulunan Ege Denizi'nde sahildar ülkeler olarak Türkiye ve Yunanistan'ı karşı karşıya getirebilmektedir. Türkiye bu durumda kendi teknik, hukukî ve siyasî argümanlarını saptadıktan sonra bunu ancak 1973 yılında TPAO'ya Ege Denizi'nin çeşitli bölgelerinde petrol arama ruhsatları vererek açıklamıştır.⁹⁴

⁹² Özman, a.g.e., s.347

⁹³ Ceyhan ve Oral, a.g.m., s.24

⁹⁴ Aksu, 2008, a.g.e., s.154

Harita-3: Ege Denizi Haritası⁹⁵

Türkiye ve Yunanistan arasındaki ilişkileri etkilemesi bakımından Ege Denizi kıta sahanlığı sorunu, yakın bir geçmişte sahiptir. Ege Denizi'nde 1960'ların başlarından itibaren Yunanistan'ın sismografik araştırmalar ve petrol arama faaliyetleri yürütmesine karşın 01 Kasım 1973 tarihinde Türkiye'nin, Ege Denizi'nin 27 bölgesinde TPAO'ya petrol arama izni vermesi, Türk - Yunan ilişkilerinde yeni bir uyuşmazlığa yol açmıştır.⁹⁶

Yunanistan, 07 Şubat 1974 tarihinde Türkiye'ye vermiş olduğu bir nota ile durumu protesto etmiş ve TPAO'nun arama yapacağı bölgelerin Yunanistan'a ait bulunan Semadirek (Samothrace), Limni, (Lemnos) Midilli (Lesbos), Bozbaba (Aya Evstratios), Sakız (Chios), İpsara (Psara) ve Antipsara adalarının batısında yer alan deniz yatakları olduğunu, bu adalar ve adaların deniz yatağı, deniz altında Yunan Hükûmeti'nin hükümlerlik haklarının bulunduğunu bildirmiştir. Yunanistan, bu bölgeler üzerindeki

⁹⁵Tarih Sınıfı Sayfası, <http://www.tarihsinifi.com/> (Erişim tarihi: 20.12.2015)

⁹⁶ Deniz Bölükbaşı, *Turkey and Greece the Aegean Dispute: A Unique Case in International Law*, Cavendish Pub., London, 2004, s. 234-291.

egemenlik haklarını, 1972 yılında kabul etmiş olduğu 1958 Cenevre Sözleşmesi'nin 1'inci maddesinin b fıkrası ve 2'nci maddesine dayandırmıştır. Bunun yanı sıra, Yunanistan, bu notasında Türkiye'nin araştırma izni vermiş olduğu bölgelerde Yunanistan'ın 1961 yılından beri petrol araştırma izinleri vermekte olduğunu açıklamıştır.⁹⁷

Türkiye, her defasında Yunanistan'ın protestoları ile karşılaşmasına rağmen, bu protestoları reddetmiş ve araştırma ruhsatı verdiği sularda 1974 yılında Çandarlı Gemisi ve 1976 yılında Maden Teknik Arama (MTA) Sismik-1 gemisiyle manyetometrik ve sismik araştırmalarını sürdürmeye devam etmiştir.⁹⁸ Bunun üzerine Yunanistan Devleti, uyuşmazlığı hem BM Güvenlik Konseyi'ne, hem de Divan'a tek tarafı olarak götürmüştür. Güvenlik Konseyi, 25 Ağustos 1976 tarih ve 395 sayılı kararında tarafların birbirlerinin milletlerarası hak ve yükümlerine saygı göstermeleri ve durumun ağırlaşmasına yol açabilecek ve bundan ötürü barışçı bir çözüme ulaşma çabalarını tehlikeye düşürebilecek herhangi bir olaydan kaçınmaları gerektiğini belirtmiştir. Konsey, ayrıca, Yunanistan ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetlerine görüş ayrılıkları üzerinde doğrudan görüşmelere başlamaları gerektiğini ve bu görüşmelerin karşılıklı olarak kabul edilebilir bir sonuca ulaşmasını sağlamak için ellerinden gelen her şeyi yapmaları gerektiğini belirtmiştir. Konsey bunun yanında her iki hükümeti, bu uyuşmazlıkla ilgili olarak tarafların bir çözüm getiremediklerini belirttikleri sorunların çözümü konusunda, uygun yargı usullerinin, özellikle Divan'ın, yapmaya ehliyetli oldukları katkıyı göz önünde bulundurmaya devam etmeye davet etmiştir.⁹⁹

Yunanistan devleti uyuşmazlığı, yukarıda belirtildiği üzere, sadece BM Güvenlik Konseyi'ne değil Uluslararası Divan'a da götürmüştür. Yunanistan, 27 Ocak 1975 tarihinde vermiş olduğu nota ile iki ülke arasında Ege Denizi Kıta Sahaneliği konusunda milletlerarası hukuk kuralları çerçevesinde bir sınırlandırmadan yana olduğunu bildirmiş, uygulanacak hukuk ve sorun ile ilgili görüş ayrılıklarının Divan'a götürülmesi ve Divan'a tek tarafı başvuru hakkı saklı kalmak koşuluyla, iki devlet arasında özel bir anlaşmanın yapılmasını önermiştir. Türkiye, 06 Şubat 1975 tarihli notasında, iki ülke arasında Ege Denizi'ne ilişkin esaslı sorunların varlığını korumakta olduğu ve Türkiye'nin

⁹⁷ Aksu, 2008, a.g.e., s.155

⁹⁸ İbrahim Gökcalp, *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*, Beta Yayınları, 2008, İstanbul, s.156

⁹⁹ Toluner, 1996, a.g.e., s. 249-250

sorunlara doğrudan barışçıl görüşmeler yoluyla çözüm bulunmasından yana olduğunu tekrar etmiştir. 31 Mayıs 1975 tarihinde iki ülkenin Başbakanları NATO zirve toplantısı nedeniyle bir araya gelerek Brüksel Bildirisi'ni açıklamışlardır. Bu ortak bildiriye, iki devlet arasındaki sorunların barış içinde "görüşmeler yoluyla ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı sorununun ise La Haye'deki Divan tarafından çözümlenmesi gerektiğini kararlaştırdıkları" açıklanmıştır.¹⁰⁰

Yunanistan ise, 02 Ekim ve 19 Aralık 1975 tarihli notalarında, tarafların Brüksel Bildirisi'nde sorunun önce Divan'a sunulması konusunda anlaşmaya varmış olduklarını, tahkimname hazırlıkları ile ilgili görüşmeler sırasında sınırlandırmayla ilgili görüş ayrılıklarını giderecek önerilerin ortaya atılması halinde bunların da tartışılabileceği görüşünde olduklarını açıklamıştır.¹⁰¹

Yunanistan, 10 Ağustos 1976 tarihinde Divan'a tek taraflı olarak sunduğu başvurusunda iki ayrı talepte bulunmuştur. Divan, Türkiye tarafından yapılan sismik araştırmaların deniz yatağı ve toprak altına ve doğal kaynaklara zarar verebilecek nitelikte olmadığını, bu araştırmaların geçici olduğunu, deniz yatağında tesis kurulmasını gerektirmediğini, bu konuda doğal kaynakların kullanılması ve tahsisi gibi bir işlemin yapılmadığını da dikkate alarak, Yunanistan'ın koruma önlemine ilişkin talebini 11 Eylül 1976 tarihli kararı ile reddetmiştir.¹⁰²

Sonuç olarak Divan, Yunanistan'ın tek taraflı başvurusuyla açılan Ege Kıta Sahanlığı Davası'nda yargılama yetkisine sahip olmadığına, 2 olumsuz oya karşılık 12 olumlu oyla karar vermiştir.¹⁰³

2.1.2.1. Yunanistan'ın İddiaları

Siyasal ve ülkesel bütünlük görüşü: Yunanistan'ın Ege Kıta Sahanlığı uyuşmazlığı hakkındaki esasa ilişkin görüşlerinden ilk olanı, Ege Denizinde bulunan adaların Yunanistan ülkesinin ayrılmaz bir parçası ve bunların ülkesinin siyasal ve ülkesel bütünlüğü açısından önemli olduğu varsayımına dayanmaktadır. Nitekim Yunanistan'ın, Türkiye'ye vermiş olduğu 07 Şubat 1974 tarihli notasında yer alan iddiasına göre, Türkiye'nin karşısında bulunan

¹⁰⁰ a.g.e., s.249

¹⁰¹ Gökalp, a.g.e., s.159

¹⁰² Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.375

¹⁰³ Gökalp, a.g.e.,s.160

adalar, Yunan ülkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Dolayısıyla, Yunan egemenliğinde bulunan söz konusu adaları kıta ülkesinden ayırmadan, Yunan ülkesini bir bütün olarak ele almak gerekmektedir.¹⁰⁴

Yunanistan, siyasal ve ülkesel bütünlük iddiasıyla, Türkiye kıyılarına yakın Doğu Ege Adaları'nın batısında Türkiye'ye kıta sahanlığı bırakmamayı amaçlamaktadır. Böylece Yunanistan, kıta sahanlığı sınırlandırmasında ülkesinin Türkiye'ye karşı kıyıları olarak en uçtaki adaların esas alınmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak uygulanan milletlerarası hukukun, kıta sahanlığının sınırlandırılması bakımından siyasal ve ülkesel bütünlük iddiasına herhangi bir etki tanımadığını söylemek mümkündür.¹⁰⁵

Adaların ayrı kıta sahanlığına sahip olduğu görüşü: Yunanistan'ın bu uyuşmazlık hakkındaki ikinci görüşü, Ege Denizi'ndeki adaların ayrı kıta sahanlığına sahip olduğu iddiasından oluşmaktadır. 'Yani sınırlandırma yapılırken bu adaların, ayrı ve ayrıca bir kıta sahanlığına sahip oldukları kabul edilecek ve sınırlandırma buna göre yapılacaktır.'⁷⁰³ Nitekim Yunanistan'a göre, hem 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1'inci maddesinin b fıkrasında, hem de 1982 BMDHS 121'inci maddesinin 2'nci fıkrasında, adaların kıta sahanlığının kıta ülkelerinkine gibi tanımlanmış olması, adaların da kıta sahanlığı konusunda kıta ülkeleri ile eşit haklara sahip olduğunu göstermektedir. Aslında iki unsuru içermekte olan Yunanistan'ın iddiası ile bir yandan adaların da kıta ülkesinin olduğu gibi kıta sahanlıkları olduğu vurgulanırken, öte yandan adaların kıta sahanlığı sınırlandırması sırasında, kıta ülkeleri ile eşit koşullarda ele alınması gerektiği belirtilmektedir.¹⁰⁶

Daha sonra ilgili bahislerde de ayrıca değinileceği üzere, adaların her koşulda kendi adlarına kıta sahanlığına sahip olabilecekleri görüşü doğru değildir. Zira 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 1'inci maddesinin b fıkrasında ve 1982 BMDHS'nin 121'inci maddesinde adalara da kara ülkeleri için uygulanması öngörülen kuralların uygulanmasının kabul edilmiş olması, koşullar ne olursa olsun adaların kıta sahanlığına sahip olacakları ve üstelik karşılıklarında yer alan kıta ülkelerine eşit bir biçimde sahip olacakları anlamına

¹⁰⁴ Hüseyin Pazarıcı, "**Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukukî Açıldan**", **Egedeki Deniz Sorunları Semineri**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1986, 79-94, s. 80

¹⁰⁵ Pazarıcı, 1986, a.g.e., s. 82

¹⁰⁶ Gökalp, a.g.e.,s.161

gelmemektedir. Nitekim Kuzey Denizi Davaları'nda da Divan bu durumu açık bir biçimde dile getirmiştir.¹⁰⁷

Eşit uzaklık ilkesinin uygulanması görüşü: Yunanistan'ın Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı kapsamında ileri sürdüğü son görüşü ise, Türkiye ile adalar arasında sınırlandırmada eşit uzaklık ilkesinin uygulanmasını savunan görüştür.

Yunanistan, bu iddiasını 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesine dayandırmaktadır (Yunanistan ayrıca bu sözleşmenin örf ve âdet hukuku kuralı niteliğini de kazandığını iddia etmektedir). Söz konusu maddede, kıta sahanlığı sınırlandırmasının anlaşma ile gerçekleştirilmesi öngörüldükten sonra, anlaşma yapılamaması durumunda, eğer özel koşullar başka türlü bir sınırlandırmayı gerektirmiyorsa, eşit uzaklık ilkesinin uygulanacağı kabul edilmektedir. Böylece, Yunan iddiasının iki unsuru içerdiği görülmektedir. Bunlardan birincisine göre, anlaşma yapılamamışsa, kıta sahanlığı sınırlandırılmasında genel ilke olan eşit uzaklık ilkesi uygulanacaktır; ikincisi ise, Türkiye ile Yunanistan arasındaki sınırlandırma Türkiye'ye en yakın bulunan adalar ile Türkiye kıyıları arasında eşit uzaklık ilkesine göre yapılacaktır.¹⁰⁸

Yunanistan'ın bu konuda ileri sürmüş olduğu iddiaları her türlü dayanaktan yoksundur. Zira 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin Türkiye'ye karşı ileri sürülmesinin, anılan Sözleşmeye Türkiye taraf olmadığı için hukuken imkânı yoktur. Ayrıca 6'ncı maddede yer alan eşit uzaklık ilkesinin örf ve âdet hukuku kuralı niteliği de kazanmadığı, yargı kararlarıyla belirtilmiş olan bir husustur. Dolayısıyla bu ilkenin bu yolla da Türkiye'yi bağlaması mümkün değildir.¹⁰⁹

Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığında 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesi hükmünün uygulanması kabul edilse dahi, Yunanistan'ın bu maddeyi yorumlamak suretiyle gerçekleştirmek istediği sonuca varılması olanaksızdır. Çünkü eşit uzaklık, 6'ncı maddede var olan tek kural değildir. 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinde kıta

¹⁰⁷ a.g.e.,s.161

¹⁰⁸ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, Tüдав Yayınları, Ankara, 2003, s.150

¹⁰⁹ Toluner, 1996, s. 255-256.

sahanlığı sınırlandırılmasında tarafların anlaşmasına öncelik tanınmıştır. Eğer taraflar arasında kıta sahanlığı sınırlandırılması konusunda bir anlaşma yoksa ve özel koşullar da bir başka çözümün kabulünü haklı kılmıyorsa, ancak o zaman sınırlandırmada eşit uzaklığın uygulanması zorunlu olur. Yani 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinde eşit uzaklık, özel koşullar unsurlarından oluşan tek bir kural öngörülmüştür. 6'ncı maddede yer alan "özel koşullar" unsurunun işlevi hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın gerçekleşmesini sağlamaktır. Bu bağlamda, yabancı devlet kıyılarının yakınında bulunan adalar, öteden beri, eşit uzaklığın uygulanmasını engelleyen ve hakkaniyete uygun bir sınırlandırmanın gerçekleştirilmesini gerekli kılan özel koşullar olarak değerlendirilmiştir. Ege Denizi'ndeki koşulun, özel bir koşul olduğu ise hiçbir kuşku götürmeyecek kadar açık olan bir husustur.¹¹⁰

Ayrıca Ege Denizi'nde özel koşul sayılabilecek tek özellik yanlış tarafta yer alan Yunan adaları değildir. Nitekim yeryüzünde hakkaniyete uygun bir çözümü ve bunu gerçekleştirecek çeşitli yöntem ve ilkelerin uygulanmasını gerektiren bu özelliklere sahip bir başka deniz bulmanın güç olduğunu söylemek mümkündür. Yunanistan, BM III'üncü Deniz Hukuku Konferansı'nda, eşit uzaklığın uygulanmasında adaların da esas alınmasını açıkça öngören öneriler sunmuş, fakat bu öneriler etkin olamamıştır. Zira 1982 BMDHS 'nin kıta sahanlığı ve ekonomik bölgenin sınırlandırılmasına ilişkin 74 ve 83'üncü maddelerinde eşit uzaklık kabul edilmediği gibi bu konuda eşit uzaklık ilkesinden hiç bahsedilmemiştir. Kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin kuralı düzenleyen 83. maddede sınırlandırmaya ilişkin ilkelerden çok gerçekleşmesi istenen sonuca önem verilmiş ve hakkaniyete uygun bir çözümün gerçekleştirilmesi gerektiği öngörülmüştür.¹¹¹

2.1.2.2. Türkiye'nin İddiaları

Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı hakkındaki Türkiye'nin görüşlerini altı ayrı iddia kapsamında incelemek gerekmektedir.

Anlaşmanın esas olması görüşü: Türkiye'nin Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı bağlamında savunduğu ilk görüş, kıta sahanlığının

¹¹⁰ Gökalp, a.g.e., s.163

¹¹¹ Toluner, 1996 , a.g.e., s.261

sınırlandırılmasında anlaşmanın esas olmasına dair olan görüştür. Nitekim Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihinde Yunanistan'a verdiği ilk notasından itibaren başlamak suretiyle sürekli bir biçimde Ege Denizi Kıta Sahanlığı sınırlandırmasının görüşmeler sonucunda gerçekleştirilecek bir anlaşma ile yapılmasını savunmuştur. Türkiye'nin bu görüşü, hem genel bir biçimde BM III'üncü Deniz Hukuku Konferansı sırasında dile getirilmiş, hem de Türkiye'nin 26 Ağustos 1976 tarihinde Ege Kıta Sahanlığı Davasına ilişkin olarak Divan'a sunmuş olduğu görüşlerinde yer almıştır.¹¹²

Türkiye'nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasında anlaşmanın esas olması gerektiğine dair görüşünü, çalışmamızın ilgili kısımlarında bütün ayıntılarıyla değinilmiş olan 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin ve 1982 BMDHS'nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin düzenlemelerinde bulmak mümkündür. Nitekim hem 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesi, hem de 1982 BMDHS'nin 83'üncü maddesi kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda anlaşmaya öncelik tanımaktadır.¹¹³

Doğal uzantının esas olması görüşü: Türkiye'nin kıta sahanlığının sınırlandırılmasının esasına ilişkin olarak benimsemiş olduğu ikinci görüş, sınırlandırmada doğal uzantı esasının temel kıstas olduğuna ilişkindir. Nitekim Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihli cevabi notasında,¹¹⁴ Ege'deki deniz yatağının önemli bir bölümünü Anadolu Yarımadası'nın doğal uzantısının oluşturduğunu, dolayısıyla Anadolu'nun doğal uzantısı üzerinde bulunan Yunan adalarının kendilerine has kıta sahanlıklarının bulunmasının mümkün olmadığını, bu adaların Yunan ana karasına uzaklıklarına rağmen Türkiye'ye çok yakın olmaları ve Yunan anakarası ile adalar arasında açık deniz alanlarının bulunması sebebiyle adaların Yunan Yarımadası'nın devamı niteliğinde olduklarının kabul edilmesinin mümkün olmadığını belirtmiştir.¹¹⁵

Ege Denizi'nin deniz dibi, "Ege Oluğu" denilen bir doğal kesintiyle "S" şeklinde kuzeyden güneye, nispeten Yunanistan ana kara ülkesine daha yakın bir eksende ikiye bölünmekte ve bu kesinti her iki devletin kıta ülkelerinin deniz altındaki doğal uzantısının sınırını oluşturmaktadır. Söz konusu doğal

¹¹² Pazarcı, 1986, a.g.e., s. 86

¹¹³ Gökalp, a.g.e., s.164

¹¹⁴ Türkiye bu notasında Kuzey Denizi Davasına atıfta bulunmuştur.

¹¹⁵ Başeren, 2003, a.g.e., s.151

uzantının üzerinde bulunan ve büyük bölümüyle Yunanistan'a ait olan adalar, sözü edilen doğal uzantının su üzerine çıkmış çıkıntılarında başka bir şey değildir. Bu nedenle de bu adaların kıta sahanlığı haklarının olması mümkün değildir.¹¹⁶

Sınırlandırmanın hakkaniyet ilkelerine göre yapılması: Türkiye'nin kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda ileri sürdüğü başka bir görüşe göre, kıta sahanlığının sınırlandırılmasının hakkaniyet ilkelerinin uygulanması suretiyle yapılması gerekmektedir. Nitekim asıl amaç, hakkaniyete uygun çözüme ulaşmaktır. Dolayısıyla hakkaniyete uygun bir çözüme ulaşmak için hakkaniyet ilkelerinin uygulanması gerekmektedir.¹¹⁷

Adaların özel koşul oluşturması görüşü: Türkiye'ye ait olan bir başka görüş ise, bir bölgede adaların bulunmasının kıta sahanlığı sınırlandırması açısından bir özel koşul oluşturduğu ve bunların özellikle coğrafi konumları ve öteki özelliklerine bağlı olarak değerlendirilmesi gerektiği görüşüdür. Türkiye, 27 Şubat 1974 tarihli cevabi notasında, bazı anlaşmaları da örnek göstermek suretiyle, milletlerarası uygulama tarafından oluşturulan kuralların kıta sahanlığının sınırlandırması konusunda konumları ve özel koşulları dikkate alınmadan tüm adalara eşit değer verilmesini reddettiğini, Ege Adaları'nın ve tüm Ege Denizi'nin özel koşulların tipik bir örneğini oluşturduğunu belirtmiştir.

Ege Denizi'nin yarı kapalı deniz olması görüşü: Bu nedenle Ege Denizi'nde bu bölgenin niteliğine uygun olarak özel kuralların uygulanması gerektiği yolundaki görüşü ilk defa Yunanistan'a vermiş olduğu 27 Şubat 1974 tarihli notasıyla belirtmiştir. Türkiye, bunun ardından BM III'üncü Deniz Hukuku Konferansı esnasında Konferans'a sunmuş olduğu madde taslakları ile de bu görüşünü desteklemiştir.¹¹⁸

Lozan dengesi ile bağlantılı olan görüş: Türkiye'nin bu konuda ileri sürmüş olduğu altıncı ve son görüş olarak Lozan Dengesi ile bağlantılı olarak ileri sürmüş olduğu iddiasını belirtmek mümkündür. Aslında Lozan dengesi ile ilgili olan Türkiye'nin görüşü esas itibarıyla karasuları genişliği ile ilgili konuları esas almaktadır. Fakat kara sularının genişliği meselesi, aşağıda da

¹¹⁶ Gökalp, a.g.e., s.165

¹¹⁷ Pazarıcı, 1986, a.g.e., s. 87

¹¹⁸ Gökalp, a.g.e., s.165

açıklayacağımız üzere, kıta sahanlığı meselesini de yakından etkileyecek olan bir husustur. Türkiye ile Yunanistan arasında bir denge kurmayı amaçlayan Lozan Barış Anlaşması'nda¹¹⁹ kara sularının genişliği konusunda açık bir hüküm mevcut değildir. Bununla beraber Lozan Barış Antlaşması'nın imzalandığı dönemde Türkiye ve Yunanistan'ın karasuları 3 deniz mili olarak belirlenmiştir. Buna bağlı olarak Ege Denizi'nde geniş bir açık deniz alanı bırakılmıştır. Ancak Yunanistan, 17 Eylül 1936 tarih ve 230 sayılı Yunanistan Karasuları Hududunun Tespiti Hakkında Kanun ile kara sularını, tek taraflı olarak 3 milden 6 mile çıkarmıştır. Türkiye ise, o tarihten 28 yıl sonra 15 Mayıs 1964 tarih ve 476 sayılı Karasuları Kanunu ile kara sularını 6 mile çıkarmıştır.¹²⁰

Hem Yunanistan, hem de Türkiye'nin ulusal karasuları sınırlarını 6 mil olarak belirlemelerinden sonra Ege Denizi'ndeki son durum olarak, bu denizde Yunanistan'a ait 3000 civarında ada ve adacık bulunmasından dolayı, Yunanistan'ın karasuları %35, Türkiye'nin kara suları ise %8,8 oranında olmuştur.¹²¹ Bu duruma göre her iki ülkenin de kara suları genişliğinin 6 milden daha uzun bir genişliğe kadar uzatılması halinde, bu genişlik uzatıldığı oranda durum daha da Türkiye'nin aleyhine değişecektir.

Sonraki dönemde Yunanistan, 1982 BMDHS'ye dayanmak suretiyle Ege Denizi'ndeki karasularını 12 mile çıkaracağı yolunda açıklamalarda bulunmaya başladıktan sonra, Türkiye bu durumun bir *casus belli* sayılacağını belirtmek suretiyle Yunanistan'ın yapmış olduğu bu açıklamalara bir karşılık vermiştir.¹²²

Ege Denizi'nde tarafların karasularının 12 mile çıkarılması halinde bunun Ege Denizi'nde Türkiye için birçok olumsuz sonucu olacağı gibi, bunun yanında Ege Denizi kıta sahanlığının büyük çoğunluğunun Yunanistan'a ait olması ve aynı oranda buradaki münhasır ekonomik bölge haklarının da Yunanistan'a devredilmiş olması gibi bir sonucu olacaktır. Nitekim karasularının 12 mile çıkarılması, "Türkiye'nin Ege'deki kıta sahanlığı ve

¹¹⁹ Hüseyin Pazarıcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri, I.Kitap**, Turan Yayınları, Ankara, 2014, s.93-96

¹²⁰ Başeren, 2003, a.g.e., s.153

¹²¹ Fuat Aksu, "Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimin Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme", **Türk Tarih Kurumu Yayınları**, 1998, s.61

¹²² Gökalp, a.g.e., s.167

münhasır ekonomik bölge haklarının da ortadan kaldırılmasının en kestirme yoludur".¹²³

Türkiye'nin Ege Denizi'nde uygulamakta olduğu diplomatik, siyasi ve askeri strateji bu denizde Yunanistan'ın tek yanlı girişimlerle dengeyi kendi yararına bozmasını engellemektedir. Gerek kara sularının 6 milin ötesine genişletilmesini savaş nedeni sayma kararı gerek Bern Anlaşması¹²⁴ ile kıta sahanlığı konusunda 1976 yılında bir ortak düzenlemeye çalıştığı fiili durumlar yaratmasını engellemektedir. Kimi zaman gerçekleştirmeye çalıştığı fiili ihlaller ise uygulanan zorlayıcı diplomasi stratejileri ile durdurulabilmiştir.¹²⁵

¹²³ Sevin Toluner, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000, s. 25

¹²⁴ Türkiye ve Yunanistan arasında sürdürürken nota değişimleri sonrasında, iki ülke arasında görüş ayrılıkları giderek belirginleşmiştir. Taraflar, bir yandan notalarla görüşlerini açıklama yoluna giderken soruna ilişkin olarak uzmanlar düzeyinde yapıla bir dizi görüşmeden de sonuç alınamamıştır. Bern'de uzmanlar düzeyinde 31 Ocak 1976 tarihinde yeniden bir araya gelen iki ülke temsilcileri ortak bir sonuca ulaşamamışlardır. 19-20 Haziran 1976 tarihleri arasında Bern'de yeniden bir araya gelen Türk ve Yunan temsilcileri görüşmelere devam etmiş, ancak sonuçsuz kalmıştır.

¹²⁵ Fuat Aksu, "Doğu Akdeniz Deniz Yeti Alanları Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri", Sertaç Hami Başeren, (ed.), *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013, 160-195, s.186.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN TEMEL KAVRAMLARI, GELİŞİMİ VE DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN İLKELER

3.1. ULUSLARARASI DENİZ HUKUKUNUN TANIM VE KAPSAMI

Uluslararası toplumun hukuku olan uluslararası hukuk; devletlere, uluslararası örgütlere, devlet niteliği kazanmamış örgütlenmiş topluluklara ve uluslararası toplumun bütününe genel çıkarını ya da paylaştığı değerleri ilgilendiren bireylere ilişkin durumlarda doğrudan bireylere yönelik kuralları kapsamaktadır.¹²⁶ Deniz hukuku ise denizlerin tabi olduğu hukuki rejimleri düzenleyen, denizlerde gerçekleştirilen faaliyetleri başta uluslararası hukuk açısından olmak üzere inceleme konusu yapan ve gemi trafiğini düzenleyen hukuk dalıdır.¹²⁷

Deniz hukuku, yapılan birçok düzenleme ile oluşturulan bir iç hukuk dalı olduğu kadar uluslararası denizlerde taraf devletler arasında gerçekleşecek hukuki ilişkileri de ortaya koyan bir hukuk dalıdır. Bu hukuk dalı, denizlerdeki enerji kaynaklarına ilişkin araştırmalara, deniz ticaretinden, deniz taşımacılığında çalışan-işleten ilişkileri ve deniz yetki alanlarının belirlenmesine kadar birçok alanı kapsayan bir disiplindir.¹²⁸

3.1.1. Uluslararası Deniz Hukukunun Gelişimi ve Kaynakları

Bugünkü anlamındaki uluslararası hukukun doğuşundan çok önce insanlığın denize ilişkin faaliyetleri birtakım kurallara uymalarını gerektirmiştir. Orta Çağ'da deniz hukukunun özellikle Akdeniz çevresi ile kuzey ve batı Avrupa kıyı bölgelerinde geliştiği görülmektedir.

¹²⁶ Özman, a.g.e., s.8

¹²⁷ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.250

¹²⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.5

Deniz adetleri olarak örneğin 7-9'uncu yüzyıllarda "Rodos Yasası"¹²⁹, 12'nci yüzyılda "Oleron Kararları"¹³⁰, 14'üncü yüzyılda "Consolato del Mar"¹³¹ gibi uygulamaları sayabiliriz.

Devletlerin deniz alanları üzerinde egemenlik kurma arzularının, bir başka ifade ile kara ülkesindeki yetkilerini kara ülkesinin ötesine, deniz alanlarına doğru genişletmek istemelerinin kökeninde, devletlerin güvenliği, devletin sosyal düzeni ve devletin mali ve ekonomik çıkarları olarak üç temel sebep vardır.¹³² İlk Çağlarda ulaşım denizinin kullanımında önemli bir yer tutmuştur. Daha sonra balıkçılık amacıyla da deniz kullanılmaya başlanmıştır. Bu iki amaçla denizinin kullanımı ise büyük deniz gücüne sahip olmayı gerektirmiş ve bu nedenle zayıf devletler geniş kara suları talep ederken, güçlü devletler ise, daha az karasuları talep etmişlerdir.¹³³

Deniz alanlarına üzerindeki faaliyetler, uluslararası uygulamada, çok uzun bir süre örf ve adet kurallarına dayalı olarak sürdürülmüştür. Örf ve adet hukuku uluslararası deniz hukukunun temel kaynağını oluşturmuştur.¹³⁴

Kara sularının genişliği meselesi, milletlerarası hukukun en çok uğraştığı konulardan birisidir. Başlangıçta, "top atışı mesafesi"¹³⁵, "ufuk hattı görüşü"¹³⁶,

¹²⁹ Rodos Yasası: Sözü geçen yazılı âdetler, müşterek avarya konusundaki Lex Rhodia de Jactu ile nauticum fernis (deniz ödünçü) ve actio exercitoria ile ileri sürülebilen receptum nautarum (yükün teslim edilmemesi veya hasarlı teslimi nedeni ile doğan sorumluluk) hakkındaki hükümlerdir.

¹³⁰ Oleron Kararları: 12'nci yüzyılda Oleron Adası deniz mahkemesi kararlarının onaylı suretlerine yer veren derlemedir. Bir diğer fikre göre bu metin, Guyenne Düşesi Elenore tarafından Oleron Adası'nda neşrettirilmiş nizamlardır. Bu kurallara Flaman diline çevrilmiş olarak Damne hükümleri ve Westcapelle Kanunları'nda ve daha sonra 14 ve 15'nci yüzyıllarda Flandre, İsveç, Almanya ve Danimarka'da uygulanan Wisby Kanunlarında ve ayrıca Hans âdetlerinde rastlanılmaktadır.

¹³¹ Consolato del Mar: Batı Akdeniz deniz âdetlerini ve mahkeme kararlarını kapsar. 15'inci yüzyılın ikinci yarısında Katalan dilinde yazılmıştır. Consulado del Mar'da deniz yolculuğu organizasyonu hükümleri, çıkar ortaklığı düşüncesine oldukça bağlanmış bir biçimde vardır.

¹³² Bülent Tatar, "Deniz Alanlarında Ticaret Gemilerinin Hukuki Rejimi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, s.12 (**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³³ Ferit Hakan Baykal, "Karasularının Azami ve Asgari Genişliği (Devletin Karasuları Üzerindeki Yetki Alanının Sınırı)", Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, **Hukuk Araştırmaları Dergisi**, C.7, 1-3, 1992-1993, s.165

¹³⁴ Hatice Ilgaz, "Denizde Bilimsel Araştırmaların Uluslar arası Hukukta Düzenlenmesi İhtiyacının Ortaya Çıkışı", **Journal of Naval Science and Engineering**, Vol. 5 , No.1, 2009, 39-48, s. 42

¹³⁵ Top Atışı Mesafesi: 17'nci yüzyılda ortaya çıkan top atışı (cannon-shot) kuralı devleti silah gücü ile birlikte görülmüş ve devletin gücü nerede biterse egemenliği de orada biter denilmek suretiyle değişken bir kara suları genişliği getirilmeye çalışılmıştır. Top atışı mesafesinin milletlerarası toplumun ihtiyacını uzun süre karşılamıştır.

¹³⁶ Ufuk Hattı Görüşü: İspanya ve İngiltere tarafından geliştirilmiştir. Görüş hattı doktrini olarak anılan bu kural karasularının genişliğini 3 milden 50 mile kadar değiştirmiştir. Bu görüşü 1565 yılında İspanya Kralı II.Philip ortaya koymuş ve uygulamıştır.

“bir yelkenli ile iki günlük mesafe” gibi değişken mesafeler önerilmiştir¹¹. Daha sonraları ise, sabit bir genişlik getirilmesi düşüncesiyle “3 mil” genişliğin, milletlerarası hukukun kabul edebileceği bir genişlik olduğu üzerinde durulmuştur.¹³⁷

Kara sularının sınırlandırılması devletlerin korsanlık vb. tehditlere karşı kendilerini korumalarını sağlamak amacıyla ortaya çıkmıştır. Daha sonra güvenlik ihtiyacının yanında ekonomik çıkarların korunması amacı da eklenmiştir. Kara suları rejiminin ilk uygulamalarına Kuzey Denizi, Manş Denizi ve Batlık Denizi kıyıları ile Akdeniz’de İtalya Yarımadası kıyılarında rastlanmaktadır. Kara suları rejiminin kesin olarak yerleşmesi ise 13’üncü yüzyılda olmuştur.¹³⁸

Kara sularından sonra devletlerin denizler üzerinde birtakım yetkiler elde etmesi bitişik bölge kavramı aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Kara sularının bittiği noktadan başlayarak belirli bir sınıra kadar kıyı devletine kimi denetim yetkilerini kullanma hakkı tanıyan bu tür deniz alanlarının ilk uygulaması 1736’da İngiltere’nin ilan ettiği “Hovvering Acts” ile gerçekleşmiştir. Ancak, bu kavramın yerleşerek bir yapıya geliş değeri kazanması 20’nci yüzyılda olmuştur.¹³⁹ Fakat bu kavramın ilk ortaya çıkışı hukuken, 1930’da La Haye Konferansı’nda olmuştur.¹⁴⁰

ABD Başkanı Truman’ın 28 Eylül 1945 tarihli bildirisini, kıyı devletinin birtakım egemen haklara sahip olma iddiaları yeni bir kavram olan kıta sahanlığı kavramı aracılığıyla sürmüştür. Karasuları dışındaki deniz yatağı ve toprak altında kıyı devletine birtakım haklar sağlamaya çalışan kıta sahanlığı kavramı yaygın bir biçimde uygulanmış ve 1950’li yıllarda uluslararası hukukta yerleşmiştir.¹⁴¹

1856 yılında toplanan Paris Kongresi’nde devletler korsanlığı tamamen yasaklayarak, korsanlığın engellenmesi için çeşitli tedbirler almaya yönelmiştir. Ayrıca düşman devletlerin gemisinde bulunan düşman mallarını ve tarafsız

¹³⁷ Enver Bozkurt, “Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2, No: 5, (50-74) 2006, s.52

¹³⁸ Esat Koçak, Türkiye-Kıbrıs Deniz Yetki Alanları Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.3, (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

¹³⁹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.255

¹⁴⁰ Bozkurt, a.g.m., s.54

¹⁴¹ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.255

devlet mallarına taşıyan tarafsız devlet gemilerine herhangi bir saldırıda bulunulmaması konusunda ve deniz ablukasının etkinliği konusunda da kararlar alınmıştır.¹⁴²

1958 Cenevre Konferansı'nda, Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi'nin 24'üncü maddesinde¹⁴³ açık denizin karasularına bitişik bir bölgesinde kıyı devleti:

- Gümrük, maliye, muhaceret veya sağlık ile ilgili düzenlemelerinin ülkesinde veya karasuları içinde ihlalini önlemek,
- Yukarıdaki düzenlemelerin ülkesinde veya karasuları içinde vuku bulan ihlallerini cezalandırmak için zaruri olan kontrolü icra edebilir,
- Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hattın itibaren 12 mili geçemez.
- İki devletin kıyılarının karşı karşıya veya yan yana olduğu durumlarda bu iki devletin hiçbirisi, aralarında aksine anlaşma olmadıkça bitişik bölgesini her noktası iki devletin karasularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlar üzerindeki en yakın noktalardan eşit uzaklıkta olan orta hattın ötesine geçiremez." bitişik bölgeye genişlik bakımından bir sınır da getirilmek suretiyle karasularında yapılamayan sınırlama bitişik bölgede yapılmıştır.

Denizlere ilişkin bu gelişmeler karşısında l'inci Deniz Hukuk Konferansı 24 Şubat 1958-27 Nisan 1958 tarihleri arasında Cenevre'de toplanmıştır.¹⁴⁴ Bu konferansta Türkiye'nin onaylamadığı dört temel anlaşma ve bir ek protokol kabul edilmiştir. Bu anlaşmalar,¹⁴⁵

- Karasuları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi,
- Kıta Sahaneliği Sözleşmesi,

¹⁴² Özman, a.g.e., s.30

¹⁴³ Aslan Gündüz, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, 2. Baskı, İstanbul 1994, s.264

¹⁴⁴ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.255

¹⁴⁵ Kuran, a.g.e., s.3

- Açık Deniz Sözleşmesi
- Balıkçılık ve Açık Denizin Biyolojik Kaynaklarının Korunması Sözleşmesi

Cenevre'de toplanan I'inci Deniz Hukuk Konferansı'nda kara suları genişliği ve balıkçılığa ilişkin kimi konularda sorunların çözüme kavuşturulamaması üzerine, yine Cenevre'de 1960 yılında toplanan II'inci Deniz Hukuku Konferansı'nda ise kara suları genişliğinin 6 mil olmasına ve balıkçılık bölgelerine ilişkin karar alınmaya çalışılmış ancak bu girişim başarısızlıkla sonuçlanmıştır.¹⁴⁶

BM III'üncü Deniz Hukuku Konferansı (1973-1982) ise 31 Aralık 1973 tarihinde New York'ta başlamış ve 20.06.1974 tarihinde Karakas'ta devam etmiş ve 10 Aralık 1982 tarihinde BMDHS'nin kabulü ile sonuçlanmıştır. Sözleşmeye Konferansta 130 olumlu, 17 çekimser ve dört karşı oy¹⁴⁷ kullanılmıştır. Sözleşmeye karşı oy veren Türkiye daha sonra bunu imzalama yoluna da gitmemiştir.¹⁴⁸

Deniz hukukuna ilişkin tüm bu gelişim süreci içinde örf ve adet hukukunun yanı sıra, anlaşmalar hukukunun giderek ağırlık kazanması, esas olarak 1958 Birinci Deniz Hukuku Sözleşmeleri ve BMDHS ile gerçekleşmiştir.¹⁴⁹ Ancak, başta ABD olmak üzere kimi devletlerin Sözleşmenin uluslararası deniz yatağını düzenleyen XI'inci bölümüne önemli eleştirileri üzerine anılan bölümün bir anlaşma ile yeniden düzenlenmesi yoluna gidilmiştir. BM Genel Kurulunda 28 Temmuz 1994'te kabul edilen Anlaşma 28 Temmuz 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir. BMHDS ile aşağıdaki yeni kavram ve kurumların; uluslararası deniz yatağı, münhasır ekonomik bölge, arkeolojik bitişik bölge, takımada devleti, Uluslararası Deniz Hukuku Mahkemesi, Uluslararası Deniz Yatağı Örgütü, vb. uygulamaların uluslararası hukukça kabul edildiği görülmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁶Şule Anlar Güneş, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", Ankara Üniversitesi, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56, Sayı 2, 2007, 1-37, s.5

¹⁴⁷ Karşı oy kullanan devletler: Türkiye, ABD, Venezuela, İsrail

¹⁴⁸ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.255

¹⁴⁹ Enver Bozkurt, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, Asil Yayınları, Ankara, 2007, s. 199-260

¹⁵⁰ Pazarıcı, 2010, a.g.e., s.255

BM III'üncü Deniz Hukuku Konferansı sırasında, geniş kapsamlı bir metin elde edilmesi ve bu metnin konferansa katılan devletlerin oylaması (consensus) sonucu oluşturulması benimsenmiştir. Bu nedenle BMDHS'ne 309'uncu maddesi çekince koyma imkânı tanınmamıştır¹⁵¹. Ancak BMDHS 310'uncu maddesi sözleşmeye taraf olan devletlere yorum beyanı ve bildirim şeklinde açıklamalarda bulunma olanağı tanınmaktadır. Uluslararası Anlaşmaların bağlayıcılığı ilke olarak, sadece taraf olan devletler bakımından geçerlidir.¹⁵² Sözleşme hükümlerinin taraf olmayan üçüncü devletleri bağlaması için, bu devletlerin rızası aranır¹⁵³. Üçüncü devletlerin örf ve adet hukuku kurallarına dönüşen Sözleşme hükümleri ile, bağlı olma durumu, bu devletlerin söz konusu kurallara ısrarlı muhalefet eden (persistent objector) konumunda olmaması halinde mümkündür¹⁵⁴. Türkiye BMDHS'ne III'üncü Deniz Hukuku Konferansı'na ait Sözleşme metnini imzalamamış ve onaylamamıştır. Türkiye'nin imzalamamasının sebebi, deniz çevresinin korunmasına ilişkin hükümler açısından değil, esas olarak kara sularının genişliği¹⁵⁵ ve deniz hukuku uyumsuzluklarında zorunlu yargı yetkisine ilişkin düzenlemeleri bakımındandır.¹⁵⁶ Türkiye, BMDHS'ne taraf olmamakla birlikte, Sözleşme'nin deniz çevresinin korunmasına ilişkin düzenlemeleri konusunda olumsuz bir tutum içinde görünmemektedir.¹⁵⁷

¹⁵¹ 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 19. maddesinde çekincelerin ileri sürülmesi başlığı altında, uluslararası bir anlaşmaya çekince konulabilmesinin ilk koşulu olarak "anlaşma çekinceyi yasaklamadıkça" hükmüne yer verilmektedir.

¹⁵² 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 26'ncı maddesinde, "Ahde Vefa (Pacta Sund Servanda) başlığı altında Yürürlükteki her anlaşma ona taraf olanları bağlar ve tarafların onu iyiniyetle icra etmesi gerekir" hükmü yer almaktadır.

¹⁵³ 1969 Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin 34'üncü maddesinde, "Üçüncü devletlere ilgili genel kural başlığı altında bir anlaşma, rızası olmadan üçüncü bir devlet için ne hak ne de yükümlülük yaratabilir" hükmü yer almaktadır.

¹⁵⁴ "Devletlerin temsil edici bir çoğunluğuyla kabul edilen bir teamül kuralı ortaya çıksa bile, başından beri muhalefetini belli eden devlet veya devletlere karşı ileri sürülemez. Bu milletlerarası hukukun rızai oluşu ve devletlerin eşitliği esasından kaynaklanmaktadır", Viyana Anlaşmalar Hukuku Sözleşmesi, 38.maddesi

¹⁵⁵ "Yunanistan Konferansın on birinci dönem toplantısında, sözleşme metnine çekimser oy veren devletlerin çoğunun ve red oyu veren dört devletin red sebebinin sözleşmenin deniz yatağı ile ilgili XI'inci bölümü olduğunu, sözleşmenin genel olarak kabul görmüş olması nedeniyle, sözleşmenin diğer hükümlerinin uluslararası örf ve adet kuralı haline geldiğini ileri sürmüştür. Buna örnek olarak da kara sularıyla ilgili azami 12 deniz mili genişlik öngören hükmü göstermiştir Yunanistan'ın bu iddiası gerçeklerden uzaktır, Türkiye'nin sözleşmeyi reddetmesinin en önemli nedeni, iddia edildiği gibi sözleşmenin XI. bölümü değil, (Türkiye aksine bu bölüme herhangi bir itirazı olmadığını beyan etmiştir, karasularının azami genişliğini 12 mil olarak hükme bağlayan 3'üncü madde hükmüdür". Türkiye bu hususu on birinci dönem toplantısında Yunanistan'dan önce dile getirmiştir.

¹⁵⁶ BMDHS'ne göre uyumsuzlukların barışçı yollarla çözümlenmesine yönelik sözleşme hükümleri, sözleşmenin ayrılmaz bir parçası olarak tasarlanmıştır. Sözleşmeye taraf olmayı kabul eden devletler, sözleşmenin uyumsuzlukların çözümüne ilişkin XV.Bölümü ile de zorunlu olarak bağlı olacaklardır.

¹⁵⁷ Güneş, a.g.m., s.11-13

3.1.2. Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesine İlişkin İlkeler

İki veya daha fazla devletin kara suları gibi egemen oldukları belirli bir deniz alanında ya da kıta sahanlığı veya münhasır ekonomik bölge (MEB) gibi egemen yetkiler kullandıkları deniz alanlarına ilişkin taleplerinin çakışması sonucu, bu devletlerin deniz alanlarının ayrılması, çözüme kavuşturulması gereken bir sorun olarak ortaya çıkabilmektedir. Bütün taraflara uluslararası hukukun izin verdiği azami genişlikte deniz alanı verebilecek kadar geniş deniz alanının olmaması, bölgede ada veya adacıkların bulunması, kıyı şekilleri ve benzeri nedenlerle ülkelerin deniz alanlarına ilişkin talepleri çakışabilmektedir. Devletlerin tarihi haklarının varlığı veya bu yöndeki iddialar da karşılıklı taleplerin çatışmasının nedenleri olabilmektedir.¹⁵⁸

3.1.2.1. Hakkaniyet Prensipleri

Uluslararası hukukta hakkaniyet "hak ve adalete uygunluk, doğruluk, nispet" anlamına gelmekte ve somut olay adaleti olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁹ Genel olarak "Adalet" kavramı ise genel olarak hukukun en tartışmalı ve en eski konularından birisidir.¹⁶⁰ Adalet kavramının alt bölümlerinden en yaygın olanı ise konumuzla da ilgili olan denkleştirici-dağıtıcı adalet ayrımıdır.¹⁶¹

Uluslararası hukukta hakkaniyet ilkesinin ayrıntılı olarak tartışılması ve sınırlı da olsa uygulanması Cayuga Kızılderilileri Davası'na (1926) kadar uzanmaktadır. Amerikan Bağımsızlık Savaşı'ndan sonra New York Eyaleti ile Cayuga Kızılderilileri arasında, yerli halka ödenecek maaşlarla ilgili 1789, 1790 ve 1795 yıllarında yapılan bir dizi anlaşmanın, sonradan Kanada'ya göç eden Cayuga Kızılderililerine maaşın ödenip ödenmeyeceğiyle hususunda ABD ile İngiltere arasındaki davadır. Hakem Mahkemesi davada, olağan dışı durumlarda katı bazı ilkelerin somut olayın şartlarına göre adalet, hakkaniyet ve uluslararası hukukun geçerli ilkeleri çerçevesinde yumuşatılabileceğine dikkat çekerek, Cayuga Kızılderilileri lehine karar vermiştir.¹⁶²

¹⁵⁸ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", Sertaç Hami Başeren, (ed.), **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013, 307-325, s.307

¹⁵⁹ Kadir Gürten, **Roma Hukuku'nda Hakkaniyet**, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008, s.31

¹⁶⁰ Adnan Güriz, **Hukuk Başlangıcı**, Siyasal Kitapevi Yayınları, Ankara, 2009, s. 235

¹⁶¹ Anil Çeçen, **Adalet Kavramı**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993, s.35

¹⁶² Fevzi Topsoy, "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Hakkaniyet İlkesi ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü", **A. Üni. Sosyal Bilimler Dergisi**, 2013, C:13, 191-203, s.194

Ayrıca UAD 1930 tarihli Free Zones (Serbest Bölgeler) Davası'nda da, katı hukuk kaidelerinden bağımsız olarak amaca uygunluğun dikkate alınması suretiyle verilmeyen hakların tanınması yönünde karar vermiş ve bu doğrultuda *infra legem* ve *praeter legem*¹⁶³ pratiğini uygulamıştır.¹⁶⁴

1945 tarihli Truman Bildirisinde ise devletler arasında kıta sahanlığının, hakkaniyete uygun ilkelere (*equitable principles*) göre tespit edileceği açık şekilde vurgulanmıştır.¹⁶⁵

Uluslararası uygulamaya rağmen Cenevre Deniz Hukuku Sözleşmeleri'nde, deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında başvurulacak genel bir ilke olarak hakkaniyete açık şekilde vurgu yapılmamıştır. Bununla birlikte doktrinde, özellikle 1958 CKSS'nin 6'ncı maddesinde kullanılan özel durumlar (*special circumstances*) vurgusu, hakkaniyet ilkesinin kabul edildiği şekilde yorumlanmaktadır.¹⁶⁶

3.1.2.2. Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı Davası ve Sonrası

Kıta sahanlığı sınırlandırılmasıyla doğrudan ilgili ilk dava olan¹⁶⁷ "1969 tarihli Kuzey Denizi kıta sahanlığı davaları ile deniz yetki alanlarının sınırlandırılması hakkında örf ve adet hukuku kuralları açık şekilde belirlenirken hakkaniyet ilkesi pozitif hukuk kuralı" niteliği kazanmıştır¹⁶⁸

1967 tarihli Kuzey Denizi davaları'nda Hollanda ve Danimarka'nın iddialarının aksine Uluslararası Adalet Divanı (UAD), "Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesi ile *teamül hukuku* arasında bir fark olmadığını ve eşit uzaklık prensibinin uygulanması zorunlu olmadığını belirterek,¹⁶⁹ adı geçen devletlerin yapacakları müzakerelerde uygulanacak hakkaniyete uygun ilke ve kuralları belirlemiştir",¹⁷⁰

¹⁶³ *Praeter Legem*: Somut bir olaya uygulanacak uluslararası hukuk kaidesinin bulunmaması veya bulunan kuralın yetersiz kalması halinde, boşluğun doldurularak adaletli ve hakkaniyetli bir sonuca ulaşılması.

¹⁶⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.14

¹⁶⁵ Gündüz, a.g.e., s.460

¹⁶⁶ Pazarıcı, 2005, a.g.e., s.399

¹⁶⁷ Yunus Emre Açıkgönül, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, Legal Yayınları, İstanbul, 2012, s.45

¹⁶⁸ Şeref Ünal, Milletlerarası Adalet Divanı Kararının Işığı Altında Ege Kıta Sahanlığı Sorunu, *Ankara Barosu Dergisi*, (1975) Sayı 1, 44-50, s.47

¹⁶⁹ Acer, 2013, a.g.m., s.307

¹⁷⁰ Topsoy, a.g.m., s.195

UAD'nin Kuzey Denizi davaları ile ortaya koymuş olduğu ve hakkaniyet ilkelerinin uygulanmasının makul bir sonuç verebilmesi için olması gereken şartlar olarak tespit ettiği hususlar şöylece sıralanabilir: "Kıta sahanlığının sınırlandırılmasında kıyının coğrafi şekli, olağanüstü durumlar, özel durumlar, jeolojik yapı ve doğal kaynaklar dikkate alınmalıdır. Kıta sahanlığında bulunan paylar, kıyı uzunluğu ile uyumlu olmalıdır. Eşit mesafe kuralının taraflar arasında bir sınırlandırma kuralı olarak kullanılması şart olmamalıdır. Taraflardan her biri kendi ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısı olan kıta sahanlığına mümkün olduğu ölçüde sahip olmalıdır."¹⁷¹

İngiltere-Fransa arasında görülen 1977 tarihli Manş Denizi kararında; adalara etki tanınması durumunda Fransa aleyhine hakkaniyete aykırı bir sonuç doğuracağı gerekçesiyle, adalara sadece 12 deniz mili genişliğinde bir bölge bırakarak, iki devletin ana karası esas alınarak eşit uzaklıkta orta hat çizilmesi gerektiğine karar vermiştir.¹⁷²

1982 tarihli Tunus-Libya kıta sahanlığı davasında yargı mercileri, hakkaniyet ilkesini uyuşmazlığın çözümüne doğrudan uygulamışlar ancak hakkaniyet ilkesinin anlamı ve içeriğine yönelik herhangi bir çalışma içine girmemişlerdir.¹⁷³ UAD'ın kararında hukuka katkı açısından diğer bir önemli nokta ise, eşit uzaklık ilkesinin hakça ilkelere uygun bir çözüme götürdüğü durumlarda uygulanabilen bir metot olduğu, aksi takdirde başka metotların kullanılmasının zorunlu olduğunun ifade edilmesidir.¹⁷⁴

1984 tarihli Libya-Malta kıta sahanlığı davası'nda, UAD iki devlet arasındaki mesafenin 400 deniz milinden az olması sebebiyle, UAD kararında, hakkaniyet ilkesine göre kararını vermiş ve hakkaniyet ölçüsünde bir ada ile ana kara arasındaki sınırlandırmanın ana kara devleti olan Libya lehinde sonuçlanması gerektiğini belirlemiştir.¹⁷⁵

¹⁷¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.16-17

¹⁷² Sami Doğru, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanlığı ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı*, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, s.23

¹⁷³ Dolunay Özbek, "Ege Kıta Sahanlığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", *Ege Kıta Sahanlığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2002, s. 44-59, s.46

¹⁷⁴ Yayıncı, 2011, a.g.m., s.25

¹⁷⁵ a.g.m., s.25

UAD 1969 Kuzey Denizi, 1982 Tunus-Libya ve 1985 Libya-Malta davalarında tekrarladığı kararın da sınırlandırmada eşit uzaklık yönteminin taraflar arasında emredici olmadığına karar vermiştir. UAD'ye göre sınırlandırma anlaşma ile hakkaniyet ilkeleri uyarınca ve bütün ilgili koşullar göz önüne alınarak yapılmalıdır.¹⁷⁶

İki veya daha fazla sayıda devletin arasındaki sınırlandırmanın “bölgenin bütün ilgili unsurları dikkate alınarak hakkaniyet prensipleri temelinde hakça bir çözüme ulaşılacak şekilde” yapılması gerektiğini öngörülmektedir. Bütün ilgili uluslararası yargı kararlarında benimsenen bu prensip doğrultusunda, 1958 Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesindeki “özel şartlar ibaresinin (special circumstances) de sonuçta sınırlandırmanın hakça bir çözüme varmak maksadını taşıdığını vurgulamaktadır.” Sonraki yıllarda, sınırlandırmaya ilişkin prensip hakkaniyet prensiplerinin yanı sıra “hakça çözüm” (equitable result) aynı oranda vurgulanmıştır. Bu vurgunun da ifade ettiği şey sonuç olarak sınırlandırmanın hakkaniyet prensipleri ve bölgenin coğrafi ve diğer özellikleri çerçevesinde bir “hakça çözüm” oluşturacak sınırlandırma metotları çerçevesinde yapılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁷⁷

3.1.2.3. BMDHS Sonrasındaki Süreç

BMDHS sonrasında pozitif bir hukuk kuralı olarak uygulanan hakkaniyet ilkesini UAD, önüne gelen davalarda tartışmış ve somutlaştırılarak içini doldurulmaya çalışmıştır. UAD, bu süreçte hakkaniyeti tanımlamaktan kaçınmış ve bu kapsama hangi unsurların girdiğini net şekilde ortaya koymamıştır. UAD'ye göre hakkaniyet ilkesinin temeli adalettir. Ancak bu adalet soyut bir adalet değil öngörülebilir nitelikte ve pratiği tutarlılık içeren bir adalettir.¹⁷⁸

UAD, hakkaniyete uygun ilkeleri de, uygulanabilir belirli kurallar bütünü olarak tespit etmekten ziyade somut olaydaki sınırlandırma işlemine uygulanacak süreci anlatan bir kavram olarak kabul etmiş ve uygulama

¹⁷⁶ Gökalp, a.g.e.,s.125

¹⁷⁷ Acer, 2013, a.g.m., s.308

¹⁷⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.18

sürecinde olması gereken hususlar ile hakkaniyeti açıklayan unsurları şöylece özetlemiştir.¹⁷⁹

- Hakkaniyetin mutlak eşitlik olmadığı,
- Coğrafyanın yeniden şekillendirilmesinin söz konusu olmaması,
- Taraf devletlerden birinin, diğerinin doğal uzantısına tecavüz etmemesi,
- Tüm ilgili durumlarda gerekli özenin gösterilmesi,
- Dağıtıcı adaletin söz konusu olmaması,
- Taraf devletlerin denize uzantılarının mümkün mertebe birbirini kesmemesi,
- Sınırlandırmanın taraf devletlerin yapacağı uluslararası hukuka uygun anlaşma ile gerçekleştirilmesinin esas olması ve belirtilen hususlar uyulması zorunlu olan kurallar olmayıp, sınırlandırma uyuşmazlıklarında dikkat edilmesi gereken asgari ölçülerdir.

1982 Deniz Hukuku sözleşmesi'nin ilgili 74 ve 83'üncü maddeleri, uluslararası yargı kararlarındaki anlayışı aynen yansıtmaktadır. Bu maddeler hem kıta sahanlığı hem de MEB sınırlandırması için "kıyıları karşıt ya da bitişik olan devletler arasında kıta sahanlığı sınırlandırması Uluslararası Adalet Divanı (UAD) Statüsü'nün 38'inci maddesinde belirtildiği şekli ile uluslararası hukuk kurallarına dayanan bir anlaşma ile ve hakça çözüm bulmak maksadı ile yapılır" kuralını öngörmektedirler. Her ne kadar 1958 Cenevre Deniz Hukuku sözleşmeleri ve 1982 Deniz Hukuku sözleşmesi, özellikle karasuları ve deniz yetki alanları (kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge) sınırlandırılmasını birbirlerinden en azından kavramsal olarak farklı kurallara bağlamışlarsa da. Bu kuralların içeriklerinin aynı olduğu konusunda bu gün pek tereddüt yoktur.¹⁸⁰

¹⁷⁹ Özbek, 2002, a.g.e., s.47

¹⁸⁰ Acer, 2013, a.g.m., s.309

3.1.2.4. Eşit Uzaklık

UAD'ye göre eşit uzaklık metodu, ancak hakkaniyet ilkeleri uygulandığında makul bir sonuca ulaşılmasını mümkün kılıyorsa uygulanabilir. Yani, uygulanması zorunlu olan bir metod değildir. UAD'nin bu yorumunu 1958 tarihli Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinde¹⁸¹ yer alan "...özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa..." ifadesine dayanarak yaptığı açıktır.¹⁸² Yakın tarihli kararlarda ilk kararlardan farklı olarak, ilgili durumlar ışığında belirlenen hakkaniyet kriterlerini gerçekleştirmeye uygun metodların kullanılması yöntemi yerine, geçici bir orta hat ile başlanıp, bunun hakkaniyete uygun olarak düzeltilmesi yönteminin tercih edilmiştir.¹⁸³

Kuzey Denizi davaları kararında da, Hollanda ve Danimarka'nın iddialarının aksine, eşit uzaklık ilkesinin ya da yönteminin, uygulanması zorunlu bir hukuk kuralı niteliğine sahip olmadığı belirtilmiştir. Tunus-Libya davasında, eşit uzaklığın rolü ile ilgili olarak artmakta olan bütün şüpheler giderilmiştir. Bu davada UAD, eşit uzaklık ilkesinin hakkaniyete uygun bir çözüme götürdüğü takdirde uygulanabilen bir yöntem olduğunu; aksi takdirde başka yöntemlerin kullanılmasının zorunlu olduğu sonucuna varılması gerektiğini belirtmiştir.¹⁸⁴

İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi Tahkimi'nde Hakem Mahkemesinin, 6'ncı madde ve eşit uzaklığı daha genel bir kuralın çerçevesi içine alarak tek bir kuraldan bahsedildiğini ve bu kuralın birleştirilmiş eşit uzaklık, özel koşullar kuralı olduğunu belirtmiştir. Libya-Malta davasında, hak kazanım esası olarak mesafenin kabul edilmesiyle birlikte eşit uzaklık yönteminin, özellikle kıyılan karşı karşıya olan devletler arasında

¹⁸¹ 1958 CKSS 6'ncı Maddesi: Aynı kıta sahanlığının, kıyıları karşı karşıya olan iki ya da daha fazla devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, bu devletlere ait Kıta Sahanlığının sınırı bu Devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her noktası her bir devletin kara sularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.

Aynı Kıta Sahanlığının kıyıları yan yana olan iki devletin ülkesine bitişik olduğu yerlerde, Kıta Sahanlığının sınırı bu devletler arasında anlaşma ile tespit edilecektir. Anlaşma yoksa ve özel şartlar başka bir sınır hattını haklı kılmıyorsa, sınır, her bir devletin kara sularının genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarından itibaren eşit uzaklık ilkesinin uygulanması suretiyle tespit edilecektir.

¹⁸² İ.Safa Kaya, a.g.e., s.19

¹⁸³ Dolunay Özbek, Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2004, s.74, **(Yayımlanmamış Doktora Tezi)**

¹⁸⁴ Gökalp, a.g.e.,s.146

gerçekleştirilecek olan bir sınırlandırmalarda öncelik kazandığı yolundaki Malta iddiası da reddedilmiştir. Divan'ın bu iddiayı reddederken ileri sürmüş olduğu gerekçesi dikkate değerdir. Divan'a göre, "mesafe ilkesinin kabulü bile, eşit uzaklık yöntemini tek uygun sınırlandırma yöntemi veya müsaade edilmiş tek hareket noktası sayılmasına yol açmayacaktır."¹⁸⁵

UAD'nin konuya dair bir diğer önemli kararı olan Eritre-Yemen davasına ilişkin kararda, tarafların da talepleri doğrultusunda eşit uzaklık-özel durumlar ilkeleri birlikte uygulanmış ve bu uygulamanın kıyıları karşılıklı olan ülkeler arası sınırlandırmada; içtihatlarla, BMDHS'ne ve devletlerin uygulamalarına paralel olduğu görülmüştür.¹⁸⁶

UAD, şimdiye kadar bahsetmiş olduğumuz davalarda, Kuzey Denizi Davalarında belirtmiş olduğu hususlara sadık kalmış olduğunu söylemek mümkündür. Tekrar etmek gerekirse, sözü edilen bu kararda, eşit uzaklık yönteminin, örf ve âdet hukuku uyarınca emredici olan bir yöntem olmadığı ve başka hiçbir yöntemin de tek başına bütün koşullarda emredici olmayacağı belirtilmiştir. Fakat Divan, eşit uzaklığı, özellikle kıyıları karşı karşıya olan devletler arasında, çoğunlukla uygun olan bir yöntem olarak kabul etmiştir.¹⁸⁷

3.1.2.5. Coğrafyanın Üstünlüğü

Bu ilkede coğrafya ile kastedilen hususun kıyı coğrafyası olduğu anlaşılmaktadır.¹⁸⁸ Bunun sebebi ise, yukarıda açıklandığı üzere, devletin deniz alanı üzerindeki yetkisini kıyı yüzü aracılığı ile kullanmasından kaynaklanmaktadır. Öz ve önemli olarak ifade etmek gerekirse, ilgili coğrafya kavramından anlaşılması gereken, kıyı coğrafyasıdır. Dolayısıyla, coğrafyanın üstünlüğü ilkesinden anlaşılması gereken de, kıyı coğrafyasının üstünlüğüdür.¹⁸⁹

Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi tatbik edilirken dikkate alınacak husus, sınırlandırmaya konu olan bölgedeki anakaraların kıyı uzunluğudur. Zira, ana

¹⁸⁵ Gökalp, a.g.e., s.147

¹⁸⁶ Şenay Kaya, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.73-74, **(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

¹⁸⁷ İbrahim Gökalp, a.g.e., s.148

¹⁸⁸ Tuğçe Tatlısöz, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu ve Türkiye, **Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt 1, Sayı 1, 2013, 333-367, s.353

¹⁸⁹ Gökalp, a.g.e., s.128

karaların kıyı uzunluğu, devletlerin söz sahibi olacağı deniz alanını da tayin edecektir.¹⁹⁰ Coğrafya'nın üstünlüğü ilkesi, Kuzey Denizi davaları'nda, Tunus-Libya davasında ve Maine Körfezi davasında ve diğer davalarda da ifadesini bulmuştur.¹⁹¹

Nitekim Kuzey Denizi davalarında bu prensip Mahkemece, "coğrafyanın yeniden şekillendirilmesi söz konusu olamaz" biçiminde ifade edilmiştir.¹⁹² "Deniz alanları sınırlandırılacak olan devletlerin kıyı hatlarının coğrafi şeklinin yakından incelenmesi gerektiği" belirtilmiştir. Coğrafyanın üstünlüğü ilkesi şu biçimde ifade etmiştir: "İlgili alanda çizilen sınır hattı, kıyıların şekline bağlı olacaktır."¹⁹³

İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi Tahkimi'nde bu prensip, eşit uzaklık ya da başka herhangi bir sınırlandırma metodunun uygunluğunu coğrafi şartlar belirler" biçiminde ifade edilmiştir.¹⁹⁴

UAD'nı Libya-Malta Davasında bu durumu ayrıca bir açıklamaya yer bırakmayacak şekilde ele almıştır. Yukarıda da yer vermiş olduğumuz ifadeyi burada tekrar ele almanın faydalı olacağı inancındayız. Buna göre, "kıta sahanlığı hakları, kara kütlelerinden doğmaz. Bunlar devletin kara kütlesi üzerindeki egemenliğinden doğar. Bu egemenliğin deniz üzerinde kullanılması ise kıyı yüzü vasıtası ile olur." UAD " tarafların kıyıları başlama hattını oluşturur" ifadesi kullanılmıştır.⁵⁴⁸ Hem kıta sahanlığı, hem de münhasır ekonomik bölge alanlarının tek bir davada sınırlandırıldığı davalarda da coğrafyanın üstünlüğü ilkesi aynı şekilde ön plâna çıkarılmıştır.¹⁹⁵

UAD, Tunus-Libya davası'nda da kıyıların önemini vurgulamayı ihmal etmemiştir. "her iki tarafın da kıyıları..." ifadesi ile cümleye başlanarak bu husus dile getirilmiştir. UAD'nı, bu davadaki kararında, tarafların kıyılarının genel şeklini ilgili koşul olarak göz önüne almış ve Ras Ajdir ve Ras Kaboudia

¹⁹⁰ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.22

¹⁹¹ Gökalp, a.g.e., s.128

¹⁹² Acer, 2013, a.g.m., s.310

¹⁹³ Gökalp, a.g.e., s.128-140

¹⁹⁴ Acer, 2013, a.g.m., s.310

¹⁹⁵ Gökalp, a.g.e., s.128-140

arasındaki Tunus'a ait kıyı hattının istikametindeki belirgin değişimin göz önüne alınması gerektiğine karar vermiştir¹⁹⁶

Sadece kıta sahanlığının münferiden sınırlandırıldığı davalar değil, aynı zamanda hem kıta sahanlığı hem de münhasır ekonomik bölgenin sınırlandırılması işleminin yapıldığı davalarda da UAD, coğrafyanın üstünlüğü prensibini uygulamıştır.¹⁹⁷

3.1.2.6. Oransallık ve Kapatmama İlkesi

Oransallık veya orantılılık ilkesi, deniz alanlarının sınırlandırılmasında etkili olan unsurların birbirlerine ne oranla uygulanacağını belirlemek için hakkeniyetli çözüm amacı hedeflenir.¹⁹⁸ Oransallığın sınırlandırmanın hakkeniyete uygunluğunu kontrol eden nihai bir kontrol prensibi işlevi gördüğünü belirtebiliriz. Bu işlevi ile orantılılık iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki oran ile sınırlandırma sonrasında bu devletlere verilecek deniz yetki alanının oranının birbirine yakın olmasını sağlamaktadır.¹⁹⁹ Dolayısı ile oransallık, kıyı uzunluğu ile kıta sahanlığı veya MEB arasındaki oran sınırlandırmanın hakkeniyete uygunluğunu test eden bir nihai kontrol prensibidir.²⁰⁰

UAD, Malta-Libya davasında, iki devletin kıyı uzunlukları arasındaki farkı ilgili koşul kabul etmiş ve başlangıçta çizilen eşit uzaklık çizgisinin hakkeniyete uygun sonucu ortaya koyabilmesi için kıyı uzunluğuyla orantılı olarak kıyıları çok daha uzun olan Libya lehine düzeltilmesi gerektiğini belirtmiştir.²⁰¹

UAD kararları oransallık ilkesinin bir test aracı olduğunu ifade ettiği gibi, bir "ilgili şart" olduğunu belirten kararlar da mevcuttur. Sınırlandırma hukukuna Kuzey Denizi davaları ile giren bu prensip, UAD tarafından bu davada hakkeniyete uygunluk kapsamındaki ilgili şart olarak değerlendirilmiştir. İngiltere-Fransa arasındaki Manş Denizi Tahkimi'nde de oransallık, deniz alanlarına ilişkin hak sahipliğini tek başına belirleyen bir kriter olarak

¹⁹⁶ Gökalp, a.g.e., s.128-140

¹⁹⁷ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.23

¹⁹⁸ a.g.e., s.36

¹⁹⁹ Cihat Yayıncı, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, **Bilge Strateji**, Cilt:4, Sayı:6, 2012, s.23

²⁰⁰ Acer, 2013, a.g.m., s.317

²⁰¹ Tatlısöz, a.g.m., s.356

görülmemiş hakkaniyete bağlı ilgili faktör olduğu düşünülmüştür.²⁰²

UAD tarafından oransallık ilkesinin, hakkaniyete uygunluğunun test edilmesine yönelik bir ilke olduğu Tunus-Libya davası ile kabul edilmiştir. Bu davada kıyı uzunlukları ölçülmüş ve sonrasında çıkan kıta sahanlığı yetki alanlarında bu ölçüye göre oranlama yapılmış, böylece sonucun hakkaniyete uygunluğu test edilmiştir.²⁰³

Libya-Malta davasında ise oransallık ilkesinin sınırlandırma hattının belirlenmesinde tespitinde doğrudan etkisinin olduğu vurgulanmıştır. Aynı şekilde Maine Körfezi davasında da kıyı uzunlukları arasındaki orantı sınırlandırmaya doğrudan yansımıştır.²⁰⁴

Saint Pierre ve Miquelon Tahkimi'nde, kıyı uzunlukları ve sınırlandırma alanları karşılaştırılmış, ancak ortaya çıkan orantısızlık çok yüksek olmasına karşın UAD'nin orantısızlığın olmadığı yönündeki kararı eleştirilmiştir.²⁰⁵

Sınırlandırmada uyulması gereken bir başka hakkaniyet prensibi gereği, bir ülkenin kıyılarına çok yakın deniz alanlarının diğer ülkeye verilmemesidir.²⁰⁶ Kapatmama ilkesi bir devletin yakınındaki deniz alanının başka bir devlete verilmesi ile sonuçlanan sınırlandırmaların hakkaniyete aykırı olacağını ortaya koymaktadır.²⁰⁷ Bir ülkenin kıyılarına yakın bir bölgenin başka bir ülkenin yetki alanına bırakılması hakkaniyete aykırı bir sonuç olarak kabul edilmiştir.²⁰⁸

UAD'nin kapatmama ilkesine dayanarak Kanada-Fransa davasında, Kanada kıyılarının önünü kapatmamak için St. Pierre ve Miquelon Adaları'na güney batı yönünde uzanacak bir deniz alanı vermekten kaçınmıştır.²⁰⁹

UAD'nin benzer sebeple Malta-Libya uyuşmazlığına ilişkin kararında sınırı Malta aleyhine Libya kıyılarının önünü açmak adına kuzeye çekmiştir.

²⁰² Koç, a.g.e., s.233

²⁰³ Yoshifumi Tanaka, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", The International Journal of Marine and Coastal Law, Vol. 16, No. 3, 2001, 433-463, s.434

²⁰⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.36

²⁰⁵ Tanaka, a.g.m., s.446

²⁰⁶ Acer, 2013, a.g.m., s.316

²⁰⁷ Şenay Kaya, a.g.e., s.85

²⁰⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.317

²⁰⁹ Tatlısöz, a.g.m., s.356

Gine-Gine Bissau kararında bölgedeki limanın önünü açmak adına benzer bir karar verilmiştir.²¹⁰

Kapatmama ilkesi de oransallık ilkesi gibi mutlak değildir. Bu nedenle nisbi olan bu ilke somut olayın özelliklerine göre uygulanacaktır.²¹¹

3.1.2.7. Diğer Faktörlere İlişkin Prensipler

Sınırlandırmada hakkaniyetin sağlanmasının, sadece coğrafi unsurların dikkate alınması ile sağlanamayacağı ve diğer bütün ilgili unsurların da dikkate alınmasının gerektiği sınırlandırma hukukunun öngördüğü bir gerekliliktir. Bu nedenle, UAD kararlarında sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında coğrafya dışı ilgili unsurları dikkate alıp, coğrafi unsurlar temelinde ulaşılan çözümün hakça sayılıp sayılmayacağını değerlendirmiştir.²¹²

3.1.2.7.1. Adalar

Kitasal kara ülkelerinden farklı konumda bulunan adaların uluslararası deniz hukukundaki rejimini incelediğimizde, ilk ada 1930 La Haye Uluslararası Hukuk Konferansında “bir ada, suların en yüksek olduğu zaman sürekli olarak açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir kara parçasıdır” şeklinde yapılmıştır. 1958 Cenevre Kara suları ve Bitişik Bölge Sözleşmesi 1930 tanımında iki değişiklik yaparak, aşağıdaki tanımı kabul etmektedir, “Bir ada, suların en yüksek olduğu zaman açıkta kalan, etrafı sularla çevrili bir doğal kara parçasıdır”. 1958 ada tanımı yalnızca doğal adaları içermektedir. BMDHS de 1958'deki tanımın aynısını kabul etmiştir.²¹³

Günümüzde adaların tümünün kara sularına hukuken sahip olduklarına ve üzerinde insan yaşamaya müsait olmayan adalar hariç diğer bütün adaların da kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge alanlarına sahiptirler. Ancak sorun adaların, sınırlandırma esnasında anakara ülkesiyle aynı ağırlığa sahip olup olmayacaklarıdır. Adaların sınırlandırma işlemlerindeki etkisinin bulunduğu coğrafi çerçeveye bakılarak değerlendirilmesi gerekmektedir.²¹⁴ Bir

²¹⁰ Tatlısöz , a.g.m., s.357

²¹¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.337-38

²¹² Acer, 2013, a.g.m., s.312

²¹³ Pazarıcı, 2010, a.g.e.,s 256

²¹⁴ Acer, 2013, a.g.m., s.318

adanın boyutlarının adanın sahip olacağı deniz alanına etkisi özellikle kayalıklara ve adacıklara ilişkin olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin BDHS 121/4'üncü maddesinde “yaşamaya elverişli olmayan ya da kendine ait bir ekonomik yaşamı bulunmayan” kayalıkların kıta sahanlığına ya da münhasır ekonomik bölgeye sahip olamayacağını açıkça kabul etmektedir.²¹⁵

UAD kararlarında sınırlandırmaya ilişkin devletlerarası uygulamada da ortaya çıkan durum, adaların deniz alanlarına sahip olma (entitlement) hakları ile adaların sınırlandırma esnasında sahip olacakları rolün birbirlerinden ayrıldığıdır. Günümüzde bu konudaki hukuksal tartışma, adaların sınırlandırma sürecinde rolünün kısıtlanıp kısıtlanmayacağından ziyade adaların belirli bir sınırlandırma esnasında ne kadar etkiye sahip olacağına belirlenmesi noktasında odaklanmaktadır.²¹⁶ Sınırlandırmada sahip oldukları etkinin incelenmesi için üç değişik coğrafi konuma göre sınıflandırılması gerekmektedir. Ada kendi ana kara ülkesine daha yakın ise “doğru taraftaki adalar” denebilir. Bazı adalar ise, sınırlandırmaya taraf iki devlet ana karası arasındaki eşit uzaklık çizgisi üzerinde veya yakın civarında konumlanmışlardır. Üçüncü olarak ise, bazı adalar diğer devletin kıyılarına daha yakın konumlanmış olabilirler ki bu adalara da “ters taraftaki adalar” denebilir. Dördüncü ve son durumda ise, bir ülkenin ada ya da adalarının deniz aşırı bir konumda olmasıdır.²¹⁷

UAD, İngiltere Fransa arasındaki Manş Denizi davasında kıyısız adalar olarak adlandırılan Scilly (İngiltere) ve Ushant (Fransa) Adaları'na tam bağımsız etki tanınmasının eşit uzaklık ilkesine ve bu arada hakkaniyet temeline ters düşeceğini ifade etmiştir.²¹⁸

Fransa-Kanada Maine Körfezi davasında ise Seal Adası'nın Kanada'ya ve körfez yaklaşma hattına çok yakın olduğunu ve coğrafi büyüklüğünü dikkate almış ve bu Ada'ya sınırlı bir etki tanımıştır.²¹⁹

²¹⁵ Pazarıcı, 2010, a.g.e., 257

²¹⁶ Yücel Acer, "Deniz Alanlarının Sınırlanmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 4, No: 16, 2008, 1-18, s.2

²¹⁷ Acer, 2013, a.g.m., s.318

²¹⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.23-30

²¹⁹ Şenay Kaya, a.g.e., s.78

Tunus-Libya davasında aynı durum vardır. İki ülke arasında kalan ancak Tunus'a yakın olan Kerkennah Adaları'na da aynı düşünce ile yarım etki tanınmıştır.²²⁰

Eritre-Yemen davasında ise hakkaniyet ilkesinin somut olayda farklı bir yoruma yol açtığı görülmektedir. Zira bu davada, Eritre'nin adalarından olan Dahlak Adaları, Eritre'den uzakta yer almasına karşın Eritre ile bir bütün olarak değerlendirilmiş ve eşit uzaklık temelindeki sınırlandırma bu esas hattan referansla gerçekleştirilmiştir. Dahlak Adaları dışında kalan Zubayr Adaları ve Jabal al-Tayr Adası ise etki alanı dışında kalmıştır. Zira bu adalarda daha önce bahsedilen ekonomik ve sosyal hayat bulunmamaktadır.²²¹

UAD davalarında adaların demografik, ekonomik yapıları ve büyüklükleri dikkate alınmış ve uygulamada örneklerde olduğu gibi adı geçen adalara orantılılık ve hakkaniyet prensipleri çerçevesinde yarım ve sınırlı bir etki tanınmıştır.²²²

"Yanlış taraftaki adalar" sınırlandırmasında ise çok daha fazla kısıtlamaya tabi tutulmaktadır. İki ülke arasında çizilecek sınır üzerinde bu tip adaların "bozma" etkisi olduğu kabullenilmekte ve bu doğrultuda bunlara oldukça sınırlı bir etki etme imkânı verilmekte veya tamamen etkisiz bırakılmaktadır. Şüphesiz, "yanlış taraftaki adalara" da hak tanınabilmesi için bu adalar üzerinde de genel şart olan ekonomik ve sosyal hayatın varlığı şartı aranmaktadır.²²³

Bazı durumlarda istisnai kararlarda alınmıştır. Fransa'nın Saint Pierre ve Miquelon adaları Kanada'nın kıyılarına çok yakın olmasına ve yakınında Fransa anakarası olarak kabul edilen bir toprak parçası olmamasına karşın, coğrafi konumları itibarıyla Kanada'nın haklarını ihlal etmedikleri için bu adalara daha geniş bir egemenlik alanı tahsis edilmiştir.²²⁴

Kanada-Fransa arasındaki St. Pierre ve Miquelon Adaları davasında UAD'nin temel ölçütü kıyı hatlarının uzunlukları arasındaki fark olmuştur. Zira

²²⁰ Acer, a.g.e., s.10

²²¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.23-30

²²² Acer, 2008, a.g.e., s.12

²²³ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.23-30

²²⁴ Acer, 2008, a.g.e., s.13

mahkeme, ancak bu yolla adil ve hakkaniyetli bir sonuca ulaşılabileceğini savunmuştur. Daha önce konuya ilişkin taraflar arasında bir anlaşma olmamasını da dikkate alan mahkeme, sözü edilen adalara tam egemenlik hakkı verilmesi halinde Kanada'nın sınırlarında bir bozulma olup olmayacağını tartışmış ve oransallık ilkesini referans almıştır. Yapmış olduğu inceleme neticesinde de bu adalara kıta sahanlığı dışında 12 millik bir MEB vermiştir. Neticede, yanlış taraftaki adaların sınırlandırma hukukundaki pozisyonları, gerek ortay hattan uzağında, gerekse yakınında olsun kendi konumlarına ve özel şartlarına göre değerlendirilmektedir.²²⁵

1982 tarihli Avustralya-Fransa Anlaşması'na bakıldığında da Avustralya kıyılarının karşısında yer alan ve Fransa'ya ait olan New Caledonia Adası'na da tam etki tanındığı görülmektedir. Verilen örnekler bakıldığında sonucun yine de hakkaniyete uygun olduğu söylenebilir. Bu örneklerin tamamına yakın bir kısmında adalar yanlış tarafta olsalar da adaların yakın olduğu ülke kıyılarına oldukça uzak mesafededirler. Yakın ülkenin deniz alanları hakkaniyeti bozacak ölçüde sınırlandırılmamış olmaktadır. Çünkü sınırlandırmaya konu deniz alanları oldukça büyük çaptadır ve ilgili adaya eşit etki vererek yapılan sınırlandırma neticesinde halen yakın ülke, egemen pozisyonunu korumaya devam etmektedir.²²⁶

Bir adanın sınırlandırma esnasında sahip olacağı tesir hakkaniyet prensipleri çerçevesinde ve sahip olacakları tesirler hem bölgenin genel özelliklerine hem de adaların kendi sahip oldukları özelliklerine göre değişiklik göstermektedir.²²⁷ Yanlış tarafta bulunan adaların etkisinin sınırlandırıldığı, tam etki verilen yanlış taraftaki adaların ise geniş deniz alanları söz konusu olduğu için kıyı ülkesinin haklarını sınırlandırmadığı, bu yolla hakkaniyete uygun çözümlerin benimsendiği ve tüm bu hususların uygulamalar ve içtihatlar vasıtasıyla yerleştiği ifade edilebilir.²²⁸

²²⁵ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.23-30

²²⁶ a.g.e., s.23-30

²²⁷ Burak Şakir Şeker, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Akdeniz Güvenliği", Hasret Çomak (ed.) **Uluslararası Orta Doğu Kongresi**, Kocaeli, 2012, 114-135, s.123

²²⁸ Acer, 2008, a.g.e., s.13

3.1.2.7.2. Deniz Tabanındaki Jeomorfolojik ve Jeolojik Özellikler

Deniz tabanının doğal uzantısının yapısını tamamlayan jeolojik ve jeomorfolojik özellikler doğal uzantı ile bir bütün halinde değerlendirilmiş ve UAD'nin Kuzey Denizi davasında mutlak etki tanınmıştır. Deniz tabanındaki jeomorfolojik ve jeolojik özelliklerin deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki etkisi mutlak değil nispidir.²²⁹

Özellikle kıta sahanlığı ve MEB alanlarının birlikte sınırlandırıldığı durumlarda, sadece kıta sahanlığı açısından önem taşıyan ama MEB kavramı ile bir ilgisi olmayan jeolojik öğeler sınırlandırma esnasında neredeyse tamamen etkisini yitirmektedir. Sonuç olarak, jeolojik ve jeomorfolojik unsurlar sınırlandırma çerçevesinde ikincil faktörler kapsamında değerlendirilmekte ve mutlak değil ancak nispi bir etkiye sahip olmaktadır.²³⁰

3.1.2.7.3. En Düşük Cezir Çizgisi Unsurları ve Kayalıklar

En düşük cezir çizgisi unsurları ve kayalıklar, deniz alanlarının sınırlandırılmasından esas çizgilerin oluşturulmasında kullanılacak esas noktalar olarak kullanılacağı gibi, yalnız sınırlandırma amacıyla oluşturulmuş esas çizginin parçaları olarak da kullanılabilir. Bu unsurların hangi şartlarda düz esas çizgi oluştururken kullanılacağı BMDHS'nin 5 ve 7'nci maddesinde²³¹ belirtilmiştir.²³²

Sınırlandırma maksadı ile düz esas çizgi oluşturulurken bu unsurlardan hangilerinin esas noktalar olarak kullanılacağı tarafların kendi kararlarına, ya da yetkili kılınan üçüncü tarafın örneğin uluslararası bir mahkemenin kararına bağlı olduğu söylenebilir.²³³

²²⁹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.32

²³⁰ Şenay Kaya, a.g.e., s.80

²³¹ Gündüz, a.g.e., s.223

²³² Şenay Kaya, a.g.e., s.80

²³³ Acer, 2008, a.g.e., s.13

3.1.2.7.4. Bölgesel Sınırlar

Devletler arasındaki sınırlandırmayı etkileyen faktörler arasında bölgedeki mevcut veya muhtemel sınırlar da yer almaktadır. Tunus-Libya davasında UAD, taraflarla üçüncü devletler arasındaki sınırlandırma durumlarını da göz önünde bulundurmıştır. Yine bu davada ve Eritre-Yemen davasında, tarafların balıkçılık veya petrol arama alanları gibi daha önceden belirledikleri sınırlar da dikkate alınmıştır.²³⁴

3.1.2.7.5. Doğal Kaynaklar

Sınırlandırılacak bölgelerdeki "doğal kaynaklar" dikkate alınması gereken bir diğer ilgili faktördür. Varlığı bilinen doğal kaynakların sınırlandırmada dikkate alınacağı, yargı kararlarında kesin bir biçimde ifade edilmiştir. Bu kaynaklar canlı türler olabileceği gibi, madenler ve diğer mineraller de olabilmektedir. MEB sınırlandırması söz konusu olduğu zaman, enerji kaynağı akıntı ve rüzgâr gibi doğal unsurlar da ilgili faktörler arasında yer almaktadır.²³⁵

Tunus ile Libya arasındaki tahkim davasında da Libya, bölgedeki petrol kaynaklarının ve mevcut petrol kuyularının sınırlandırma yapılırken dikkate alınması gerektiğini ifade etmiş, bunun karşısında UAD, nisbi ekonomik faktörlerin ilişkisini kabul etmemiş ancak hakkaniyet ilkesi çerçevesinde "ilgili şartlar" değerlendirilirken dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir.²³⁶

UAD Eritre-Yemen davasında, ülkelerin balıkçılığa bağımlılıkları hakem heyetinin kararında önemli bir rol oynamıştır. Bu etkinin bir diğer nedeni de, balıkçılık üzerindeki tarihi hakların korunması çabasıdır.

Ancak UAD önüne gelen davaların tarafları, doğal kaynakları sürekli nisbi ekonomik faktör ile ilişkilendirmeye çalışmış bu durum da UAD cephesinde doğal kaynakların etkisinin azalmasına sebep olmuştur. Günümüz de çok önemli olan petrol ve doğal gaz kaynakları UAD'nın önemle üzerinde durması gereken bir faktör olmalıdır. UAD gelecek kararlarında mevcut doğal

²³⁴ Şenay Kaya, a.g.e., s.81

²³⁵ Acer, 2008, a.g.e., s.13

²³⁶ Şenay Kaya, a.g.e., s.82

kaynakları dikkate alarak hakkaniyete uygun kararlar vermesi gerekir.²³⁷

3.1.2.7.6. Güvenlik

Kıta sahanlığı rejiminin belirlenmesinde Truman Bildirisi'nin dört nedeninden birisinin "kendini koruma" olduğu belirtilmiştir. Bildiri "kıyı ülkesinin kaynaklarını kontrol edebilmesi ve kullanabilmesi için, doğal olarak kendi kıyılarının açıklarındaki faaliyetleri yakından takip etmesini gerektirmektedir." Diğer devletler tarafından icra edilen faaliyetleri düzenlemek kendini savunmak gibi nedenlerden dolayı, bu ifadeden iki fikir ortaya çıktı. Birincisi dar anlamda, başlıca askeri açıdan, savunma ve güvenlik şartlarıydı. İkincisi ise kıyı ülkesiyle, onun deniz alanları arasındaki ilişkisini vurgulayan ve daha geniş bir kavram olan kamu yararını.²³⁸

UAD, Kuzey Denizi davalarında savunma ve güvenlik şartlarına direkt bir atıfta bulunmadı ama Manş Denizi Tahkimi'nde bu şartlar geniş bir yer tuttu. Fransa, ülkesinin yaklaşma sularının denizaltıları için uygunsuz ve riskli şartlar oluşturduğunu belirterek güvenlik şartlarının göz ardı edilemeyeceğini ifade etmesine rağmen, UAD savunma ve güvenlik şartlarını hukuki çerçevede değerlendirerek, iki ülke tarafından iddia edilebilir olduğunu, fakat çok dar kapsamda ilgili olarak değerlendirilebileceğini belirterek sonuca ulaştıran bir etkiye sahip olmadığı kararını vermiştir.²³⁹

UAD bu hususta iki nokta belirtti: Birincisi, güvenlik şartları özel koşullar oluşturabilirler. ikincisi ise, bu koşullar baskın şartlar fikrini desteklemelidir. Maine Körfezi davasında bölgedeki hayati savunma şartlarından çok, ABD bölgedeki güvenlik ihtiyacının bir baskın şart oluşturduğunu iddia etmiştir. Bu iddiasını Manş Denizi Tahkimi'nin 188'inci paragrafında bu hususun bir ilgili şart olarak belirtilmesine dayandırdı. UAD "ortak savunma düzenlemeleri politik özelliklerin geçerli şartlarının uygulanmasını gerektirmektedir." düşüncesi coğrafi şartların oluşturacağı sınırın belirlenmesiyle ilgili değildir ve tarafların kendi savunma faaliyetleri, ilgili şart olarak hesaba katılamaz kararı vermiştir. Manş Denizi'ne ilişkin örnek iddiasına ise önerildiği gibi ulusal

²³⁷ Şenay Kaya, a.g.e., s.82

²³⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.33

²³⁹ Koç, a.g.e., s.219

güvenliği etkileyen “mutlak savunma şartlarının” sınırlandırmada bir rol oynayabilir demiştir.

Libya-Malta davasında taraflarca güvenlik meselesi dile getirilmiştir. Libya nüfus merkezlerinin konumundan dolayı kuzeyinde daha güçlü güvenlik kaygısı olduğunu belirtmiştir. UAD, kararın uygulanmasıyla belirlenecek sınır çizgisinin iki tarafın da kıyılarının çok yakınında olmaması nedeniyle güvenlik tartışmalarının bu davada hayati bir öneme haiz olmadığını belirtmesine rağmen, güvenlik ihtiyaçlarının ilgili şart olduğunu kabul etmiştir.²⁴⁰

UAD güvenlik şartlarını görmezden gelmesi mümkün değildir. Bu şartlar doğası gereği, sınır çizgisinin seçiminde veya rotasının belirlenmesinde değil, Manş Denizi Tahkimi’nde olduğu gibi bir iddianın desteklenmesinde ya da bir davayı çevreleyen politik kısıtların değerlendirilmesinde rol oynar demiştir.²⁴¹ Güvenlik şartlarının, sınırlandırma hukukunun ilk evrelerinde çok dikkate alınmamış olsa da, yakın geçmişte yaşanan gelişmeler üzerine “ilgili şartlar” olarak değerlendirilen hususlardan birisi de bu şartlar olmuştur.

²⁴⁰ Şenay Kaya, a.g.e., s.82

²⁴¹ Koç, a.g.e., s.219

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DENİZ YETKİ ALANLARININ SINIRLANDIRILMASINA İLİŞKİN ULUSLARARASI YARGI VE HAKEM KARARLARI

4.1. ULUSLARARASI YARGI VE HAKEM KARARLARI

Uluslararası hukukta deniz alanlarının sınırlandırılması konusunda 1958 CKSS ve 1982 BMDHS sorunun anlaşmalar hukuku tarafını doldururken, teamül hukuku yanında UAD ve Hakem Mahkemelerinin kararları ile son derece gelişmiş bir sınırlandırma hukuku içtihadından bahsedebiliriz. Uluslararası yargının deniz alanlarının sınırlandırılmasındaki rolü o kadar önemli hâle gelmiştir ki, sınırlandırma hukukunun genel ve soyut nitelikli ilke ve kurallarının her bir farklı uyuşmazlığa nasıl uygulandığının tespiti bu organlar tarafından yapılmıştır.²⁴²

Bu bölümde günümüze kadar gerek UAD veya Hakem Mahkemeleri tarafından karara bağlanmış kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölge uyuşmazlıkları incelenerek uluslararası yargı kararlarına göre deniz alanlarının sınırlandırılması hukukundaki gelişmeler açıklanacaktır.

Sınırlandırma hukukuna ilişkin UAD tarafından verilen kararları şöylece sıralanabilir:²⁴³

- 1969 Almanya-Danimarka, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı
- 1969 Almanya-Hollanda, Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı
- 1981 Tunus-Libya, Kıta Sahanlığı
- 1982 Tunus-Libya, Kıta Sahanlığı
- 1984 Kanada-ABD, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması
- 1984 Libya-Malta, Kıta Sahanlığı
- 1985 Tunus-Libya, Kıta Sahanlığı
- 1990 El Salvador-Honduras, Ana kara-Ada-Deniz Sınır Uyuşmazlıkları
- 1992 El Salvador-Honduras, Ana kara-Ada-Deniz Sınır Uyuşmazlıkları

²⁴² Mustafa Koç, Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.33 (**Yayımlanmamış Doktora Tezi**)

²⁴³ Uluslararası Adalet Divanı Resmi İnternet Sayfası, <http://www.icj-cij.org/do> (Erişim tarihi: 20.10.2015)

- 1993 Danimarka-Norveç, Greenland ve Jan Mayen Arasındaki Deniz Alanlarının Sınırlandırılması
- 1994 Katar-Bahreyn, Deniz Alanları ve Bölgesel Sorunlar
- 1995 Katar-Bahreyn, Deniz Alanları ve Bölgesel Sorunlar
- 2001 Katar-Bahreyn, Deniz Alanları ve Bölgesel Sorunlar
- 2003 El Salvador-Honduras, Ana kara-Ada-Deniz Sınır Uyuşmazlıkları
- 2007 Nikaragua-Kolombiya, Bölgesel ve Deniz Uyuşmazlıkları
- 2007 Nikaragua-Honduras, Karayıp Denizi Uyuşmazlıkları
- 2009 Romanya-Ukrayna, Karadeniz'de Deniz Alanları Sınırlandırılması
- 2011 Nikaragua-Kolombiya, Bölgesel ve Deniz Uyuşmazlıkları
- 2012 Nikaragua-Kolombiya, Bölgesel ve Deniz Uyuşmazlıkları
- 2014 Peru-Şili, Deniz Uyuşmazlıkları

UAD tarafından verilen bu kararlar yanında, Hakem Mahkemeleri tarafından verilen kararlar da mevcuttur:²⁴⁴

- “1977 İngiltere-Fransa Kıta Sahaneliğinin Sınırlandırılması
- 1983 Gine-Gine Bissau, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması
- 1989 Kanada-Fransa, Saint Pierre ve Miquelon Deniz Alanlarının Sınırlandırılması
- 1996 Eritre-Yemen, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması
- 2006 Barbados-Trinidad Tobago, Deniz Alanlarının Sınırlandırılması”

Sayılan tüm bu davalar arasında çalışmamızla benzerliği bulunan yedi dava ele alınmış ve Doğu Akdeniz'deki uyuşmazlıklara uygulanabilecek içtihatlar değerlendirilerek konuya ışık tutmaya gayret edilmiştir.

4.1.1. Kuzey Denizi Kıta Sahaneliği Davaları

Kuzey Denizi, doğuda, sırasıyla Norveç, Danimarka, Almanya, Hollanda, Belçika ve Fransa'nın, batıda ise İngiltere'nin sahilinde olduğu kapalı deniz görünümündedir. “Norveç Çukuru” diye de bilinen ve derinliği 200-650 metre arasında değişen Norveç'in güney ve güneybatısındaki bölge dışında, genel olarak derinlik 200 metreyi aşmaz. Sadece Norveç'in güney-güney batı kıyılarını çevreleyen genişliği 80-100 kilometre civarında ve derinliği 200-650

²⁴⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.65

metre arasında değişen Norveç Kanalı olarak bilinen bir çukur bulunmaktadır.²⁴⁵ Bu nedenle, 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin derinlik ölçütü uyarınca tüm bölgeler kıta sahanlığıdır.

Anlaşmazlık, bölgenin kıta sahanlığının yan sınırının belirlenmesinde, Danimarka ve Hollanda'nın 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesi ile öngörülen "eşit uzaklık" ilkesinin uygulanmasını istemeleri karşısında Federal Almanya'nın buna itiraz etmesi ile ortaya çıkmıştır. Uyuşmazlık, söz konusu devletlerin karşılıklı anlaşmaları ile Uluslararası Adalet Divanı'na götürülmüştür.²⁴⁶ Taraflar Divan'dan; bu bölgedeki Kıta Sahanlığının taraflar arasında sınırlandırmasında uygulanacak Uluslararası Hukuk prensip ve kurallarının tespit edilmesini talep etmişlerdir. Bu tespitten sonra da yine kendi aralarında yapacakları anlaşma ile sınırlandırmayı nihayete erdireceklerdir.

4.1.1.1. Hollanda ve Danimarka'nın İddiaları:²⁴⁷

- Taraflar arasında bir anlaşma bulunmuyorsa ve özel şartlar başka bir sınır hattını gerekli kılmıyorsa, sınır, noktaları her bir devletin kara sularının ölçülmeye başlandığı esas hatların en yakın noktalarına eşit uzaklıkta olan orta hattır.
- Özel şartlar diğer bir sınır hattını gerekli kılmıyorsa, taraflar arasındaki sınırlandırma eşit uzaklık ilkesine göre yapılır.
- Sınırlandırmanın CKSS'nin 6'ncı maddesinde yer alan uluslararası hukuk kuralları ve prensiplerine göre yapılmalıdır.
- Şayet, CKSS'nin 6'ncı maddesinin olaya uygulanması mümkün değil ise, bu takdirde kıta sahanlığının uzantısı olan noktanın, hangi devletin kıyılarına daha yakın olduğu tespit edilmeli ve bu yakınlığa göre aidiyet tanınmalıdır.

²⁴⁵ Uluslararası Adalet Divanı Resmi İnternet Sayfası, "Kuzey Denizi Kararı 1969" <http://www.icj-cij.org/docket/files/52/5561.pdf> (Erişim tarihi: 20.10.2015)

²⁴⁶ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 11

²⁴⁷ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 12

4.1.1.2. Federal Almanya'nın İddiaları:²⁴⁸

- Sınırlandırmada kullanılacak eşit uzaklık metodu, henüz teamül haline gelmemiştir.
- Sınırlandırma, uyumsuzluğun tarafı olan devletlerin hakkı olan denizalanı kısmının hakkaniyete uygun bir şekilde taksimi ile yapılmalıdır.
- CKSS'nin 6'ncı maddesinde yer alan hususlar, henüz teamül haline gelmemiştir.
- CKSS'nin 6'ncı maddesi, somut olaya uygulanabilir olsa dahi, maddede var olan özel şartlar, eşit uzaklık metodunun uygulanmasına engel teşkil eder. Zira, Almanya, Kuzey Denizi'nde Hollanda ve Danimarka arasında kalmıştır ve bu yönüyle girintili-çıkıntılı bir kıyıya sahip oluşu, eşit uzaklık metodunun uygulanmasını engellemektedir.
- Eşit uzaklık prensibi gerek tarafların anlaşmasında gerekse hakem veya mahkeme kararında uygulandığında adil ve hakkaniyetli bir sonuç vermiyorsa uygulanmaz.
- Hollanda ve Danimarka'nın eşit uzaklık iddiası, hakkaniyete uygun bir sonuç vermeyecektir.
- Neticede, sınırlandırma yapılırken Kuzey Denizi'ndeki coğrafi durum nazara alınmalı ve buna göre hakkaniyete uygun bir sınırlandırma yapılmalıdır.

UAD ilk önce Danimarka ve Hollanda'nın iddialarını reddederek Almanya Federal Cumhuriyeti'nin eşit mesafe kuralıyla bağlı olamayacağını belirtmiştir. UAD göre eşit uzaklık ilkesi ancak sağladığı bazı pratik nedenler dolayısıyla uygulanabilir. Zira 1958 Kıta Sahaneliği Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin tarihçesi de göstermektedir ki, sınırlandırma sorunu genel olarak kıta sahanlığı

²⁴⁸ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 11,17

kavramı içinde ele alınmamıştır.²⁴⁹ UAD eşit uzaklık ilkesinin, özellikle hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açtığına, Kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulanması zorunlu bir ilke olduğu görüşünü kabul etmemiştir.²⁵⁰ Zira 1958 Kıta Sahanlığı Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin tarihçesi de göstermektedir ki, sınırlandırma sorunu genel olarak kıta sahanlığı kavramı içinde ele alınmamıştır.²⁵¹ UAD eşit uzaklık ilkesinin, özellikle hakkaniyete aykırı sonuçlara yol açtığına, kıta sahanlığı sınırlandırmasında uygulanması zorunlu bir ilke olduğu görüşünü kabul etmemiştir.²⁵²

UAD bundan sonra, gelecekteki sınırlandırma müzakerelerinde göz önüne alınacak ilke ve kuralları saptamıştır. 1945 tarihli Truman beyannamesi ve kıta sahanlığına ilişkin sonraki gelişmelerde, kıta sahanlığı sınırlandırmasının hakkaniyete uygun olarak anlaşmayla yapılması şeklinde açık bir kural oluştuğuna işaret eden divan, hakkaniyet ilkelerini pozitif hukukun bir parçası saymakla beraber, somut olayda hakkaniyet göre karar vermediğini açıklamıştır.²⁵³ UAD kararında, hakkaniyet ilkelerinin uygulanmamasının makul bir sonuç verebilmesi için aşağıdaki faktörlerin göz önünde bulundurulması gerektiğini işaret etmiştir.²⁵⁴

- Eşit mesafe ilkesinin taraflar arasında sınırlandırma metodu olarak kullanılmasında bir zorunluluk yoktur.
- "Uyuşmazlık taraflarından her birisi mümkün merteye ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısını teşkil eden kıta sahanlığına sahip olmalıdır.
- Sınırlandırmada kıyının coğrafi şekil özel ve olağanüstü durumlar, kıta sahanlığının jeolojik yapısı ve doğal kaynakları göz önüne alınmalıdır.
- Kıta sahanlığındaki paylar, kıyı uzunluğuna uygun olmalıdır.

Divan" a göre kıta sahanlığı konusundaki en temel kural, kara parçasının

²⁴⁹ Şeref Ünal, "Milletlerarası Adalet Divanı Kararının Işığı Altında Ege Denizi Kıta Sahanlığı Sorunu", *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı.1, 1975, s.47

²⁵⁰ Murat Uğur, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanlığı ve Münhasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliği Enstitüsü, 2006, s.11, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

²⁵¹ Ünal, a.g.m., s.47

²⁵² Uğur, a.g.e., s.11

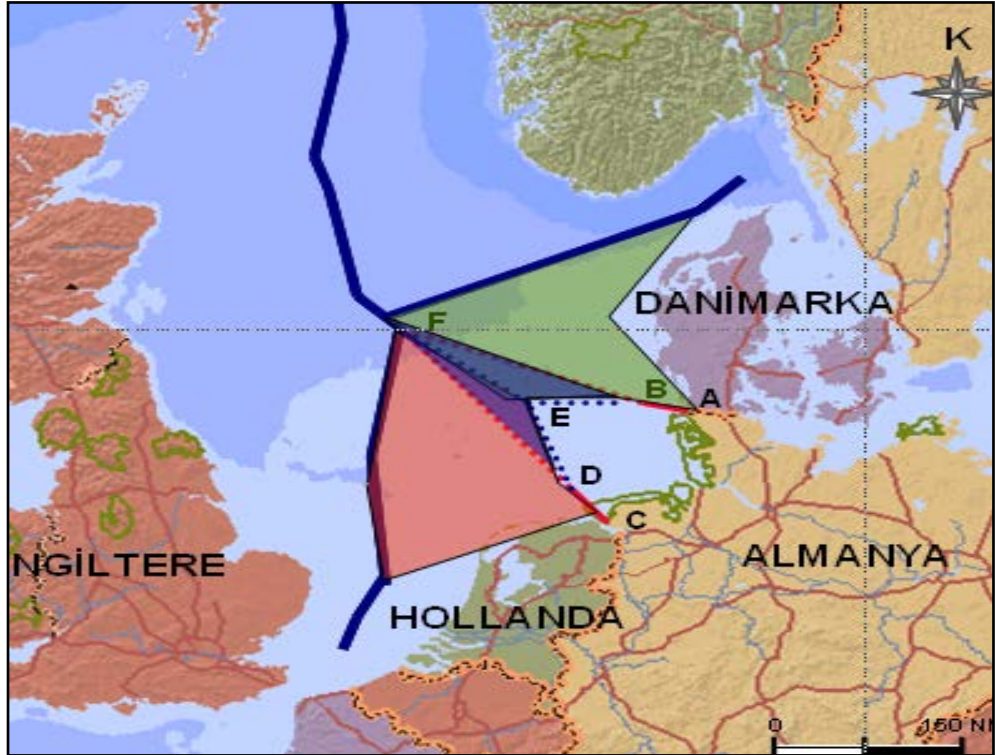
²⁵³ Ünal, a.g.m., s.47

²⁵⁴ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 54

doğal uzantısı olan su altı alanlardaki doğal kaynakların araştırılması ve bu kaynaklardan faydalanılması hakkının ab initio ve ipso facto olarak anakara ülkesine ait oluşudur. Divan'ın davada vermiş olduğu karardan, kıta sahanlığının kendisinin, jeolojik yapısıyla doğrudan ilgili olduğu görülmektedir.²⁵⁵

UAD'nın kararına göre, "kıyı devletine ait olan anakaranın, yine tümüyle aynı devlete ait olan kara sularının deniz dibi vasıtasıyla açık denizin altına uzanması veya devam etmesi ilkesi, kıyıya yakınlık ilkesinden daha önemli ve esastır". Uluslararası hukukta "ipso jure"²⁵⁶ olarak bahsedilen husus, ilgili su altı alanlarının zaten kıyı devletinin üzerinde egemenlik haklarını kullandığı alanın fiili bir parçası olduğudur.²⁵⁷

Harita-4: Kuzey Denizi Haritası²⁵⁸

UAD, **Harita-4**'te açıklandığı gibi kıta sahanlığının sınırları tespit edilirken, bölgedeki diğer devletlerin aynı nitelikteki haklarına zarar vermeyecek şekilde, tüm ilgili unsurlar değerlendirilerek, hakkaniyet temelinde

²⁵⁵ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 52

²⁵⁶ Ipso jure,: Bir hukuki sonucun doğması için ilave bir irade beyanına veya bir başka işleme gerek olmadığı, bu sonucun konu gereği kendiliğinden doğduğu durumdur,

²⁵⁷ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.69

²⁵⁸ Başeren, 2002

ve mümkünse kara parçasının doğal uzantısı olup su altında olan tüm alanların kıyı devletine tanınması suretiyle hareket edilmeli ve anlaşma ile sonuca gidilmelidir. UAD, eşit uzaklık ilkesinin uygulanması halinde hakkaniyete aykırı bir sonuç doğacaksa bu ilkenin uygulanmaması gerektiğini, zorunlu olmadığını ifade etmiştir.²⁵⁹

UAD'nin altıya karşı on bir oyla²⁶⁰ vermiş olduğu karar sonrasında, bu karar gereği makul oranlamanın nasıl yapılacağı hususunda ortaya çıkan tereddütler nedeniyle 1969 ve 1970 yıllarında toplantılar yapılmış ve nihayetinde 1971 yılında Kopenhag Anlaşma ve Protokolleri ile sınırlandırma alanları ortaya koyulmuştur. 07.11.1972'de yürürlüğe giren bu anlaşmalar uyarınca Almanya, 23.600 km² deniz alanına 12.000 km² bir alan daha ilave etmiştir. Davalara ilişkin kararında sıklıkla doğal uzantı kavramından bahseden UAD, bu kavramın fiziksel bir ağırlığı olduğunu ifade etmiştir. Hukuki kıta sahanlığını jeolojik kıta sahanlığı ile ilişki içerisinde görmüştür.²⁶¹

Divan sonuç olarak, 1958 Cenevre Konferansı çalışmaları sırasında devletlerin tutumu ve bundan sona ortaya çıkan uygulama dikkate alındığında, eşit uzaklık ilkesinin bir örf ve adet kuralı olarak kabul edilemeyeceğini belirtmiş ve Almanya'nın 1958 CKSS'ne taraf olmaması nedeniyle eşit uzaklık ilkesinin kendisine uygulanamayacağı iddiasını haklı bulmuştur. Ayrıca, kıta sahanlığı sınırlarının, her devlete diğer bir devletin aynı nitelikteki haklarına tecavüz etmeden, olanaklar ölçüsünde kara ülkesinin deniz altındaki doğal uzantısını teşkil eden bütün kesimlerin verilmesini sağlayacak biçimde, hakkaniyet uygunluk uyarınca ve bütün ilgili koşullar göz önünde tutulmak suretiyle, anlaşma yoluyla saptanması gerektiğini belirtmiştir.²⁶²

UAD yukarıda da bahsedildiği gibi bu davada paylaşımdan daha çok sınırlandırmanın işlevini ön plana çıkarmıştır. Bu vurgulamada sınırlandırmanın esasen bir alanın paylaşılması değil, kıyı devletinin "ab initio" hakkının sınırlandırılması olduğu belirtilmiştir.²⁶³ 1958 CKSS'nin uygulanmadığı bu davada ilk olarak kıta sahanlığı sınırlarının tespitinde uygulanacak temel ilke ve faktörler ortaya konulmuştur. Bundan sonraki

²⁵⁹ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 49

²⁶⁰ Koç, a.g.e., s.35.

²⁶¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.69

²⁶² Uğur, a.g.e., s.11

²⁶³ Kuzey Denizi Kararı, 1969: 22

davalarda da, bu davada esas alınan faktörler referans alınmıştır.

4.1.2. İngiltere-Fransa (Manş Denizi Kararı) Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması

İngiltere ve Fransa 1964 ve 1965 yıllarında yapmış oldukları gayri resmi görüşmeler sonrasında karşılıklı kıta sahanlığının sınırlandırılmasına ilişkin görüşmeleri Ekim 1970'de başlatmıştır. Bu görüşmelerden sonuç alınamaması üzerine, taraflar 1974'te "ad hoc" (amacı özel) bir hakem mahkemesine başvurmaya karar vermiştir. Her iki Devlet 10 Temmuz 1975 tarihinde imzalamış oldukları Hakem Anlaşması'na göre, beş kişiden müteşekkil Hakem Mahkemesinden²⁶⁴, uygulanabilecek uluslararası hukuk normlarına göre Greenwich Meridyeni'nin 30 dakika batısından 1000 metre izobatına kadar batıya doğru Birleşik Krallık ve Kanal Adaları'na (Channel Islands) ve Fransa Cumhuriyeti'ne ait kıta sahanlıklarındaki kısımlarda sınırlandırmanın seyridir.²⁶⁵ Tarafların hakemlerden istediği, aralarındaki tüm kıta sahanlığı sınırlandırma alanlarına ilişkin bir sınırlandırma değildir. Contentin Yarımadası ile Wight Adası'nı bağlayan Dover Boğazı bölgesinde herhangi bir uyumsuzluk mevcut değildir. 1000 metre izobatının dış sınır olarak tayini için gerçekleştirilmiş bir husuttur.²⁶⁶

Her iki devlet de 1958 CKSS'ne taraftı ve genel olarak eşit uzaklık/orta hat kuralının uygulanmasında anlaşmışlardı. Sorun, Sözleşmeye Fransa Hükûmetinin 6'ncı maddeye ilişkin koymuş olduğu şerhti,²⁶⁷ Bu şerhe göre, Plymouth'un güneyindeki Edystone kayalıkları, Fransız kıyılarına yakın Kanal Adaları ve İngiltere'nin Cornwall bölgesinin güneybatısındaki Scilly Adalar grubu sınırlandırmayı etkileyen coğrafi unsurlardır ve bu unsurların da karar verilirken dikkate alınması gerekmektedir.²⁶⁸

²⁶⁴ Koç, a.g.e., s.36

²⁶⁵ Ulf-Dieter Klemm, "Continental Shelf Arbitration (France/United Kingdom) *Encyclopedia of Public International Law*, Vol. 2 (Decisions of International Courts and Tribunals and International Arbitrations), s. 58.

²⁶⁶ Uluslararası Adalet Divanı Resmi İnternet Sayfası, "Delimitation of The Continental Shelf (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and The French Republic), "Manş Denizi Kararı 1977" <http://www.icj-cij.org/decisions>" (Erişim tarihi: 22.10.2015)

²⁶⁷ Koç, a.g.e., s.38

²⁶⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.74

4.1.2.1. Fransa'nın İddiaları:²⁶⁹

Bu davaya her iki ülkenin de taraf olduğu ancak Fransa'nın bazı şerhlerinin olduğu 1958 CKSS'nin uygulanması doğru değildir.

- “Her iki ülkenin de taraf olduğu bu sözleşmenin taraflar arasında yürürlükte olmamasının sebeplerinin, sözleşmeye koyulan şerhlerin ve bunlara İngiltere tarafından yapılan itirazların da davayla ilgili olması sebebiyle incelenmesi gerekir.

- Dava çözümlenirken, teamül kuralları ve hakkaniyet ilkeleri ile doğal uzantı kavramlarına dikkat edilmelidir.

- Kanal adalarının bulunduğu bölgede sınırlandırma, anakarama esas hatlarının başladığı noktalar dikkate alınarak orta hat esasına göre yapılmalıdır. Bu bölgede mevcut olan İngiliz adalarının etrafında 6 millik bir bölge belirlenerek, İngiltere tasarrufuna bırakılmak, Fransa kıyıları ile adalar arasında kalan bölgede ise yine ortay hat esas alınmalıdır.

- Atlantik kıyısındaki sınırlamada ise, iki ülke kıyılarının karşılıklı olmadığı dikkate alınarak, her iki ülkenin kıyı uzunluklarına orantılı şekilde orta hat esasına dayalı ve 1000 metre izobatına kadar giden bir sınırlandırmanın yapılması gerekir. Fransa'nın Quessant Adaları ve İngiltere'nin Scilly Adaları dikkate alınmamalıdır.

- Hakem mahkemesi sadece kıta sahanlığının sınırlandırılması konusunda karar vermeye yetkilidir. Kararlarına ilişkin tasarruflarda bulunamaz”.

4.1.2.2. İngiltere'nin İddiaları:²⁷⁰

- 1958 CKSS, her iki devlet arasında yürürlükte olan ve bu davada bir bütün olarak uygulanması gereken bir sözleşmedir.

²⁶⁹ Manş Denizi Kararı, 1977: 9

²⁷⁰ Manş Denizi Kararı, 1977: 22

- Kanal Adaları ile Fransa ana karası arası dikkate alınarak eşit uzaklık ilkesine göre sınırlandırma yapılmalıdır. Atlantik bölgesinde de Scilly Adaları esas alınarak eşit uzaklık prensibine göre sınırlandırma yapılmalıdır.

- Fransa'nın iddia ettiği gibi teamül kurallarının uygulanması sonucu değiştirmeyecektir. Her ülkenin deniz altındaki doğal uzantılarının kendilerine verilmesi neticesinde bir tarafın kıta sahanlığının diğer tarafın doğal uzantı bölgesiyle çatışacağı bellidir.

- Eşit uzaklık ilkesi uygulanırsa, her iki tarafın da doğal uzantı ve kıta sahanlığı haklarını koruyan, hakkaniyete uygun bir sonuca varılmış olacaktır.

- Fosse Central Hurd Deep Fault Zone olarak adlandırılan ortalama 80 mil uzunluk, 2 mil genişlik ve 100 metre derinliğe sahip olan coğrafi unsurun dikkate alınması gerekir.

- Hakem mahkemesi, karasularına ilişkin de karar vermelidir.

- Kanal Adaları'nın nüfusu, büyüklüğü, ayrı yönetimi oluşu hususları dikkate alınarak bu adalara tam kıta sahanlığı tanınmalıdır.

Her iki tarafın iddiaları birlikte incelendiğinde, aslında tarafların sadece adaların etkisi konusunda uzlaşmadığı görülmektedir. Zira her iki taraf da orta hat-eşit uzaklık ve doğal uzantı konularında uyumludur.²⁷¹

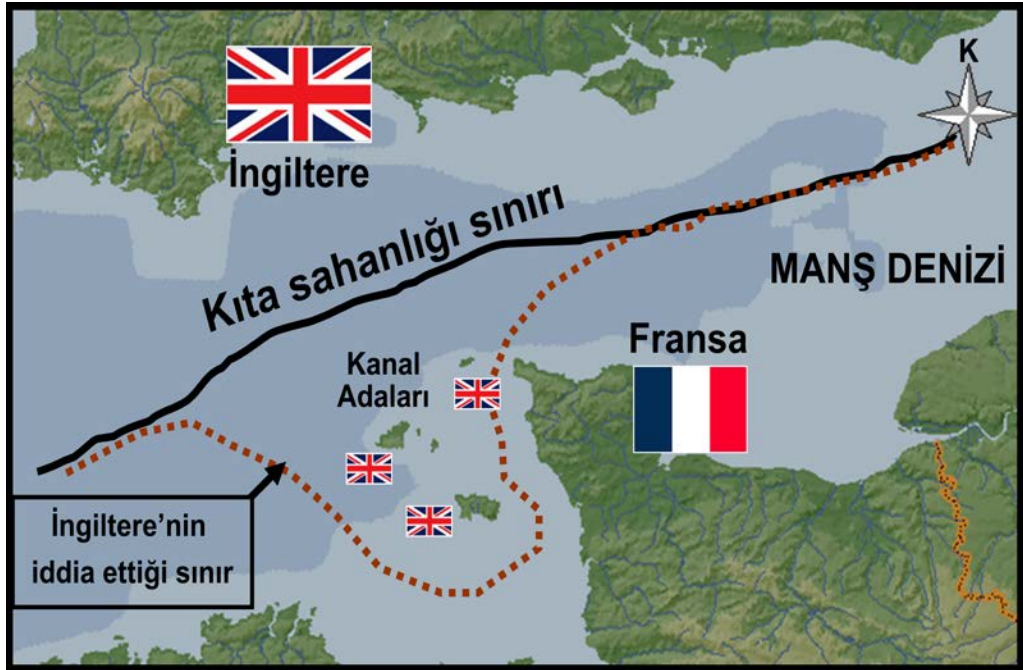
Manş Denizi davasında tarafların tayin ettikleri hakem mahkemesinin yetkisi kıta sahanlığının sınırlandırılması ile sınırlıdır.²⁷² Hakem mahkemesi farklı iki bölgeye farklı iki kural uygulanmasını çelişen bir durum olarak görmemiştir. Kuzey Denizi davalarında da bu yönde uygulama olduğunu, sınırlandırmada önemli olanın metot yerine ulaşılan sonucun **Harita-5**'te açıklandığı gibi hakkaniyetli olması gerektiği ifade edilmiştir.²⁷³

²⁷¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.75

²⁷² Manş Denizi Kararı, 1977: 52, 53

²⁷³ Manş Denizi Kararı, 1977: 47

Harita-5: Manş Denizi Haritası²⁷⁴

Hakem Mahkemesi, Manş Denizi Tahkimi'nde verdiği kararla, adalara ana karalar ölçüsünde kıta sahanlığı hakkı tanınması kuralının mutlak olmadığını, zira sınırlandırma söz konusu olduğunda aynı kapsamda hak sahibi olmayabileceklerini teyit etmiştir. Bu anlamda, kıta sahanlığında hak sahibi olmakla kıta sahanlığının sınırlandırılması konularının ayrı olduğu belirtilmiş olup, bir adanın hukuken kıta sahanlığı hakkına sahip oluşu, ilgili şartlar da dikkate alındığında sınırlandırmada hak sahibi olacağı anlamına gelmeyecektir.²⁷⁵

Hakem Mahkemesi, Atlantik bölgesi konusunda ise gerek Fransa'nın, 6'ncı maddenin olaya uygulanabilirliğini kabul etmesi, gerekse bölgenin geniş kıyı çizgisinin var olması sebebiyle başkaca coğrafi unsurların etkisinin az olduğunu belirtmiştir. Kıyılara yakın olan Scilly ve Ushant Adaları'na tam etki verilse dahi sınırlandırmaya etkisinin düşük olacağı ifade edilmiştir. Ancak durum böyle ise de, Scilly Adası'nın İngiltere kıyısına olan uzaklığı, Ushant Adası'nın Fransa kıyısına olan uzaklığının yaklaşık iki katı olması karşısında her iki adaya eşit hak tanınmasının hakkaniyete aykırı olacağı belirtilmiştir.²⁷⁶ Bu anlayış doğrultusunda İngiltere'nin ileri sürdüğü iddia, bu ülkeye ortalama 4000 mil kare ve 16 derecelik bir alanın ilave olarak verilmesi anlamına geleceğinden mahkemece reddedilmiştir. Mahkeme, aynı şekilde adaları

²⁷⁴ Başeren, 2002

²⁷⁵ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.76

²⁷⁶ Manş Denizi Kararı, 1977: 113

tamamen ihmal ederek orantılı açı esasına göre eşit mesafe ilkesinin uygulanması yönündeki Fransa talebini de reddetmiştir. Nihayetinde bu bölgede Scilly adalarına yarım etki vermiştir.²⁷⁷

Hakem Mahkemesi, yine aynı şekilde doğal uzantı kavramına da dengeli bir yaklaşım göstermiştir. Doğal uzantı değerlendirilirken, ilişkili olduğu kıta sahanlığı kavramının uluslararası hukuk terimi olduğunun unutulmaması, jeolojik kıta sahanlığı kavramı ile karıştırılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Jeolojik ve jeomorfolojik unsurlarla birlikte seyir güvenliği ve savunma konularının da sınırlandırmaya etki ettiğini ancak bunların destekleyici unsur niteliğinde olduğunu belirtmiştir.²⁷⁸

Manş Denizi Tahkimi'nde verilen kararı Kuzey Denizi davalarında verilen karardan ayıran birkaç nokta bulunmaktadır. Öncelikle Manş Denizi Tahkimi'nde teamül hukuku ile anlaşma hukukunun aynı amaca yöneldiği ifade edilmiştir. CKSS'nin 6'ncı maddesinde yer alan eşit uzaklık ve özel şartlar prensiplerinin birlikte uygulanmasının hakkaniyet tesisi için doğru bir yöntem olacağı belirtilmiş ve bu yönüyle UAD'nın Kuzey Denizi Davalarında verdiği "iki ilkenin birbirinden bağımsız olduğuna" dair karardan farklı sonuca ulaşılmıştır.²⁷⁹

4.1.3. Tunus - Libya Kıta Sahanlığı Sınırlandırma Anlaşması

İki devlet arasındaki kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin uyuşmazlık 1970'ler de başlamasına karşılık temelleri bundan önceki yıllarda her iki devletin de tek taraflı olarak petrol araştırma ve işletme imtiyazları vermesine dayanıyordu. Libya'nın, 1955 yılında petrol kanunu çıkarmasıyla başlayan süreçte²⁸⁰, Libya'nın 1968, Tunus'un 1972 yılından itibaren kendilerine ait kabul ettikleri, ancak Libya-Tunus deniz sınırında yer alan deniz alanları üzerinde araştırma ve işletme ruhsatları vermeleri; iki devletin birbirlerini protesto etmelerine ve karşılıklı protestolar sonucunda uyuşmazlıkların çözümü için UAD'na gitmeyi öngören 10 Haziran 1977 tarihli anlaşmayı

²⁷⁷ Koç, a.g.e., s.45

²⁷⁸ Manş Denizi Kararı, 1977: 20

²⁷⁹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.78

²⁸⁰ Uluslararası Adalet Divanı Resmi İnternet Sayfası, Case Concerning The Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), "Tunus Libya Kararı, 1983" <http://www.icj-org/docket/index.php?sum=330&p1=3&p2=3&case=63&p3=5> (Erişim tarihi: 24.10.2015)

imzalamalarına sebebiyet vermiştir. UAD'ye başvurmak üzere yapılan anlaşma sonucunda Tunus, 25 Kasım 1978'de, Libya ise 14 Şubat 1979 tarihinde UAD'ye başvurmuştur.²⁸¹

1968 ve 1976 yıllarında Libya tarafından verilen imtiyazlar ile denizde keşif ile sonuçlanan 15 adet petrol kuyusu açılması ile devam etmiştir. Tunus da bu arada 1968'den beri bir takım petrol araştırma ve işletme imtiyazları vermekteydi. Taraflar arasında bir anlaşma yapıncaya kadar eşit uzaklık temelinde devam eden sınırlandırma, Libya'nın 1974 yılında bu temele aykırı şekilde batıya kayan bir bölgede ruhsat vermesi ile uyuşmazlığa dönüşmüştür. Tarafların notaları sonrasında başlayan diplomatik görüşmeler neticeye varamayınca 1977'de UAD'ye gidilme yönünde ortak karar verilmiştir.

Tunus ve Libya tarafından 1978 ve 1979 tarihlerinde UAD'ye gönderilen başvuru metinlerinde sınırlandırma anlaşmasının aralarında yapılacağı belirtilerek şu hususlarda talepte bulunulmuştur:²⁸²

- Tespit yapılırken hakkaniyet ilkeleri, özel şartlar ve 3'üncü BMDHS'de ortaya çıkan yeni eğilimlerin dikkate alınması,
- Sınırlandırmaya ilişkin tespit edilecek prensip ve kuralların iki ülke yetkilileri tarafından pratikteki uygulanma biçiminin belirlenmesi.
- Taraflar arasında yapılacak sınırlandırmaya uygulanabilecek uluslararası hukuk prensip ve kurallarının tespiti,

Gerek Libya gerekse Tunus, uyuşmazlığın çözümünde doğal uzantı kavramının dikkate alınması ve eşit uzaklık ilkesinin değerlendirme dışı bırakılması yönünde görüş ortaya koymuşlardır. Ancak doğal uzantının uygulanma biçiminde görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır.

²⁸¹ Cihat Yayı, "Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi", *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2011, Sayı.14, 17-41, s.23

²⁸² Tunus Libya Kararı, 1982: 23

4.1.3.1. Tunus'un İddiaları:²⁸³

- Sınırlandırma, Tunus kıyılarının uzantısı olan doğu bölgesine doğru olmalıdır.
- Deniz dibinin fiziksel hatların, Tunus kıyılarına paralel uzanmaktadır. Bu nedenle, kıta sahanlığının deniz altı kısmının kuzeydoğusu Tunus'un hak sahasıdır.
- Tunus kıyılarından açıklara doğru kurulmuş olan ve çok uzun yıllardır sabit avlanma tesislerinin bulunduğu alanda avlanma faaliyeti devam etmektedir ve bu artık Tunus için tarihsel bir hak niteliğindedir. Bu tarihsel hak dikkate alınarak, sınırlandırmaya esas çizginin buradan itibaren başlatılması ve bu alanın sınırlandırmaya konu edilmemesi gerekir.
- Pelajcı Bloğu Tunus ana karasının doğusuna doğrudur.

4.1.3.2. Libya'nın İddiaları:²⁸⁴

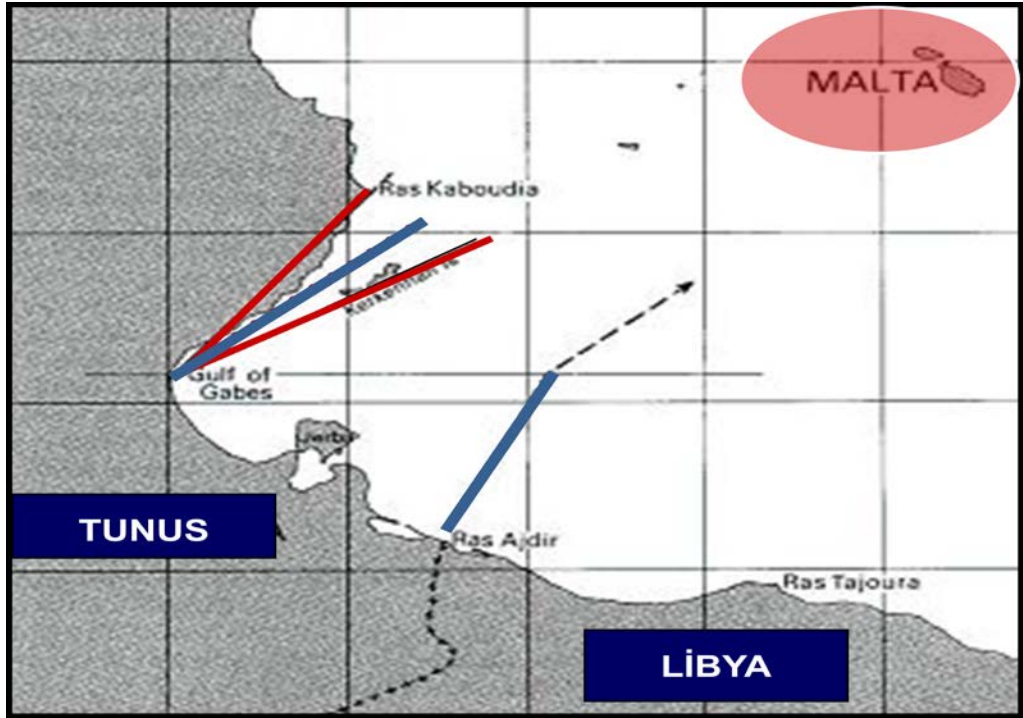
- Ros Ajdir'in kuzeyi doğal ve rastlantısal bir sınırdır. Bu nedenle sınırlandırmanın tayini için başkaca bir tespite gerek yoktur.
- Kıta sahanlığı, Kuzey Afrika kıyılarının bir uzantısıdır ve bu husus dikkate alınarak sınırlandırma çizgisi Ros Ajdir'in kuzeyinden geçmelidir.
- Kuzey Afrika toprak parçasının kuzeye doğru doğal uzantısı olan bölge Pelajcı Bloğudur.
- Sınırlandırma alanı, Libya'nın kara sularının dış hattı ile İtalya'nın Lampedusa Adası'nın birleştiği hattır.

²⁸³ Tunus Libya Kararı, 1982: 33, 32, 80

²⁸⁴ Tunus Libya Kararı, 1982: 29, 31, 34

UAD, tarafların dilekçelerinde de bahsedilen bölgeye özel ilgili şartlar konusunu incelemiştir.²⁸⁵ İlgili şartların önemlisi ise coğrafi verilerdir. Bu verilerden ilki ilgili kıyıların genel gidiş doğrudur. Yani, Tunus kıyılarının Ras Ajdir'den başlayıp **Harita-6**'da açıklandığı gibi Libya kıyıları ile paralel biçimde belli bir yere kadar devam etmesi ve sonra aniden yön değiştirerek güney batı-kuzey doğu yönünde Ras Kapoudia'ya uzanması durumudur.²⁸⁶ Verilerden ikincisi ise, kıta sahanlığı alanında bulunan ve Tunus'un olan Kerkennah ve Cerbe Adaları ile diğer yükseltilerdir.²⁸⁷ Üçüncü veri de, taraf devletlerin kıyılarının birbirine olan oranıdır.

Harita-6: Tunus Libya Haritası²⁸⁸

UAD, doğal uzantı mefhumunun bu davada uygulanamayacağını, 3'üncü BMDHS'ne ve 76'ncı maddeye dikkat çekerek belirtmiştir.²⁸⁹ UAD, hakkaniyet ilkelerinin uygulanması ile doğal uzantı kavramının aynı eşitlikte değerlendirilemeyeceğini ifade etmiştir. Bu davada, esas ölçütün hakkaniyet ilkeleri olması gerektiğine karar vermiştir.²⁹⁰

²⁸⁵ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.83

²⁸⁶ Tunus Libya Kararı, 1982: 61, 62

²⁸⁷ Tunus Libya Kararı, 1982: 63

²⁸⁸ Başeren, 2002

²⁸⁹ Koç, a.g.e, s.62

²⁹⁰ Tunus Libya Kararı, 1982: 47, 5

UAD, sınırlandırılacak alanın deniz yatağına ilişkin yaptığı jeolojik incelemede, bahsi geçen alanın komşu ülkelere ait olan kısımları da içeren ve Pelajcı Bloğu²⁹¹ olarak adlandırılan bölgenin bir bölümünü teşkil ettiğini belirlemiştir. Bu doğrultuda, sınırlandırma yapılırken öteki devletlerin de hak sahibi oldukları alanların dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir.²⁹²

UAD, sınırlandırmayı yapacağı bölgeyi kıyılara yakınlığına göre iki bölüme ayırarak inceleme yapmıştır. İlk bölge, iki ülke arasındaki kara sınırının başladığı yer olan Ras Ajdir'e bitiş olan kara sularının başladığı yerden 34 10 30 K enlemine kadar olan bölgedir. İkinci bölge ise, belirtilen alan dışında kalan bölgelerdir.²⁹³

UAD birinci bölge için, hakkaniyet uygunluk ve sınırlandırmayı etkileyecek bölgeye özgü koşullar çerçevesinde; tarihsel haklar, iki devlet arasında kabul edilen kara sınırı ve petrol zenginlikleri gibi ekonomik etkenleri göz önüne almış ve kıyılara yakın sektörde yan sınırın saptanmasında kıyıya dik bir çizginin kıta sahanlığı sınırını oluşturacağını bildirmiştir.²⁹⁴

UAD tarafından ikinci bölge için ise, "Gabes bölgesi körfezinde Tunus kıyılarının aniden yön değiştirmesi ve Tunus'un Kerkennah Adaları'nın kıyının genel doğrultusu kapsamına alınıp alınmayacağı konuları dikkate alınarak değerlendirme" yapılmıştır. Bu konuda UAD, Kerkennah Adaları'na yarım etki vererek hakkaniyete uygun bir çözüme gitmeye çalışmıştır. Yarım etki görüşünden hareketle orta karara varılmış, başka bir deyişle, Kerkennah Adaları'na tam etki verilmesi ile hiç etki verilmemesi durumları arasında ortaya çıkan makul hat, sınırlandırma hattı olarak benimsenmiştir. İkinci bölgedeki sınırlandırma hattı, birinci bölgedekine kıyasla Libya tarafında doğru daha meyilli biçimde ortaya çıkmıştır.²⁹⁵

UAD, sınırlandırma hattını Ras Kaboudia'yı geçen enlem ile Ras Tajoura'yı geçen boylam arasında sınırlandırmıştır. UAD'nin bunu yapmaktaki amacı, orantılılık testini uygulamaktır.²⁹⁶

²⁹¹ Pelajcı Bloğu: Malta Adaları'ndan Tunus'un doğusuna uzanan bölgedir. Genişçe bir su altı alanını ifade eden bu bölge, Afrika tarafına doğru devam eder.

²⁹² Tunus Libya Kararı, 1982: 42

²⁹³ Tunus Libya Kararı, 1982: 82

²⁹⁴ Uğur, a.g.e., s.15

²⁹⁵ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.84

²⁹⁶ Tunus Libya Kararı, 1982: 91

Küçük ada ve koylar dikkate alınmadan Libya'nın Ras Tajoura- Ras Ajdir arası kıyı uzunluğu yaklaşık 185 km, Cerbe Adası'nın burun kabul edilmesi ise de Ras Ajdir-Ras Kaboudia arası 420 km'dir. Bu ölçümlere göre Libya'nın Tunus'a oranı 31'e 69'dur. Ras Tajoura-Ras Ajdir arasında bir düz hat çizildiğinde, diğer taraftan da Gabes Körfezi hesaba katılmadan Ras Ajdir-Ras Kaboudia arası ölçüldüğünde, bu kez oran 34'e 66 çıkmıştır. UAD, cezir hattından itibaren sınırlandırma alanlarının hesaplanmasıyla 40'a 60 olarak çıkan nihai sonucun hakkaniyete uygun ve orantılı bir sonuç olduğunu ifade etmiştir.²⁹⁷

Yapılan açıklamalardan da anlaşılacağı üzere UAD, tarafların sadece sınırlandırmaya uygulanacak kuralların tespitine ilişkin talebini aşarak sınırlandırma hatlarını tayin etmiştir. Bu durum, her iki devletin de işine gelmiş olacak ki UAD'nın belirlediği hatları 1988'de yapıp 1989'da yürürlüğe soktukları anlaşma ile aynen benimseyerek sonuçlandırmışlardır. UAD'nin kararı neticesinde hakkaniyet ilkelerinin içinin doldurulması anlamında adaların ve kıyıların biçimlerinin etkisi daha da somutlaşmıştır. Kara sınırlarının da sınırlandırmaya etki edebileceği bu karar sonrasında görülmüştür.²⁹⁸

UAD bu kararı ile hakkaniyet ilkelerinin unsurlarının saptanmasında atılan ileri adımlara karşılık, bu konuda her somut olayın kendi koşulları içerisinde değerlendirilmesi gerektiğine ve kıta sahanlığı sınırlandırılmasına ilişkin ilke ve kuralların uygulanması konusunda soyut bir kurallar bütünü oluşturmanın olanaksızlığına dikkati çekmiştir. Divan'ın bu kararının somut olayda vardığı sonuç genel değerlendirildiğinde ise,

Divan'ın her iki taraf devletin iddiaları çerçevesinde ortaya çıkan iki sınır çizgisi arasında orta yol bulma anlayışı ile hareket ettiği görülmektedir. Bu durumun da, hakkaniyet ilkeleri pratikte uygulanırken nasıl hareket edileceğine dair kuralların olmayışından ileri geldiği ifade edilmektedir.²⁹⁹ UAD'nin kararında hukuka katkı açısından diğer bir önemli nokta ise, eşit uzaklık ilkesinin hakça ilkelere uygun bir çözüme götürdüğü durumlarda uygulanabilen

²⁹⁷ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.86

²⁹⁸ Koç, a.g.e, s.69

²⁹⁹ Hüseyin Pazarıcı, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Tunus-Libya Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığına İlişkin 24 Şubat 1982 Tarihli Kararı", **Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni**, İstanbul Üniversitesi, Sayı 2, 1982, s.42-46.

bir metot olduğu, aksi takdirde başka metotların kullanılmasının zorunlu olduğunun ifade edilmesidir. UAD Tunus-Libya Davası'nda, ortay hatta göre Tunus Sahillerine yakın olan Kerkenna ve Cerbe Adalarından Kerkenna'ya yarım etki tanımış, bölgedeki diğer unsurların daha önemli olduğunu belirterek Cerbe Adası'nı ise sınırlandırmada hiç dikkate almamıştır.³⁰⁰ Uyuşmazlığa konu olan bölgenin, kendi haklarını da ilgilendirdiği gerekçesiyle 1981 yılında davaya müdahil olmak isteyen Malta'nın bu yöndeki başvurusu reddedilmiştir. UAD, bu davaya ilişkin kararın 4'e karşı 10 oyla almıştır.

Bu kararda, uluslararası hukuktaki gelişmeler çerçevesinde doğal uzantı kriterinin önemini yitirmeye başladığı görülmektedir. Sınırlandırma hakkaniyet ilkelerine göre, özellikle kıyı uzunlukları ve adaların konumu dikkate alınarak yapılmıştır.³⁰¹

4.1.4. ABD - Kanada Maine Körfezi Sınırlandırılması Davası

Maine Körfezindeki uyuşmazlığın tarihi, bağımsızlık savaşına kadar geri gitmektedir. Kanada ile ABD arasında başlangıçta bir balıkçılık uyuşmazlığı olan sorun, Truman Deklarasyonu ile kıta sahanlığı uyuşmazlığına dönüşmüştür.³⁰²

Kanada'nın Georges Bank bölgesinde doğalgaz ve petrol çıkarma için imtiyazları vermesi üzerine ABD, 1969'da, iki ülke arasındaki kıta sahanlığı sınırlarının tespit edileceği zamana kadar bu tip işlemlere karşı çıkacağını beyan etmiştir. Kanada ise bu imtiyaz bölgelerini işletmeye açmamış, ABD de CKSS'nin 2'nci maddesi gereği vermiş olduğu ıstakoz avlanma iznine ilişkin yasayı yürürlüğe koymamıştır. 1976'da da ABD'nin 200 millik bir balıkçılık bölgesi ilanına Kanada aynı şekilde cevap vermiş ve ilgili alanların çakışması ile sorun artmıştır. Bunun üzerine taraflar 1979 da sorunu UAD'na taşımaya karar vermiş ve buna ilişkin metni 1981'de onaylamışlardır.³⁰³

³⁰⁰ Yaycı, 2011, a.g.m., s.24

³⁰¹ N.Gökdemir Işık, *Kıta Sahaneliği, Hukuki Rejimi ve Ege Denizi Uyuşmazlığı*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2010, s.91

³⁰² Koç, a.g.e, s.69

³⁰³ Uluslararası Adalet Divanı Resmi İnternet Sayfası, Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), "Main Körfezi Davası, 1984" <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=346&p1=3&p2=3&case=67&p3=5> (Erişim tarihi: 25.10.2015)

4.1.4.1. ABD'nin İddiaları:³⁰⁴

- Devlet uygulaması olabilecek herhangi bir delil ABD'ye karşı savunulamaz.
- Kanada, Truman Deklarasyonunda ifade edilen yüz kulacın dışındaki alanı kıta sahanlığı olarak uygulamaya almıştır; bu durum da ABD'nin iddialarını destekler niteliktedir.
- Kıta sahanlığının doğal uzantısının hangi kısmının hangi tarafa ait olacağına ilişkin yapılacak değerlendirmede, Kuzeydoğu Kanalı'nın bu ayırım için jeomorfolojik olarak incelenmesi gerekir.
- Bölge coğrafyası, birincil kıyılar ve ikinci kıyılar olarak ikiye ayrılmaktadır.
- Nova Scotia gibi sınırlandırmada etkili olmayan kıyılar ikincil nitelikte kıyılardır.
- İkincil kıyıların, birincil kıyılar üzerinde kapatma etkisi olamaz.
- ABD'nin bağımsızlığından önceki dönemde dahi bölgede balıkçılık yapılmış, Georges Bank bölgesinde hep ABD uyruklu balıklar avlanmış ve ABD, bölgede yaklaşık 200 yıldır arama-kurtarma, savunma, balıkçılık, bilimsel faaliyetler gibi birçok iş ve işlemin yönetimi sorumluluğunu devlet uygulaması olarak üstlenmiştir.
- Kuzeydoğu Kanalı, bazı noktalarda 200 metreyi geçiyor olsa da deniz yatağında özel şart olarak coğrafi sınırı oluşturmaktadır. Yani bu kanal, denizde bir ayırım hattı, tespit edilebilir bir sınırdır.
- Diğer özel şartlar; karşılıklı sahillerin yapısı, kara uzantılarının pozisyonu ve bölgedeki zengin balık stoklarıdır.

³⁰⁴ Main Körfezi Davası, 1984: 276, 283, 284, 287, 288, 340, 341

4.1.4.2. Kanada'nın İddiaları:³⁰⁵

- CKSS'nin 6'ncı maddesine yer alan eşit uzaklık-özel şartlar kuralı birleşik bir kuraldır ve sınırlandırma yapılacak alanda eşit uzaklık ilkesinin uygulanmamasını gerektiren bir özel şart bulunmamaktadır.
- Her iki devletin ilgili alanı 1976 yılına kadar eşit uzaklık prensibi temelinde kullanması, her iki tarafın da bu yönde bir gizli kabulü olduğu sonucuna götürür.
- Her iki taraf da 1960'lı yıllarda Georges Bank bölgesinde yapmış oldukları sismik faaliyetlerde *modus vivendi*³⁰⁶ olarak eşit uzaklık prensibini temel almıştır.
- ABD Kadastro Yönetim Bürosunun bölgede yaptığı çalışmalar eşit uzaklık ilkesi temelindedir.

Tarafların uyuşmazlığa uygulanabilecek uluslararası hukuk ilke ve kurallarına göre çözüm bulunması anlayışı olumlu olmakla birlikte uyuşmazlık çift boyutlu bir çözüm aramaktaydı. Bununla birlikte taraflar hakkaniyete ulaşan bir sonuç için ilgili tüm şartların dikkate alındığı hakkaniyet ilkelerine göre uygulanabilir uluslararası hukuk ilke ve kurallarına göre çözüme gidilmesinde anlaşmıştı. Ancak Divan'ın da dikkati çektiği gibi çift boyutlu çözüm talep edilmesine rağmen, ABD münhasır balıkçılık bölgesine, Kanada kıta sahanlığı sınırlandırmasına ağırlık veriyordu.³⁰⁷

Taraflar, her iki konu için tek bir sınırlandırma talep etse de esasında Kanada kıta sahanlığına, ABD ise balıkçılık bölgesine daha çok özen göstermiş ve bu konularda daha çok kazanım elde etmeye çalışmışlardır.³⁰⁸

Tarafların talebi olan kıta sahanlığı ve balıkçılık bölgesi ayrımının da ilişkili şekilde yapılarak tek bir sınır belirlenmesi durumu, o tarihte, daha önce uygulaması olan bir durum değildir. İlişkilendirerek sınır tayinine ilişkin

³⁰⁵ Main Körfezi Davası, 1984: 280, 281,304, 305.

³⁰⁶ *Modus Vivendi*: Uluslararası hukukta, tarafların mevcut bir uyuşmazlığın çözümünü erteledikleri dönemde gerçekleştirdikleri geçici uygulamadır.

³⁰⁷ Koç, a.g.e, s.69

³⁰⁸ Main Körfezi Davası, 1984: 277

BMDHS'de de net bir hüküm bulunmamaktadır. Ayrıca bu yönde herhangi bir devletin uygulaması da yoktur. Her ne kadar Papua Yeni Gine ile Avustralya arasına Torres Boğazı'nın sınırlandırılmasına ilişkin benzer bir anlaşma var olsa da bu anlaşma, deniz yatağının sınırlandırılmasına ilişkindir. Bu anlaşmada izlenen yöntem de farklıdır.³⁰⁹

UAD, tek bir sınırlandırma talep edilen bu davada CKSS 6'ncı maddenin uygulanmasının zorunlu olmadığını belirtmiştir. UAD, ilgili şartlar ve hakkaniyet ilkeleri arasında bağ kurarak çözüme ulaşmaya çalışmıştır. Sınırlandırmanın bütün ilgili şartlar dikkate alınarak hakkaniyet çerçevesinde teamül hukukuna göre yapılması gerektiğini belirtmiştir. UAD, uluslararası hukuk kurallarıyla hakkaniyet ve pratik yöntemler arasındaki farkı belirterek, uluslararası deniz alanlarının sınırlandırılmasında uygulanacak somut olarak belirlenmiş herhangi bir hakkaniyet kuralı olmadığını, güncelleme çalışmalarının böyle bir sonuç ortaya koymadığını ifade etmiştir.³¹⁰ UAD, yapmış olduğu inceleme sonucunda teamül hukukunda da konuya ilişkin bir uygulama bütünü bulunmadığını tespit etmiştir.

ABD'ye göre bölgede yapılacak sınırlandırmada hakça bir çözüme ulaşılması amacıyla, ilgili şartlar da dikkate alınarak hakkaniyet ilkelerinin uygulanması gerekir. ABD'ye göre davaya uygulanabilecek hakkaniyet ilkeleri şunlardır:³¹¹

Sınırlandırmanın, sınırlandırma konusu alandaki doğal kaynakların yönetimini tesis etmesi ve korunmasını sağlaması,

- Sınırlandırmanın, taraflar arasındaki uyuşmazlığı minimize etmesi,
- Sınırlandırmada, bölgedeki tüm ilgili şartların dikkate alınması,
- Sınırlandırma yapılırken, tarafların ilgili kıyıları ve bunların önünde olan deniz alanlarını sınırlandıracak sınırlandırma hattının birbiri ile çakışmaması, kıyının denize uzaması ve doğal uzantı durumlarına dikkat edilmesi.

³⁰⁹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.91

³¹⁰ Main Körfezi Davası, 1984: 303, 312

³¹¹ Koç, a.g.e, s.77

Kanada, Cape Cod Yarımadası'nın denize doğru uzantısını, Nantucket ve Martha's Vineyard Adaları'nın konumu ile Boston'un güneydoğu sahillerini özel şart olarak kabul etmemiştir. Bu doğrultuda yarımada uzantısı ve adaların dikkate alınmaması gerektiğini ileri sürmüştür. Bu görüşte Kanada, kendisine Georges Bank bölgesinde + %40'lık bir alan daha sağlamıştır. ABD ise Kanada'nın bu görüşünü reddederek, belirtilen alanların özel şart olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca Kanada'nın, Nova Scotia yarımadasına gereksiz biçimde önem verdiğini ifade etmiştir.³¹²

UAD, balıkçılık kaynaklarının önemi konusunda ABD'nin iddialarına yakın bir yaklaşım çizmiştir. Sınırlandırılacak alanın jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerini incelemiştir. ABD'nin iddialarının aksine, Kuzeydoğu Kanalı'nda bölgenin doğal gidişatını bozan bir veriyle karşılaşmamış ve bölgenin her iki tarafın da kabulünde olduğu gibi aynı kıta sahanlığında olduğunu ifade etmiştir. UAD, Kanada'nın devlet uygulamaları yönündeki iddiasını ve aynı şekilde ABD'nin tarihî haklar yönündeki iddiasını, bu davaya uygulanamayacağı gerekçesiyle kabul etmemiştir. Her iki tarafında balıkçılığa ilişkin ekonomik kriter iddiasının teamül hukukunda olmadığını ifade etmiştir.³¹³

UAD, yapmış olduğu değerlendirme neticesinde, birincil ve ikincil kıyıları yaklaşımını kabul etmediği gibi doğal uzantı ve kıyıların birbirini kesmemesi ilkelerini de karara esas almamıştır. Kıyıların kesilmemesi prensibinin yardımcı etkiyi haiz olduğunu ifade etmiştir. UAD, kıyıların genel uzantısının ilgili şartlar kategorisinde olduğunu belirtmiştir. **Harita-7**'de açıklandığı gibi UAD, bu davada coğrafyaya oldukça önem vermiştir. Zira, bu davanın konusu olan bölgede kıyıların iç içe geçtiği alanlar mevcuttur ve bu alanların eşit olarak bölünmesi gerekliliğini savunmaktadır.³¹⁴

UAD, tıpkı Libya-Tunus davasında olduğu gibi sınırlandırma alanını üçe ayırmıştır. Bunlar, iç kısım, merkezi kısım ve dış alan şeklindedir. İç kısım, Cape Elizabeth'ten Kanada sınırına kadar, merkezi bölge, kıyıların karşılıklı olduğu alan ve dış alan da Maine Körfezinin dışına doğru uzanan alanlardır.³¹⁵

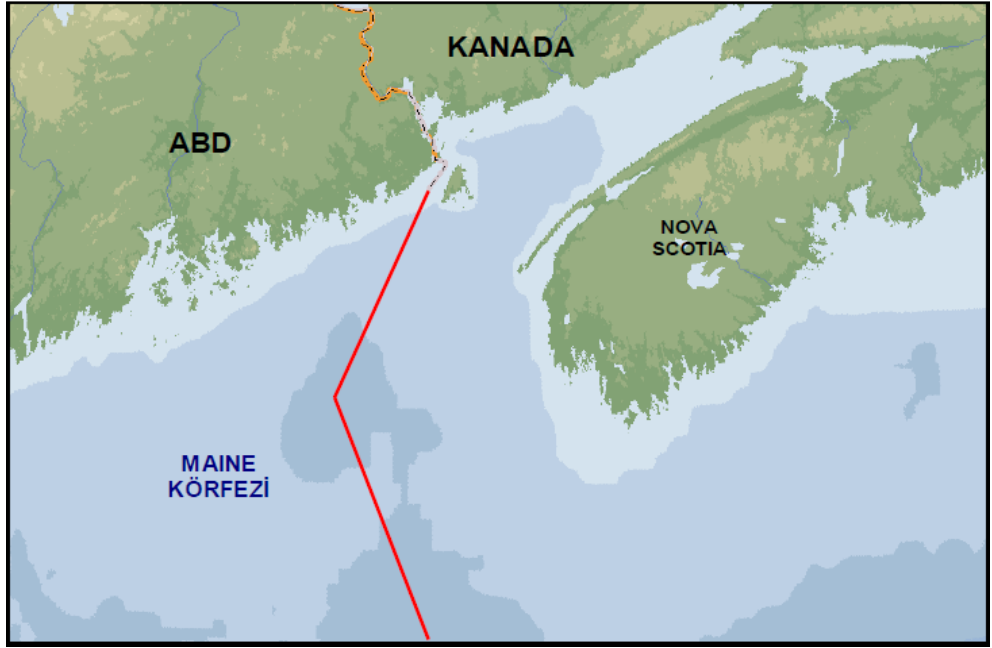
³¹² Main Körfezi Davası, 1984:284.

³¹³ Koç, a.g.e., s.78

³¹⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.93

³¹⁵ Main Körfezi Davası, 1984: 331

Harita-7: ABD - Kanada Main Körfezi Haritası³¹⁶

UAD, iç kısımdaki deniz alanlarının eşit paylaşılmasını öngören bir geometrik yaklaşımda bulunmuş, merkezî alanda eşit uzaklık prensibinin hakkaniyete uygun çözüm getirmeyeceğinden bahisle tarafların kıyı uzunluklarına orantılı bir sınırlandırma yapılması kararını vermiştir. Ancak UAD, bu şekilde bir uygulamanın genel kabul görmemesi gerektiğini, sadece bu davada uygulanan bir yöntem olduğunu ifade etmiştir. Sınırlandırma oranı 1.38'e 1 olarak belirlenmiş ve bu oranın orta hatta uygulanmasına karar verilmiştir. Ayrıca Nova Scotia bölgesindeki iki küçük adaya eşit uzaklık dışın da kısmi bir etki verilmiştir. Son olarak da körfezin ağzını kapatacak şekilde ve her iki tarafın teklifi ile de uyumlu bir eşit uzaklık dik çizgisi çekilmiştir.³¹⁷

UAD'nin kararında 6'ncı madde doğrultusunda eşit uzaklık-özel şartlar ilişkisi bir bütün olarak düşünülmüş ve orta hatta önem verilmiştir. UAD, Nova Scotia bölgesine yakın olan adaları, karşılıklı kıyılar arasındaki uzunlukları ve Maine Körfezi'nin kuzeydoğusunda bulunan iki taraf arasındaki kara sınırının sona erdiği yeri ilgili şartlar ekseninde dikkate almıştır.³¹⁸

UAD, kararının son kısmında, vermiş olduğu kararın ex post facto³¹⁹ olarak hakkaniyete uygunluğunu denetlemiştir.³²⁰ Yani, sınırlandırma hattı

³¹⁶ Başeren, 2002

³¹⁷ Main Körfezi Davası, 1984: 323, 336, 337

³¹⁸ Koç, a.g.e., s.80

³¹⁹ Ex post facto: Bir olayın gerçekleşmesi sonrasında doğruluğunun denetlenmesidir.

³²⁰ Main Körfezi Davası, 1984: 339

tespit edildikten sonra, bu hattın tarihsel arka plan, balıkçılık bölgeleri ve sosyo-ekonomik şartlar bakımından yeniden inceleme yapılmıştır. Divan, bu noktada taraf iddialarından bazılarını reddetme gerekçelerini de saymıştır. Nihayetinde, yapılan sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olduğu tekrar ifade edilmiştir. Dörde karşı bir oy ile alınan karar da UAD'nin uzlaştırıcı rolü oynadığı söylenebilir.³²¹

UAD sınırlandırmanın mutlaka, bölgenin coğrafi biçim ve diğer ilgili koşulları çerçevesinde hakça bir sonucu gerçekleştirecek hakkaniyete uygun kriterler uygulanarak ve pratik metotlar kullanılarak yapılması gerektiğini teyit etmiş ve BMDHS sonrasında deniz alanlarının sınırlandırılması ilişkin ilk kararı olup, sınırlandırmada coğrafya, ilgili kıyılar ve adalar dikkate alınarak hakkaniyet kriterlerinin kullanıldığı bir karar olması itibarıyla önem arz etmektedir.³²²

4.1.5. Libya - Malta Kıta Sahanlığının Sınırlandırılması Davası

Libya ve Malta, 26 Temmuz 1982 tarihinde, iki ülke arasındaki kıta sahanlığının sınırlandırılmasında UAD'ye başvurulmasını öngören 23 Mayıs 1976 tarihli anlaşmayı kuruma sunmuşlardır.³²³ Malta ve Libya kıta sahanlığının sınırlarının tespitinde uygulanacak uluslararası hukuk ilke ve kurallarının tespitini UAD'dan talep etmişlerdir. Ancak bu talebin resmi olarak UAD'na iletilmesi için Tunus-Libya davasının sonuçlanması beklenmiş ve başvuru 1982'de resmen yapılmıştır.³²⁴

Taraflardan sadece Malta CKSS'ye taraftır. Bu nedenle her iki taraf da bu davada CKSS'nin değil, teamül hukukunun uygulanması konusunda mutabık kalmıştır. Ayrıca her iki devlet de BMDHS'ye taraftır ancak henüz bu anlaşma yürürlüğe girmediğinden, bu anlaşmanın da davaya uygulanmasını istememişlerdir. Taraflar, tüm ilgili şartların dikkate alınacağı bir hakkaniyet değerlendirmesi ile sonuca gitmek istemiştir.³²⁵

³²¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.95

³²² Duran ve Ergün, a.g.e., s.222

³²³ Yayı, 2011, a.g.m., s.25

³²⁴ Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, **Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta)**, "Libya-Malta Davası, 1985", <http://www.ici-ij.org/docket/index.php?sum=353&p1=3&p2=3&case=68&p3=5>, (Erişim tarihi: 26.10.2015)

³²⁵ Libya-Malta Davası, 1985: 31

Malta, düz esas hatlar sistemini kullanarak 25 millik bir balıkçılık bölgesi ilan etmiştir. Her iki taraf da 200 millik bir MEB ilan etmemiştir. Ayrıca dava süresince de böyle bir talepleri olmamıştır.³²⁶

4.1.5.1. Malta'nın İddiaları:³²⁷

- 200 mil mesafe içinde doğal uzantı kavramı önemini yitirmiştir ve hukuki kıta sahanlığı kavramı ön plana çıkmalıdır.
- Bu davada ilk aşamada şartlı bir eşit uzaklık kuralı uygulanabilir.
- Orta hat ilkesi 1965'ten bu yana Libya tarafından kabul edilmiştir. Zira, petrol imtiyazları bu kural dikkate alınarak verilmiştir.
- Malta, bağımsız bir ada devletidir ve kısıtlı kıta sahanlığı kabul edilemez.
- Malta'nın enerji kaynaklarının azlığı, balıkçılık sanayisine olan bağımlılığı geliştirmekte olan bir ada devleti olması hususları göz önünde bulundurulmalıdır.

4.1.5.2. Libya'nın İddiaları:³²⁸

- Doğal uzantı-kıyıların ülkesine tecavüz etmemesi ilkesi, bu davada uygulanmalıdır.
- Libya ile Malta arasındaki kıta sahanlığı ortak bir kıta sahanlığı değildir ve Rift Zone³²⁹ olarak adlandırılan bölge ile ikiye ayrılmış durumdadır.
- Malta'ya daha yakın olan Rift Zone, jeolojik olarak iki tektonik plaka arasındaki ayrımı oluşturur ve jeomorfolojik olarak devamlılığı keser niteliktedir.

³²⁶ Koç, a.g.e., s.91

³²⁷ Libya-Malta Davası, 1985: 28, 32,34.

³²⁸ Libya-Malta Davası, 1985: 29, 38,42, 45.

³²⁹ Rift Zone Bölgesi: Pelaji bloğunun kuzeyini sınırlayan ve tamamına yakınının 1000 metreye ulaştığı üç oluk ve daha az derin iki kanaldan müteşekkildir.

- Bölgedeki kıta sahanlığı Libya kıyılarından itibaren tekdüze ve devamlılık göstermektedir.
- Rift Zone bölgesi, jeolojik ve jeomorfolojik özellikleri itibariyle ilgili şartlar kategorisinde değerlendirilmelidir.
- Sınırlandırma işlemimin başlangıç noktası coğrafya olmalıdır.
- Malta'nın petrol imtiyazlarında, Rift Zone'un devamlılığı engellediğini kabul etmesi de ilgili şart olarak kabul edilmelidir.
- Bir ada devletine tanınan deniz yetki alanı ile bir kara devletine tanınan deniz yetki alanının aynı olması beklenemez.
- Hakkaniyet gereği her iki devletin kıyı uzunlukları dikkate alınarak orantılı bir sınırlandırma yapılmalıdır.
- Katı olan eşit uzaklık kuralı bu davada uygulanamaz.

Sınırlandırılacak alanın tanımlanması, her iki tarafça da UAD'ye bırakılmıştır. Sınırlandırılacak alanda Tunus ve İtalya faktörü de mevcuttur. UAD, İtalya'nın davaya katılma yönündeki talebini 1984 yılında reddederek, bölgedeki üçüncü devletlerinde dikkate alınacağını ifade etmiştir.³³⁰

Bu doğrultuda sınırlandırma alanı belirlenirken üçüncü devletlerin hak iddia edemeyecekleri bölgelere yoğunlaşmıştır. UAD, İtalya'nın ve taraflarının taleplerini göz önüne alarak iki boylam arasını ve İtalya'nın ifade ettiği enlemin güneyindeki alanı sınırlamıştır. UAD, bu davayı **Harita-8**'de açıkladığı gibi sadece iki devlet arasındaki bir mesele olarak değil, aynı zamanda Akdeniz'in kuzey-güney hatlarının belirlenmesi sorunu olarak incelemiştir.³³¹

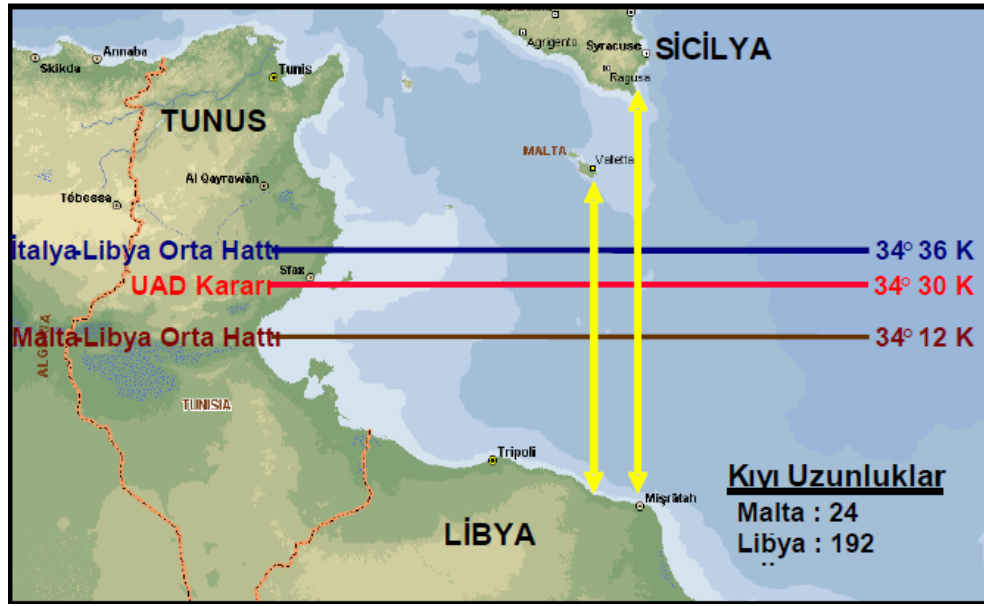
UAD, Libya'nın ileri sürdüğü doğal uzantı kavramının, gerekse Malta'nın eşit uzaklık iddiasının dikkate alınacak unsurlar olduğunu, iki konunun da kıta sahanlığının hukuki alanına girdiğini ifade etmiştir,³³²

³³⁰ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.105

³³¹ Koç, a.g.e., s.95

³³² İ.Safa Kaya, a.g.e., s.106

Harita-8: Libya-Malta Davası Haritası³³³

UAD, Libya'nın, daha geniş bir kara parçasına sahip olan bir devletin daha az bir anakaraya sahip olması gerektiğine dair iddiasını reddetmiştir. Buna karşın, kıyı uzunluklarının orantılılık ilkesi bağlananda değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bunun için de önce karşılıklı kıyıların ilgili alanları tespit edilmiştir. Libya'nın ilgili kıyılarının Ras Ajdir ve Ras Zarruq arasında olup uzunluğunun 192 mil olduğu, Malta'nın ilgili kıyılarının ise Ras-il Wardija ve Delimara bölgesi arasında olup uzunluğunun 24 mil kadar olduğu tespit edilmiştir. Malta'nın Filfila Adası ölçümde değerlendirmeye alınmamıştır. Zira; ada, adacık ve küçük kıyı girinti çıkıntılarını orantısız etkisinin indirgenmesi amaçlanmıştır. UAD, bu orantısızlığın değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.³³⁴

Genel coğrafi duruma bakıldığında, Malta'nın güneye doğru olan pozisyonunun ilgili şart çerçevesinde dikkate alınması gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıca UAD, Malta'nın İtalya'ya yakınlığını dikkate alarak, İtalya'ya bağlı bir ada olması ihtimalinde sınırlandırmanın nasıl etkileneceğini de incelemiştir.³³⁵ Karara bakıldığında, UAD'nın iki ülke arasındaki mesafeyi de bir ilgili şart olarak değerlendirdiği anlaşılmaktadır.³³⁶

UAD, gerek Tunus-Libya davasında gerekse Maine Körfezi davasında

³³³ Başeren, 2002

³³⁴ Koç, a.g.e., s.95

³³⁵ Libya-Malta Davası, 1984: 51

³³⁶ Libya-Malta Davası, 1985: 46, 47

jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerin sınırlandırmada dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Buna karşın UAD bu davada, gelişen kıta sahanlığı hukukunun artık kıyıdan 200 millik bir mesafedeki kıta sahanlığının jeolojik ve jeomorfolojik özelliklerinin değişkenlik ve aynılık göstermesinin sınırlandırmaya etkisinin olmayacağını benimsediğini belirtmiştir.³³⁷

Davada, kara sınırları ve uzatılmış deniz sınırları dikkate alınmamıştır. Ayrıca UAD, sınırlandırmanın ekonomik sebeplerden bağımsız bir müessese olduğunu belirterek, sınırlandırmanın bu unsurlar dikkate alınmadan yapılması gerektiğini ifade etmiştir. UAD, Malta'nın güvenlik konusundaki iddialarını da kabul etmeyerek, sınırlandırmanın Malta kıyılarına yakın yapılmasının güvenliği etkilemeyeceğini ifade etmiştir.³³⁸

UAD, kararında orantılılık ilkesini de değerlendirmiştir. UAD'ye göre, orantılılık ilkesi tatbik edilirken ilgili coğrafyanın doğal yapısının değiştirilmesinin zaten mümkün olmayacağını bilmesi gerekmekte ve yapılan yorumun coğrafi özden ayrılmadan gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Orantılılık ilkesinin tek başına bir sınırlandırma unsuru olamayacağını, sadece varılan sonucun hakkaniyete uygunluğunu test eden bir araç olabileceğini ifade etmiştir.³³⁹

UAD, bu davada, karşılıklı kıyılar arasında yapılan sınırlandırmada eşit uzaklık prensibinin mesafe kriterine dayalı olarak kullanılmasının büyük çoğunlukla hakkaniyete uygun bir sonuç verdiğini belirtmiş ve bu belirlemeye dayanarak bir geçici hat tayin etme yoluna gitmiştir.³⁴⁰

UAD, Malta kara parçasının büyüklüğü ile Malta ve Libya kıyıları arasındaki önemli uzunluk farkını dikkate alarak orta hattın Malta yakınlarından geçmesine, yani hattın bölgenin coğrafi özellikleri de dikkate alınarak kuzeye doğru kaydırılmasına karar vermiştir. UAD, bu yaklaşımı ile, Malta ve Libya arasındaki orta hat ile Sicilya ile Libya arasındaki orta hat arasında bir denge kurmaya çalışmıştır, UAD, bu yaklaşımında farazi bir durumu değerlendirmeye almış ve Malta'nın İtalya'ya ait olduğunu bir an için düşünerek en kötü senaryonun Sicilya ve Libya arasındaki hat olduğunu kabul

³³⁷ Libya-Malta Davası, 1985: 35, 36

³³⁸ Libya-Malta Davası, 1985: 41, 42

³³⁹ Koç, a.g.e., s.96.

³⁴⁰ Libya-Malta Davası, 1985: 48

etmiş ve orta hattın kuzeye kaydırılmasının hakkaniyete uygun bir sonuç vereceğini düşünmüştür.³⁴¹

UAD mesafe kriterini kıta sahanlığı sınırlandırmasına dâhil etmesi, sınırlandırma hukukunda önemli bir başlangıç olmuştur. UAD 14'e karşı 3 oyla almış olduğu kararda MEB ve kıta sahanlığı ilişkisi farklı şekilde yorumlanmıştır. UAD'nin karşılıklı kıyılar arasındaki mesafenin 400 milden az olması durumunda mesafe kriterini uygulamaya sokması da tartışmaları beraberinde getirmiştir.³⁴² Libya-Malta davasında esas sorun kıta sahanlığıdır. Ancak genel olarak, 200 deniz mili mesafe içerisinde MEB ve kıta sahanlığının çatışması durumu, bu iki kavramın birlikte değerlendirilmesini gerektirmiştir.³⁴³

Devletlerin kıta sahanlığı üzerinde sahip olduğu haklar, aynı devletlerin MEB'lerinin deniz yatağı ve toprak altında da geçerlidir. Bu yönüyle kıta sahanlığı sınırlandırılırken MEB'in de dikkate alınması şarttır. Her iki kavram arasında benzerlikler olduğu kadar farklılıklar da mevcuttur. MEB, hakkın temelinde mesafe kriterini görmekte olup bu durum teamül hukukunda da yerini korumaktadır, Kıta sahanlığının hukuki tanımına bakıldığında, doğal uzantı ve mesafe kavramlarının birbirinin tamamlayıcısı olarak kabul edildiği görülmekle beraber, doğal uzantının daha çok 200 mil mesafe ötesindeki alanların sınırlandırılması amacıyla kullanıldığı anlaşılmaktadır.³⁴⁴

Her ne kadar iki kavramın birbirinden farklı olduğu ifade edilse de MEB'in sağladığı haklar, kıta sahanlığının tabii olduğu rejime göre belirlenmektedir. Kıta sahanlığının olmadığı yerde MEB'den bahsedilemeyeceği gibi, MEB'le ilişkilendirilen mesafe ölçütü, kıta sahanlığı ile de ilgilidir. Yani, doğal uzantının yerini bu durumda mesafe ölçütü alamaz. Doğal uzantı ve mesafe ölçütü, birbirini tamamlayan iki kavramdır.³⁴⁵

UAD 200 deniz millik bölgedeki jeolojik unsurların tarihe mal olduğunu ifade etmesi, önceki içtihatları ortadan kaldıran ve bu konuya yeni bir anlayış getiren bir açılamdır. UAD, gerek Tunus-Libya davasında gerekse Kuzey

³⁴¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.108

³⁴² Koç, a.g.e., s.100

³⁴³ Libya-Malta Davası, 1985: 53-55

³⁴⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.110

³⁴⁵ Koç, a.g.e., s.101

Denizi Davalarında üzerinde durduğu doğal uzantı kavramına ilişkin görüşünü değiştirerek, hatların ölçülmeye başladığı noktadan 200 millik mesafe içerisinde doğal uzantı ve jeolojik unsurları elimine etmiştir.³⁴⁶

UAD, bu davadaki kararında, önce Malta ile Libya arasındaki orta hattan geçen 34° 12' K enlemini belirlemiş, daha sonra Malta Adası İtalya'ya ait olsaydı varsayımı ile Sicilya Adası ile Libya arasındaki 34° 36' K enlemini çizmiştir. Sonuçta, tarafların kıyı uzunlukları arasındaki oranı da dikkate alarak, orta hattı bu iki enlem arasındaki mesafenin 3/4'ü oranında, normal orta hattın 18 mil kuzeyine çekerek, 34° 30' K enlemini Malta ve Libya arasında sınır olarak tespit etmiştir.³⁴⁷

1982 tarihli BMDHS'nin kabulünden sonraki gerek Maine Körfezi ve gerekse Libya-Malta kararlarında UAD, hakkaniyete uygun bir sonucun gerçekleştirilmesinde genel coğrafi çerçeve içinde kıyıların gerçek coğrafi ilişkisi faktörüne ağırlık tanındığını açıkça göstermektedir. UAD ilk kez bağımsız bir ada devletine tanınacak kıta sahanlığı alanının tarafların kıyı uzunlukları arasındaki önemli fark (Libya 192 mil, Malta 24 mil), kıyıları arasındaki geniş mesafe (195 mil), eşit uzaklık metodunun uygulanmasında seçilecek esas noktalar (Malta kıyısında meskûn olmayan Filfila adacığı esas nokta olarak kabul edilmemiştir), genel coğrafi çerçeve olarak ifade edilen ilgili koşullar göz önünde tutularak açıkça kısıtlandığı bir yargı olması nedeniyle de büyük önem taşır. UAD, adalar sorununun, yalnız Malta'nın bağımsız bir devlet olması esasına dayanılarak değil, aynı zamanda bu adaların "daha geniş coğrafi çerçeve içindeki yerine, özellikle yarı kapalı bir denizdeki yerine ilişkin bir sorun olduğunu" belirtmekle, bu noktadaki tutumunu tutarlı olarak sürdürmüştür.³⁴⁸

4.1.6. Eritre -Yemen Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Davası

Eritre ve Yemen'in, Kızıldeniz'de bulunan adaların paylaşımı ile ilgili olarak aralarında doğan anlaşmazlığı hakemlik yoluyla çözmek konusunda anlaşmaları neticesinde oluşturulan Hakem Mahkemesinin, Lozan Barış Anlaşması'nın özellikle 6 ve 16'ncı maddelerine ilave olarak, ilgili dönemlere

³⁴⁶ Koç, a.g.e., s.101

³⁴⁷ Uğur, a.g.e., s.19

³⁴⁸ Duran ve Ergün, a.g.e., s.228

ait tarihsel değerlendirmelere sıklıkla başvurusu nedeniyle inceleme konusu yapılmıştır.³⁴⁹ Sürecin devamı ile 03 Ekim 1996'da, taraflar arasında "Hakemlik Anlaşması" imzalanarak sorunun çözümünün iki aşamalı olarak hakem heyetince çözüme bağlanması istenmiştir. Buna göre hakem heyeti, Öncelikle taraflar arasındaki uyuşmazlığın kapsamını her iki tarafın iddialarına göre belirleyecektir, ikinci aşamada ise ülkesel egemenlik ve deniz alanlarına ilişkin sınırların tayini söz konusu olacaktır.³⁵⁰

Yemen ve Eritre, Kızıldeniz'in güneyinde olup Bap el-Mandep'in kuzeyinde kıyıları karşılıklı durumda olan iki devlettir. Yemen, Kızıldeniz'in doğusunda olup Arap Yarımadası'nda bulunmaktadır. Eritre ise Kızıldeniz'in batısında Afrika kıtasındadır. İki ülke kıyıları, kuzeyden güneye doğru birbirine yaklaşmaktadır. Bu coğrafi durumdan ötürü iki ülke arasındaki mesafe değişkenlik göstermekte, buna bağlı olarak 14 15 00 enleminin kuzeyindeki sınırlandırma MEB ve kıta sahanlığı için, güneyinde ise karasuları için söz konusu olmaktadır.³⁵¹

Yemen'in 1977 tarihinde gerçekleştirdiği düzenlemeye göre, kara suları 12 mil, bitişik bölgesi 24 mil ve MEB'i de 200 mil olarak kabul edilmiştir. Kıta sahanlığı 200 mil veya kıta kenarının dış sınırı olarak belirlenmiştir. Eritre ise Etiyopya'ya bağlı iken 1953 yılında bir düzenleme yapılmış, daha sonra 1956 yılındaki değişlikle belirlenen 12 millik kara suları bağımsızlık sonrasında da Eritre tarafından devam ettirilmiştir.³⁵²

4.1.6.1. Eritre'nin İddiaları:³⁵³

- Kuzey bölgesindeki kıta sahanlığı ve MEB çizgisinin belirlenmesinde Yemen'e ait olan Zubayr ve Jabal al-Tayr grubu adaları dikkate alınmamalıdır.
- Merkezde ise Eritre'ye ait olan Haycock, Zuqar Haniş ve Güneybatı Kayalıkları'nın dikkate alınması gereklidir

³⁴⁹ Serap Akipek, "Eritre - Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2000, Cilt 49, Sayı 1-4, 1-30, s.1

³⁵⁰ Koç, a.g.e., s.120

³⁵¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.126

³⁵² Eritre-Yemen Kararı, 2001: 987, 990

³⁵³ Eritre -Yemen Kararı, 2001: 987, 990

- Ana karaların kıyıları arasındaki eşit uzaklık çizgisi olan tarihi ortay hat teorisi gereği, Kızıldeniz'in ortasında olup açık denizde yer alan adaların etrafında müşterek kaynak bölgesi oluşturulmalıdır. Daha önce verilen petrol imtiyazlarının da desteklediği gibi bu teoride, Yemen'in bu bölgedeki adalarına etki tanınmamalı, buna karşın Eritre'nin adalarına tam etki tanınmalıdır.

- Yemen tarafından ileri sürülen çerçeveleme teorisinin kabul edilmesi durumunda her iki seyr-ü sefer kanalı Yemen karasuları içinde kalır ki bu durum kabul edilemez.

- Sınırlandırmada, Dahlak Adaları ve Assab dâhil liman iç sularının dikkate alınmaması gerekir.

- Eritre'nin tarihi ortay hattına bakıldığında Eritre lehine üçe iki oranında bir sonuç ortaya çıkmakta ve olması gerekeni yansıtmaktadır.

4.1.6.2. Yemen'in İddiaları:³⁵⁴

- Eşit uzaklık ilkesine dayalı tek deniz sınırı çizilmelidir. Sınırlandırma alanı ise kuzey, orta ve güney olmak üzere üç bölüme ayrılmalıdır.

- Dahlak Adaları, Eritre kıyısının bir parçasıdır ve eşit uzaklık temelli sınırlandırmada dikkate alınmalıdır. Aynı düşünceden hareketle, Jabal al-Tayr ve Zübeyr grubuna dâhil olan Yemen Adaları da dikkate alınmalıdır.

- Yemen'in olan Haniş Adalar grubuna tam etki tanınmalıdır. Bunun yanında, güneybatı kayalıkları ve Haycock Adaları ise seyrü-seferde bir risk unsurudur. Bunlar etkili unsurlar değildir ve sadece çerçeveleme yetkisi verilmiştir.

- Esas hat olarak dikkate alınması gereken noktalar, Eritre kıyısındaki en yüksek su hattı ve Yemen kıyısındaki en düşük su hattıdır.

- Dikkate alınması gerekli ilgili şartlardan bir tanesi de Haniş Adaları ile Eritre sahilleri arasındaki dar deniz alanlarındaki güvenlik ve kıyı uzantısına

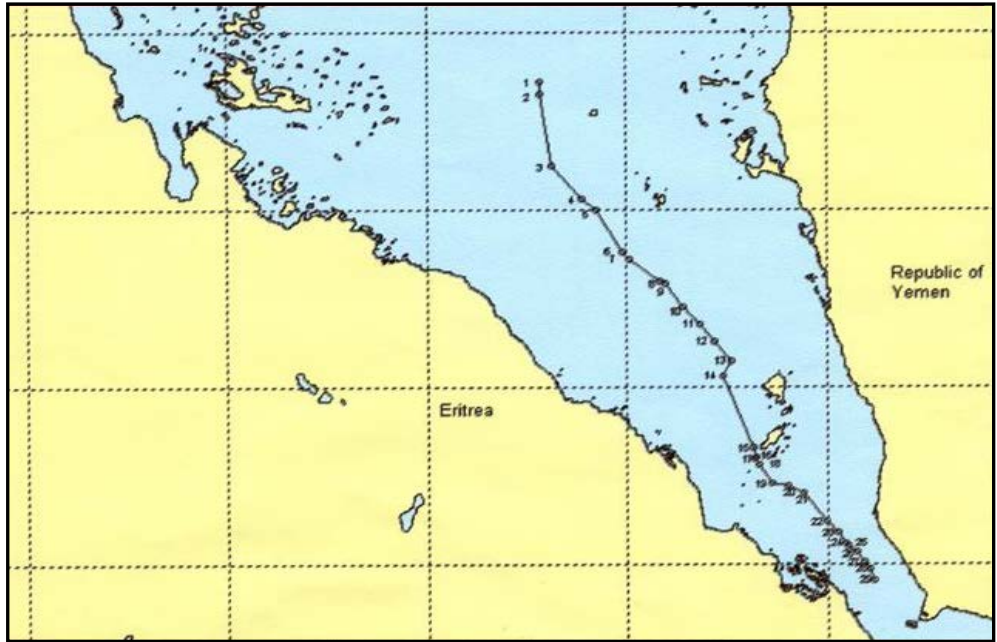
³⁵⁴ Eritre -Yemen Kararı, 2001: 985, 987

tecavüz etmeme sorunudur.

• İlgili alanların hemen hemen eşit olarak bölünmesi sonucunda **Harita-9'**da açıklandığı gibi ortaya çıkan şerit, kıyılar arasındaki uzunluk oranım da en doğru şekilde yansıtmaktadır.

Eritre'nin BMDHS'ye taraf olmamasına karşın, her iki tarafın da hakemlik sözleşmesinde uyuşmazlığın çözümünde bu sözleşmenin uygulanmasını talep etmesi üzerine hakem mahkemesi, BMDHS'yi dikkate alarak incelemesini yapmıştır. Ayrıca, tarafların teamül hukukuna ilişkin bir talepleri olmasa da mahkeme, BMDHS ile teamüllerin zaten iç içe geçmiş olduğunu belirterek³⁵⁵ her iki kaynaktan yararlanacağım belirtmiştir. Bu çerçevede ilgili şartlar kategorisinde, adalar, kıyı uzantılarım engellememe, oransallık ve hakkaniyete bağlı diğer şartların da göz önünde bulundurulacağı ilan edilmiştir.³⁵⁶

Harita-9: Eritre - Yemen Haritası³⁵⁷

Mahkemeye göre,³⁵⁸

" İçtihadın ortaya konduğu gibi, normal olarak karşılıklı sahiller arasında ortay hat ya da eşit uzaklık çizgisinin, Sözleşmenin ve özellikle karşılıklı ya da

³⁸³ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.126

³⁵⁶ Koç, a.g.e., s.121

³⁵⁷ Başeren, 2002

³⁵⁸ Eritre-Yemen Kararı, 2001: 1005

yan yana kıyılar arasında sırasıyla kıta sahanlığı ve münhasır ekonomik bölgenin hakkaniyete uygun sınırlandırmasını öngören 83'üncü ve 74'üncü maddenin gereklerine uygun olarak hakkaniyete uygun bir sınır sağladığı genel olarak kabul edilen bir görüştür. Gerçekten bu uyuşmazlığın her iki tarafı da çok farklı çizgiler ortaya çıkaran farklı hareket noktalarına dayansa da eşit uzaklık metoduna dayalı olarak oluşturulmuş sınır iddia etmişlerdir."

Aynı şekilde mahkemenin beyanına bakıldığında,³⁵⁹

Uluslararası sınırın karşılıklı ana karaların sahilleri arasında ortay hat olan ve uygulanabilir olduğu ölçüde ortay hat olması gereken çok amaçlı tek bir sınırın çizilmesi gereklidir. Bu çözüm sadece benzer durumlarda önceki örnek ve uygulamalara uygun değil fakat her iki tarafa da aşına bir çözümdür."

Davayı etkileyen en temel fiziksel unsur, karşılıklı kıyılara yakın olan ve Kızıldeniz'in ortasında yani açık denizde yer alan adalardır. Ancak her iki tarafın isteği, ölçüme esas hatların ve dolayısıyla sonucun farklı olacağı kesin olmasına rağmen eşit uzaklık ilkesine göre sınırlandırma yapılmasıdır. Bu yönüyle, eşit uzaklık temelindeki bir sınırlama mahkeme için aynı zamanda zorunlu hale gelmiştir.³⁶⁰

Mahkeme, sınırlandırma yaparken öncelikle eşit uzaklık yöntemine göre bir çizgi belirlemiş ve daha sonra bu çizgiyi orantılılık testine göre değiştirmiştir. Ortaya çıkan çizgi; kıta sahanlığı, MEB ve kara sularının üçünü birden belirleyen bir çizgi olmuştur. Bu yönüyle ortaya çıkan çizgi 29 ayrı noktadan geçen bir çizgidir. Sınırlandırmanın bir sonraki aşamasında ise mahkeme, eşit uzaklık-özel şartlar kuralını beraberce uygulamıştır. Hakem Mahkemesi, UAD'nin güvenlik konusundaki görüşlerini benimseyerek, eşit uzaklık yönteminin ayrı zamanda güvenliği de tesis eden bir yöntem olduğunu ifade etmiş ve güvenliğe ilişkin diğer iddiaları dikkate almamıştır.³⁶¹

Eritre-Yemen tahkiminde alınan karar, sınırlandırma yapılırken seyir rotalarını da dikkate alan tek karardır. Mahkeme, ayrıca sınırların belirlenmesinde imtiyaz anlaşmalarına önem vermediğini de, "imtiyaz

³⁵⁹ Eritre-Yemen Kararı, 2001: 1005

³⁶⁰ Koç, a.g.e., s.123

³⁶¹ Eritre-Yemen Kararı, 2001: 1011

sınırlarının egemenliği belirli olmayan gayri meskün volkanik adalar dikkate alınmadan çizildiğini, bu sınırların egemenlik bir defa belirlendikten sonra belirleyici kabul edilemeyeceğini, başlangıçta sahillere ve bunların ada saçaklarına ağırlık verildiğini, karasuları açısından adalara ağırlık tanınması gerektiğini"³⁶² şeklindeki yaklaşımıyla ortaya koymuştur.

Bunun yanında, verilen yetkilerin örtüşmesi yaklaşımı esas alınmıştır. Bu yaklaşım orta uzantı bölümünde belirlenen sınırlandırma çizgisi için temel yaklaşım olmuştur. Ayrıca bu sayede, BMDHS hükümlerinin uygulanabileceği alanlar ayrı ayrı ortaya konulmuştur. Mahkeme, belirtilen yaklaşım tarzıyla birden çok yetkilendirme şekillerinden bazılarına öncelik tanımış olup, bu şekilde adalara karasu limiti getirilmesine ilişkin farklı hükümler arasında da bir hiyerarşi sağlamaya çalışmıştır. Mahkemeye göre, ilk aşamada karasuları açısından adalara öncelik tanınmıştır. Kara sularının yetki örtüşme alanları açısından tüm küçük ada parçacıkları da dikkate alınmıştır. MEB ve kıta sahanlığı örtüşme alanlarında ise Kızıldeniz'in ortasında, açık deniz bölgesinde yer alan adaları ise etki alanı dışında bırakılmıştır.³⁶³

Hakem Mahkemesi, Eritre ve Yemen'in kıyılarına yakın olan Dahlak ve Kamaran Adaları'na tam etki tanımıştır. Öncelikle, Dahlak adalarından en büyüğü Eritre kıyılarından 24 millik mesafe içerisinde bulunmakta ve düzenli bir nüfusa sahip bulunmaktadır. Bu adalar grubunun daha küçük olanlarından bazıları ise 24 millik mesafenin de dışındadır. Mahkeme, ada sistemi iğerindeki suların iç sular ya da ulusal sular olabileceğini, ancak karasularının dış sınırının tespitinin de ada sisteminin dış noktalarında yapıldığım ifade ederek bu adalara da tam etki tanımıştır. Eritre kıyılarındaki Assab Körfezi'nin ağzında bulunan adalar da mahkemece aynı kategoride değerlendirilmiştir. Mahkeme, aynı düşünce ile Yemen'in Kamaran Adaları ile kuzeyinde bulunan Ugban, Kutama ve Tiqvaş Adaları'na da tam etki tanımıştır.³⁶⁴

Kutama Adası'nın Yemen kıyılarına olan uzaklığı 41 mil, Dahlak Adaları'ndan en büyüğünün Eritre sahiline olan uzaklığı ise 40 mildir. Devletlerin o güne kadar ki teamül uygulamalarında bu kadar uzak adaların bütünsellik çerçevesinde değerlendirilerek tam etki sahibi oldukları

³⁶² Eritre-Yemen Kararı, 2001: 1005

³⁶³ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.132

³⁶⁴ Eritre-Yemen Kararı, 2001:1007, 1008, 1010

görülmemiştir. Ancak mahkeme, bu şekilde karar vererek anakaraların parçasını oluşturan adalara tam etki tanımış ve mevcut uygulamalara ters bir yaklaşım sergilemiştir.³⁶⁵

Yemen'e ait olan ve Kızıldeniz'in ortasında açık denizde bulunan Jab-al Tayr Adası ile Zubayr Adası'na ise Yemen ana karası ile bütünleşme arz etmemesi nedeniyle etki tanınmamıştır. Bahsi geçen adaların, çorak olması ve barınmaya uygun olmaması değerlendirmeye etki etmiştir. Ayrıca, BMDHS'nin 121/3'de maddesinde yer alan "İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır" kayalıklara ilişkin hüküm de dikkate alınmamıştır.³⁶⁶

Hakem Mahkemesi; balıkçılık konusunu bu sınırlandırma ile ilgisiz görürken, ekonomik ve sosyo ekonomik faktörleri de sınırlandırmaya etki eden faktörler olarak değerlendirmemiştir. Karasuları da dâhil olmak üzere sınırlandırma sonucunda ortaya konulan deniz alanlarının yüz ölçümleri 25535'e 27944 km şeklindedir. Bu rakamlar, alan oranlarının 1'e-1,09 olduğunu göstermektedir. Mahkeme, sınırlandırmayla ilgili olan üçüncü devletlerin Suudi Arabistan ve Cibuti olduğunu, ancak bu devletlere ilişkin herhangi bir karar veremeyeceğini ve sınırlandırmayı kuzey ve güney doğrultusunda bu devletlerin hakkına zarar vermeden tamamladığını ifade etmiştir.³⁶⁷

Hakem Mahkemesi, orta hattı çizerken güvenliği hesaba katmamış, ancak deniz sınırının değişik kısımlarında seyrüseferi dikkate almıştır. Ayrıca Mahkeme, sınırın çizilmesinde petrole ilgili imtiyaz anlaşmalarına belirleyici bir rol vermekten kaçınmış, çizilecek deniz sınırı üzerindeki tesirleri açısından iki ülkenin egemenliğinde bulunan Kızıldeniz Adaları'nı ise değerlendirmeye almıştır. Hakem Mahkemesi, Eritre ve Yemen'in kendi egemenlikleri altında bulunan ve ana karalarının sahillerine yakın olan Dahlak ve Kamaran Adaları'na tam etki tanımış; buna karşılık, sahillerden uzakta Kızıldeniz'in ortasında yer alan Jabal al-Tayr ve Zubayr Adaları'na etki tanımamıştır.³⁶⁸

³⁶⁵ Eritre-Yemen Kararı, 2001:1008.

³⁶⁶ Koç, a.g.e., s.123

³⁶⁷ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.133

³⁶⁸ Uğur, a.g.e., s.23

4.1.7. Kanada - Fransa (Saint Pierre & Miquelon) Davası:

Saint Pierre ve Miquelon Adaları, Fransa'ya ait olan iki küçük ada ve bu adalara bitişik durumda olan adacıklardan oluşmaktadır.³⁶⁹ Kanada ve Fransa arasında Tahkim Mahkemesi'ne götürülen bu uyuşmazlık, Kanada'nın Newfoundland bölgesinin güney kıyılarından çok az mesafedeki iki küçük Fransız adasına ait kıta sahanlığının ve MEB'in sınırlandırılmasına ilişkindir.³⁷⁰

Bu adalar, Kanada'nın Newfoundland Anakarası'nın 27 mil güneyindedir. Miquelon Adası, adalar grubunun kuzeyinde bulunmakta, bu adanın güneyinde ise Langlade Adası mevcuttur. Langlade Adası'nın güneyinde ve Kanada'nın Burin Yarımadası'nın güneybatısında da Saint Pierre Adası mevcuttur. Saint Pierre ve Miquelon Adaları, 1783 yılında Versay Antlaşması ile İngiltere tarafından Fransa'ya verilmiş ve bu tarihten itibaren önce Newfoundland sonra da Kanada ile Fransa arasında uyuşmazlık konusu olmuştur.³⁷¹

1960'lı yıllarda Fransa ve Kanada'nın hidrokarbon araştırma bölgelerinin ve adaların kıta sahanlığı içerisinde çakışır durumda olması üzerine taraflar sorunun çözülmesi için harekete geçtiler. Ancak kıta sahanlığına ilişkin bu uyuşmazlık 1988'e kadar hareketsiz kaldı. 1972 yılında karasularının genişliği ve balıkçılık bölgelerinin kullanımına ilişkin Adalar ve Newfoundland arasında bir sınırlandırma anlaşması yapılmıştır. 1977 yılına gelindiğinde ise Kanada ve Fransa, 200 millik MEB ilan etmişler ve bunun sonucunda her iki devletin deniz alanı çakışmıştır. Fransız balıkçılıkların ilan edilmiş bölgede yapmış oldukları balıkçılık faaliyetleri, taraflar arasındaki geçici uzlaşmalarla belli bir süre sorun olmamıştır. Ancak 1983 yılından sonra bu faaliyetlerin artış göstermesi ve 1986 yılından sonra da bu faaliyetlerin yaklaşık 2,5 katına çıkması sonucunda 1989 yılında taraflar uyuşmazlıkları artık Hakem Mahkemesi'ne gönderme konusunda anlaşmışlardır. Taraflar, bu doğrultuda iki anlaşma imzalamıştır. Bunlardan biri, bahsi geçen sorunun hakem heyetine tevdi, diğeri ise hakem heyetinin sorunu çözeceği süre içinde geçerli olacak "Geçici

³⁶⁹ Koç, a.g.e., s.102

³⁷⁰ Kanada-Fransa Davası, 1992: 1145

³⁷⁰ Koç, a.g.e., s.103

³⁷¹ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.112

Balıkçılık Anlaşması'dır".³⁷²

Taraflar, bu dava ile Hakem Mahkemesinden, olaya uygulanabilecek uluslararası hukuk ilke ve kuralları dikkate alınarak Kanada ve Fransa'nın deniz yetki alanlarının tayinini ve sınırlandırılmasını talep etmiştir. Yine taraflar, aralarında yapmış oldukları 1972 tarihli Balıkçılık Anlaşması'nda belirlenen noktalar dikkate alınarak, tüm haklar için tek bir sınırlandırma çizgisi çizilmesini ve bunun da harita üzerinde gösterilmesini talep etmiştir.³⁷³

4.1.7.1. Fransa'nın İddiaları:³⁷⁴

- Karar, devletlerin eşitliği ilkesine göre alınmalıdır.
- Adaların da ana karalar gibi deniz alanına sahip olabileceği hususu dikkate alınmalıdır.
- Kanada, ekonomik bir hayatı olan iki adayı BMDHS'nin 121/3 maddesine³⁷⁵ göre yanlış yorumlamaktadır.
- Nova Scotia ve Newfoundland'in geniş bölgeleri ve Cabot Boğazı'nı kapatan hat, ilgili kıyı olarak kabul edilemez. Ancak karşılıklı kıyılar ve birbirinin üstüne doğru çakışan alanlara ilişkin kıyılar için ilgili kıyılar nitelendirmesi yapılabilir.
- Her iki devlet de 1958 CKSS'ye taraftır. Bu nedenle eşit uzaklık ilkesi için 6'ncı madde dikkate alınmalıdır.

4.1.7.2. Kanada'nın İddiaları:³⁷⁶

- Saint Pierre ve Miquelon Adaları'nın MEB'i ve kıta sahanlığı bulunmamaktadır. Bu adalara sadece 12 mil kadar kara suyu hakkı verilebilir.

³⁷² Koç, a.g.e., s.349

³⁷³ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.114

³⁷⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.113

³⁷⁵ BMDHS 121/3: "İnsanların oturmasına elverişli olmayan veya kendilerine özgü ekonomik bir yaşamı bulunmayan kayalıkların münhasır ekonomik bölgeleri veya kıta sahanlıkları olmayacaktır."

³⁷⁶ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.114

- Versay Antlaşması ile Fransa'ya verilen bu adalara kısıtlı haklar tanınmış olup, sadece karasuyu hakkı verilmiştir.
- Siyasi konum da, deniz alanları sınırlandırmasını etkiler ve bu doğrultuda adı geçen adaların daha az denizalanı olması gerekir.
- Sınırlandırma ile ilgili kıyılar; Newfoundland'in güney kıyılarının tamamı, Cabot Boğazı'nı kapatan hat ve Cape Breton Adası'nın doğu kıyılarıdır.
- Olayda uygulanması gereken eşitlik ilkesi değil, doğal uzantının birbirine tecavüz etmemesi ve hakkaniyet ilkesidir.
- Tecavüz etmeme ilkesi, sadece kıta sahanlığı için değil, kıta sahanlığının üstündeki su sütunu için de uygulanmalıdır.
- Manş Denizi Tahkimi, bu davaya emsal teşkil etmektedir.

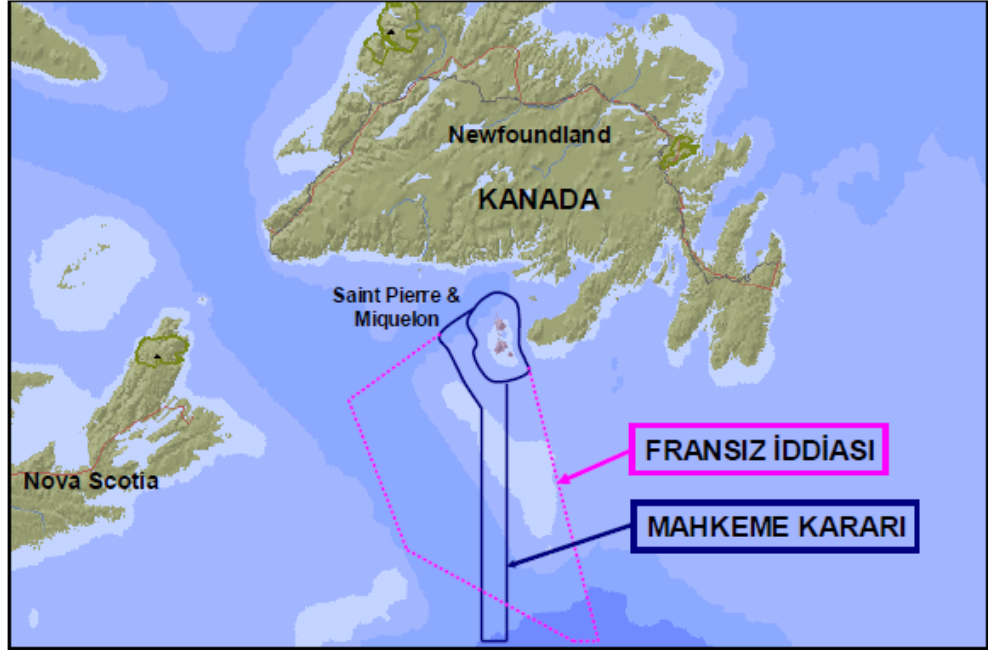
Hakem Mahkemesi, bölgedeki tüm kıyıların, birbiriyle örtüşen alanları ilgilendirdiğini **Harita-10**'da açıklanmıştır. Adaların kuzey ve doğu kıyıları, ilgili kıyılar kategorisinde değerlendirilmiştir. Doğu-batı çizgisinde 8,25 millik, kuzey-güney çizgisinde de 21,6 millik kıyı uzunluğu belirlenmiştir. Kanada'nın ilgili kıyı uzunluğu 455,6 mil, Fransa'nın 29,85 mildir. Kıyıların uzunlukların birbirine oranı 15,3'e karşı 1'dir.³⁷⁷

Hakem Mahkemesi, hakkaniyet ilkesinin önemine dikkat çekerek, 1958 CKSS'nin 6'ncı maddesinin, sınırlandırmadaki yegâne metot olmadığını ifade etmiştir. Ayrıca mahkemeye göre, eşit uzaklık ilkesinin uygulanabilmesi için ilgili bölgede özel şartların bulunmaması gerekir. Mahkeme, Manş Denizi Tahkimindeki İngiliz adasına sadece karasuları hakkı verilmesi örneğini kararında dikkate almamıştır. Yine mahkeme, orantılılık ilkesini sınırlandırma metodu olarak değil, uygulanan metodun hakkaniyete uygunluğunun test vasıtası olarak kabul etmiştir.³⁷⁸

³⁷⁷ Kanada-Fransa Davası, 1992: 1163, 1196, 1166, 1169

³⁷⁸ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.115

Harita-10: Kanada-Fransa Haritası³⁷⁹

Hakem Mahkemesi, olayı çok yönlü ele aldıktan sonra, öncelikle coğrafi şartların incelenmesi gerektiğine kanaat getirmiştir. Mahkeme, coğrafi şartların doğrudan bir etkisinin söz konusu olmadığını, coğrafi durumun, somut olaydaki etkisinin uluslararası hukuk ve hakkaniyet kurallarına başvurularak görülebileceğini ifade etmiştir. Coğrafi vaziyet incelenerek aynı zamanda davada uygulanacak olan özel bir şartın olup olmadığının tespitinin de mümkün olacağı belirtilmiştir.³⁸⁰

Mahkeme, karşılıklı kıyılarının uzunluklarının dikkate alınarak orantılılık ilkesi çerçevesinde hakkaniyete uygunluk değerlendirmesi yapmıştır. Deniz tarafındaki uzantının kapsamı da coğrafi şartlara bağlı olup, eğer kıyı önünde kesici bir başka unsur yok ise, kıyı uzunluğunun önemi olmaksızın 200 millik bir yetki alanına sahip olacağı değerlendirilmiştir. Her ne kadar Kanada, Manş Denizi Tahkimi'nin bu davaya emsal olduğunu iddia etse de mahkeme, bu iddiayı kabul etmeyerek Saint Pierre ve Miquelon Adaları ile Kanal Adaları'nın konumunun kıyasının mümkün olmadığını, Kanal Adaları'nın karşılıklı kıyılar arasındaki olağan olmayan bir unsur olduğunu belirtmiştir.³⁸¹

Sınırlandırma konusu alanın, kıta sahanlığı ve üstündeki su sütunu

³⁷⁹ Başeren, 2002

³⁸⁰ Koç, a.g.e., s.106

³⁸¹ Kanada-Fransa Davası, 1992: 1164, 1175, 1176.

olduğundan bahisle CKSS'nin 6'ncı maddesinin uygulanamayacağı ifade edilmiştir. Bunun yanında mahkeme, doğal uzantı ilkesinin de tek bir sınırlandırma yapılacağı için uygulanamayacağını, hatta deniz yatağının yapısının bile önemli olmadığını belirtmiştir. Adaların siyasi durumlarının, sınırlandırmayla ilgisi olmadığı, ekonomik ve sosyal hayata ilişkin varoluşun ise doğrudan kıta sahanlığı ve MEB haklarını etkilediği ifade edilmiştir.³⁸²

Tahkim Mahkemesi, ikiye karşı üç oyla aldığı kararında, Fransız Adaları'nın denize doğru açılımlarında iki bölüm tespit etmiştir. İlk bölüm olan batı kıyılarına kara sularından fazla bir deniz alanı tanınması halinde Newfoundland'in güneyinin denize doğru uzantısını kesmesi söz konusu olacağı için bu bölgeye, karasularına ilave 12 millik bir yetki alanı tanımak ile yetinilmiştir. İkinci bölümde ise, karşı tarafta hiçbir Kanada kıyısı olmaması sebebiyle bu bölgeye 200 millik bir yetki alanı tanınmıştır. Bu yetki alanının genişliği Saint Pierre ve Miquelon Adaları'nın en doğu ve en batı kıyıları esas alınarak tespit edildiğinde ortalama 10,5 millik bir bölgenin ortaya çıktığı görülmüştür.³⁸³ Tespit edilen 200 millik alanın bazı bölgelerde Kanada'nın doğal uzantısını engelliyor olması, mahkemeye göre olağan ve sınırlandırmada karşılaşılabilecek bir durumdur.³⁸⁴

Hakem Mahkemesi'nin dava sonucunda verdiği karardan çıkarılabilecek başlıca sonuç, iki ana karanın karşılıklı kıyıları arasında kalmayan adalara, siyasi durumlarına bakılmaksızın bağımsız biçimde kıta sahanlığı ve MEB verilebildiğidir. Bu sonucun, adaların erişim hürriyeti anlamında hakkaniyete uygun bir sonuç olduğu ifade edilebilir.³⁸⁵

³⁸² İ.Safa Kaya, a.g.e., s.116

³⁸³ Koç, a.g.e., s.108

³⁸⁴ İ.Safa Kaya, a.g.e., s.117

³⁸⁵ Kuran, a.g.e., s.1

BEŞİNCİ BÖLÜM

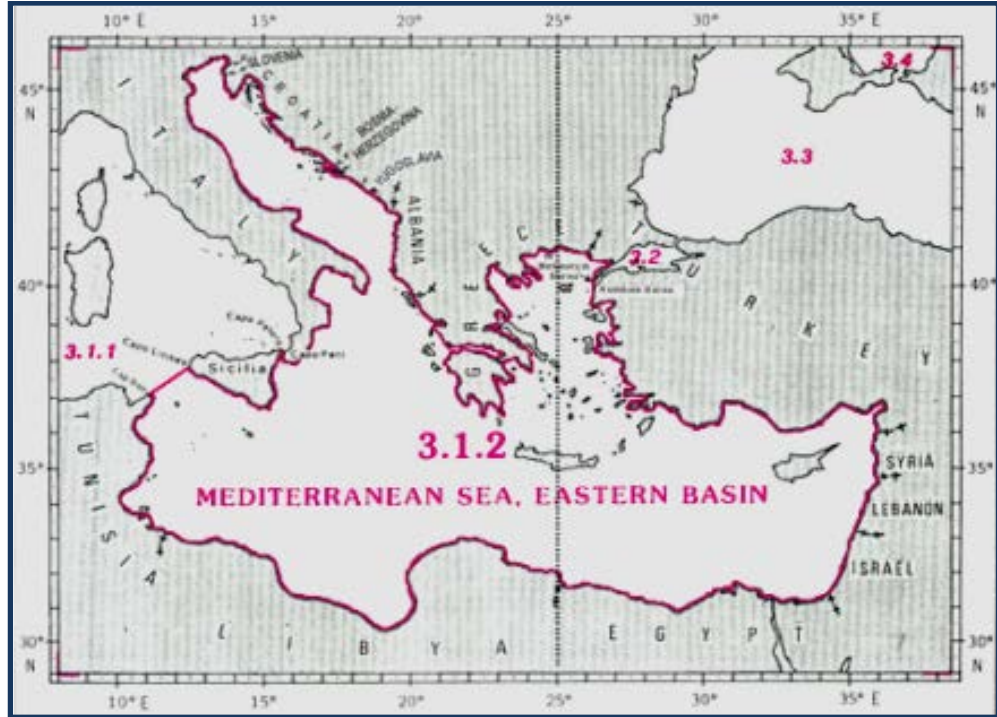
DOĞALGAZ KAYNAKLARI ÖZELİNDE, DOĞU AKDENİZDE DENİZ YETKİ ALANLARI SINIRLANDIRILMASI

5.1. DOĞU AKDENİZ'İN ÖNEMİ

5.1.1. Doğu Akdeniz

Akdeniz, doğuda Asya, kuzeyde Avrupa ve güneyde Afrika kıtaları tarafından çevrelenmiştir. Batıdan Cebelitarık Boğazı ile Atlas Okyanusu'na, güneydoğudan Mısır'daki Süveyş Kanalı ile Kızıldeniz'e, kuzeyden ise Türk boğazları aracılığı ile **Harita-11**'de açıklandığı gibi Karadeniz'e ulaşmaktadır ve yaklaşık 2.509 milyon km²'lik bir alanı kapsamaktadır.³⁸⁶

Harita- 11: Doğu Akdeniz Haritası³⁸⁷

³⁸⁶ Şenay Kaya, a.g.e., s.18

³⁸⁷ "Limits of Oceans and Seas", Special Publication 23, International Hydrographic Bureau, Drft 4 th edition, Monaco, 1986, s.56

Akdeniz Güney Avrupa'yı Kuzey Afrika'dan ayıran ve doğuda Asya kıtasına dayanan iç denizdir. 30° 15' kuzey enlemi ile 46° kuzey enlemi ve 6° batı boylamı ile 36° doğu boylamı arasında yer alır.³⁸⁸

Roma İmparatorluğu için Akdeniz, imparatorluk ticaretinin atardamarı konumunda olmuştur. Romalılar Akdeniz'in "Mediteraaneo" yani "dünyanın merkezi" olarak adlandırmışlardır.³⁸⁹ Roma imparatorluğu, Akdeniz'i stratejik olarak askerî amaçlı kullanan ve etkili sonuçlar alan ilk imparatorluktur. Osmanlı İmparatorluğu ise aynı şekilde Anadolu'nun aşağısındaki denize "Aşağıdaki Deniz" veya Anadolu insanının renklerle yönlere verdiği isimlerden "Batı" anlamına gelen "Ak" kelimesini, deniz kelimesine ön takı olarak ekleyerek "Akdeniz" adını vermiştir. Akdeniz ismi Batı dünyasında rağbet görmemiş ve o günlerde "Bahr-El Mutavassıt" adını kullanan Müslüman ve Arap dünyası tarafından kısmen benimsenmiş ve Akdeniz'in kendi dillerindeki karşılığı olan "Bahr-i Sefid" kullanılmıştır.³⁹⁰

Akdeniz, Afrika'nın kuzey ucu ile Sicilya Adası arasında bir dar boğazla birbirine bağlanan Batı Akdeniz ve Doğu Akdeniz olmak üzere iki geniş havzadan oluşmaktadır.³⁹¹ Bir dünya haritası üzerinden bakıldığında Akdeniz, yerkabuğunun basit bir parçasıdır; Cebelitarık'tan Süveyş Kanalı ve Kızıldeniz'e doğru uzanan, iki ucu dar, ortası geniş bir denizdir.³⁹²

Bugün Doğu Akdeniz'in, Tunus'daki Bon Burnu ile İtalya'ya bağlı Sicilya Adası'nın batıya uzanan ucundaki Lilibeo Burnu arasında çizilen hattın doğusundaki bölgeyi ifade ettiği konusunda genel bir mutabakat vardır. Bu tanımlamaya istinaden Doğu Akdeniz; İtalya, Slovenya, Hırvatistan, Bosna-Hersek, Karadağ, Arnavutluk, Yunanistan, Türkiye, Suriye, Lübnan, İsrail, Filistin, Mısır, Libya ve Tunus kıyıları ile çevrilidir.³⁹³

Tarih boyunca oluşan uygarlıkların ilk hedefi, bu bölgelere hâkim olmaktı. Böylece, kara ve deniz yoluyla dünya ticareti kontrol altına

³⁸⁸ Ömer Budak, *Türkiye'nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya'daki Yeri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2006, s.141

³⁸⁹ Frank Gervasi, *Thunder Over the Mediterranean*, Mckay Publication, New York 1975, s. 7

³⁹⁰ Çetinkaya Apatay, *Akdeniz'de Olup Bitenler*, Tüyap Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 25

³⁹¹ Esra Tuğaç Demircan, Akdeniz İçin Birlik Projesi ve Ortadoğu, Atılım Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012, s.40, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

³⁹² Fernand Braudel, *Akdeniz: Tarih, Mekan, İnsanlar ve Miras*, İstanbul, Metis Yayınları, 2007, s.15

³⁹³ Dursun Yıldız, *Akdeniz'in Doğusu: Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından*, Bizim Yayınlar, İstanbul, 2008, s.4

alınabilmektedir. Bu yüzden oluşan insan hareketleri, Doğu Akdeniz'i tarihin her döneminde dünyanın en önemli ve kalabalık merkezlerinden biri haline getirmiştir.³⁹⁴

Akdeniz insanlık tarihinin en önemli medeniyet havzalarına beşiklik etmiş, üç kıtaya da bağlantılı yegâne iç denizi olması nedeniyle kültürel, ekonomik ve siyasi açıdan en yoğun kıtalar arası etkileşim bölgelerinden birini oluşturmuştur. Akdeniz'in kuzey ve güney kuşağı arasında sayısız rekabetler yaşanmış, büyük dinler ve kültürler bu kıtalar arası etkileşim alanında iç içe geçmişlerdir.³⁹⁵

5.1.2. Stratejik Önemi

15'inci yüzyıldan günümüze dünyanın en büyük deniz ticaret filosuna ve dolayısıyla deniz kuvvetlerine sahip olmaları nedeniyle bazı devletlerin uluslararası sisteme egemen olduğu görülmüştür.³⁹⁶ Küresel Hegemonya ile denizlere hâkim olma arasında doğrudan bir ilişkinin bulunduğunu, tarihsel sürece bakıldığında Portekiz, Hollanda, İngiltere ve ABD örneklerinde olduğu gibi hegemon olan devletlerin küresel hegemonyalarına denizlerden ulaştıkları görülmektedir.³⁹⁷

Amerikalı Amiral Alfred Thayer Mahan 1890 yılında kaleme aldığı "Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi:1660-1753" adlı eserinde uluslararası arenada güçlü olmanın temel şartının denizleri kontrol etmek olduğunu savunmuş, öte yandan Mahan'ın öne sürdüğü "deniz hâkimiyeti" jeopolitik teorisinin de temelini oluşturmaktadır. Mahan, deniz hâkimiyetinin dünya hâkimiyetinin anahtarı olduğu görüşündedir. Mahan'ın deniz hâkimiyeti teorisine göre, açık denizler kıtaları birbirine bağlayan engin ovalardır ve bu yolları kontrol etmek, dünya ulaşımının kontrolü anlamını taşımaktadır. Mahan'a göre "dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarının kontrolündedir."³⁹⁸ Mahan, denizi medeniyetin "büyük meydanı" veya "oyun bahçesi" olarak tanımlayarak

³⁹⁴ Yaycı, 2012, a.g.e., s.3

³⁹⁵ Ahmet Davutoğlu, **Stratejik Derinlik**, Küre Yayınları, İstanbul, 2014, s.106

³⁹⁶ İlhan Uzgel, "Hegemon Güç", Baskın Oran (ed.), **Türk Dış Politikası Cilt-I**, 2003, İstanbul, 2003, s.31

³⁹⁷ Cengiz Ekin, **Denizden Yükselen Küresel Hegemonya**, Dönence Yayınları, İstanbul, 2014, s.3

³⁹⁸ Emine Akçadağ, **Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri**, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2015, s.2, <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-38-2015083152deniz-kuvvetleri.pdf> (Erişim tarihi: 12.12.2015)

küresel politik mücadelelerde sonucu belirleyen değişken olarak gördü.³⁹⁹ Mahan'a göre "dünya egemenliğinin anahtarı, deniz yollarının kontrolünden⁴⁰⁰ geçmektedir.

Akdeniz görece dar deniz alanına kıyısı olan yirmi devlet ile birlikte dünya düzeyindeki en uzun ve şüphesiz en gerilim ve çatışmalı jeopolitik bölgelerinden biri olarak kabul edilir.⁴⁰¹ Tarihin her döneminde, Asya-Afrika-Avrupa hattında egemen olmak isteyen güçlerin, bu hedeflerine ulaşabilmek için öncelikle Doğu Akdeniz bölgesini ele geçirmeyi istedikleri görülmektedir.⁴⁰²

Bizans devleti' 6'ncı yy.da ünlü stratejisyen Belisarius'un Doğu Akdeniz üzerinde sağladığı deniz hâkimiyeti üzerinde yükselmiştir.⁴⁰³ Osmanlı devletini ise Anadolu Balkan eksenli bir bölge gücü olmaktan üç kıtaya hâkim bir dünya devleti haline getiren faktörlerin başında 16'ncı yüzyılda 1571 yılında İnebahtı Deniz Savaşı ile Kıbrıs'ın Venediklilerden alınması sayesinde⁴⁰⁴ Doğu Akdeniz'e açılımı ile olmuştur. Bu deniz mutlak egemenlik sağlamak için mücadele ettiği ve son dönemlerine kadar da egemenliğini korumaya çalıştığı önemli bir coğrafya olmuştur.⁴⁰⁵ Akdeniz üzerinde kurduğu hâkimiyetle, Kızıl Deniz, Hint Okyanusu gibi çevre denizlere açılabilmesi gelmektedir. Belisarius'tan daha kapsamlı bir Akdeniz hâkimiyeti kuran Barbaros Hayrettin Paşa önderliğindeki Osmanlı İmparatorluğu⁴⁰⁶ Karaman ve Tekke'den 20 bin Türk'ü Kıbrıs'a yerleştirmiştir. Barbaros Hayrettin Paşa ise 1538 yılında Preveze Deniz Zaferi ile Akdeniz'i Türk gölü haline getirmiştir.⁴⁰⁷

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda imzalanan 1878 Haziran'ında imzalanan Kıbrıs Sözleşmesi'ne göre Ada'da Osmanlı mülkiyeti devam ediyor olmakla birlikte yönetim tamamen İngiltere'ye geçmiştir. İngiltere Kıbrıs'ın kendisine bırakılması karşılığında Rusya'nın yeniden saldırması durumunda Osmanlı Devleti'ne yardım edecekti,⁴⁰⁸ İngiltere, I'inci Dünya Savaşı'nda

³⁹⁹ David Passig, *2050-İki Bin Elli*, Koton Yayınları, İstanbul, 2011, s.46

⁴⁰⁰ Erol Mütercimler, *21'nci Yüzyıl ve Türkiye*, Güncel Yayınları, İstanbul:2000, s.95

⁴⁰¹ Yves Lacoste, *Büyük Oyunu Anlamak, Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi*, NTV Yayınları, İstanbul, 2008, s.224-225

⁴⁰² Yayıcı, 2012, a.g.e., s.5

⁴⁰³ Davutoğlu, a.g.e., s.151-152

⁴⁰⁴ R.Kutay Karaca ve Barış Özdal, *Osmanlı Diplomasi Tarihi*, Dora Yayınları, Bursa, 2015a, s.228-229,

⁴⁰⁵ Ahmet Gözlü, *Kıbrıs: Eskiçağ ve Jeopolitiği*, Çizgi Yayınları, 2011, s.4

⁴⁰⁶ Davutoğlu, a.g.e., s.151-152

⁴⁰⁷ Karaca ve Özdal, (2015a), a.g.e., s.228-229,

⁴⁰⁸ a.g.e., s.272

Osmanlı Devleti'nin kendisi karşısında savaşa girmesi üzerine adayı ilhak ettiğini açıklamıştır. Osmanlı Devleti Sevr Antlaşması ile 10 Ağustos 1920 tarihinde Mısır, Sudan ve Kıbrıs'ın İngiltere'ye bağlandığını kabul etmiştir.⁴⁰⁹ 1923'te imzalanan Lozan Barış Antlaşması'nın 20'nci maddesinde bu durum yeni Türkiye Cumhuriyeti tarafından da tanınmıştır.⁴¹⁰ Osmanlı Devleti'nin gerilemesi, öncelikle çevre denizler üzerindeki etkisini yitirmesi ve buna bağlı olarak bu su yolları üzerindeki denetim gücünü kaybetmesi ile ivme kazanmıştır. Osmanlı Devleti'nin Yunanistan isyanı ile Balkanlarda başlayan çözülmesi de Doğu Akdeniz'deki deniz gücünün yok olması ile doğru orantılıdır.⁴¹¹ Kıbrıs'ın İngiltere'ye verilmesi ve ardından 1882'de Mısır'ın İngiltere tarafından işgal edilmesiyle Doğu Akdeniz'de Osmanlıların 16'ncı yüzyıldan itibaren kurduğu stratejik üstünlük 19'ncü yüzyıl sonunda kaybedilmiş oldu.⁴¹²

19'ncü yy.'da devam eden bu güç oyunu, Fransa'nın 1869'da Süveyş Kanalı'nı açması ile Doğu Akdeniz'in tarihteki stratejik önemi en üst seviyeye ulaşmıştır. Bu dönemde, Akdeniz'deki stratejik noktaları (Cebelitarık, Kıbrıs, Süveyş Kanalı) kontrol eden İngiltere bölgedeki güç oyununda hâkim güç olmuştur. Bu durum İngiltere'ye doğu ve batıdaki ticari kolonilerini kontrol edebilme imkânı sağlamıştır.

19'ncü yy.'da Doğu Akdeniz'de devam eden İngiliz üstünlüğü, 20'nci yy.'da başlayan milliyetçilik ve emperlayizm karşıtı akımlar ile azalmaya başlamıştır. Özellikle II'nci Dünya Savaşından sonra İngiltere'nin üstlenmiş olduğu hegemonya rolü ABD'ye geçmiştir. Bu güç oyunu, soğuk savaş döneminde en üst seviyeye çıkmıştır. Bu dönemde, ABD'nin Doğu Akdeniz'deki amaçları;

- Bölgedeki Sovyet etkisini engellemek,
- Orta Doğu petrolünü korumak ve yeni kurulan İsrail devletinin güvenliğine yardımcı olmak olarak sıralanabilir.⁴¹³

⁴⁰⁹ R.Kutay Karaca ve Barış Özdal, *Diplomasi Tarihi-I*, Dora Yayınları, Bursa, 2015b, s.410

⁴¹⁰ Faruk Sönmezoğlu, vd., *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 2011, s.153-155

⁴¹¹ Davutoğlu, a.g.e., s.152

⁴¹² Rifat Uçarol, *Siyasi Tarih*, Der Yayınları, 2008, s.379

⁴¹³ Mesud Ünal, *Soğuk Savaş ve Sonrası Doğu Akdeniz'de Küresel Hamleler -1*, Beta Yayınları, İstanbul, 2015, s.10.

Doğu Akdeniz yüzyıllar boyunca güç mücadelelerin en önemli merkezlerinden biri olmuştur. Frank Gervasi'ye göre "Tarihin öğrettiği en önemli derslerden birisi şudur: Akdeniz'i kontrol eden güçler Avrupa'yı, Afrika'yı ve Asya'yı kontrol etmiş, Pasifik ve Atlantik'te ise, büyük etkiler bırakmışlardır" cümlesiyle özetlemiştir.⁴¹⁴ Bölgenin iki kronik sorunu olan İsrail Filistin sorunu ile Kıbrıs sorununa aşağıdaki sorunlar da ilave olmuştur⁴¹⁵

- Doğu Akdeniz'de doğal gaz ve petrol rezervlerinin araştırılması ve işletilmesi ve buna bağlı sorunlar,
- Deniz yetki alanlarının sınırlandırılması,
- Arap Baharının bölgedeki ülkelerin siyasal sistemlerinde değişimlere yol açan iç çatışma ve karışıklıklar. (Suriye İç Savaşı ve DAİŞ)

Türkiye emperyal Osmanlı geçmişinden aldığı bölgesel coğrafi üstünlüğünü yeniden elde edebilmesi için bir zamanlar Osmanlı'nın parçası olan Doğu Akdeniz'de bölgesel lider olabilmesi,⁴¹⁶ 2025'in ötesinde inşa edilecek olan kuvvetli ve büyük batıda söz sahibi olabilmesi⁴¹⁷ ve Türkiye'nin gelecek yıllarda bölgesini istikrara götürecektir güç dengesi olabilmesi için⁴¹⁸ Doğu Akdeniz'de küresel politik mücadelesine devam etmesi gerekmektedir.

Nüfus artışı, kentsel gelişim ve sanayileşme ile birlikte dünya birincil enerji tüketimi de giderek artmaktadır. Enerji tüketiminin artmasına neden olan temel etkenlerin başında nüfus ve gelir artışı gelmektedir. Yapılan projeksiyonlar 2040 yılında dünya nüfusunun 9 milyara yükseleceğini göstermektedir. Bu durum, 1,9 milyar insana daha enerji arzı sağlanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.⁴¹⁹

Rusya'nın 2006 yılbaşı gecesi Ukrayna üzerinden Avrupa'ya giden doğal gazı taşıyan boru hattını kapatmasıyla zirvesini yapan Rusya-Ukrayna gerginliği Rusya'nın enerjiyi 1973 krizini hatırlatır biçimde uluslararası politikanın aracı olarak kullanabileceğini ve savaş olmadan da enerji akışını

⁴¹⁴ Ünal, a.g.e., s.10

⁴¹⁵ Emin Erol, *Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış*, AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın Nu.608, s.198

⁴¹⁶ Zbigniew Brzezinski, *Stratejik Vizyon*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013, s.8

⁴¹⁷ Brzezinski, a.g.e., s.165

⁴¹⁸ George Friedman, *Gelecek 10 Yıl*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2012, s.159

⁴¹⁹ *Dünya ve Ülkemiz Enerji Tabii Kaynaklar Görünümü Raporu*, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayını, 2016, Ankara, s.3 <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Enerji-ve-Tabii-Kaynaklar-Gorunimleri>, (Erişim tarihi: 14.01.2016)

kesintiye uğratabileceği düşüncesini yaygınlaştırmıştır.⁴²⁰ Özellikle Rusya'nın AB üyelerinin başlıca enerji sağlayıcısı olarak yükselişi ve enerjiyi dış politika aracı olarak Gürcistan ve Ukrayna ve Kırım örneklerinde kullanması nedeniyle AB ve NATO'nun konuya yaklaşımı önem kazanmıştır.⁴²¹

GKRY hakkında 2001 yılının ilk aylarında petrol ve doğal gaz arama ruhsatlarına ilişkin haberler çıkması ile birlikte, AB GKRY'ni 01 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye almakla sınırlarını Akdeniz'in doğusuna genişleterek jeopolitik bir güç olma düşüncesini ve enerjiye önem verdiğini bir daha göstermiştir.⁴²²

Türkiye, sahip olduğu jeostratejik konumu itibarıyla, bölgesel petrol ve doğal gaz projelerinde öncü rol oynamak suretiyle ulusal arz güvenliği ve Avrupa bölgesel arz istikrarına katkıda bulunma konusunda büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye'ye Irak ve Doğu Akdeniz gibi farklı doğal gaz kaynak ülke ve bölgelerden doğal gaz tedarik etmek üzere çeşitli projeler gündemdedir. Türkiye'nin artan gaz ihtiyacının karşılanmasını temin etmek gerekse de enerji terminali olma hedefi kapsamında tamamlanan, devam eden ve planlanan boru hatları projeleri aşağıda ve güzergâhların Doğu Akdeniz'de yoğunlaştığı **Harita-12**'de açıklanmıştır.⁴²³

- Bakü-Tiflis-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı (BTC)
- Irak-Türkiye Ham Petrol Boru Hattı
- Bakü-Tiflis-Erzurum Doğal Gaz Boru Hattı (BTE)
- Samsun-Ceyhan Ham Petrol Boru Hattı
- Trans-Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı (TANAP)
- Türkiye-Yunanistan Enterkonnektörü (ITG)
- Irak-Türkiye Doğal Gaz Boru Hattı
- Türk Akımı Doğal Gaz Boru Hattı

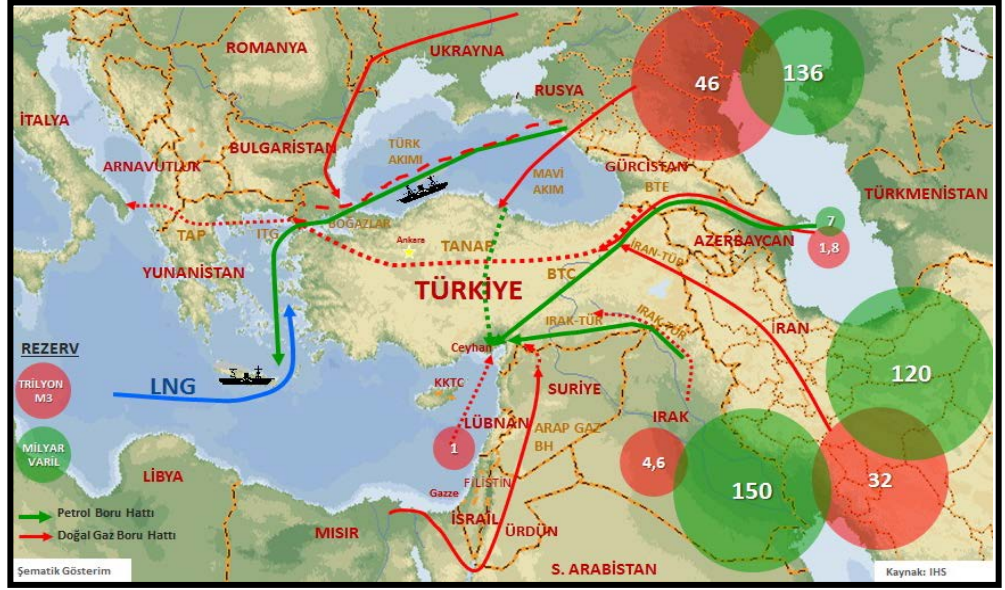
⁴²⁰ Cenk Sevim, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2013, s.5

⁴²¹ Mitat Çelikpala, *Enerji Güvenliği, NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013, s.3

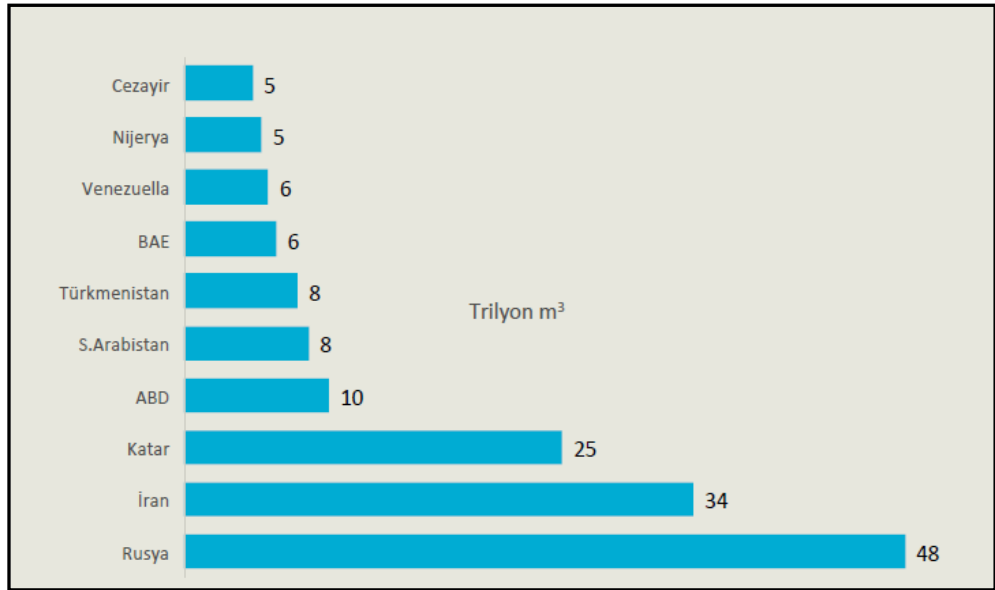
⁴²² Aksu, 2013, a.g.m., s.160

⁴²³ *Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu*, Türkiye Petrolleri, 2015, Ankara, s.17
http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r+Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf, (Erişim tarihi: 16.12.2015)

Harita-12: Yapılan/Devam Eden/Planlanan Petrol/Doğal Gaz Boru Hattı Projeleri⁴²⁴

Dünyada 2014 yılında göre en fazla doğal gaz rezervine sahip ilk 10 ülke **Grafik-1**'de açıklanmıştır. Rusya 48 trilyon m³ ile birinci sıradadır.⁴²⁵

Grafik-1: 2014 Yılı En Fazla Doğal Gaz Rezervine Sahip ilk 10 Ülke⁴²⁶

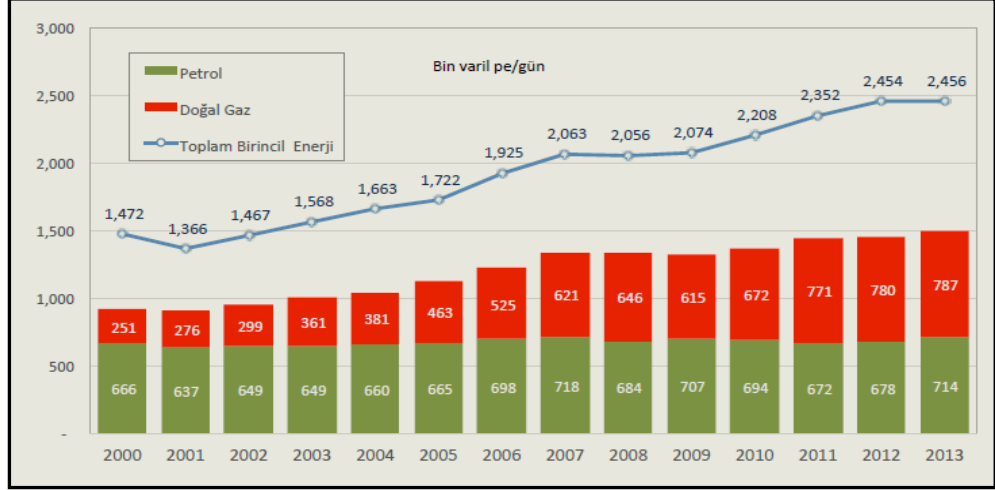
Doğal gaz tüketiminde de dışa bağımlılık oranının yüksekliği bakımından ham petroldekine yakın bir durum söz konusu olup, 2000-2013 yılları

⁴²⁴ Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, s.17

⁴²⁵ a.g.e., s.17

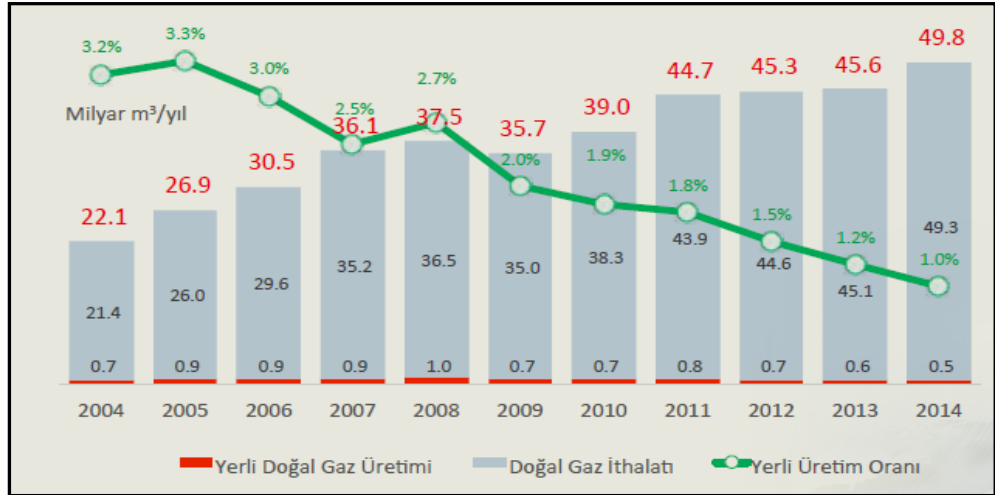
⁴²⁶ a.g.e., s.18

Türkiye'nin Petrol ve Doğal Gaz Tüketimi **Grafik-2**'de açıklanmıştır. Daha önce de bahsedildiği üzere, Türkiye gaz talebinin % 98,8'i ithalatla karşılanmaktadır.⁴²⁷

Grafik-2: 2000-2013 Yılları Türkiye'nin Petrol ve Doğal Gaz Tüketimi⁴²⁸

Türkiye'de 2000-2014 Yılları Doğal Gaz Arzı ve Yerli Üretim Oranları **Grafik-3**'te açıklanmıştır. 2014 yılında 49,8 milyar m³ doğal gaz tüketilmiş ve bu rakamın % 1'i (502 milyon m³) ülke içi üretim ile karşılanmıştır.⁴²⁹

Grafik-3: 2000-2014 Yılları Türkiye'nin Doğal Gaz Arzı ve Yerli Üretim Oranları⁴³⁰

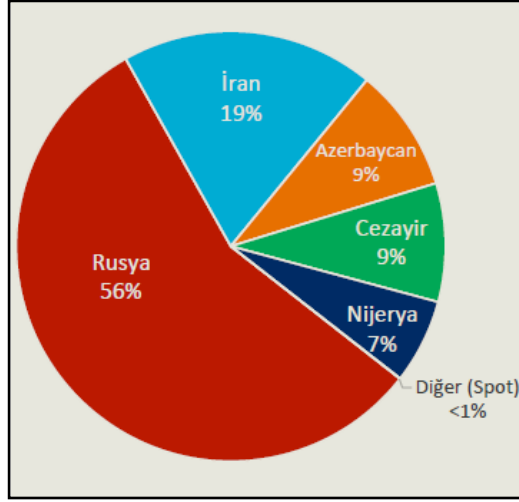
⁴²⁷ Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, a.g.e., s.36

⁴²⁸ a.g.e., s.36

⁴²⁹ a.g.e., s.37

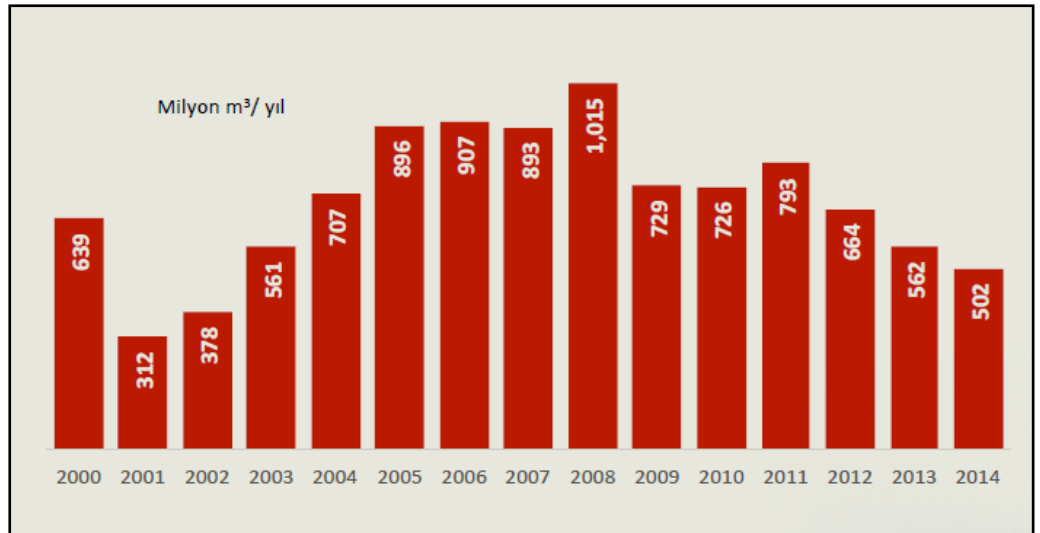
⁴³⁰ a.g.e., s.36

Türkiye’de tüketilen doğal gazın yaklaşık % 50’si ise elektrik üretimi için kullanılmaktadır. 2014 yılı doğal gaz ithalatının ülkelere göre dağılımında **Grafik-4**’te açıklandığı gibi Rusya % 56’lık oran ile birinci sıradadır. Bu ülkeyi İran (% 19), Azerbaycan (% 9) ve Cezayir (% 9) takip etmektedir.⁴³¹

Grafik-4: 2014 Yılında Türkiye’nin İthal Ettiği Doğal Gazın Kaynak Ülkelere Göre Dağılımı⁴³²

Türkiye’nin 2000-2014 yılları arasında Doğal Gaz Üretimi **Grafik-5**’te açıklanmıştır. 2014 yılında Akçakoca deniz alanlarında toplam 502 milyon m³ doğal gaz üretilmiştir.⁴³³

Grafik-5: 2000 - 2014 Yılları Arasında Türkiye Doğal Gaz Üretimi⁴³⁴

⁴³¹ Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, a.g.e., s.38

⁴³² a.g.e., s.38

⁴³³ a.g.e., s.39

⁴³⁴ a.g.e., s.39

Dünyada Uluslararası Atom Enerjisi Ajansının (IAEA) Ocak 2016 verilerine göre 31 ülkede toplam 442 nükleer reaktör faaliyette bulunmaktadır. Aralarında daha önce işletmede nükleer santral bulunmayan Birleşik Arap Emirlikleri'nin de bulunduğu 16 ülkede ise halihazırda toplam 66 nükleer santralin inşaatı devam etmektedir.

Türkiye bir yıl süren yoğun müzakereler sonrasında 12 Mayıs 2010 tarihinde ilk nükleer santralin Akkuyu'da kurulmasına yönelik Rusya ile hükümetler arası anlaşma imzalanmıştır. İkinci nükleer santralin Sinop'ta kurulmasına yönelik anlaşma ise 03 Mayıs 2013 tarihinde Japonya ile imzalanmıştır. Ülkemizde 3'üncü nükleer santral projesinin geliştirilmesine yönelik olarak 24 Kasım 2014 tarihinde EÜAŞ ile Westinghouse EC ve SNPTC şirketleri arasında bir mutabakat zaptı imzalanmıştır.⁴³⁵

Akdeniz'deki hidrokarbon arama çalışmaları takip edilmektedir. Bölgede doğalgaz arama faaliyetlerimiz KKTC'nin deniz yetki alanlarında 7, karada ise 2 olmak toplam 9 ruhsat üzerinde yapılan arama-üretim paylaşım anlaşması kapsamında yürütülmektedir. Deniz alanlarında Barbaros Hayreddin Paşa sismik gemisi ile KKTC Magosa Körfezi'nde ve Güney Kıbrıs Alsancak-2B sahasında iki boyutlu sismik veri toplama projesi kapsamında çalışmalar gerçekleştirilmiştir.⁴³⁶

Doğu Akdeniz doğal gazının piyasaya sürülmesi için İsrail-Girit-Yunanistan boru hattı veya LNG İstasyonuna göre daha ekonomik bir hat alternatifi olan **Harita-13**'te açıklanan İsrail-Türkiye doğal gaz boru hattı ile yıllık en az 8-10 milyar metreküp gazın 2020'de Türkiye ve Türkiye üzerinden AB'ye aktarılması önem arz etmektedir.⁴³⁷

⁴³⁵ Dünya ve Ülkemiz Enerji Tabii Kaynaklar Görünümü Raporu, T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Yayını, 2016, Ankara, s.3 <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Enerji-ve-Tabii-Kaynaklar-Gorunümleri>, (Erişim tarihi: 14.01.2016)

⁴³⁶ Dünya ve Ülkemiz Enerji Tabii Kaynaklar Görünümü Raporu, s.3

⁴³⁷ Akşam Gazetesi: İsrail Doğalgazı Satmak İçin Türkiye Yoluna Muhtaç, <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/israil-dogalgazi-satmak-icin-turkiye-yoluna-muhtac/haber-472939> (Erişim tarihi: 15.01.2016)

Harita-13. İsrail Doğal Gazının Planlanan Boru Hattı Projeleri⁴³⁸

Gelişen ve gelişmekte olan ülkelerin vazgeçilmez olan enerji ihtiyacı için Türkiye ve AB'nin Rusya'ya karşı bağımlılığı azaltılmış olacaktır. Ayrıca İsrail-Türkiye doğal gaz boru hattının yapımı için Türk şirketlerinin (Zorlu-Enka-Çalık-Borsa) devrede olduğu basında yer almıştır.⁴³⁹

Dünya nüfusunun üçte ikisinden fazlasının deniz kıyılarında yaşaması, yüz elliden fazla kıyı devletinin bulunması, denizlerin dünya yüzeyinin %70'ini kaplaması, uluslararası ticaretin %90'ının deniz yoluyla yapılması, denizleri önemli kılmaktadır.⁴⁴⁰ Akdeniz, küresel deniz ticaretinin %30'u ve petrol trafiğinin %25'inin geçtiği bir geçiş alanıdır. AB'nin, Ortadoğu ve Asya'yla deniz ticaretinin çoğu Akdeniz güzergâhından geçmektedir. Deniz Ticaret Filosu ile dünya 13'üncü olan Türkiye'nin Doğu Akdenizde bulunan Mersin ve İskenderun Limanları dış ticaretin önemli limanlarıdır.⁴⁴¹ Ayrıca bölgede İskenderun, Mersin ve Antalya'da deniz üsleri de bulunmaktadır.⁴⁴²

⁴³⁸ Akşam Gazetesi: İsrail Doğalgazı Satmak İçin Türkiye Yoluna Muhtaç, <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/israil-dogalgazi-satmak-icin-turkiye-yoluna-muhtac/haber-472939> (Erişim tarihi: 15.01.2016)

⁴³⁹ A Haber Ajansı: İsrail'in doğalgazı Türkiye üzerinden AB'ye satma kararı heyecan yarattı. Proje için Zorlu, Turcas-EON, Borusan, ENKA ve Özgül Holding harekete geçti. Son karar siyasilerde, <http://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2015/12/11/gazda-kiran-kirana-rekabet> (Erişim tarihi: 15.01.2016)

⁴⁴⁰ Akçadağ, a.g.e., s.2

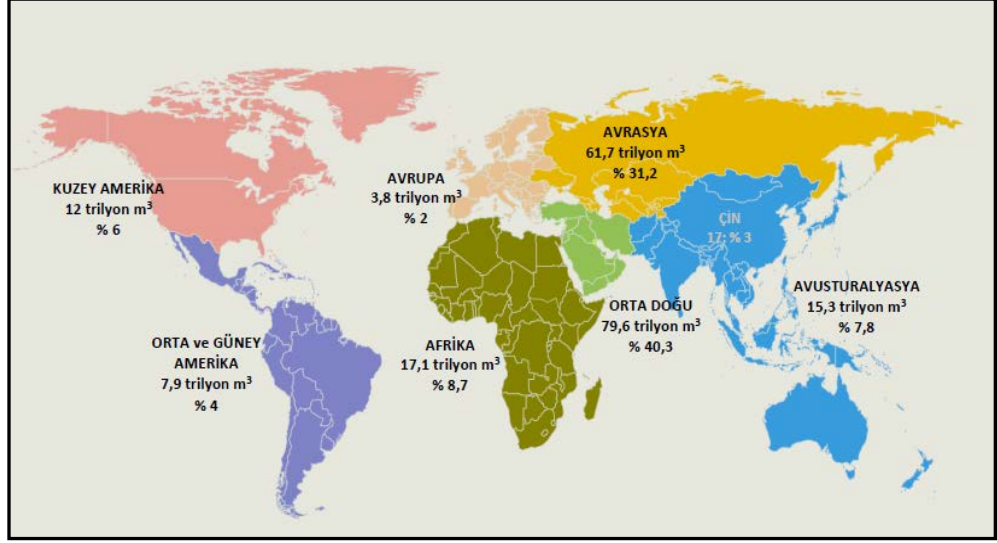
⁴⁴¹ Burak Şakir Şeker, "Akdenize Yayınlan Askeri Güç ve Enerji Paradoksu", Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, 2014, s.2 http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-354-2014121610guvenlik_kongresi_bildirileri-4.pdf (Erişim tarihi: 17.12.2015)

⁴⁴² Akçadağ, a.g.e., s.13

5.2. DOĞU AKDENİZDE DOĞAL GAZ KAYNAKLARI

Dünya küresel doğal gaz rezervleri 2014 yılı verileri çerçevesinde, % 1,8'lik bir artış ile 214,4 trilyon m³ olarak kaydedilmiştir. Dünya doğal gaz rezervlerinin dağılımı **Harita-14**'te açıklanmıştır.⁴⁴³

Harita-14: 2014 Yılı Dünya İspatlanmış Doğal Gaz Rezervleri Dağılımı⁴⁴⁴

Doğu Akdeniz, dünyadaki doğal gaz rezervinin % 40,3'üne sahip olan yarı kapalı bir denizdir.⁴⁴⁵ Doğu Akdeniz'de, gelişen yeni teknolojiler ve artan enerji ihtiyacı yeni hidrokarbon kaynaklarının araştırılmasına ve keşfine yol açmıştır. Son keşifler, gelecek 50 yılda bölgenin önemli bir gaz kaynağı olacağını göstermektedir. Birleşik Devletler Jeolojik Araştırmalar (USGS) Raporlarında Levant Baseninde 122 trilyon kubik feet (tef) gaz bulunduğu tahmin edilmektedir.⁴⁴⁶

Doğu Akdeniz'de uzmanların yorum ve raporları, çeşitli petrol şirketlerinin bölgeye ilişkin araştırma ve analiz sonuçları ile ABD Jeolojik Araştırmalar Merkezi'nin 08 Nisan 2010 tarihinde yayınladığı raporda yer alan verilere göre;

⁴⁴³ Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, s.4

⁴⁴⁴ a.g.e., s.4

⁴⁴⁵ Doğan Yaşar ve Dursun Yıldız, *Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç*, Truva Yayınları, İstanbul, 2012, s.49

⁴⁴⁶ **US Geological Survey**, "Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean", <http://pubs.usgs.gov/fs/2010/-3014/pdf/FS10-3014.pdf> (Erişim tarihi:15.12.2015)

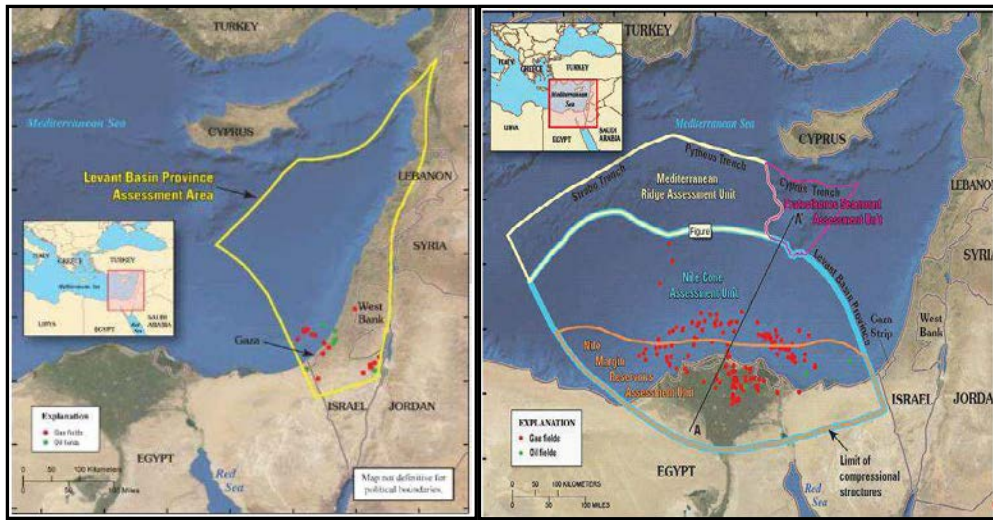
Dünyanın en büyük doğal gaz yataklarından birinin Doğu Akdeniz'de **Harita-15**'te açıklanan Levant Havzası'nda bulunduğu, söz konusu havzada 3,45 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,7 milyar varil petrol olduğu,

Nil Delta Havzası'nda yaklaşık 7 trilyon metreküp doğalgaz ve 1,8 milyar varil petrol rezervi olduğu tahmin edildiği,⁴⁴⁷ Mısır açıklarında yaklaşık 15 milyar varil petrole eşit hidrokarbon yataklarının tespit edildiği,⁴⁴⁸

Harita-16: Kıbrıs-İsrail-Mısır-Girit

Harita-15: Levant Havzası⁴⁴⁹

Arasındaki Bölge⁴⁵⁰

Kıbrıs Adası, İsrail, Mısır ve Girit arasında kalan ve **Harita-16**'da açıklandığı gibi bu alanda tahminen 10 trilyon metreküp doğal gaz, 8 milyar varil petrol⁴⁵¹ bulunduğu, Tahmini olarak belirtilen veriler derlendiğinde Doğu Akdeniz'de toplam değeri yaklaşık olarak 3 trilyon dolar olan 60 milyar varil petrole eşdeğer hidrokarbon bulunduğu değerlendirilmektedir.

⁴⁴⁷ USGS fact sheet 2010-3027, <http://geology.com/usgs/nile-delta-oil-and-gas/> (Erişim tarihi: 17.12.2015)

⁴⁴⁸ TO VİMA, Kıbrıs Açıklarında Büyük Petrol Yatakları Var, <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2007x/02/02x02x07.htm> (Erişim tarihi: 16.12.2015)

⁴⁴⁹ USGS fact sheet, a.g.e., s.2

⁴⁵⁰ a.g.e., s.3

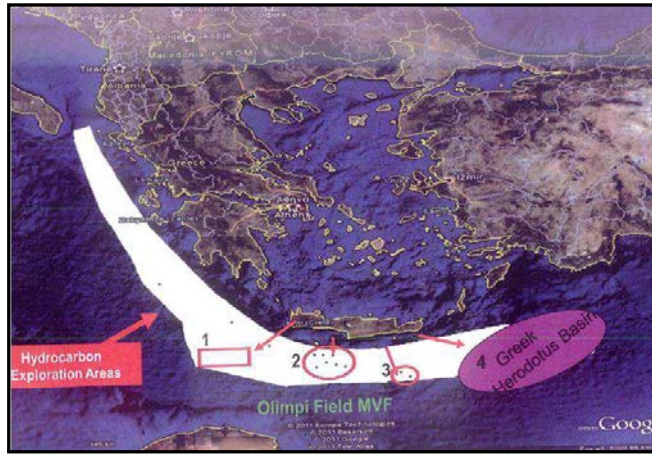
⁴⁵¹ GKRY'nin Endüstri Eski Bakanı Nikos Rolandis 05.02.2007 tarihinde yaptığı açıklama <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2007x/02/06x02x07.htm> (Erişim tarihi: 14.12.2015)

“Herodot” olarak adlandırılan **Harita-17**'de açıklandığı gibi Girit-Gavdos Adaları'nın güneyinden başlayarak Kıbrıs batısına kadar uzanan bölgede; tahminen 3 trilyon metreküplük doğalgaz olduğu,

GKRY'nin ilan ettiği 12 numaralı sözde ruhsat sahasında ise 227 milyar metreküp rezerv tespit edildiği öngörülmektedir.

2013 yılı tüketim miktarları dikkate alındığında, Doğu Akdeniz'deki hidrokarbon rezervinin Türkiye'nin yaklaşık 572 yıllık, Avrupa'nın toplamda 30 yıllık doğal gaz ihtiyacını karşılayabileceği hesaplanmaktadır.⁴⁵²

Harita-17: Herodot Olarak Adlandırılan Bölge⁴⁵³

Ayrıca, bu kaynakların bir kısmının kıta sahanlığımız/muhtemel MEB'imiz ile çakışan bölgelerde yer aldığı görülmektedir. Bu çerçevede hidrokarbon rezervlerine ilişkin olarak uluslararası hukuktan kaynaklanan haklarımız deniz yetki alanlarımızdaki hidrokarbon rezervlerinin araştırılması, çıkarılması, işletilmesi ve nakline imkân sağlamaktadır. Doğu Akdeniz'de var olduğu bilinen ve TPAO tarafından tespiti de yapılan diğer bir enerji kaynağı ise gaz hidrattır,⁴⁵⁴ Türkiye için bakıldığında, gaz hidrat rezervlerinin Antalya

⁴⁵² Türkiye'nin 2013 yılındaki yıllık doğalgaz ihtiyacının 37 milyar metreküp, 2012 yılındaki yıllık tüketim miktarının 35,1 milyar metreküp olarak gerçekleştiği, yıllık petrol tüketiminin ise 30 milyon ton olduğu dikkate alındığında; Doğu Akdeniz'de bulunan ortalama yaklaşık 20 trilyon metreküp doğal gazın Türkiye'nin 572 yıllık ihtiyacını karşılayabilecek bir potansiyele sahip olduğu hesaplanmıştır.

AB üyesi ülkelerin yıllık doğalgaz ihtiyacının 500 milyar metreküp olduğu düşünüldüğünde Kıbrıs-İsrail-Mısır-Girit bölgesindeki söz konusu rezervlerin (toplamda yaklaşık 15 trilyon metreküp) önümüzdeki 30 yıl Avrupa'nın doğalgaz ihtiyacını karşılayabileceği görülmektedir.

⁴⁵³ USGS fact sheet, a.g.e., s.3

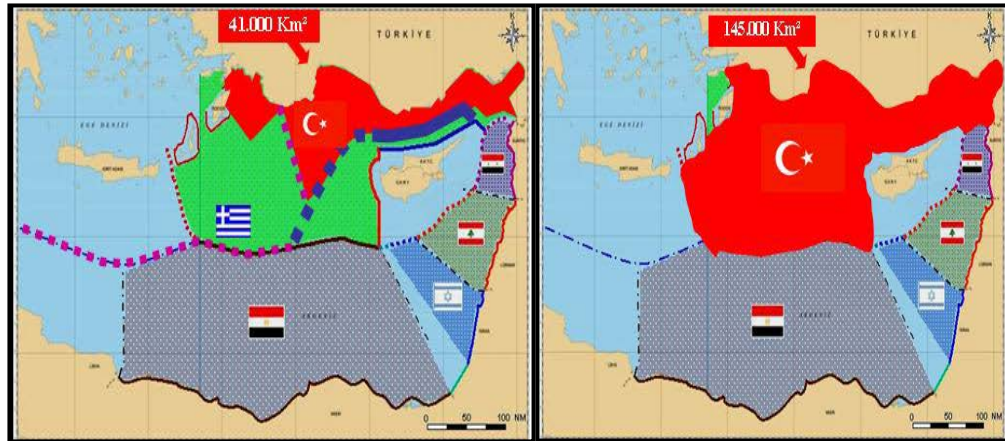
⁴⁵⁴“Gaz hidrat: su molekülleri ile düşük moleküler ağırlıklı gazların bir kafes içersine hapsolmesiyle oluşan ve buza benzeyen kristalin katılar olup, gaz yoğunluğu çözeltide tutulabilen miktarı aştığında yüksek basınç ve düşük sıcaklık koşulları altında oluşurlar.”

civarında yoğunlaştığı ve bu alanın ortalama 80.000 kilometrekare olduğu tahmin edilmektedir.⁴⁵⁵

5.3. DOĞU AKDENİZ DENİZ YETKİ ALANI SORUNU

Türkiye açısından bakıldığında Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyuşmazlığının ikiye ayrıldığı. GKRY-Yunanistan İkilisi, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya Körfezi açıklarında dar bir deniz alanına **Harita-18,19**'da açıklandığı gibi hapsetmek istemektedir. ikinci olarak; GKRY, Kıbrıs uyuşmazlığını denize yaymakta ve deniz yetki alanları sınırlandırmalarında Ada'nın tek temsilcisi gibi davranarak doğal kaynaklarını tek başına tasarruf etmek istemektedir.⁴⁵⁶

Harita-18,19: GKRY-Yunanistan'ın Doğu Akdeniz'de Türkiye'ye Kabul Ettirmeye Çalıştıkları Deniz Yetki Alanları.⁴⁵⁷

Akdeniz'de Yunanistan ve özellikle GKRY inisiyatifin de ortaya çıkan gelişmeler, bu iki devletin bölgede sahip olabilecekleri kıta sahanlığı/MEB alanlarını başta Türkiye ve Mısır olmak üzere adaları bulunmayan diğer kıtasal kıyı devletleri aleyhine en büyük yüz ölçümüne ulaştırmak istediklerini göstermektedir. Bu maksatla; başta Rodos, Meis ve Kıbrıs olmak üzere adaların coğrafi konumlarını ve deniz yetki alanları sınırlandırmasındaki ortay hatları metodunu suistimal ederek Anadolu ile bu adalar arasındaki ortay hatları, sırasıyla, Türkiye-Yunanistan ve Türkiye-Kıbrıs deniz yetki alanları sınırı hâline dönüştürmeye çalışmaktadırlar. GKRY- Yunanistan ikilisinin

http://web.deu.edu.tr/seislab/tr_gazhidrat.html, (Erişim tarihi: 11.11.2015)

⁴⁵⁵ Yaycı, 2012, a.g.e., s.13

⁴⁵⁶ Yaycı, 2012, a.g.e., s.13

⁴⁵⁷ a.g.e., s.25

uluslararası hukuka aykırı olan söz konusu isteklerinin doğal olarak Türkiye ve KKTC tarafından reddedilmesi, bu ikilinin haksız taleplerinden vazgeçmelerine yetmemektedir. Aksine, üçüncü kıyı devletleri ile yaptıkları anlaşmalar, tek taraflı işlemler ve bunlara dayanarak sahada yürüttükleri faaliyetlerle çizmek istedikleri sınırları ve sahip olmadıkları yetkilerinin varlığını Türkiye'ye ve KKTC'ye kabul ettirmeye çalışmaktadırlar. GKRY; bu çerçevede, Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları⁴⁵⁸ yapmış, Ada'nın kıta sahanlığında petrol araştırılması ve çıkarılması için ihaleler açmış, ruhsatlar vermiştir.

GKRY ve Yunanistan'ın haksız talepleri; Türkiye'nin bölgedeki kıta sahanlığı alanlarını ihlal etmektedir. Bu ikilinin açtığı veya açacağı ihalelere itibar ederek Türkiye'nin kıta sahanlığı alanlarına tecavüz eden alanlarda ruhsat alacak ve bu ruhsatlara dayanarak sahada faaliyet gösterecek olan kişiler bakımından da durum aynıdır. GKRY ile anlaşma yapan devletler ve Türkiye'nin kıta sahanlığında GKRY tasarruflarına dayanarak sözde GKRY MEB'inde faaliyet gösteren şirketler ise Kıbrıs Türk halkının haklarını ihlal etmektedir. Türkiye ve KKTC tarafından protesto edilen bu tasarruflar, Yunanistan ve GKRY için hak doğurmayıp uyuşmazlık konuları olarak kayda geçmektedir.

GKRY hâlen Yunanistan ile bir deniz yetki alanları sınırlandırması anlaşması yapmaya çalışmaktadır. Bu maksatla taraflar arasında iki görüşme gerçekleştirildiği ve Lefkoşa'daki Yunan Büyükelçiliği ile karşılıklı temasta bulunduğu belirtilmiştir. Söz konusu anlaşmanın gerçekleştirilmesi halinde, Yunanistan'ın Meis Adası sebebiyle sahip olacağı MEB ile Kıbrıs'ın Anadolu ile ortay hatlar esasında sınırlandırılacak MEB'i arasında temas sağlanacaktır. Buna karşılık, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki MEB'i çok büyük ölçüde kısıtlanacak ve Mısır'ın MEB'i ile teması kalmayacaktır. Yunanistan, şimdilik Türkiye'nin tepkisini çekmemek için, GKRY'nin bu taleplerine sıcak bakmamaktadır⁴⁵⁹. Buna karşılık, Mısır ile kendisi için stratejik önemi daha fazla olan bir sınırlandırma anlaşmasının yapılmasına öncelik vermektedir.

Diğer taraftan, GKRY-Yunanistan ikilisinin yaklaşımlarının GKRY ile sınırlandırma anlaşması yapan diğer kıyı devletlerinin de, hak kaybına neden

⁴⁵⁸ Yaycı, 2012, a.g.e., s.14

⁴⁵⁹ a.g.e., s.15-16

olduğu görülmektedir. Örnek olarak, Mısır; Türkiye ile bir kıta sahanlığı sınırlandırması anlaşması yapmak yerine, kıyıları çok daha uzun olmasına rağmen GKRY ile ortay hatlar esasında anlaşarak önemli bir miktar deniz yetki alanı kaybetmiştir. Mısır; Türkiye ile ortay hatlar esasında bir sınırlandırma anlaşması yapmak yerine Yunanistan ile Girit, Çoban, Kerpe, Rodos ve Meis Adaları'nın kısa kıyıları arasında ortay hatlar esasında bir kıta sahanlığı/MEB sınırlandırma anlaşması yaparsa, söz konusu Yunan kıyıları Anadolu kıyılarına göre daha güneyde olduklarından bu defa Yunanistan lehine ilave bir alan daha kaybedecektir.

5.3.1. Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Yönelik Anlaşmalar

Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Yönelik İlan ve Anlaşmalar **Harita-20**'de açıklanmıştır;⁴⁶⁰

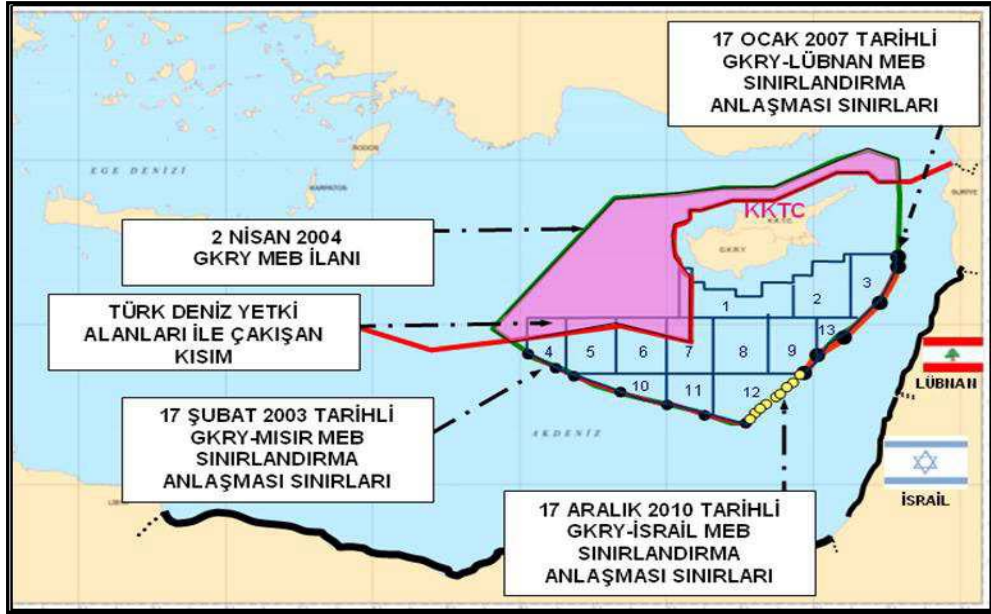
- GKRY, 17 Şubat 2003 tarihinde Mısır, 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ve 17 Aralık 2010 tarihinde ise İsrail ile ortay hat esasına dayalı MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamış,
- GKRY, Mısır ile imzaladığı MEB sınırlandırma anlaşmasını takiben 02 Nisan 2004'te Meclisinden geçirdiği yasayla "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına,
- Türkiye ve KKTC arasında 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta imzalan anlaşma ile Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümünü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenmiştir.⁴⁶¹
- Suriye, 19 Kasım 2003 tarihinde meclisinden geçirdiği "Suriye'nin Karasularında Ulusal Egemenliğinin Belirlenmesi"ne ilişkin bir yasa ile koordinatlarını belirtmeksizin,
- Libya 27 Mayıs 2009 tarihinde Libya Genel Halk Komitesi'nin kararı ile koordinatlarını belirtmeksizin,

⁴⁶⁰ Başeren, 2010, a.g.e., s.278

⁴⁶¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No.:216, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa (Erişim tarihi: 28.12.2015)

- Lübnan, Birleşmiş Milletlerdeki Daimi Temsilcisi tarafından 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanları bildirimini BM Genel Sekreteri'ne sunmak suretiyle, MEB ilanında bulunmuştur. Bahse konu MEB ilanlarının tamamı Birleşmiş Milletlere deklare edilmiştir.

Harita-20: Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına Yönelik İlan ve Anlaşmalar⁴⁶²

5.3.2. Tarafların Görüşleri

Deniz yetki alanları uyuşmazlığına olağan koşullarda taraf olan devletlerin **Tablo-2'**de kıyı uzunlukları ve karşılıklı mesafeleri açıklanmıştır. Devletlerin görüşlerini deniz hukuku kurallarına dayandırmaları haklarını savunabilmeleri için yeterlidir. Doğu Akdeniz'deki sınırlandırma uyuşmazlığı ise bölgedeki eski uyuşmazlıklarla etkileşime girerek onlarla bağlantılı hale gelmiştir. Uyuşmazlıklardan biri olan Kıbrıs uyuşmazlığı denize yayılarak tarafların görüşlerine zemin oluşturmaktadır.⁴⁶³

⁴⁶² Sertaç Hami Başeren, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, TÜDAV Yayınları, 2010, s.86

⁴⁶³ Koç, a.g.e., s.24

Tablo-2: Doğu Akdeniz'deki Coğrafi Ölçümler ve Kıyı Uzunlukları.⁴⁶⁴

Doğu Akdeniz genişliği	554 mil
Kuzey-Güney hattı uzunluğu	340 mil
Türkiye kıyı uzunluğu	533 mil
Suriye kıyı uzunluğu	86 mil
Lübnan kıyı uzunluğu	125 mil
İsrail kıyı uzunluğu	128 mil
Mısır kıyı uzunluğu	528 mil

Türkiye-Mısır-Kıbrıs Adasının Batısı	Türkiye (Dalaman Çayı-Antalya/Gazipaşa)	255 mil
	Mısır (Ras Alem El-Rum - 32° 20' D)	318 mil
	Kıbrıs (Arnauti Burnu - Baf)	25 mil
Türkiye ve Kıbrıs Adasının Kuzeyi	Türkiye (Antalya/Gazipaşa - Akıncı Burnu)	215 mil
	Kuzey Kıbrıs (Amauti Burnu-Karpas Burnu)	135 mil
	Kuzey Kıbrıs'ta GKRY kıyı uzunluğu	30 mil
	Kuzey Kıbrıs'ta KKTC kıyı uzunluğu	105 mil
Türkiye ve Suriye	Türkiye (Taşucu - Kara sınırı)	146 mil
	Suriye (Kara sınırı - Lazkiye Burnu)	26 mil
	Türkiye (Anamur Burnu - Kara sınırı)	219 mil
	Suriye (Kara sınırı -Tartus)	73 mil

5.3.2.1. Yunanistan

Yunanistan en yakın Yunan adaları ile Anadolu arasındaki ortay hatları Türkiye'ye kıta sahanlığı sınırı olarak kabul ettirmeye ve **Harita-21**'de açıklanan Girit, Kaşot, Çoban (Kerpe), Rodos ve Meis hattının güneyinde Türkiye'nin kıta sahanlığı haklarını elinden alacak bir anlayış oluşturmaya çalışmaktadır.⁴⁶⁵ Yunanistan sınırlandırma yapılırken bu adaların, ayrı ayrı kıta

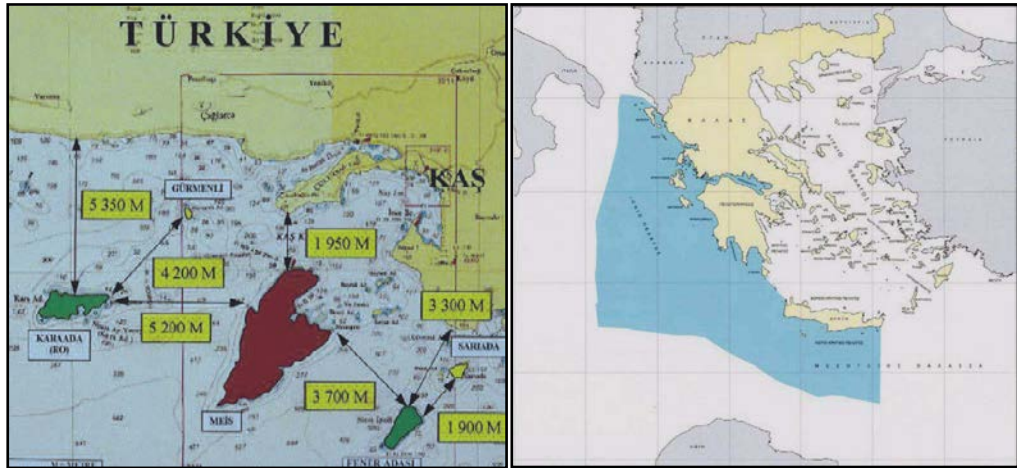
⁴⁶⁴ Koç, a.g.e., s.391

⁴⁶⁵ Hikmet Girgin, a.g.e.,s.25

sahaneliğine sahip olduklarını iddia etmektedir.⁴⁶⁶ Yunanistan'ın ilan ettiği **Harita-22**'de açıklanan araştırma bölgesi⁴⁶⁷ ilan etmeyi müteakip bu amaç doğrultusunda Mısır ve Libya ile temasa geçmiştir. Mısır nezdinde yaptığı girişimde Yunanistan Meis Adası ile Mısır arasında kıta sahanlığı sınırlandırması yapmak suretiyle Meis Adası'na kıta sahanlığı hakkı tanımak isteyince, böylece iki ülke arasındaki görüşmeler sonuçsuz kalmıştır.⁴⁶⁸

Harita-21: Karaada (Ro), Meis,
Fener Adası (İpsili)⁴⁶⁹

Harita-22: Yunanistan'ın İlan Ettiği
Araştırma Bölgesi⁴⁷⁰

Yunanistan, Girit'in doğu ucundan başlayarak bu noktanın batısında kalan tüm kıta sahanlığı alanlarında sismik araştırmalar yapacağını ilan etmiştir. Ruhsat verilecek sahaların haritası da Avrupa Birliğinin 03.12.2011 tarih ve C353/10 sayılı Resmî Gazetesinde yayımlanmıştır. Söz konusu haritada Girit yanında Gavdos, Gavdopula, Gaiduronisi ve Kufonisyan Adacıkları'na da tam etki tanındığı görölmektedir.⁴⁷¹

Yunanistan BM'ye sunduğu 2289/1995 sayılı düzenleme ile "kıyıları Yunan kıyıları ile bitişik ya da karşılıklı bulunan komşu devletlerle sınırlandırma anlaşması yapılmamışsa, kıta sahanlığı veya (ilan edilmişse)

⁴⁶⁶ İbrahim Gökalp, Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008, s.209 (**Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi**)

⁴⁶⁷ Başeren, 2010, s.8

⁴⁶⁸ Başeren, 2013, s.276

⁴⁶⁹ Ali Karamahmut, Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili), Sertaç Hami Başeren (ed.) **Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013, 328-336, s.238

⁴⁷⁰ Başeren, 2010, s.8

⁴⁷¹ Sertaç Hami Başeren, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, **Stratejik Araştırma ve Edüt Merkezi**, 2010 (a), 132-184, s.137

MEB'in dış sınırı; her noktası (hem ana karanın hem de adaların) karasularının genişliğinin ölçüldüğü esas hatlarının üzerindeki en yakın noktalara eşit uzaklıkta bulunan ortay hattır."⁵⁹ iddiâsını tekrarlamıştır.

Yunanistan, Meis'in güneyinde 2008 yılında TPAO adına araştırma Norveç'e ait Malene Ostervold gemisine müdahale etmiştir. Bunun üzerine Malene Ostervold gemisi sınırların neresi olduğu konusunda Atina'dan bilgi istemiş, "Meis'in batısında yapılacak her arama için Yunanistan'ın izni gerektiği" bildirilmiştir⁶⁵. Malene Ostervold adlı Norveç araştırma gemisi Meis'in güneydoğusuna faaliyetlerine son verdiğini bildirmiştir.⁴⁷²

Türkiye Ostervold gemisinin adına araştırma yaptığı Meis Adası'nın güneyindeki 4512 sayılı parselde TPAO'ya ruhsat veren 2008/14004 sayılı kararı; 16 Temmuz 2009 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanmıştır. Bunun üzerine, Yunanistan yaptığı açıklamada, Doğu Akdeniz'de Meis'in güney ve güneydoğusundaki bu jeofizik araştırma kararlarının deniz hukukuna aykırı olduğu, bölgenin Yunan kıta sahanlığını kısmen içine aldığını iddia etmiştir.⁴⁷³

Yunanistan BM'ye verdiği verbal nota ile bir taraftan Türkiye'nin 2008/14004, 2012/2974 ve 2012/2968 sayılı kararlarla verdiği ruhsatları Yunan kıta sahanlığına tecavüz ettiği ve Uluslararası Hukuk kurallarını aykırı olduğu için protesto etmiştir.⁴⁷⁴

Yunanistan'ın uygulamalarının; kıta sahanlığı sınırlandırmasında ve örf ve âdet hukukunda ve BMDHS 83'üncü mevcut hakkaniyet ilkesini, UAD'nın ters taraftaki adaların uzun kıtasal kıyıların açık denize azami erişimini kesemeyeceği ve adaların büyüklük ve coğrafi konumlarına göre değerlendirilmesi kuralını, kapalı ve yarı kapalı denizlerin etkisini reddettiği görülmektedir.⁴⁷⁵

Yunanistan ve GKRY'nin birlikte hareket ederek kabul ettirmeye çalıştıkları deniz yetki alanları sınırları Türkiye'nin yaklaşık 104.000 km²lik bir

⁴⁷² Başeren, 2013, s.275

⁴⁷³ Anadolu Ajansı, 15.11.2008, : Yunanistan Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Yorgo Kumçakos, Malene Ostervold adlı Norveç araştırma gemisi hakkındaki açıklama.

⁴⁷⁴ Başeren, 2013, s.277

⁴⁷⁵ Adnan Önder, Uluslararası Türk Yunan İlişkileri (Kıta Sahanlığı Meselesi), Trakya Üniversitesi, Edirne, 2008, s.87 (**Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

deniz alanını kaybetmesine neden olacağı gibi en uzun kıyısı bulunan devlet olarak Türkiye'ye Antalya Körfezi açıklarında toplam alanı 41.000 km² olan bir deniz yetki sahası bırakılmış olacaktır.⁴⁷⁶

Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan Dışişleri Bakanları düzeyinde başlayan ve 08 Kasım 2014 tarihinde Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Yunanistan Başbakanı Samaras ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi Başkanı Anastasiadis'in katıldığı ilk liderler zirvesi Kahire'de yapıldı. Toplantının ardından Yunanistan Başbakanı Samaras, tarafından Türkiye'nin münhasır ekonomik bölgedeki (MEB) faaliyetlerini durdurması istendi, Türkiye'ye de suçlamada bulunarak "Türkiye'nin Güney Kıbrıs Rum kesimine yönelik ihlallerinin kabul edilemez" olduğu açıklandı.⁴⁷⁷

"Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Enerji İş Birliği" konulu zirvelerin ikincisi 29 Nisan 2015 tarihinde Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan'ın katılımı ile Güney Kıbrıs'ta yapıldı. Toplantı sonunda imzalanan "Lefkoşa Deklarasyonu" yayımlandı. Tsipras yaptığı basın açıklamasında; "Deniz hukuku temelinde iş birliği çerçevesinde, gerekli görüldüğü yerde ve tabii ki üçüncü ülkelerle anlaşma ve iş birliği gerektirmediği yerde deniz bölgelerimizin belirlenmesi için görüşmeleri ilerletme konusunda anlaşmaya vardık. Ciddi olarak inanıyorum ki bizim bu inisiyatifimiz sadece ülkelerimiz için yarar sağlamayacak, aynı zamanda Doğu Akdeniz bölgesindeki tüm ülkeler için de uluslararası hukuk temelinde iş birliği ve deniz bölgelerinin sınırlarını belirleme konusunda bir özendirme, bir iddia oluşturacaktır" demiştir.⁴⁷⁸

"Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Enerji İş Birliği" konulu toplantıların üçüncüsü ise Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan'ın katılımı ile 09 Aralık 2015 tarihinde Atina'da yapıldı. Toplantının ardından "Atina Deklarasyonu" adı altında ortak bir açıklama yayımlandı.⁴⁷⁹ Toplantının ardından yapılan açıklamada, Yunanistan Başbakanı Çipras, "Doğu Akdeniz bölgesinde yeni hidrokarbon yataklarının tespit edilmesiyle bölgenin enerji haritasında meydana gelen gelişmelerin ele alındığını belirtti. Toplantıda, Kıbrıs doğal

⁴⁷⁶ BİLGESAM Raporu, Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye, 2013, s.22 <http://www.bilgesam.org/incele/2/-dogu-akdeniz'de-enerji-kesifleri-ve-turkiye/#.Vr7t8FLftdg>, (Erişim tarihi: 13.11.2015)

⁴⁷⁷ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/misir-yunanistan-rum-yonetimi-zirvesi> (Erişim tarihi: 11.10.2015)

⁴⁷⁸ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyesiz-guvenlik-ve-enerji-isbirligi>, (Erişim tarihi: 11.10.2015)

⁴⁷⁹ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html> (Erişim tarihi: 22.12.2015)

gazının değerlendirilmesi ve enerji boru hatlarının Yunanistan üzerinden geçmesiyle ilgili meselelerin de görüşüldüğünü belirten Çıpras, ayrıca, "üç ülkenin deniz mıntıklarının uluslararası hukuk çerçevesinde, mümkün olan yerlerde belirlenmesinin hızlandırılmasını konuştuk. Bu işbirliği, üçüncü ülkelere karşı ya da başka ülkelerin dışlanması mantığı ile yapılmadı" dedi. Çıpras, toplantıda üç ülke arasında her alanda işbirliğinin hızlandırılması konusunda anlaşmaya varıldığını ve bundan sonraki toplantının Kahire'de yapılmasının kararlaştırıldığını belirterek, bu kapsamda dışişleri bakanlıklarınca koordine edilecek daimi bir iş birliği mekanizması oluşturulması konusunda anlaşmaya varıldığını söyledi.⁴⁸⁰

5.3.2.2. GKRY

"Kıbrıs Cumhuriyeti", "Kıbrıs Rum Yönetiminden" söz edilmesini reddetmektedir. Kıbrıs'ta tek hükûmet olduğunu ve onun da Kıbrıs Cumhuriyeti Hükûmeti olduğunu savunmaktadır. Sadece Türkiye'nin kabul etmediğini, BM Güvenlik Konseyi'nin 541(1983) ve 550(1984) sayılı kararlarının bulunduğu birçok uluslararası kamu hukuku ve Avrupa hukuku belgesi ve uluslararası toplumun tümü tarafından kabul edilen ve onaylanan durumun kendi görüşü olduğunu savunmaktadır.⁴⁸¹

GKRY, kara sularının genişliği 12 mil'dir.⁴⁸² Ayrıca kıta sahanlığının da 200 m olduğunu belirten bir yasası vardır.⁴⁸³ GKRY tarafından 1993'te tesis edilen ve BMDHS gereğince tevdi mükellefiyetini yerine getirmek için kara suların genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 mil bitişik bölge ve 200 deniz milinin ötesine geçmeyecek MEB'ini ilan ederek, 2004 tarihli ve 64 (1) sayılı Kanun ile BM'ye sunmuştur.⁴⁸⁴ GKRY karşılıklı sahilleri olan devletlerin kıta sahanlığı dış sınırının, ilgili devlet tarafından aksine karar verilmedikçe, ortay hattın ötesine geçmeyeceği hüküm altına alınmıştır.⁴⁸⁵

GKRY, AB'nin desteğini arkasına alarak 02 Nisan 2004'te Türkiye ve

⁴⁸⁰ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html> (Erişim tarihi: 22.12.2015)

⁴⁸¹ Başeren, 2013, s.278

⁴⁸² http://www.un.org/depts/Aos/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1964_Law.pdf
Erişim tarihi: 18.12.2015)

⁴⁸³ http://www.un.org/depts/Aos/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1974_Law.pdf/
(Erişim tarihi: 18.12.2015)

⁴⁸⁴ Başeren, 2010, s.11

⁴⁸⁵ Girgin, a.g.e., s.23

KKTC'nin haklarını yok sayıp 21 Mart 2003 tarihinde "Kıbrıs Cumhuriyeti" adına münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmuştur. 17 Şubat 2003 tarihinde GKRY, Mısır ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır. Bu anlaşma Birleşmiş Milletler'e Şubat 2004'de tescil ettirilmiştir. ⁴⁸⁶ Türkiye bir nota ile protestosunu BM'ye bildirmiş ve bu anlaşmayı tanımadığım ifade etmiştir. ⁴⁸⁷ Bunun üzerine karşılığını GKRY'mi 28 Aralık 2004 tarihli nota ⁴⁸⁸ ile "1974'te ülkelerinin kıta sahanlığını ifade eden bir kanun çıkarttıklarını ve esas hatlarını gösteren koordinat ve haritaları 1993'te BM'ye sunduklarını bunun üzerine Türkiye'nin herhangi bir itirazda bulunmadığını ve bu yolla iddialarını zımnen kabul ettiğini belirtmiştir. ⁴⁸⁹

Türkiye'nin 04 Ekim 2005 tarihli nota ⁴⁹⁰ ile bu iddialara karşı çıkması üzerine GKRY bu kez de 19 Ekim 2006 tarihli nota ⁴⁹¹ ile "Kıbrıs Cumhuriyeti" ile Türkiye'nin "Uluslararası Deniz Hukukunun genel ilkelerine göre, Akdeniz gibi kapalı ya da yarı kapalı bir denize kıyısı olan devletlerin, haklarını kullanırken, yükümlülüklerini yerine getirirken birbirleriyle işbirliği yapmak mecburiyetinde" olduklarını tezini kabul ettiğini beyan etmiştir. Türkiye'nin "Kıbrıs Cumhuriyetini" bir devlet olarak tanımak ve yapıcı ikili görüşmelere girmesini talep etmiştir. ⁴⁹²

GKRY'mi, Türkiye'nin Kıbrıs Adası'nın batısında kalan bölge için önerdiği, ilgili devletlerarasında hakkaniyet prensibine uygun bir anlaşmayla MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırması yapılması yöntemini uluslararası hukuka göre temelsiz bulmaktadır. GKRY söz konusu prensip ile imzalanacak bir anlaşmanın Kıbrıs'ı deniz alanlarından yoksun bırakacağını, bu durumun ise BMDHS'ne ve UAD'ın kararlarına aykırılık teşkil edeceğini ileri sürmektedir. ⁴⁹³

GKRY; Mısır ile 2003'te, Lübnan ile 2007'de (Lübnan Meclisi anlaşmayı hala onaylamamıştır. Ancak Lübnan 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanlarını belirleyen bir haritayı BM'e sunmuştur. Bildiri ile ilan edilen MEB sınırları Lübnan'ın GKRY ile imzaladığı sınırlandırma anlaşmasının

⁴⁸⁶ Başeren, 2010, s.11

⁴⁸⁷ Türkiye'nin 02.03.2004 tarihli ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası.

⁴⁸⁸ Law of the Sea Bulletin, 2005:124,125

⁴⁸⁹ Başeren, 2010, s.11

⁴⁹⁰ Law of the Sea Bulletin, 2006: 34

⁴⁹¹ Law of the Sea Bulletin, 2007:164

⁴⁹² Başeren, 2010, s.16

⁴⁹³ BİLGESAM Raporu, a.g.e., s.25

koordinatlarını da kapsamaktadır.⁴⁹⁴) ve İsrail ile 2010'da ortay hat prensibini temel alarak anlaşmalar yaptıklarını vurgulamaktadır. GKRY, Sözleşme'nin bahse konu maddelerine Türkiye'nin önyargı ile yaklaştığını ve tutumuyla sınırlandırmanın Uluslararası Hukuka uygun olarak anlaşmalarla gerçekleştirilmesi yükümlülüğünü kasten ortadan kaldırdığını ileri sürmektedir.⁴⁹⁵

GKRY temsilcileri Türkiye'nin Bakanlar Kurulu Kararlarıyla Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı'na (TPAO) verdiği hidrokarbon yatağı arama ruhsatları ile Kıbrıs'ın MEB ve kıta sahanlığını açıkça ihlal ettiğini, kendi potansiyel MEB ve kıta sahanlığı alanlarının dışına çıkarak bölgede keyfi ve yanlış hareket ettiğini her fırsatta dile getirmektedir. GKRY, Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38'inci maddesi ve BMDHS'nin 74 ve 83'üncü maddelerine aykırı olmayacak şekilde kıyıları karşılıklı veya bitişik devletler arasında hakkaniyete uygun bir kıta sahanlığı ve MEB sınırlandırması yapılabileceğini öngördüğünü belirtmektedir.⁴⁹⁶

GKRY, güney sularında 13 adet petrol arama ruhsatı sahası ilan etmiştir. İlan edilen parsellerden 8'in de KKTC'nin de hakkı bulunurken, diğer 5'in de ise Türk kıta sahanlığını işgal etmektedir. Sözü edilen ve **Harita-23**'te açıklanan 13 parselde açılan ihaleye İngiliz IOR ve BAE'li LOG ve Norveçli DNO Oil firmalarının oluşturduğu bir şirketler birliği katılmış ve 6 ile 11 no.lu sahalar için verdikleri teklifi daha sonra geri çekmişlerdir.⁴⁹⁷

GKRY tarafından ilan edilen 13 adet sahasının yüzölçümü 70.000 km²'dir. Bunlardan 1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahalar, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanlarının 7.000 km²'lik kısmı ile çakışmaktadır. GKRY'nin almaya çalıştığı alan, Kıbrıs Adası'nda hükmettiği alandan büyüktür⁴⁹⁸

⁴⁹⁴ Yaycı, 2012, a.g.e., s. 44

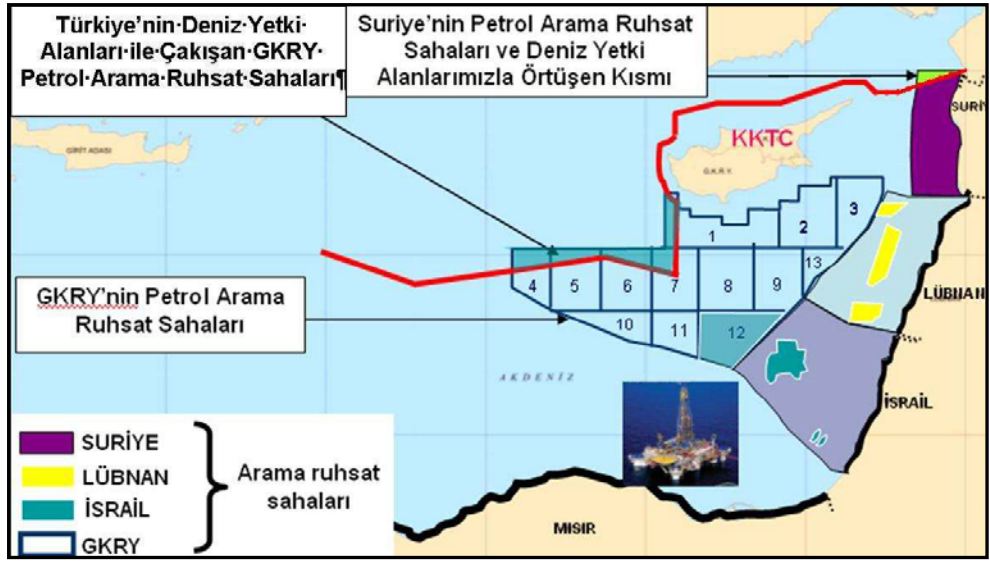
⁴⁹⁵ Arda Özkan, Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge'nin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı, **II.Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu**, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 2012, 374-380, s.375

⁴⁹⁶ BİLGESAM Raporu, a.g.e., s.25

⁴⁹⁷ Başeren (2010), s.13

⁴⁹⁸ Serdar Erdurmaz, Doğu Akdeniz'de GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlanı, Petrol Aramaları ve Türkiye, **Turksam Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkez**, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/289-dogu-akdeniz-de-gkry-nin-munhasir-ekonomik-bolge-ilani-petrol-aramalari-ve-turkiye> (Erişim tarihi: 10.12.2015)

**Harita-23: Doğu Akdeniz'de Sismik Araştırma Sahaları,
Hidrokarbon Arama Faaliyetleri**⁴⁹⁹

2007 tarihinde ilgili devletlerle anlaşmaların imzalanmasına müteakip GKRY'nin ilan ettiği parsellerden 12 nolu Afrodit isimli parselde %70 hissesine sahip olan Amerikan Noble Energy ile %30 hissesine sahip olan İsraili Pelek şirketleri, daha sonra miktarı tartışma konusu yaşanmış olsada bu parselde 200 milyar metreküplük doğalgaz bulunduğunu 2011 yılında açıklamıştı.⁵⁰⁰ Sonrasında ise çıkartılan bu doğalgaz rezervinin nasıl dünyaya pazarlanacağı konusu gündeme gelmiştir.⁵⁰¹

Petrol ve doğalgaz araması için verilen ruhsat sahaları üzerine Türkiye'den gelen açıklama sonrasında GKRY yapılan işlemlerin "Kıbrıs Cumhuriyeti'nin" 1982 BMDHS'den kaynaklanan haklarına aykırılık teşkil etmediğini belirtmiştir.⁵⁰²

Türkiye; Doğu Akdeniz'de kıta sahanlığı ya da MEB'ini sınırlandıran herhangi bir anlaşma imzalamamış, aynı zamanda MEB'de ilan etmiştir. Türkiye özellikle kıta sahanlığının sınırlandırılması için GKRY ile bir anlaşma yapmaya çalışmamaktadır. Aksine, Türkiye; kıta sahanlığının ve potansiyel

⁴⁹⁹ Başeren, 2010, s.16

⁵⁰⁰ http://www.gazete24.com/haber/rumlar-akdenizde-200-milyar-metrekup-gaz-buldu_75929.html, (Erişim tarihi: 18.11.2015)

⁵⁰¹ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=23560449>

(Erişim tarihi: 15.11.2015)

⁵⁰² http://www.mfa.gov.tr/no_18-30-ocaJk-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-doğu-akdemz-deki-ulkelerle-deniz-yetki-alarim-ilgilendiren-ikili-arüasmalar-yapma-gayretlerini-hk_-tr.mfa, (Erişim tarihi: 18.12.2015)

MEB'inin herhangi bir makul coğrafi sınırının ötesine geçen ve açıkça GKRY'nin kıta sahanlığı ve MEB'i içinde kalan bölgede tek taraflı faaliyetler gerçekleştirmektedir. T.C. Bakanlar Kurulunun, 2012/2802 sayılı Karar ile ruhsat verdiği 5011 sayılı parselin % 40'dan fazlası, 2012/2968 sayılı Karar ile ruhsat verdiği 5028 sayılı parselin %90'dan fazlası, 2012/2973 sayılı Karar ile ruhsat verdiği 5029 sayılı parselin % 60'dan fazlası, ve 5027 sayılı parselin tamamı; GKRY'nin kıta sahanlığı ve MEB alanları içinde kalmaktadır.⁵⁰³

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun, Doğu Akdeniz'de TPAO'ya hidrokarbon arama ve çıkarma ruhsatları veren ve bazıları kısmen ya da tamamen GKRY'nin kıta sahanlığı ve MEB'i içinde kalan 2012/2802, 2012/2973 ve 2012/2968 sayılı kararları; Türkiye'nin GKRY ile olan deniz sınırlarıyla ilgili gerçekçi olmayan iddialarının bir ifadesidir; GKRY'ne verilen hakların sözde kullanılması Uluslararası Hukukun ihlalidir.⁵⁰⁴

Türkiye'nin söz konusu tasarrufları; GKRY BMDHS, örf ve adet hukuku ve iç hukukunda mevcut MEB'indeki egemen hak ve yetkilerine ve kıta sahanlığı ve açık bir meydan okumadır. Bu sebeple; Türkiye tarafından TPAO'ya söz konusu alanlar için hidrokarbon arama ruhsatları verilmesi hükümsüzdür ve GKRY'nin bu haklarını herhangi bir şekilde etkilemez.⁵⁰⁵

Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan Dışişleri Bakanları düzeyinde başlayan ve 08 Kasım 2014 tarihinde Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Yunanistan Başbakanı Samaras ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi Başkanı Anastasiadis katıldığı ilk liderler zirvesi Kahire'de yapıldı. Toplantının ardından "Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Lideri Nikos Anastasiadis, Mısır'daki zirve ile ilgili "Mısır ve Yunanistan'la yaptığımız diyalog ve işbirliği başka bir ülkenin aleyhine değil" ifadesini kullandı."⁵⁰⁶

Doğu Akdeniz'de güvenlik ve enerji işbirliği" konulu zirvelerin ikincisi 29 Nisan 2015 tarihinde Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan'nın katılımı ile Güney Kıbrıs'ta yapıldı. Zirvede enerji, güvenlik ve deniz sınırlarının belirlenmesinde

⁵⁰³ Başeren (2013), a.g.e., s.280

⁵⁰⁴ a.g.e., s.281

⁵⁰⁵ a.g.e., s.281

⁵⁰⁶ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/misir-yunanistan-rum-yonetimi-zirvesi>
(Erişim tarihi 11.10.2015)

ortak çalışma kararının yazıldığı “Lefkoşa Deklerasyonu” imzalandı.⁵⁰⁷ Görüşülen konulara ilişkin “Lefkoşa Deklarasyonu”nun bilgilendirme amaçlı BM Genel Sekreterine gönderildiği açıklandı.⁵⁰⁸

Doğu Akdeniz’de Güvenlik ve Enerji İş Birliği” konulu zirvelerin üçüncüsü ise Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan’ın katılımı ile 09 Aralık 2015 tarihinde Atinada yapıldı. Toplantının sonunda "Atina Deklarasyonu" adı altında ortak bir açıklama yayımlandı.⁵⁰⁹ Toplantının ardından yapılan açıklamada, Anastasiadis ise, "Atina'daki toplantının başarılı bir toplantı olduğunu ifade ederek, toplantı sonunda imzalanan deklarasyonun uluslararası hukuku, güvenliği ve barışı vurguladığını belirtti. Akdeniz’de tespit edilen hidrokarbon yataklarının bölgede geniş çapta bir işbirliği için olumlu yönde rol oynayabileceğini ifade eden Anastasiadis, enerji kaynakları herkesin ihtiyacını karşılayabilir" dedi. Öte yandan, üçlü toplantı sonunda imzalanan deklarasyonda, Yunanistan, Mısır ve GKRY’nin, Deniz Hukuku Sözleşmesi temelinde deniz bölgelerinin belirlenmesiyle ilgili aralarındaki müzakereleri hızlandırmayı kararlaştırıldığı belirtildi.⁵¹⁰

5.3.2.3. Türkiye

Türkiye 1958 Cenevre Kıta Sahanlığı Sözleşmesi’ne ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmesi’ne taraf değildir. Ulusal hukukun da kıta sahanlığı ve MEB düzenlemeleri bulunmamaktadır. 476 sayılı eski Türk Karasuları Kanunu’nda hem normal esas hatlara hem de düz esas hatlara yer verilmiştir. Hâlen yürürlükte olan karasuları kanunu’nda ise yöntemden söz edilmeksizin esas hatları çizme yetkisi her iki kanunda da Bakanlar Kuruluna verilmiştir. Bakanlar Kurulu bugüne kadar bu yetkisini kullanmamıştır. Türkiye’nin kara sularının genişliği 6 mildir ancak Karadeniz ve Akdeniz’de 12 mil uygulanmaktadır.⁵¹¹

Uluslararası Deniz Hukuku’na göre, “kapalı ya da yarı kapalı denizlere kıyısı olan devletler, haklarını kullanır, yükümlülüklerini yerine getirirken

⁵⁰⁷ http://www.dha.com.tr/guney-kibrista-uclu-zirve_921149.html (Erişim tarihi 19.12.2015)

⁵⁰⁸ http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/58/news/165772/PageName/GUNEY_KIBRIS (Erişim tarihi 19.12.2015)

⁵⁰⁹ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyesiz-guvenlik-ve-enerji-isbirligi>, (Erişim tarihi: 11.10.2015)

⁵¹⁰ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html> (Erişim tarihi: 22.12.2015)

⁵¹¹ Başeren, 2010a, s.156

birbirleriyle iş birliği yapmak mecburiyetindedirler”⁵¹². Doğu Akdeniz’in yarı kapalı bir deniz olması nedeniyle kıta sahanlığı veya MEB sınırlandırmaları ancak bütün ilgili ülkeler arasında bütün tarafların hak ve çıkarlarını gözeterek şekilde yapılacak düzenlemeler ile olabilir. Uluslararası Hukuka göre Türkiye’nin Akdeniz’deki kıta sahanlığının dış sınırı, ilgili kıyı devletleri ile özel koşulları dikkate alan hakkaniyet ilkelerine dayalı anlaşmalarla yapılmalıdır. Bu çerçevede Türkiye’nin tezleri, kendi kıta sahanlığı hakları ve Kıbrıs Türklerinin haklarının korunması bağlamında önemlidir.⁵¹³

Türkiye, GKRY ile Mısır arasında imzalanan 2003 tarihli sınırlandırma anlaşmasından sonra 02 Mart 2004 tarihli notası⁵¹⁴ ile tepkisini ortaya koymuştur. Bu notada Türkiye, Doğu Akdeniz’de özellikle “32 16 18 koordinatının batısındaki bölgede ab initio ve ipso facto⁵¹⁵ hakkı olduğu, bu yönüyle GKRY ile Mısır arasındaki yapılan anlaşmayı tanımadığını ve GKRY’nin adayı tek başına temsil edemeyeceğini, adaya ilişkin yapılacak tüm anlaşmalarda asli unsur olan KKTC’nin de muhatap alınması gerekliliğini” ifade etmiştir.⁵¹⁶

GKRY ile Lübnan arasında 2007 yılında yapılan sınırlandırma anlaşması sonrasında da 30.01.2007 tarihli açıklamasıyla⁵¹⁷ benzer görüşleri tekrar eden Dışişleri Bakanlığı, 05.08.2011 tarihli açıklaması⁵¹⁸ ile de “GKRY’nin Doğu Akdeniz’deki petrol ve doğal gaz çalışmalarından kaygılı olduklarını, bu neviden çabaların adadaki barış görüşmelerini de çıkmaza sokacağını” ifade etmiştir.⁵¹⁹

GKRY-İsrail arasında 17 Aralık 2010 tarihinde imzalanan MEB sınırlandırması anlaşmasının sonra Türkiye tarafından yapılan bir basın

⁵¹² Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 04 Ekim 2005 tarihli ve 2005/Turkuno DT/16390 sayılı notası para.5

⁵¹³ Başeren, 2013, s.262

⁵¹⁴ Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığının 02 Mart 2004 tarihli ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası, para.4.

⁵¹⁵ Gökhan Ak, "Kıbrıs Adası Çevresindeki Deniz Dibi Hidrokarbon Zenginliklerinin Adadaki Sorunun Çözümüne Muhtemel Etkileri", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 2013-1, Kıbrıs Özel Sayısı-I, İstanbul, 333-338, s.335

⁵¹⁶ Başeren, 2010, s.28, 29

⁵¹⁷ http://www.mfa.gov.tr/no_18-30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-kdeniz-deki-ulkelerle-demz-yetki-alanlarini-igilendiren-ikili-anlasmalar_-yapma-gayretlerini-hk_-.tr.mfa, (Erişim tarihi: 14.12.2015)

⁵¹⁸ http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa, (Erişim tarihi: 14.12.2015)

⁵¹⁹ Başeren, 2010, s.28, 29

açıklaması⁵²⁰ ile Kıbrıs Adası'nın deniz alanlarında Kıbrıs Türkleri'nin de hak ve yetkileri bulunduğu, GKRY'nin Ada'nın tümünü temsil etmediği, GKRY'nin bölge ülkeleriyle yaptığı anlaşmaların ülkemiz açısından bir hükmü bulunmadığı bildirilmiştir.⁵²¹

GKRY'nin Doğu Akdeniz'e kıyısı olan bazı devletlerle (Mısır, Lübnan ve İsrail) yaptığı ya da diğer bazı devletlerle (Yunanistan ve Suriye) ile yapmaya çalıştığı anlaşmalar; Kıbrıs sorunu bağlamında değerlendirilmelidir.⁵²² Bu anlaşmalar; "Kıbrıs Türkleri'nin mevcut, eşit, doğal hak ve çıkarlarını yoksaymakta, devam eden müzakereler üzerinde olumsuz etkiler yapmakta, Doğu Akdeniz'de barış ve istikrara katkıda bulunmayacağı belirtilmiştir."⁵²³

Türkiye ve KKTC, kıta sahanlığına ilişkin bölgedeki haklarını korumaya yönelik politika ve uygulamalar yapmaktadır. Türkiye, 02 Temmuz 1974 tarih ve 7/8594 sayılı Kararname⁵²⁴ ile TPAO'na Rodos adasının güneydoğusunda, ilgili bakanlık tarafından belirlenen AR/TPO/IX/D numaralı petrol arama bölgesinde, anılan bölgenin Türk kara suları dışında ve Türk kıta sahanlığında bulunduğunu beyan ederek ruhsat vermiştir.⁵²⁵

Bu bölgede GKRY adına sismik araştırma yapan Northern Access gemisine Türk savaş gemisi tarafından müdahale edilmiştir. Gemiye Türk kıta sahanlığı bölgesinde araştırma yaptığı, Türkiye'den izin almadan araştırma yapamayacağı ve bölgeyi terk etmesi gerektiği bildirilmiş ve gemi bölgeyi terk etmiştir. Petrol İşleri Genel Müdürlüğü'nün 03 Ekim 2007 tarihli ve 5520, 5521 ve 5522 sayılı kararları ile TPAO'ya XVI no.lu Antalya Petrol Bölgesi'nde Akdeniz'de Türk karasuları dışında arama ruhsatı verilmiştir.⁵²⁶ Ayrıca, Bakanlar Kurulu'nun 10.09.2007 tarih ve 2007/12602 sayılı Kararı gereğince, Antalya Petrol Bölgesi'nde Akdeniz'de Türk kara suları jeolojik araştırma müsaadesi verilmiştir.⁵²⁷

⁵²⁰ http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_tr.mfa (Erişim tarihi: 15.12.2015)

⁵²¹ Başeren, 2013, s.265

⁵²² http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-k_tr.mfa (Erişim tarihi: 14.12.2015)

⁵²³ Başeren, 2013, s.263

⁵²⁴ T.C. Resmî Gazete, 18 Temmuz 1974

⁵²⁵ Başeren, 2013, s.267

⁵²⁶ T.C. Resmî Gazete, 16.10.2007

⁵²⁷ Başeren, 2013, s.268

Türkiye Cumhuriyeti Bakanlar Kurulunun 30 Temmuz 2008 tarih ve 2008/14002, 2008/1403 sayılı kararlarıyla; TPAO'ya XVIII numaralı Muğla ve XVI numaralı Antalya Petrol Bölgelerinde Akdeniz'de Türk Karasuları dışında **Harita-24'**de açıklandığı gibi Jeolojik inceleme izni verilmiştir.⁵²⁸

T.C. Bakanlar Kurulunun 30 Temmuz 2008 tarihli ve 2008/14004, 2008/1405 sayılı kararlarıyla; TPAO'ya XVIII numaralı Muğla, XVI numaralı Antalya Petrol Bölgelerinde, Akdeniz'de Türk Karasuları dışında petrol arama izni verilmiştir.⁵²⁹

Yunanistan, TPAO'nun 14-18 Kasım 2008 tarihleri arasında gerçekleştirdiği jeofizik araştırmasına müdahale etmiştir. T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından yapılan açıklamada; TPAO'nun Doğu Akdeniz'de Norveç bayraklı "M/V Malene Ostervold" gemisi ile yaptırdığı araştırmanın yayınlanan seyir duyurusuyla ilan edilen sahasının Türkiye'nin deniz yetki alanları dâhilinde kaldığı bildirilmiştir. Kararnamelerinin 16 Temmuz 2009 tarihli R.G'de. yayımlanmasından sonra T.C. Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü, ruhsat verilen bölgelerin, doğal kaynaklarının araştırılması konusunda tümüyle Türkiye'nin münhasır ekonomik haklarının bulunduğu sahanın içinde yer aldığını tekrar etmiştir.⁵³⁰

T.C. Başbakanı ile KKTC Cumhurbaşkanı arasında 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta imzalan anlaşma ile Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümünü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenen 27 coğrafi koordinatın birleştirilmesiyle elde edilen bir çizgi ile sınırlandırmaktadır. Anlaşma Kıbrıs Türklerinin, tıpkı Kıbrıslı Rumlar gibi Ada'nın kıta sahanlığının tümü üzerindeki eşit, meşru ve ayrılmaz haklarını dikkate almaktadır. Doğu Akdeniz'in bir barış, istikrar ve işbirliği sahasına dönüşmesini sağlayacak kalıcı bir uzlaşmaya varılması ve Kıbrıs'ın doğal zenginliklerinin Ada'nın ortak sahibi olan iki halk tarafından hakça paylaşılması böylece mümkün olabilecektir.⁵³¹

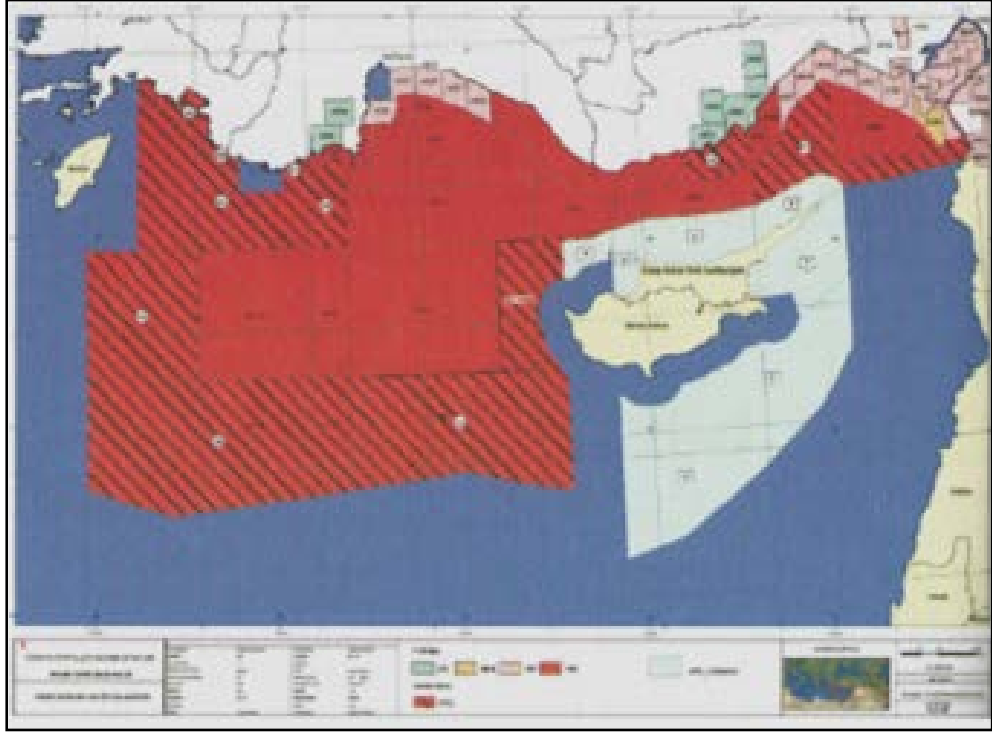
⁵²⁸ T.C. Resmî Gazete, 16.07.2009

⁵²⁹ Başeren, 2013, s.270

⁵³⁰ Başeren, 2010, s.28, 29

⁵³¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No.:216, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-kktc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasi-izalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa (Erişim tarihi: 28.12.2015)

Harita-24: Doğu Akdeniz'de TPAO'ya Türkiye ve KKTC Tarafından Verilen Ruhsat Alanları⁵³²

T.C. Bakanlar Kurulu tarafından 16 Mart 2012 tarihli ve 2012/2968⁵³³, 2012/2974 sayılı kararname ile sahalarda petrol araması yapılmasına izin verilmiştir. Verilen izinler Meis Adası'na kara suları dışında deniz yetki alanları bırakmayacak şekilde tespit edilmiştir. Doğu Akdeniz'de 32° 16' 18" D ve 28° D boylamları ile Anadolu-Mısır ortay hattı arasında Türk kıta sahanlığının sınırlarını zımnen çizen bu ruhsatların verilmesi GKRY ve Yunanistan tarafından kendi kıta sahanlığı ve MEB alanlarını ihlal ettiği gerekçesiyle protesto edilmiştir.⁵³⁴

TPAO'ya verilen ruhsatlarla ilgili GKRY'nin görüşlerine cevap olarak Türkiye; 05 Eylül 2012 tarihli bir mektupla kendi görüşlerini BM'ye iletmıştır. 27 Nisan 2012 tarihli R.G. yayımlanan, TPAO'ya petrol arama ve işletme ruhsatı veren kararlar; daha önce Bakanlar Kurulunca 2007 ve 2008 tarihlerinde kabul edilen ve her yıl yenilenen ruhsatları tamamlayan kararlardır⁵⁴. T.C. Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen yukarıda sözü edilen izin sahaları; Uluslararası Hukuka göre Türkiye'nin münhasır egemen haklar kullandığı Türk kıta sahanlığı içinde kalmaktadır⁵⁵.

⁵³² Başeren, 2013, s.270

⁵³³ T.C. Resmî Gazete, 27.04.2012

⁵³⁴ Başeren, 2013, s.271

Yunanistan'ın 2008/14004, 2012/2974 ve 2012/2968 sayılı T.C. Bakanlar Kurulu kararları ile Doğu Akdeniz'de Türk kıta sahanlığında TPAO'ya verilen ruhsatları BM nezdinde protesto etmesi ve bu vesile ile görüşlerini kayda geçirmesi üzerine, T.C. Dışişleri Bakanlığı tarafından mukabelen verilen bir nota ile BM nezdinde benzer bir girişim gerçekleştirilmiştir.⁵³⁵

Türkiye notasında⁵³⁶; hakça ilkeler esasında, adalara ait kısa kıyıların, uzun kıtasal kıyılara karşı açık denize azami erişiminin önünü kesemeyeceği, Meis gibi iki ülkenin anakaralarına bakarak ters tarafta kalan Yunan adalarına sınırlı etki verilebileceği ya da etki verilmeyebileceği tezlerini savunduğunu ortaya koymaktadır.⁵³⁷

Diğer taraftan, Türkiye'nin Yunanistan'ın Arnavutluk sınırından başlayarak Girit'in güneydoğusuna kadar uzanan ruhsatlarına⁵⁸ Suriyenin Hatay kıyılarından başlayarak 28° D boylamına kadar uzanan ruhsatları⁵⁷ için itirazına rastlanmamış olması; Türkiye'nin batı sınırının ve Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığının, ilgili devletlerle yapılacak hakkaniyete uygun anlaşmalarla çizilecek alanın içerisinde söz konusu ruhsat alanlarının olacağı düşüncesine sahip olduğunu göstermektedir.⁵³⁸

5.3.2.4. KKTC

KKTC'nin Doğu Akdeniz deniz yetki alanları uyumsuzluğuna ilişkin görüşlerinin genel çerçevesini Kıbrıslı Türklerle Kıbrıslı Rumların eşit statüde olduğu oluşturmaktadır. GKRY bütün Adayı ya da Kıbrıs Türk halkını temsil etmemektedir. Kendi seçilmiş temsilcileri tarafından temsil edilen ve kendi yönetimi altında yaşayan Kıbrıs Türklerini temsil etme iddiasında bulunma ya da onlar adına hareket etme hakkı yoktur.⁵³⁹

Suriye Petrol Bakanı'nın 09 Ağustos 2001 tarihinde GKRY'ye gerçekleştirdiği ziyaret esnasında yapılan açıklamalar üzerine dönemin

⁵³⁵ Başeren, 2010, s.28, 29

⁵³⁶ BM Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliğinin 12 Mart 2013 tarih ve 2013/14136816/22273 sayılı notası, <http://tr.scribd.com/doc/130244784/Planet-greece-T> urkey-V erbal-Note (Erişim tarihi: 18.12.2015)

⁵³⁷ Başeren, 2013, s.272

⁵³⁸ a.g.e., s.273

⁵³⁹ Başeren, 2013, a.g.e., s.282

Cumhurbaşkanı DENKTAŞ yaptığı açıklamada; “Kıbrıs Adası’nın MEB ve kıta sahanlığının sınırlandırılmadığını, her şeyden önce bu sınırlandırmanın uluslararası hukuka uygun olarak, bölgedeki, devletlerin karşılıklı anlaşmalarla gerçekleştirilmesi gerektiğini;⁵⁴⁰ bu sınırlandırmanın öncelikle KKTC ile bir anlaşmaya varılmadan mümkün olamayacağını, GKRY’nin tek başına sınırlandırma anlaşması imzalama yetkisi bulunmadığını, KKTC ile birlikte hareket etme mecburiyetinin olduğunu, ilgili devletlerin yeni bir kriz kaynağına fırsat vermeyeceklerini ümit ettiğini” beyan etmiştir.⁵⁴¹

KKTC’nin kara suları genişliği 12 mildir. Kıbrıs Adasının doğal uzantısının dış sınırına kadar uzanan veya Kıbrıs Adası’nın doğal uzantısının dış sınırının 200 mile kadar uzanmadığı yerlerde ise karasularının esas hatlardan itibaren 200 mile kadar deniz yatağı ve toprak altlarını kıta sahanlığı olarak kabul eden 24 Haziran 2002 tarihli Deniz Yetki Alanları Yasası bulunmaktadır.⁵⁴²

Dönemin Cumhurbaşkanı DENKTAŞ, GKRY-Mısır MEB Anlaşması imzalanması öncesinde daha ilk açıklamalar yapılırken, KKTC’nin ilgi ve tutumunu ortaya koymuştur. DENKTAŞ “üçüncü taraflarla yapılan görüşmelerde kendisinin de görüşmeci olması gerektiğini belirtmiştir.”⁵⁴³ Ayrıca, temasta bulunduğu petrol şirketlerinin yetkililerine ve yabancı temsilcilere bölgede petrol veya doğal gaz yatakları bulunması durumunda KKTC’nin % 50 pay alması gerektiğini bildirmiştir.⁵⁴⁴

KKTC, GKRY tarafının Kıbrıs Adası’nın etrafında 13 petrol arama sahası tanımlayan bir kanunu kabul etme girişimlerine ve Kıbrıs’ın sözde münhasır ekonomik bölgesinde petrol araştırması için uluslararası ihaleye çıkmasına da itiraz etmiştir.⁵⁴⁵

KKTC, ayrıca uygulamada da kıta sahanlığına ilişkin haklarını kullanmakta ve korumaktadır. NIMA’nın 2474/2002 (54) East Med. sayılı Hydrolant mesajında Türk bayraklı MTA Sismik-I Gemisi tarafından 11-16

⁵⁴⁰ Arda Özkan, a.g.e., s.375

⁵⁴¹ Girgin, a.g.e., s.34

⁵⁴² Başeren, 2010, a.g.e., s.35

⁵⁴³ Girgin, a.g.e., s.35

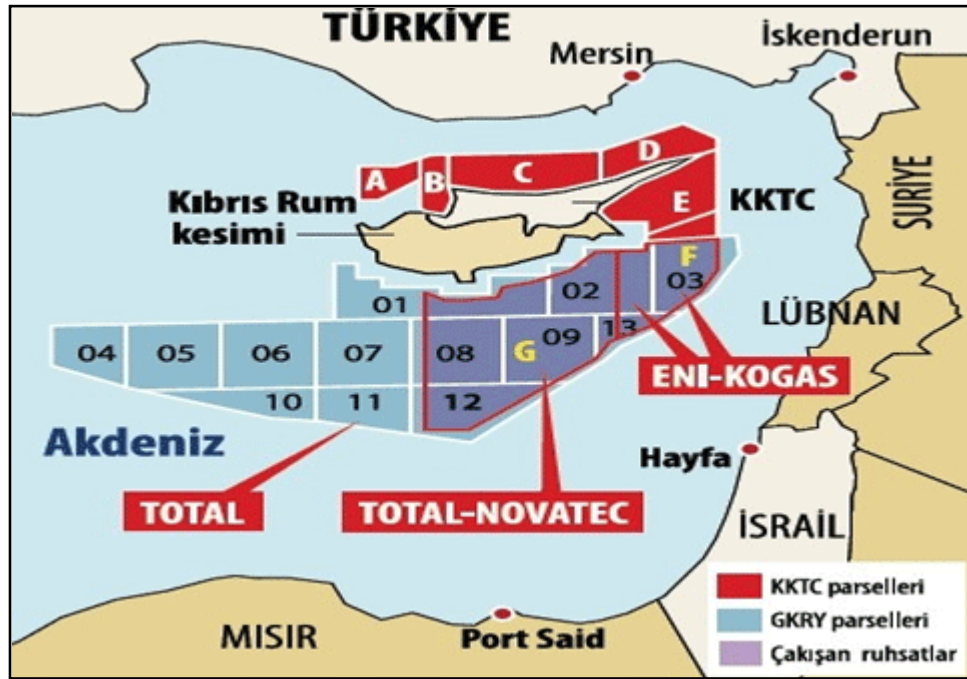
⁵⁴⁴ Başeren, 2010, a.g.e., s.36

⁵⁴⁵ Başeren, 2013, a.g.e., s.285

Kasım 2002 tarihleri arasında sismik araştırma yapılacağı ilan edilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti adına ve KKTC ile iş birliği halinde yapılmıştır.⁵⁴⁶

KKTC tarafından TPAO'ya verilen petrol ve doğalgaz arama ruhsat alanları ile GKRY'nin ruhsat için ihaleye çıkardığı alanlar **Harita-25**'te açıklandığı gibi çakışmaktadır. TPAO kendisine verilen ruhsatlar sonrasında 26 Eylül 2011-02 Kasım 2011 tarihleri arasında "G Bölgesi" olarak adlandırılan bölgede Koca Piri Reis gemisiyle⁵⁴⁷ jeofizik ve sismik araştırmalar yapmıştır. Bu çalışmaların ardından Türkiye ile KKTC 02 Kasım 2011 tarihinde "Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi" imzalamıştır. TPAO; arama, kuyu açma ve işletme yetkisi ile olası petrol keşfi halinde paylaşım %50-%50 oranında olması konusunda anlaşılmıştır.⁵⁴⁸

Harita-25: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar⁵⁴⁹

Uluslararası toplum gibi KKTC tarafının GKRY'den beklentisi, Kıbrıs sorununa kapsamlı çözüm arama çabaları devam ederken bölgede ilave gerilimler üretecek adımlar atmamasıdır. Gerçekten son gelişmeler, KKTC ve GKRY Ada'nın kaynaklarından birlikte yararlanmalarını sağlayacak, Kıbrıs

⁵⁴⁶ Koç, a.g.e., s.394

⁵⁴⁷ Koca Piri Reis Gemisi: Dokuz Eylül Üniversitesine ait gemi 1978 Alman yapımıdır. <http://imst.deu.edu.tr/ckfinder/userfiles/files/PR%20Teknik%20Ozellikler.pdf>, (Erişim tarihi: 21.11.2015)

⁵⁴⁸ <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20426323.asp>, (Erişim tarihi: 21.11.2015)

⁵⁴⁹ <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/36/news/91916> (Erişim tarihi: 08.12.2015)

sorununun nihai kapsamlı çözümünün önemini göstermiştir. İlgili taraflar, Kıbrıs problemine kapsamlı bir nihai çözüm için beklentileri artırmak üzere gayret etmelidirler.⁵⁵⁰

KKTC ve Türkiye arasında 21 Eylül 2011 tarihinde New York'ta imzalanan anlaşma ile Türkiye ve KKTC'nin Akdeniz'deki kıta sahanlıklarının bir bölümünü, uluslararası hukuka uygun olarak ve hakça ilkeler dikkate alınarak belirlenmiştir.⁵⁵¹

5.3.2.5. İsrail

İsrail, kara sularının 12 mil olduğunu belirten bir yasayı 1990 yılında kabul etmiştir. 17 Ekim 2010 tarihinde Türkiye'nin itirazlarına rağmen⁵⁵² GKRY ile ortay hat kuralını göre MEB sınırlandırma anlaşması yapmış ve bu anlaşmayı 12 Temmuz 2011 tarihinde sınır koordinatlarıyla birlikte BM'ye iletmiştir.⁵⁵³

İsrail'in güney sahillerinde 2000 yılında keşfedilen, 1,1-1,3 trilyon feet küp doğal gaz rezervine sahip Mari Sahası'nın 2004 yılı Şubat ayında üretime alınmasıdır. Doğu Akdeniz'deki İsrail'in kaderini tümü ile değiştiren esas gelişme ise; Noble Enerji ve İsrail'li ortaklarının, 2000'li yılların sonlarında ve İsrail'in kuzey sahili açıklarında keşiflerini gerçekleştirdiği; **Harita-26'**da açıklanan Dalit (2009-500 Bcf), Tamar (2009- 8,4 Tcf) ve Leviathan (2010-16 Tcf) doğal gaz sahaları ile yaşama geçmiştir. Bu keşifler sonucunda, Levant Baseni'nde keşfi gerçekleşen toplam ortalama doğal gaz rezervi 25 trilyon feet küp (700 milyar metreküp) değerine ulaşmış bulunmaktadır. Levant Baseni'nde ortalama 1,7 milyon varil kurtarılabılır petrol ve 122 trilyon feet küp kurtarılabılır gaz rezervinin varlığı tahmin edilmektedir.⁵⁵⁴

⁵⁵⁰ Başeren, 2013, a.g.e., s.286

⁵⁵¹ T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No.:216, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye-kkctc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_tr.mfa (Erişim tarihi: 28.12.2015)

⁵⁵² http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21ara3ik-2010-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_tr.mfa, (Erişim tarihi:26.12.2015)

³¹⁵ Yaycı, 2010, a.g.e., s. 27

⁵⁵⁴ Özer Balkaş, "Doğu Akdeniz'de Petrol, Doğal Gaz Gerginliği ve Hükümlerlik Savaşları", Ankara, 2011,s.2 [tp://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/2a2cdd3f240ac9b_ek.pdf?tipi=23&туру=X&sube=0](http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/2a2cdd3f240ac9b_ek.pdf?tipi=23&туру=X&sube=0) (Erişim tarihi: 15.12.2015)

Harita-26: İsrail'in Doğal Gaz Sahaları⁵⁵⁵

İsrail'in rezervi 1,1 trilyon metreküp olan doğal gazın 540 milyar metreküpünü iç tüketime ayırıp, yıllık 16 milyar metre küplük bölümü ise Avrupa'ya satmayı planlamaktadır. İsrail bu miktarın 8 milyar metreküpünü Mısır üzerinden LNG olarak satmak için anlaşma yapmış ancak başarılı olmamıştır.⁵⁵⁶

Levant Baseni'nde payı olan kuzey komşusu Lübnan; özellikle Leviathan prospektine işaret ederek, İsrail'in Lübnan'ın deniz alanındaki rezervlerine tecavüz ettiğini iddia etmektedir. İsrail ve Lübnan'ın deniz sınırı ihtilafı, BMDHS (1982) rağmen devam etmektedir.⁵⁵⁷

İsrail ürettiği doğalgazı Türkiye üzerinden Avrupa'ya ulaşmasıyla ilgili olarak Ankara ile görüşmekte olduklarını açıklaması üzerine, gazın Avrupa'ya Türkiye üzerinden ulaşmasıyla ilgili olarak Türk şirketlere teklif götürdüğü ve bunlar arasında 10 yıldır İsrail'de elektrik üretimi yapan Zorlu Grup, çelik üretimi de bulunan Borusan, Turcas ile Enerjisa'nın Alman ortağı Eon'un olduğu basında yer aldı.⁵⁵⁸

⁵⁵⁵ Balkaş, a.g.m., s.2

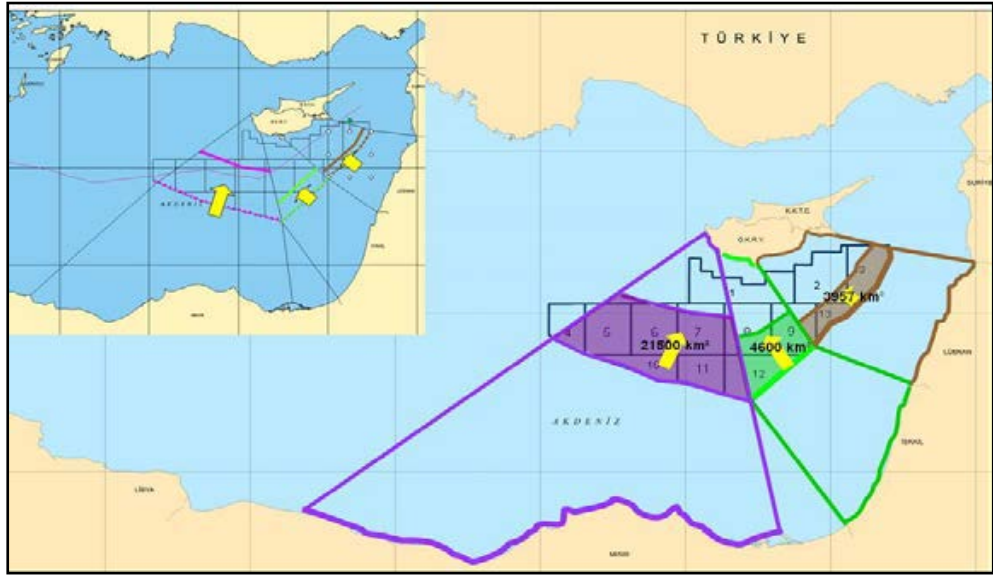
⁵⁵⁶ <http://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2015/12/11/gazda-kiran-kirana-rekabet> (Erişim tarihi: 18.12.2015)

⁵⁵⁷ Balkaş, a.g.m., s.3

⁵⁵⁸ Ahaber Portalı, Gazda Kiran Kirana Rekabet, <http://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2015/12/11/gazda-kiran-kirana-rekabet> (Erişim tarihi: 11.12.2015)

GKRY, İsrail ile yaptığı sınırlandırma anlaşmasında kıyı uzunluğunu dikkate almadan, uluslararası hukuktan kaynaklanan hakkaniyet ilkelerine aykırı şekilde elde etmiştir.⁵⁵⁹ İsrail, GKRY ile yaptığı sınırlandırma anlaşmasında kıyı uzunluğunu dikkate almadan, uluslararası hukuktan kaynaklanan hakkaniyet ilkelerini savunmada imzaladığı için 1/3,74 kıyı oranına istinaden **Harita-27**'de açıklanan yaklaşık 4.600 km² kaybı olmuştur.⁵⁶⁰

Harita-27 GKRY ile Yapılan Anlaşmada İsrail Kayıplarını Gösterir Harita⁵⁶¹

Türkiye ile sorunlu dönemde Tel-Aviv'in GKRY ve Yunanistan ile ilişkileri yakınlaşmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz'de ortak tatbikatlar başlamış, 4 üst düzey ziyaret gerçekleştirilmiş, ilk defa olarak bir İsrail Başbakanı 2010 yılında Yunanistan'ı ziyaret yapmış, taraflar aralarındaki ilişki Stratejik Ortaklık seviyesine çıkarılmıştır.⁵⁶²

⁵⁵⁹ Yaycı, 2012, a.g.e., s.36

⁵⁶⁰ Yaycı, 2012, a.g.e., s.36

⁵⁶¹ Yaycı, 2012, a.g.e., s.40

⁵⁶² Soyalp Tamçelik ve Emre Kurt, "İsrail'in ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) İzlediği Hidrokarbon Politikası ve Türkiye'ye Muhtemel Etkileri", **Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı**, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2015,673-699, s.683

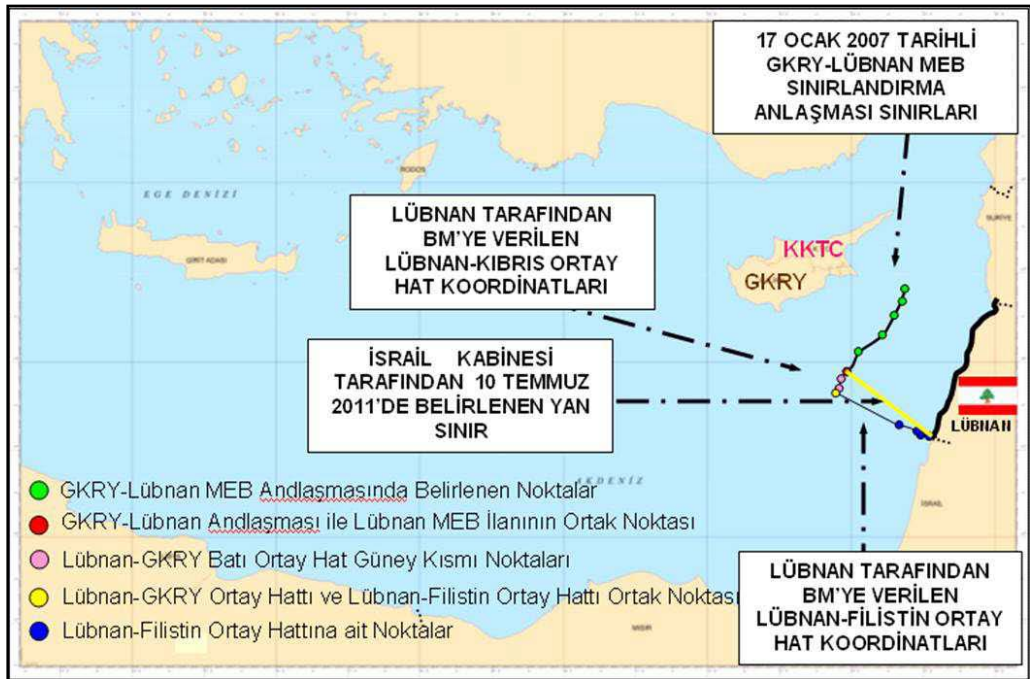
5.3.2.6. Lübnan

Lübnan'ın 1970-1975 yılları arasında Rus, İngiliz ve ABD'li uzmanlara deniz ve karada petrol yatakları ile ilgili etüt çalışmaları yaptırdığı, etüt sonuçlarına göre petrol çıkarma maliyetinin petrolden elde edilecek gelirden fazla olması nedeniyle petrol arama faaliyetlerine son verilmiştir.⁵⁶³

GKRY, Mısır ile MEB anlaşmasını imzaladıktan sonra⁵⁶⁴ 17 Ocak 2007 tarihinde Lübnan ile MEB sınırlandırma anlaşması imzalamıştır.⁵⁶⁵

GKRY ile Lübnan arasındaki MEB Sınırlandırma Anlaşması eşit uzaklıkta olan ortay hat esas alınarak çizilmiştir. Türkiye tarafından Lübnan'a verilen nota ile bu anlaşmanın **Harita-28**'de açıklandığı gibi Türkiye ve KKTC'nin Kıbrıs adasındaki mevcut hak ve menfaatlerini dikkate almadığı, GKRY'nin bütün adayı temsil etmediği bildirilmiş ve yürürlüğe konulmaması talep edilmiştir.⁵⁶⁶

Harita-28: KKTC Ruhsatları ile GKRY Ruhsatlarının Çakıştığı Alanlar⁵⁶⁷

⁵⁶³ Girgin, a.g.e. s.35

⁵⁶⁴ Başeren, 2010, a.g.e., s.23

⁵⁶⁵ Yaycı, a.g.e., 2010, s.43

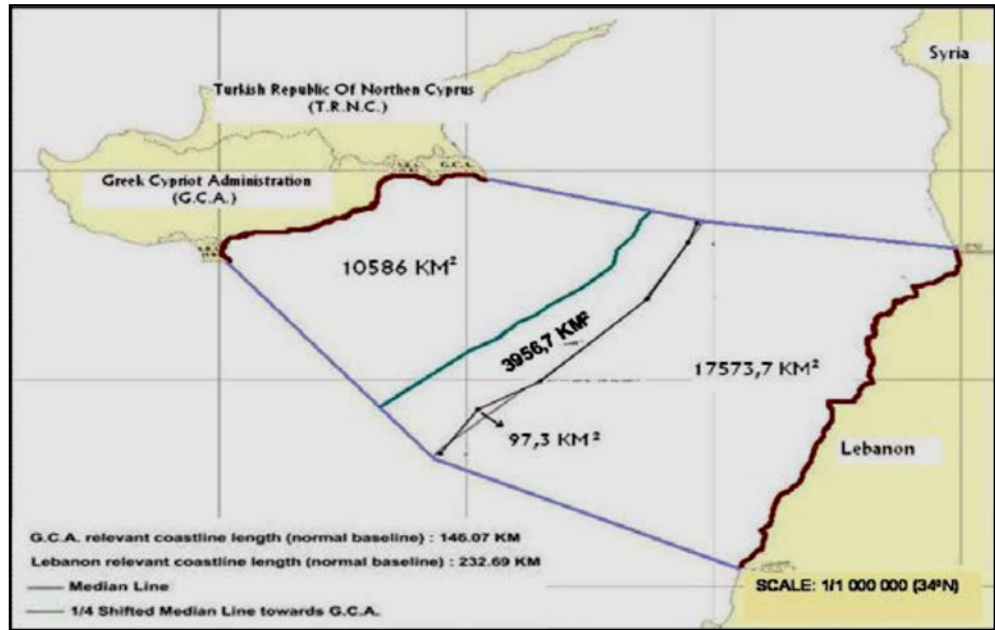
⁵⁶⁶ Başeren, 2010, a.g.e., s.23-25

⁵⁶⁷ Kıbrıspostası Gazetesi: <http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/36/news/91916> (Erişim tarihi: 08.12.2015)

Lübnan 2006 ve 2007 yıllarında Petroleum Geo-Services firmasına 1.550 km² ve 700 km² veri toplanmış, 2008 yılında ise Akdeniz'de 5.000 km² boyutlu sismik olmak üzere toplam 2.250 km² sismik veri toplatılmıştır. Karada ise 1947 ile 1967 yılları arasında yedi adet arama kuyusu açılmış ancak sonuç alınamamıştır. Bölgenin sismik veri sonuçları Tamar ve Dalit keşifleri ile birlikte incelendiğinde hidrokarbon potansiyelinin olduğu görülmektedir.⁵⁶⁸

Lübnan, GKRY ile yaptığı sınırlandırma anlaşmasında kıyı uzunluğunu dikkate almadan, uluslararası hukuktan kaynaklanan hakkaniyet ilkelerini savunmadan imzaladığı için 1/1,83 kıyı oranına istinaden **Harita-29**'da açıklandığı gibi yaklaşık 3.957 km² kaybı olmuştur.⁵⁶⁹

Harita-29: GKRY ile Yapılan Anlaşmada Lübnan'ın Kaybını Gösterir Harita⁵⁷⁰

Lübnan hidrokarbon yatakları arama ve MEB ilan etme girişimleri için 17 Ağustos 2010 tarihinde Lübnan Meclisi denizlerde petrol ve doğal gaz aranmasını düzenleyen bir kanun kabul etmiştir. Lübnan, 19 Ekim 2010 tarihinde deniz yetki alanlarını belirleyen bir haritayı BM'e sunmuştur. Bildiri ile ilan edilen MEB sınırları Lübnan'ın Rum Yönetimi ile imzaladığı sınırlandırma

⁵⁶⁸ Mehmet Akif Sünnetcioğlu, "Doğu Akdeniz'in Hidrokarbon Potansiyeli ve Son Gelişmeler", **Stratejik Araştırmalar Dergisi**, 2011, 151-175, s.153

⁵⁶⁹ Yaycı, 2012, a.g.e., s.36

⁵⁷⁰ a.g.e., s.40

anlaşmasının koordinatlarını da kapsamaktadır.⁵⁷¹ Lübnan'ın GKRY ile imzaladığı anlaşmayı onaylamamasının somut bir hükmü kalmadı denilebilir. Ayrıca Lübnan'ın ilan ettiği MEB ile İsrail'in ilan ettiği MEB alanlarının 9 km²'lik bir bölümde çakıştığı ve bu çakışmanın son dönemde iki ülke arasında gerginlik oluşturduğu görülmüştür.⁵⁷²

Lübnan 10 blok olarak tasnif ettiği arama sahalarına ilişkin açmış olduğu uluslararası ihaleye ilişkin son teklif verme tarihini ilk olarak 04.11.2013 olarak belirlemiştir. Daha sonra bu tarih, ülkede hükûmetin kurulamaması sebebiyle 10.04.2014'e sonrasında da hükûmetin kurulmuş olmasına karşın blokların resmi sınırım ve üretim paylaşım modelini ortaya koyan iki kararnamenin iç siyasi karışıklıklar sebebiyle yürürlüğe sokulamaması sebebiyle 14 Ağustos 2014'e ertelenmiştir.⁵⁷³ Ancak bu ihale süreci siyasi belirsizlik sebebiyle 10 parselden hangilerinin ihaleye çıkarılacağı ve ihaleye katılacak şirketlerle yapılacak anlaşma modeli bir türlü onaylanamadığı için beş kere ertelenmiştir.⁵⁷⁴

Deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında yönelik Lübnan ve İsrail arasında yaşanan gerginlik de dikkat çekicidir. İsrail Bakanlar Kurulu'nun BM'nin değerlendirmesine sunmak üzere hazırladığı haritada gösterilen sınırlar ile Lübnan tarafından ilan edilen münhasır ekonomik bölgenin yaklaşık 9 km'lik bir kesimde çakışması⁵⁷⁵ bu gerginliğin temel nedenini oluşturmaktadır.⁵⁷⁶

5.3.2.7. Suriye

Suriye 1963 yılında kıta sahanlığının 200 deniz mili olarak, ya da işletilebilir derinliğe kadar olan bölge olarak belirlemiştir.⁵⁷⁷ 1981 yılında ise

⁵⁷¹ Yayı, a.g.e., s.44

⁵⁷² BİLGESAM Raporu, a.g.e.,s.18

⁵⁷³ a.g.e., s.29

⁵⁷⁴ Petrotürk İnternet Sayfası: <http://www.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=12310&haber=Dogu-Akdeniz-Gazi>(Erişim tarihi: 18.12.2015)

⁵⁷⁵ Lübnan Dışişleri Bakanı Adnan Mansur, GKRY ve İsrail arasındaki MEB anlaşmasının, Lübnan'ın egemenliğini ihlal ettiği gerekçesi ile şikâyetini BM mektupla iletmıştır. Lübnan BM gönderilen şikâyet mektubunda, "İsrail ile Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında geçen yıl imzalanan, denizde sınır belirleme anlaşmasının Lübnan'ın egemenliğini ve ekonomik çıkarlarını ihlal ettiğinin ve bölge güvenliği açısından bir tehlike olduğunun" belirtmiştir. BM Genel Sekreteri ise "İsrail'in denizdeki faaliyetleri nedeniyle çıkması muhtemel çatışmalardan kaçınılması için gerekli tedbirleri almasını istemiştir."

⁵⁷⁶ Yayı, 2012, a.g.e., s.30

⁵⁷⁷ <http://www.state.gov/documents/organization/61510.pdf>, (Erişim tarihi: 22.11.2015)

kara sularının genişliğini 35 mil olarak ilan ettiği ki düzenlemesinden vazgeçerek kara sularının 12 deniz mili, bitişik bölgesinin 24 deniz mili ve MEB'ni de 200 deniz mili olduğunu 2003 yılında ilan etmiştir.⁵⁷⁸ İlan ettiği bu yasada sadece esas hatları dikkate alarak dış sınırı tespit ettiği, buna karşın komşu devletlerle olan yan sınıra değinmediği göze çarpmaktadır.⁵⁷⁹

Suriye Doğal Kaynaklar ve Petrol Bakanı ile GKRY Ticaret Bakanı arasında 2001 yılı yapılan görüşmelerden sonra sonunda Suriye ile GKRY'nin kıta sahanlığı ve MEB'in sınırlandırılmasına ilişkin anlaşmayı imzalamayı umut ettikleri açıklanmıştır. Anılan anlaşmanın imzalanması bugüne kadar gerçekleşmemiştir.⁵⁸⁰ Suriye deniz alanlarını 2005 yılında büyük bir atılım yaparak Inseis Terra firmasına 5000 km² boyutlu sismik veri ile taratmıştır. 2007 yılında, Suriye deniz alanında dört adet ruhsat ihaleye açılmış, fakat sadece Dove Energy'nin bir teklifte bulunduğu ihale olumlu sonuçlanmamıştır.⁵⁸¹

Suriye-GKRY 2010 yılında MEB sınırlandırma anlaşmasının imzalanmasına yönelik haberler basın yayın organlarında yer almıştır. Suriye 24 Mart-5 Ekim 2011 tarihleri arasında ilan ettiği arama sahasının bir bölümü **Harita-30'**da açıklandığı gibi Türkiye'nin deniz yetki alanlarının bir kısmını kapsamaktadır.

⁵⁷⁸ http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr_2003e.pdf,

(Erişim tarihi: 25.11.2015)

⁵⁷⁹ Şenay Kaya, a.g.e., s.50

⁵⁸⁰ Başeren, 2010, a.g.e., s.25

⁵⁸¹ Sünnetcioğlu, a.g.e., s.154

Harita-30: Suriye'nin Petrol Arama Sahaları ve Muhtemel Deniz Yetki Alanımız⁵⁸²

İhaleye açılan sahaların kuzey sınırı Türkiye kara sınırının bitiminden itibaren genel batı istikametinde yaklaşık 30 deniz mili mesafeye kadar uzanmaktadır. Suriye bu bölgeyi ihaleye ilanında karasuları ve münhasır ekonomik bölgesinin bir bölümü olarak tanımlamıştır. Bilindiği üzere Türkiye ve Suriye arasında deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması bulunmamaktadır.⁵⁸³

Rusya Federasyonu AB alternatif olabilecek enerji kaynaklarını ve enerji güzergâhlarını kontrol altında tutmak için girdiği Suriye'de Akdeniz satrancının diğer hamlesi olarak dikkate alınmalıdır.⁵⁸⁴ Suriye yönetiminin içinde bulunduğu iç savaş ortamının ne zaman ve ne şekilde sonuçlanacağını küresel ve bölgesel aktörlerin tutumu ile zaman belirleyecektir.

5.3.2.8. Mısır

Mısır 1958 yılından karasularının 12 mil olduğunu, 1990 yılında düz esas hatlarını ve 200 metre veya işletilebilir derinliğe kadar kıta sahanlığı haklarını ilan etmiştir.⁵⁸⁵ BMDHS'yi görüşülürken 26 Ağustos 1983'te sözleşmenin V-

⁵⁸² Başeren, 2010, a.g.e., s.26

⁵⁸³ Başeren, 2010a, a.g.e., s.18

⁵⁸⁴ Yaşar ve Yıldız, a.g.e., s.250

⁵⁸⁵ http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY1958_Decision.pdf, (Erişim tarihi: 05.10.2015)

VI'ncü bölüm hükümleriyle Akdeniz ve Kızıldeniz'de kara sularının ötesinde kendisine verilen MEB'e ilişkin haklarını kullanacağını, münhasır ekonomik bölge haklarını kullanıp yükümlülüklerini yerine getirirken diğer devletlerin hak ve yükümlülüklerine gereken saygıyı göstereceğini ve MEB'inin sınırlarını Sözleşme'de ortaya konan kurallara göre belirleyeceğini beyan etmiştir.⁵⁸⁶

Mısır, daha önce Kıbrıs Adası'nın legal temsilcisi olarak GKRY'yi tanıdığını, kendileri ile birlikte GKRY'nin de BMDHS'ye taraf devletler olduğu, iki devlet arasında bir anlaşmasının yapılmasının normal olduğunu ifade etmiştir. Türkiye ise GKRY'nin Kıbrıs'ın temsilcisi olmadığını ve yapılacak olan anlaşmanın BMDHS uygun olmadığını dile getirmiştir. Mısır ise Kıbrıs sorununa müdahil olmak istemediğini, uluslararası hukuk nezdinde tanınan devlet durumunda olan GKRY ile sınırlandırma anlaşması yapmak ve uyuşmazlıklarının önüne geçmek olduğunu, olası anlaşmanın adanın kuzeyine ilişkin olmadığını beyan etmekle yetinmiştir.⁵⁸⁷

Sözü edilen girişimlere rağmen 17 Şubat 2003 tarihinde sınırlandırma anlaşması Mısır ve GKRY arasında imzalanmış ve bu anlaşma ile iki devlet arasındaki MEB sınırı, Kıbrıs ve Afrika sahilleri arasındaki eşit uzaklık ilkesi çerçevesinde tayin edilmiştir.⁵⁸⁸ Rum tarafı GKRY-Mısır Anlaşması'nın bu meyanda yapılan ilk anlaşma olduğunu ve orta hattın belirlenmesinin GKRY için çok önemli olduğunu, bu anlaşma ile GKRY'nin bugün sahip olduğu deniz alanının dört katı fazlası bir alanda egemenlik haklarına sahip olacağını ifade etmiştir. 2005 ve 2006 yıllarında Mısır ve GKRY, Doğu Akdeniz'de petrol ve doğalgaz aramaları konusunda da iş birliği içeren çeşitli protokol ve anlaşmalar imzalamaya devam etmiştir.⁵⁸⁹

Mısır, 2013 yılı itibarıyla günlük enerji üretiminin yüzde 80'e yakın bir kısmını Akdeniz'deki enerji yataklarından elde eden Mısır⁵⁹⁰ MEB sınırlandırması anlaşmasında ada olan GKRY ile ortay hattı esas alması nedeniyle Mısır'ın GKRY'ne karşı gerçekten de önemli kayıplara uğradığı görülmektedir.

⁵⁸⁶ Başeren, 2010a, a.g.e., s.151

⁵⁸⁷ Şenay Kaya, a.g.e., 38

⁵⁸⁸ <http://www.im.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/rREATiHS/EGY-CYP2003EZ.pdf>, (Erişim tarihi: 19.12.2015)

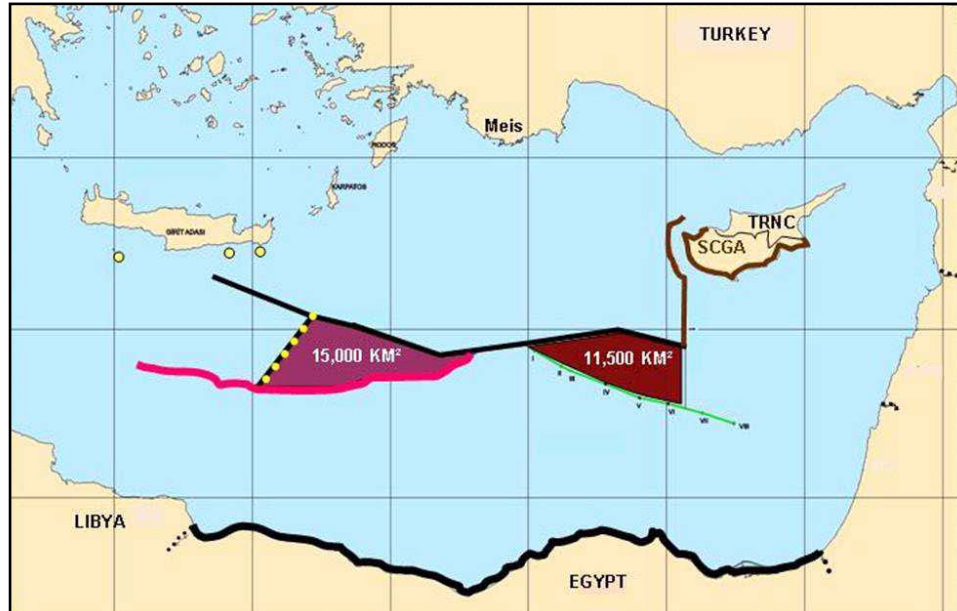
⁵⁸⁹ Başeren, 2010a, a.g.e., s.151

⁵⁹⁰ BİLGESAM Raporu, a.g.e.,s.7

Türkiye kıyıları ile Mısır kıyıları arasında çizilecek ortay hat esas alınarak yapılacak bir sınırlandırmanın, Mısır'a mevcut duruma nazaran **Harita-31**'de açıklandığı gibi yaklaşık 11.500 km² daha fazla kıta sahanlığı/MEB alanı vereceği açıktır. Mısır'ın toplam yüzölçümünün % 1'ine tekabül eden bu alan aynı zamanda Kıbrıs Adası'ndan daha büyük bir sahadır.⁵⁹¹

Mısır, Yunanistan'ın Girit (Crete), Kaşot (Çoban, Kasos), Kerpe (Karpathos), Rodos (Rhodes) ve Meis (Castellorizzo) hattını kendi ilgili kıyısı kabul ederek yaptığı Mısır ile MEB/kıta sahanlığı sınırı çizme teklifini kabul eder ise ilave olarak 15000 km² lik bir alan daha kaybedecektir.

Harita-31: GKRY ve Yunanistan'ın Tezlerini Kabul Etmesi halinde Mısır'ın Kaybedeceği Alan⁵⁹²

Buna karşılık Mısır uluslararası hukukun gereklerini dikkate alarak MEB ve kıta sahanlığı sınırlandırmasını Türkiye ile yapar ise Anadolu kıyıları daha kuzeyde bulunduğu için ortay hat kuzeye doğru kayacak ve Mısır 15.000 km.²'lik bu kayıptan kurtulacaktır. Bir başka deyişle 2003 MEB sınırlandırma anlaşmasıyla GKRY, Mısır'ın Doğu Akdeniz'deki 11.500 kilometrekarelik yetki sahasını açıkça sahiplenmiştir.⁵⁹³

⁵⁹¹ Yaycı, a.g.e., 2012, s.42

⁵⁹² Yaycı, a.g.e., 2012, s.30

⁵⁹³ Fatma Taşdemir, "Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları", **Ankara Strateji Enstitüsü Raporu**, Ankara:, 2012, s.21

GKRY ile Mısır ile enerji iş birliği anlaşmasını imzalamasını müteakip 15 Şubat 2007 tarihinde Akdeniz’de ilk sondaj ihalesini açmış ve eş zamanlı olarak AB’de “Avrupa Birliği Enerji Siyaseti” dökümanını açıklaması GKRY tarafından münferit atılıyor gibi görünen bu adımların aslında AB tarafından destekleniyor varsayımını kuvvetlendirmektedir.⁵⁹⁴

Yunanistan’ın 03 Aralık 2011 tarihinde yaptığı hidrokarbon arama ihalesi ilanı ile henüz bir anlaşma yapmayı başaramadığı Mısır’a emrivaki yaparak, deniz yetki alanı sınırlarını dayattığı düşünülmektedir. Mısır’ın bu ilana itirazına ilişkin herhangi bir bilgiye rastlanmamıştır. GKRY, Mısır ile yaptığı sınırlandırma anlaşmasında kıyı uzunluğunu dikkate almadan, uluslararası hukuktan kaynaklanan hakkaniyet ilkelerine aykırı şekilde elde etmiştir.⁵⁹⁵

Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan Dışişleri Bakanları düzeyinde başlayan ve 08 Kasım 2014 tarihinde Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, Yunanistan Başbakanı Samaras ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi Başkanı Anastasiadis katıldığı ilk liderler zirvesi Kahire’de yapıldı.⁵⁹⁶

“Doğu Akdeniz’de Güvenlik ve Enerji İşbirliği” konulu zirvenin üçüncüsü 09 Aralık 2015 tarihinde Atina’da Mısır-Güney Kıbrıs-Yunanistan liderlerinin katılımı ile yapıldı. Toplantının ardından "Atina Deklarasyonu" adı altında ortak bir açıklama yayımlandı.⁵⁹⁷ Toplantının ardından yapılan açıklamada, Sisi, “üç ülkenin ortak işbirliğine sarsılmaz bağlılığının bir ifadesi olduğunu belirterek, toplantıda alınan kararlar için minnet duyduğunu ifade etti” dedi.⁵⁹⁸

10-15 Nisan 2016 tarihlerinde İstanbul’da düzenlenecek olan İslam İşbirliği Teşkilatının 13’üncü Zirvesi toplantısına davet edilen Sisi⁵⁹⁹ ile ilişkilerin düzeltilmesi hedeflenmektedir. Mısır’ın Türkiye için önemi gözden kaçırılmamalı, muhtemel Türkiye-Mısır Anlaşması, uluslararası hukuk alanında

⁵⁹⁴ Ahu İknur Gülenler, “Avrupa Birliği-Mısır Ekonomik İlişkilerinin Doğu Akdeniz Enerji Politikasına Yansımaları”, Sertaç Hami Başeren (ed.) *Doğu Akdeniz’de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013, 224-251, s.242

⁵⁹⁵ Yayıncı, a.g.e., 2012, s.36

⁵⁹⁶ <http://www.aljazeera.com.tr/haber/misir-yunanistan-rum-yonetimi-zirvesi> (Erişim tarihi: 19.12.2015)

⁵⁹⁷ <http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html> (Erişim tarihi: 22.12.2015)

⁵⁹⁸ <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyesiz-guvenlik-ve-enerji-isbirligi>, (Erişim tarihi: 11.10.2015)

⁵⁹⁹ <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/turkiye-alti-ayda-dort-dev-zirvenin-ev-sahibi-olacak/haber-477592> (Erişim tarihi: 04.01.2016)

yürütülen faaliyetler açısından Yunanistan ve GKRY ikilisi karşı Türkiye'nin elini güçlendirecektir.⁶⁰⁰

5.3.2.9. Libya

Yunanistan tarafından 17 Mart 2006 tarihinde Libya ile müzakerelere başlanacağı belirtilmiş ve Libya'nın ulusal petrol şirketinin, Gavdos Adası'nı da içerecek şekilde Girit Adası'nın güneyinde Libya'nın ekonomik haklarını gösteren haritaları internette⁶⁰¹ yayımladığı, dolayısıyla bu hususların açıklığa kavuşturulması gerektiğini ifade edilmiştir.⁶⁰² Ayrıca GKRY'de Libya ile deniz yetki alanı sınırlandırma anlaşması imzalamak üzere görüşmelerde bulunmaktadır.⁶⁰³

Doğu Akdeniz'deki mevcut coğrafi konumlar uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde dikkate alınmak suretiyle yapılan hesaplamalarda, Türkiye'nin esasen daha fazla bir MEB alanına sahip olduğu görülmektedir. Libya'nın Mısır sınırından Derne'ye kadar olan kıyıları ile Türkiye'nin Deveboynu Burnu'ndan itibaren doğuya uzanan kıyıları karşılıklıdır. Yapılan çalışmalarda⁶⁰⁴ Türkiye'nin 145.000 km² lik bir MEB alanına sahip olduğu hesaplanmıştır. Bunun önceki yapılan çalışmalarda Libya'nın ilgili kıyıdaş devletlerarasında sayılmamasından ve karşılıklı kıyıların dikkate alınmamasından kaynaklandığı değerlendirilmektedir.

Doğu Akdeniz'de Türkiye ve Libya arasında imzalanacak anlaşma sonucunda akdedilecek ilan edilebilecek Münhasır Ekonomik Bölge (MEB)'nin sınırlarının **Harita-32**'de açıklandığı gibi değişebileceği ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de öngörülen yaklaşık 145.000 km²lik MEB'inin asgari 189.000 km²ye çıkması gerektiğini ortaya koymaktadır.⁶⁰⁵

⁶⁰⁰ Abdullahzade, a.g.e., s.350

⁶⁰¹ Ayrıntı için bakınız: <http://en.noclibya.com.5>

⁶⁰² Yaycı, 2011, a.g.m, s.33-46

⁶⁰³ <http://www.cypruswe-ekly.com.cy/main/92,1,283,0,14593-.aspx>, (Erişim tarihi: 15.12.2015)

⁶⁰⁴ Yaycı, 2012, a.g.e., s.30

⁶⁰⁵ Yaycı, 2011, a.g.e., s.33-46

Harita-32: Libya ile Anlaşma İmzalanması Durumunda
MEB Sınırlarında Oluşacak Değişiklik⁶⁰⁶

Doğu Akdeniz’de yapılacak MEB sınırlandırmasında, Anadolu ile Afrika Kıtası sahilleri (Libya-Mısır) arasında “ortay hattın” esas alınması ve Anadolu sahillerinin önünü “coğrafyanın üstünlüğü ile kapatmama (non-encroachment)” prensibine riayet edilmesi gerekmektedir.⁶⁰⁷

Libya, Türkiye ile sınırlandırma anlaşması imzalayarak, Yunanistan ile anakaralar esas alınarak bir sınırlandırma anlaşması yapılmasına zemin hazırlayacağından, Girit Adası güneyindeki kümülatif deniz yetki alanı kazancı **Harita-33**'te açıklandığı gibi % 62 artarak asgari 39.000 km²ye ulaşabilecektir.⁶⁰⁸

⁶⁰⁶ Yaycı, a.g.e., s.33

⁶⁰⁷ Yaycı, 2011, a.g.e.,s.33-46

⁶⁰⁸ Yaycı, 2012, a.g.e.,s.31

Harita-33: Libya, Yunanistan'ın Tezlerini Kabul Etmesi
Halinde Kaybedeceği Alan⁶⁰⁹

Belirtilen nedenle, Libya'nın, Yunanistan'ın tezi doğrultusunda sınırlandırmaya razı olup kayba uğramaktansa, kendisi için avantajlı olan hesaplama kriterlerine istinaden Türkiye ile anlaşma yapmayı tercih edebileceği düşünülmektedir.

Böylece, Libya'nın deniz yetki alanları Girit Adası'nın karasularına kadar genişleyebilecek, Türkiye ise ilave 8.900 km²lik MEB alanına sahip olabilecektir. Diğer taraftan, Libya ile Türkiye arasında gerçekleştirilecek deniz yetki alanları sınırlandırması anlaşmasının, Yunanistan'ın adalar için kıta sahanlığı ve MEB'e tezini zayıflatabileceği, Doğu Akdeniz'de deniz yetki alanlarının sınırlandırılmasında Yunanistan'ın Girit, Çoban (Kerpe), Kaşot, Rodos, Meis hattını esas alan görüşlerinin uluslararası platformlarda ciddi zemin kaybına uğrayabileceği değerlendirilmektedir.⁶¹⁰

Libya ile yapılacak bir sınırlandırma anlaşması ile yine Yunanistan'ın GKRY ile deniz yetki alanları anlaşması yapması imkânı ortadan kaldırılacak ve GKRY'nin Mısır ile yaptığı deniz yetki alanları sınırlandırma anlaşması kadük hale dönüştürülebilecektir.⁶¹¹

⁶⁰⁹ Yaycı, 2012, a.g.e.,s.48

⁶¹⁰ Yaycı, 2011, a.g.e., s.33-46

⁶¹¹ Yaycı, 2012, a.g.e., s.32

Libya ve Türkiye'nin hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde bir an evvel deniz yetki alanlarını sınırlandırma anlaşması yapmasının her iki ulusun menfaatine olduğundan Libya ile belirtilen anlaşmaların yapılabilmesi için Kaddafi'nin devrildiği 2011'den bu yana istikrar arayışının sürdüğü Libya'da Trablus'taki Milli Genel Kongre ile Tobruk'taki Temsilciler Meclisi arasında bölünen parlamentonun,⁶¹² Birleşmiş Milletler (BM) öncülüğünde Fas'ın Suheyrat şehrinde 17 Aralık 2015 tarihinde imzalan antlaşma ile oluşturulan Ulusal Mutabakat Hükûmeti'nin (UMH) güven oyu olarak siyasi istikrarı sağlaması gerekmektedir.⁶¹³

5.3.2.10. İngiltere

İngiltere 1878 yılında yerleştiği Kıbrıs'tan, Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması ile çıkarken 1960 yılında imzalanan Kurucu Antlaşması'nın A ekinde İngiltere toprakları sayılan Limasol ve Larnaka'da olan "Akrotiri" ve "Dikelya" üslerinin kendi egemen toprağı olduğunu ve iki üssün bulunduğu bölgelerde belirlenen deniz alanının Kıbrıs Cumhuriyeti'nin karasuları olarak ileri sürmemesini kabul ettirmiştir.⁶¹⁴

İngiliz askerî üslerinin statüsü; 1960 Kıbrıs Cumhuriyeti Kuruluş Antlaşması ile belirlenmiştir.⁶¹⁵ Bu anlaşmalara göre üsler, Kıbrıs Adası'ndan bağımsız egemen üsler olarak tanımlanmıştır.⁶¹⁶ Kuruluş Antlaşması çerçevesinde üslerin Kıbrıs Cumhuriyeti'nden tamamen bağımsız, "Egemen Üs Alanı-Sovereign Base Area" hukuki düzenlemeleri ve kendilerine ait **Harita-34**'de açıklandığı şekilde karasuları bulunmaktadır. "Kıbrıslılar"ın bu üslerin karasularından "serbest geçiş" hakkı bulunduğu ve bu bölgelerde "balıkçılık" faaliyetleri yapabilecekleri Kuruluş Antlaşmasında belirtilmiştir.⁶¹⁷

⁶¹² Aljazeera: <http://www.aljazeera.com.tr/konular/libyada-ic-savas> (Erişim tarihi: 19.12.2015)

⁶¹³ Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyada-ulusal-mutabakat-bekleyisi/511745> (Erişim tarihi: 19.12.2015)

⁶¹⁴ Soyalp Tamçelik ve Emre Kurt, Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı: Kıbrıs, Hasret Çomak (ed.), **Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı (Cilt 3)**, Koçaeli Üniversitesi Yayınları, Koçaeli, 2014, s.882

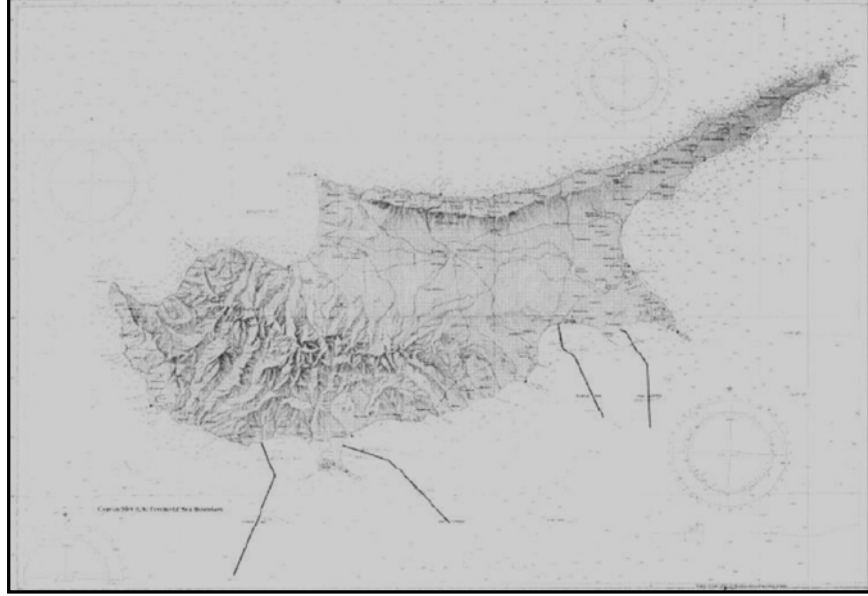
⁶¹⁵ Treaty of Establishment (1960) ARTICLE 1 The territory of the Republic of Cyprus shall comprise the island of Cyprus, together with the islands lying off its coast, with the exception of the two areas defined in Annex A to this Treaty, which areas shall remain under the sovereignty of the United Kingdom These areas are in this Treaty and its Annexes referred to as the Akrotiri Sovereign Base Area and the Dhekelia Sovereign Base Area.87 88 90 www.state.gov/e/oes/ocns/opa/c16065.htm (Erişim tarihi: 23.12.2015)

⁶¹⁶ <http://www.sbaadministration.org/index.php/95-key-documents-2> (Erişim tarihi: 27.12.2015)

⁶¹⁷ Başeren, 2010, a.g.e., s.26

İngiltere tarafından nükleer ve kimyasal silahların depolandığı Dikelya ve Akrotiri üslerinde, 2300'ü kara gücü ve 1500'ü hava gücü olmak üzere, toplam 10.000 İngiliz askeri ve sivil personel ile beraber bunların aileleri bulunmaktadır.⁶¹⁸ İngiltere'deki Cheltenham istihbarat merkeziyle de ilişkili olan gizli haberleşme merkezi Dikelya'da bulunmaktadır.⁶¹⁹

**Harita-34: Kıbrıs Adası'ndaki İngiliz Üslerinin
Deniz Yetki Alanları⁶²⁰**

Antlaşma'nın bitişik iki ülke arasında karasularını sınırlandırdığını ileri sürmek yanlış olmayacaktır. Ancak aynı Antlaşma'nın diğer deniz alanlarını da sınırlandırıp sınırlandırmadığı şüphelidir. Çizgiler arasındaki suların İngiliz karasuları mı yoksa açık deniz mi olduğu belli değildir. Hükümde karasularından başka diğer deniz alanlarına herhangi bir referans yapılmamıştır.⁶²¹

İngiliz donanmasına ait HMS Enterprise adlı gemi üsler arasındaki Limasol açıklarında petrol araştırması yapmış⁶²² olmasına rağmen basında çıkan haberlere göre İngiltere bölgede varlığı söz konusu olan petrol ile ilgilenmediğini bildirmiştir. İngiltere'nin bu konudaki nihai tutumunu bölgede

⁶¹⁸ Ulvi Keser, "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu", **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, 57-80, s.69

⁶¹⁹ Ahmet An, **Kıbrıs Sorununun Perde Arkası**, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2000, s.112

⁶²⁰ Yayıcı, 2012, a.g.e., s.45

⁶²¹ Başeren, 2010, a.g.e., s.26

⁶²² Tamçelik ve Kurt, a.g.e., s.882

bulunacak petrol ve gaz rezervlerinin büyüklüğünün belirleyeceğini düşünmek daha doğru görülmektedir.⁶²³

Limasol ve Larnaka'da olan "Akrotiri" ve "Dikelya" üslerinin bağımsız egemen üsler olmalarına rağmen 1960 yılında imzalanan Kurucu Antlaşma'da belirtilen "ticari faaliyet kısıtlaması" nedeniyle doğal gaz/petrol arama ve çıkarma yetkisi tartışmalıdır.⁶²⁴

⁶²³Gündem Kıbrıs Gazetesi, <http://www.gundemkibris.com/kibristaki-ingiliz-usleri-797yy.htm>
(Erişim tarihi: 16.12.2015)

⁶²⁴Başeren, 2014

ALTINCI BÖLÜM

SONDAJ KRİZİ

6.1. SONDAJ KRİZİ VE NEDENLERİ

Ulusal ve uluslararası basında GKRY hakkında 2001 yılının ilk aylarında petrol arama ruhsatlarına ilişkin haberler çıkması ile birlikte, 2002 yılında Northern Access gemisinin sismik araştırma yapması ve Türkiye'nin araştırma gemisinin faaliyetlerini engelleme çabası, GKRY'nin, Türkiye'yi Doğu Akdeniz'de Antalya körfezi açıklarında dar bir denize alanına mahkûm edecek şekilde ortay hatları esas alarak, kıyı uzunluklarını ve ada durumunu dikkate almadan sınır oluşturma politikaları izlemiştir. Bu bağlamda Mısır, Lübnan ve İsrail ile MEB sınırlandırma anlaşmaları imzalamıştır.⁶²⁵

GKRY; Doğu Akdeniz'de bir yandan Kıbrıs Adası'nın münhasır ekonomik bölgesini saptamaya yönelik hakkaniyetten uzak kıyıdaş devletlerle anlaşmalar yaparken, Bir yandan da Türkiye'nin GKRY'ni resmi muhatap olarak kabul etmesinin yolları aramaktadır. Doğu GKRY'ni Kıbrıs Adası'nın tek ve meşru temsilcisi olarak göstermek ve Doğu Akdeniz'de var olan deniz yetki alanları uyumsuzluğunda AB'liğini baskı unsuru olarak kullanma gayreti içindedir.⁶²⁶

GKRY bu süreç içerisinde kendi iç hukukunda da gerekli düzenlemeleri yapmış, Resmî Gazetesi'nde 05 Nisan 2004 tarihinde yayınlamış olduğu yasalar ile 24 millik bir bitişik bölge ve 200 millik bir münhasır ekonomik bölge kabul etmiş ve sonrasında da yaşana süreç **Tablo-3**'te açıklanmıştır.⁶²⁷

Annan Planı'nın reddi sonrası Kıbrıslı Rumların, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında adanın tümünü temsil eden meşru bir yönetim olarak 01 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye üye yapılması, "Hayır" diyerek çözümsüzlüğü savunan Rumların ödüllendirilmesi şeklinde görülmüştür. AB sınırlarını Akdeniz'in doğusuna genişleterek jeopolitik bir güç olma iddiasını artırmıştır.⁶²⁸

⁶²⁵Sertaç Hami Başeren, "Doğu Akdenizde Gerilim", <http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/231-dogu-akdeniz-serhat-h-baseren> (Erişim tarihi: 18.12.2015)

⁶²⁶ Aksu, 2013, a.g.e., s.160

⁶²⁷ a.g.e.,s.161

⁶²⁸ a.g.e., s.161

Tablo-3: Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Krizi Süreçsel Özeti⁶²⁹

01.01.2001	Petrol Arama Ruhsatına İlişkin Haberlerinin Çıkması
11-19.03.2002	Northern Access Gemisinin Sismik Araştırma Yapması.
19.03.2002	Türkiye'nin Northern Access Gemisinin Faaliyetlerini Engelleme Çabası
17.02.2003	Mısır-GKRY MEB Sınırlandırma Anlaşması'nın İmzalanması
17.01.2007	Lübnan-GKRY MEB Sınırlandırma Anlaşması'nın İmzalanması
26.01.2007	GKRY Petrol Arama Ruhsat Sahası Ruhsat İlanı
30.01.2007	Türkiye Dışişleri Bakanlığı'nın Kıbrıs'ın Durumuna ve Kıta Sahaneliği İlanına İlişkin Açıklaması
31.01.2007	GKRY'nin BM'ye Mektup Gönderilmesi
2-5.05.2007	Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Tatbikat Yapması.
04.05.2007	GKRY Ruhsat Sahası İhale İlan Etmesi
23.07.2007	Türkiye'nin BM Daimi Temsilcisi Eliyle Ban Ki-Moon'a Mektup Göndermesi
09.08.2007	Türkiye'nin TPAO'ya Ruhsat Vermesi
28.10.2008	GKRY'nce Noble Energy'e Ruhsat Verilmesi
17.12.2010	Gkry-İsrail MEB Anlaşması
19.09.2011	Noble Energy'nin 12.Parselde Sondaja Başlaması
21.09.2011	Türkiye- KKTC MEB Anlaşması
26.09.2011	Piri Reis'in Kıbrıs Etrafında Araştırma Yapması
02.11.2011	Türkiye-KKTC Arasında KKTC'nin Kara ve Deniz Alanlarında Sahip Olduğu Ruhsat Alanlarını Kapsayan Bir Petrol Sahası Hizmetleri ve Üretim Paylaşımı Sözleşmesi İmzalanması
11.02.2012	GKRY'nin 2. Tur İhale İlanı
15.02.2012	Türkiye'nin 2. Tur İhaleyi Protestosu
06.03.2013	Mısır'ın GKRY İle MEB Anlaşması
20.10-30.12.2014	Bhp KKTC Adına Kıbrıs'ın Güneyinde Araştırma Yapması
-	Nobel Energy LNG İnşaatının Durdurulması
-	Total GKRY 10-11. Parsellerde Belirti Olmadığı İçin Araştırmasını Durdurması

⁶²⁹ Fuat Aksu, "Uyuşmazlık-Çatışma-Kriz Ekseninde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye" Sunumu", 2014, s.3 <http://tdpkrizleri.org/index.php?lang=tr> (Erişim tarihi: 19.11.2015)

-	ENI-KOGAS GKRY Bölgesini Terk Etmesi
16.02.2015	GKRY-Mısır, 12. Parsel Gazının Mısıra Nakli Anlaşması
18.03.2015	GKRY TOTAL Şirketi İle Uzun Süreli Araştırma Anlaşması İmzalanması
30.12-29.03.2015	SAIPEM 10000, 9 Nolu Parsel Sondaj Çalışmaları Sonrası Fransa'ya İntikali
06.01-06.04.2015	BHP KKTC Adına F-G'de Bölgelerinde Araştırma Yapması.

GKRY, 2003-2009 zaman diliminde bir yandan kıyıda ülkelerle ikili anlaşmalar yaparak, teknik incelemelerini tamamlayıp iç mevzuatını oluşturmuş ve ruhsat bölgelerinde araştırma ve sondaj ihaleleri açmıştır. Teknik ve hukuksal süreç içerisinde gerçekleştirdiği düzenlemeler aynı zamanda AB mevzuatına dâhil edilerek AB Resmi Gazetesinde yayınlanmıştır.⁶³⁰

GKRY, 2007 tarihinde güney sularında 13 adet petrol arama ruhsatı sahası ilan etmiştir. KKTC'nin ilan edilen parsellerden sekizinde hakkı bulunurken, diğer beşi ise Türk kıta sahanlığını işgal etmektedir. Söz konusu olan 13 parselde açılan ihaleye Norveçli DNO Oil, İngiliz IOR ve BAE'li LOG firmalarının oluşturduğu bir konsorsiyum katılmış ve 6 ile 11 nolu sahalar için verdikleri teklifi daha sonra geri çekmişlerdir.⁶³¹

GKRY'nin ilan ettiği ve **Harita-35**'te açıklanan parsellerden Afrodit isimli 12 no.lu parselin %70 hissesine sahip olan Amerikan Noble Energy ile %30 hissesine sahip olan İsraili Pelek şirketleri, daha sonra miktarı tartışma konusu olsada⁶³² 2011 yılında bu parselde 200 milyar metreküplük doğalgaz bulunduğunu açıklamıştı.⁶³³ Geline aşamada, çıkartılan bu doğalgaz rezervinin nasıl dünyaya piyasasına sürüleceği tartışılmakta ve iki alternatif üzerinde durulmaktadır.⁶³⁴

⁶³⁰ Bkz.; "Notice from the Government of the Republic of Cyprus concerning Directive 94/22/EC of the European Parliament and of the Council on the conditions for granting and using authorisations for the prospection, exploration and production of hydrocarbons", (2007/C 100/10), Official Journal of the European Union, 4. 5. 2007, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2007:100:0011:0013:EN:PDF> (Erişim tarihi: 22.12.2015)

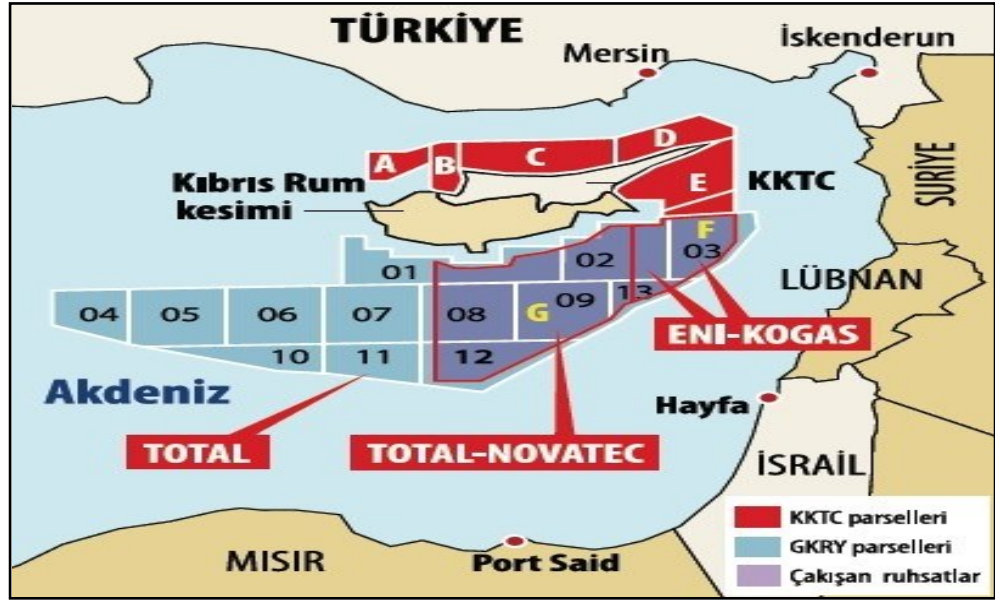
⁶³¹ Başeren, (2010), a.g.e.,s.13

⁶³² <http://enerjienstitusu.com/2013/09/05/rum-dogalgazinda-rezervlerin-tahmin-edilenin-altinda-oldugu-aciklandi/>, (Erişim tarihi: 23.12.2015)

⁶³³ <http://www.gazetea24.com/haber/rumlar-akdenizde-200-milyar-metrekup-gaz-buldu-75929.html>, (Erişim tarihi: 23.12.2015)

⁶³⁴ <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=23560449>, (Erişim tarihi: 25.12.2015)

Harita-35 : Doğu Akdeniz Enerji Şirketleri Faaliyet Alanları⁶³⁵

Türk Dışişleri Bakanlığı; 15 Eylül 2011 tarihli basın açıklamasında GKRY'nin Ada'nın güneyinde sondaj faaliyetlerine başlaması hâlinde, Türkiye ile KKTC arasında kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşması yapılması hususunda mutabakata varıldığını duyurmuştur.⁶³⁶ Sonrasında GKRY'nin 19 Eylül 2011 tarihinde sondaja başlamasıyla birlikte kriz de başlamıştır.⁶³⁷

KKTC ve Türkiye tarafından alınan tedbirlerden istenen sonuculanamamış, sondaj faaliyetleri sürdürülmüştür. Bunun üzerine, 22 Eylül 2011'de tarihinde KKTC Bakanlar Kurulunun Doğu Akdeniz'de Kıbrıs Adası'nın güneyinde kalan bölgede TPAO'ya doğalgaz ve petrol arama konusunda ruhsat verdiği⁶³⁸ bildirilmiştir. 1973 yılının ikinci yarısında Ege Denizi eksenli olarak Türkiye ve Yunanistan arasında başlayan deniz yetki alanlarını ilgilendiren uyuşmazlığa bu sefer de 2000'li yılların başında Doğu Akdeniz eklenmiştir. Böylece Ege'de sadece Yunanistan ve Türkiye arasında şekillenen bir uyuşmazlığa ek olarak Doğu Akdeniz'de çok sayıda kıyıda ülkeyi ilgilendiren bir uyuşmazlık ortaya çıkmıştır.⁶³⁹

⁶³⁵ Çağlar Özel ve Mehmet Şirin Erdoğan, Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları ve Politikası, www.erdoganhukuk.com/dosyalar/dogusakdeniz.docx (Erişim tarihi: 19.12.2015)

⁶³⁶ KKTC Temsilcileriyle Gerçekleştirilen Teknik Görüşmeler hk., No: 206, 15 Eylül 2011 http://www.mfa.gov.tr/no_206_-_1_5-eylul-2011_-_kktc-temsilcileriyle-gerceklestirilen-teknik-gomsmeler-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 23.12.2015)

⁶³⁷ Başeren, 2013, a.g.e.,s.292

⁶³⁸ KKTC Bakanlar Kurulu TPAO'nun talebi üzerine K(II) 1195-2011 sayılı kararı ile TPAO'ya kararın ekinde koordinatları bulunan alanlarda petrol ve doğal gaz araştırma ruhsatı verilmesini kararlaştırmıştır. Metin için bkz. 22 Eylül 2011 tarih ve 161 sayılı KKTC Resmî Gazetesi.

⁶³⁹ Aksu, 2013, a.g.e., s.162

T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN ile KKTC Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU tarafından New York'ta 21 Eylül 2011 tarihinde "Türkiye ile KKTC arasında Akdeniz'de eşit haklara dayanan bir anlayışla Kıta Sahanelığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma" imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU, anlaşmanın sonrasında yaptığı açıklamada, Türkiye Cumhuriyeti ile imzalamış oldukları anlaşmanın Rum tarafının davranışlarından vazgeçirmeye yönelik ön alıcı bir tedbir olduğunu belirtmiştir. T.C. Başbakanı Recep Tayyip ERDOĞAN, BM Genel Sekreteri ile aynı gün yaptığı görüşmede. Doğu Akdeniz'de doğal gaz arama çalışmaları konusunda Rumların geri adım atması halinde Türkiye'nin de geri adım atacağını söylemiştir.⁶⁴⁰

Anlaşma metninden ve Türk Dışışleri Bakanlığının yayımladığı 216 Sayılı Basın Açıklamasından⁶⁴¹; "iki ülke arasındaki kıta sahanlığı sınırının bir parçasının çizildiği, sınırlandırma yapılacak başka alanların da bulunduğu, sınırlandırmanın Kıbrıs Türkleri'nin Ada'nın tümü üzerindeki eşit haklarına dayandığı anlaşılmaktadır. Buna paralel olarak, tarafların yaptıkları anlaşma ile GKRY kıyıları önünde de sınırlandırma yaptıkları görülmektedir. Başka bir ifade ile sınırın sadece KKTC kıyılarının değil Kıbrıs Türkleri'nin aynen Kıbrıslı Rumlar gibi Ada'nın kıta sahanlığının tümü üzerindeki meşru eşit ve ayrılmaz hakları dikkate alınarak çizildiği anlaşılmaktadır. 216 sayılı basın açıklamasına göre, sondajın devam etmesi hâlinde müteakip adım, KKTC tarafından Ada'nın çevresindeki deniz alanlarında TPAO'ya petrol ve doğal gaz arama ve çıkarma ruhsatları verilmesi olacaktır."⁶⁴²

23 Eylül 2011'de KKTC Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU, BM Genel Sekreteri Ban KE MOON'a dört maddelik öneri sunmuştur. Listede; Kıbrıs sorunu çözülene kadar bütün aramaların eş zamanlı olarak ertelenmesi, bu mümkün değilse ortak komitenin oluşturulması, sondajlardan sağlanacak gelirin Kıbrıs sorununun finansmanı için kullanılması önerilmiştir.⁶⁴³

GKRY lideri HRİSTOFYAS, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile KKTC

⁶⁴⁰ Başeren, 2013, a.g.e., s.293

⁶⁴¹ Türkiye-KKTC Kıta Sahanelığı Sınırlandırma Anlaşması İmzalanmasına İlişkin Dışışleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No:216,21Eylül 2011,http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21_-eylul-2011-turkiye_-kktc-kita-sahanligi-sinirlandirma-anlasmasi-izmlanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa

⁶⁴² Başeren, 2013, a.g.e.,s.293

⁶⁴³ Aksu, 2013, a.g.e.,a.g.e., s.162

Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU arasında New York'ta imzalanan "kıta sahanlığı" anlaşmasının yasadışı olduğunu öne sürerek anlaşmayı kınamıştır. HRİSTOFYAS; takip eden günlerde Atina'ya yaptığı bir ziyarette, Kıbrıslı Türklerin Doğu Akdeniz'deki doğal gazdan faydalanması için "Kıbrıs'ın yeniden birleşmesini", sözde "Türk işgalinin kalkmasını" Türk askerlerinin ve yerleşiklerin çekilmesini şart koşturmuştur. Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU'nun önerileri ise GKRY tarafından reddedilmiştir. Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU; BM Genel Sekreteri Ban Ki-MOON'a sunduğu önerileri New York dönüşünde GKRY lideri HRİSTOFYAS'a da vermiş ama bir hafta sonra öneriler iade edilmiştir.⁶⁴⁴

Piri Reis araştırma gemisi 23 Eylül 2011 tarihinde; Doğu Akdeniz'de ruhsat verilen sahalarda petrol arama görevi için denize açılmıştır. Dokuz Eylül Üniversitesi Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü; ilk çalışmada 1.150 km.lik bir hat üzerinde 3 bin kilometre karelik bir alanı taradıklarını, yeni başlayacak ikinci safhada ise 2.400 km.lik bir hatta, G bölgesinin tamamının taranmış olacağını açıklamıştır. 12 Ekim 2011'de Piri Reis araştırma gemisi, Rum Afrodit sahası ile çakışan G sahasında sismik çalışmalarının ikinci safhasını icra maksadıyla Gazimagosa Limanından demir almıştır. Kıyı Emniyeti Genel Müdürlüğü, 27 Ekim 2011'de "NW NR 691/11 sayılı NAVTEX ilanı ile Piri Reis Gemisinin 11 Kasım 2011 tarihine kadar 34° 10' 47" K-032° 43' 04" D, 34° 09' 28" K-034° 21' 15" D, 33° 25' 50" K-033° 16' 57" D, 33° 16' 49" K- 032° 43' 18" D" noktaları arasında sismik araştırma yapacağını duyurmuştur.⁶⁴⁵

28 Aralık 2011 tarihinde HRİSTOFYAŞ, yaptığı bir açıklama ile Blok 12'de 5-8 tfc doğal gaz bulunduğunu bildirmiştir¹⁵⁶. Noble Energy Başkanı ve CEO'su Charles D. DAVIDSON, Blok 12'de önemli gaz yatakları keşfettiklerini söylemiştir¹⁵⁷. Türkiye ve KKTC, kıta sahanlığı sınırlandırma anlaşmasının yapılması, KKTC tarafından TPAO'ya ruhsat verilmesi ve ruhsat verilen sahalarda araştırma yapılması karşısında GKRY'nin karşılıklı olarak faaliyetlerin durdurulmasını talep edeceğini, böylelikle sondajın önünün alınabileceğini düşünmüş ancak sondaj devam etmiş ve keşifle neticelenmiştir.⁶⁴⁶

⁶⁴⁴ Başeren, 2013, a.g.e., s.293

⁶⁴⁵ a.g.e., s.294

⁶⁴⁶ Başeren, a.g.e., s.294

GKRY, 11 Şubat 2012 tarihli AB Resmî Gazetesinde yayımlanan duyuru ile sözde MEB'inde yeni bir uluslararası hidrokarbon arama ruhsat ihalesine çıkmıştır. Rumların açtığı bu ihaledeki ruhsat sahaları incelendiğinde bunların bir bölümünün (1, 4, 5, 6 ve 7 numaralı sahaların bazı kısımlarının) Türkiye'nin Doğu Akdeniz'deki kıta sahanlığı alanlarıyla, bir bölümünün de, (1, 2, 3, 8, 9 ve 13 numaralı sahalar) KKTC'nin 22 Eylül 2011 tarihinde TPAO'ya verdiği ruhsat sahalarıyla çakıştığı görülmektedir. Geriye kalanlar (4, 5, 6, 7, 10 ve 11 numaralı sahalar) ise, Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanlarında kaldıkları ölçüde KKTC'nin de hak sahibi olduğu alanlarda bulunmaktadır.⁶⁴⁷

Türkiye, GKRY'nin bu tek taraflı tahrik edici adımın protesto etmiştir⁶⁴⁸ Yabancı şirketlerin kıta sahanlığına tecavüz eden alanlarda Türkiye'den izin almadan petrol ve doğal gaz faaliyetlerinde bulunmalarını, bundan önce olduğu gibi, bundan sonra da hiçbir şekilde izin verilmeyecek ve Türkiye'nin kıta sahanlığındaki hak ve menfaatlerinin korunması için gerekli her türlü tedbir alınacaktır. KKTC'nin TPAO'ya verdiği ruhsat alanlarının ihlal edilmesi, söz konusu yasadışı ihaleye girebilecek uluslararası şirketlerin, ileride KKTC ve TPAO ile karşı karşıya gelmelerine ve arzu edilmeyen gerginliklerin ortaya çıkmasına sebep olabilecektir. Türkiye bu durumda, Kıbrıs Türkleri'nin Ada'nın güneyinde verdikleri ruhsatların ihlal edilmemesi ve deniz alanlarındaki hak ve menfaatlerinin korunması için, anavatan ve garantör ülke sorumluluğu içinde, KKTC'ye her türlü desteği verecektir.⁶⁴⁹

KKTC de, GKRY'nin ikinci tur ihalesine tepkisiz kalmamıştır. Ada'nın iki eşit ortağından biri olan Kıbrıs Türk halkı, her konuda olduğu gibi, Ada'nın deniz yetki alanlarında bulunan doğal kaynakların araştırılması, çıkarılması ve işletilmesinde de eşit ve ayrılmaz haklara sahiptir. Rum tarafının bir oldu-bitti yaratmak suretiyle Kıbrıs Türk halkının haklarını gasp etmesine göz yumulması söz konusu değildir.⁶⁵⁰ KKTC'nin hak ve menfaatlerini korumak için garantör Türkiye ile birlikte, her türlü tedbiri almak konusundaki kararlılığı devam etmektedir.

⁶⁴⁷ Başeren, 2013,, a.g.e., s.294

⁶⁴⁸ GKRY'nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk. No: 140, 18.05.2012, http://www.mfa.gov.tr/no_-140_-18-mayis-2012_-gkry_nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 02.12.2015)

⁶⁴⁹ Başeren, 2013, a.g.e., s.295

⁶⁵⁰ KKTC Dışişleri Bakanı Hüseyin Özgürün'ün açıklaması, Lefkoşa 17 Mayıs 2012, <http://www.tmcinfo.org/index.asp?page=3340332564&hid=324> (Erişim tarihi: 17.12.2015)

GKRY'nin ihaleye açtığı parsellerden birçoğu, KKTC'nin Ada'nın kıta sahanlığı üzerinde var olan hakları çerçevesinde, 22 Eylül 2011 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen Ada'nın etrafındaki petrol ve doğal gaz arama ve çıkarma sahaları üzerinde TPAO'ya verilen ruhsatlarla çakışmaktadır. KKTC, bu ruhsat alanlarında TPAO ile birlikte ve Türkiye'nin de tam desteğiyle, hidrokarbon arama ve çıkartma faaliyetlerine devam etme konusunda kararlıdır.⁶⁵¹

Yeniden gelişen kriz karşısında devletler; yaklaşımlarını belirlerken ekonomik ve politik çıkarlarını değerlendireceklerdir. İşbirliği için güçlü ekonomik argümanlar bulunmaktadır. KKTC ile GKRY'nin hidrokarbon gelirlerinin kullanılması konusunda bir anlaşmaya varmaları mümkündür. Bu gelirler, Kıbrıs uyuşmazlığının kapsamlı bir çözüme ulaştırılması için ya da ulaştırılmasından sonra kullanılacak bir kalkınma fonunda toplanabilir.⁶⁵²

KKTC Cumhurbaşkanı Derviş EROĞLU; BM Genel Kurul çalışmaları vesilesiyle 23-30 Eylül 2012 tarihleri arasında New York'a gerçekleştirdiği ziyarette, BM Genel Sekreteri Ban KI-MOON ile yaptığı görüşmede 3 maddelik bir öneri sunmuştur. Kıbrıs Adası ve çevresinde yer alan son gelişmeler, Kıbrıs'taki iki tarafın Ada çevresindeki su altı hidrokarbon yataklarının araştırılması ve kullanılması konusunda bir anlaşmaya varmalarını çok daha acil bir hale getirmiştir. GKRY; Yunanistan ve diğer Avrupa ülkeleri yanında İsrail'den güçlü bir destek aldığını hissederse, işbirliğine girmek için yeterince sebep olmadığını düşünecektir. Gerçekten de HRİSTOFYAS, EROĞLU'nun daha önceki önerileri gibi bu son önerileri de reddetmiştir.⁶⁵³

İkinci ihalede teklif verme süresi 10 Mayıs 2012'de dolmuştur. Basında çıkan haberlerden çoğu orta büyüklükte 15 uluslararası petrol şirketinin teklif verdiği anlaşılmaktadır¹⁷³. Daha önce 12 numaralı parselde ABD'li Noble Enerji şirketine ruhsat vermiş olan GKRY ikinci ihale değerlendirmesi sonunda; 2, 3, ve 9 numaralı parsellerde İtalyan ENİ ve Güney Koreli KOGAS firmalarının oluşturduğu konsorsiyuma. 10 ve 11 numaralı parsellerde ise Fransız TOTAL şirketine ruhsat vermeyi kararlaştırmıştır. Teklif alınmış olmasına rağmen 5, 6, 7 ve 8 numaralı parsellerde şimdilik ruhsat verilmemiş,

⁶⁵¹ Başeren, 2013, a.g.e., s.295

⁶⁵² a.g.e., s.295

⁶⁵³ a.g.e., s.295

1, 4 ve 13 numaralı parseller için hiç teklif alınmamıştır.⁶⁵⁴

GKRY'nin şimdilik Türkiye'nin kıta sahanlığına tecavüz eden alanlarda yapılan teklifleri ruhsatlandırmaktan kaçındığı görülmektedir. Buna karşılık, KKTC'nin daha önce TPAO'ya ruhsat verdiği alanlarda yapılan tekliflerin ruhsatlandırılacağı anlaşılmaktadır. Afrodit bölgesinde yapılan gaz keşfinin teşvik ettiği GKRY'nin ve GKRY'den ruhsat alacak şirketlerin faaliyetlerini artırarak sürdürme niyetinde oldukları görülmektedir.⁶⁵⁵

Yukarıda belirtildiği gibi, Türkiye ve KKTC; yaptıkları sınırlandırma anlaşması ile aralarındaki kıta sahanlığı sınırının sadece bir kısmını çizmiştir. Türkiye'nin ab initio ve ipso facto hakları olduğunu söylediği dört ayrı notası (BM Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliğinin 12 Mart 2013 tarih ve 2013/14136816/22273 sayılı notası, Türk Dışişleri Bakanlığı'nın 23 Temmuz 2007 tarih notası UN.Doc.A/61/101 I-S/2007/456, 4 Ekim 2005 tarihli 2005/Turkuno DT/16390 sayılı notası ve 2 Mart 2004 tarih ve 2004/Turkuno DT/4739 sayılı notası) ve verdiği AR/TPO/5027 ve AR/TPO/5028 hak sıra numaralı ruhsatlar ile uyumluluk gösterir. Türkiye; BM Genel Sekreterine gönderdiği 05 Eylül 2012 tarihli mektubunun ekinde, "Kıbrıs Adası'nın batısındaki kıta sahanlığı sınırlandırması ile ilgili olarak, Açık bir ifade ile Türkiye; söz konusu sınırın kapsamlı çözümden sonra yeni devlet ile çizileceğini söylemektedir. Bunun sebeplerini değerlendirmek gerekir. Türkiye ve KKTC'ye göre, Kıbrıs Adası'nda Kıbrıslı Rumları ve Kıbrıslı Türkleri temsil eden tek bir otorite bulunmamaktadır. GKRY; Kıbrıs Türk Halkını temsil etmemektedir, Türkiye ve KKTC, her fırsatta, Kıbrıs sorununa BM zemininde ve görüşme masasında kapsamlı çözüm bulunması çabalarını sürdüreceklerini vurgulamaktadırlar. Kıbrıs Adası'nın deniz yetki alanları ile ilgili tasarrufların toplu çözümden sonra gerçekleştirilmesini, bu mümkün olmayacaksa kurulacak ortak bir komite eliyle yapılmasını savunmaktadırlar.⁶⁵⁶

⁶⁵⁴ Erol, a.g.e., s.202

⁶⁵⁵ Başeren, 2013, a.g.e, s.295

⁶⁵⁶ Başeren, 2013, a.g.e., s.96

SONUÇ

Doğu Akdeniz, Türkiye, Mısır, İsrail, Filistin, Lübnan, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin bulunduğu yarı kapalı bir denizdir. Kıyı ülkelerinin münhasır ekonomik bölgelerinin belirlenmesi ve bu alanların paylaşım mücadelesi, bölge içi ve bölge dışı aktörler arasında siyasi çekişmelere sahne olmaktadır.

1990'lı yıllardan itibaren enerji güvenliği analizlerinde doğal gazın artan önemi ve AB'ye karşı ana doğal gaz ihracatçısı konumundaki Rusya'nın enerji politikası, enerji arz güvenliği açısından bir tehdit olarak görülmeye başlanmıştır. GKRY hakkında 2001 yılının ilk aylarında petrol ve doğal gaz arama ruhsatlarına ilişkin haberler çıkması ile birlikte, AB sınırlarını Akdeniz'in doğusuna genişleterek jeopolitik bir güç olma düşüncesini Nisan 2014'te Annan Planı'na hayır demesine rağmen GKRY, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında adanın tümünü temsil eden meşru bir yönetim olarak 01 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye almakla gerçekleştirmiştir.

Rusya'nın 2006 yılbaşı gecesi Ukrayna üzerinden Avrupa'ya giden doğal gazı taşıyan boru hattını kapatmasıyla zirvesini yapan Rusya-Ukrayna gerginliği Rusya'nın enerjiyi 1973 krizini hatırlatır biçimde uluslararası politikanın aracı olarak kullanabileceğini ve savaş olmadan da enerji akışını kesintiye uğratabileceği düşüncesini yaygınlaştırmıştır. Bu gelişmeler AB'nin de enerji güvenliğini ön plana çıkarmaya başlamasına neden olmuş ve NATO'nun enerji güvenliği konusunu yeni tehdit algılamaları arasında ele almaya başlamasından yola açmıştır. Özellikle Rusya'nın AB üyelerinin başlıca enerji sağlayıcısı olarak yükselişi ve enerjiyi dış politika aracı olarak Gürcistan ve Ukrayna ve Kırım örneklerinde kullanması nedeniyle AB ve NATO'nun konuya yaklaşımı önem kazanmıştır.

İngiltere ise GKRY'de bulunan Dikelya ve Akrotiri askerî üsleri çevresinde arama ve tarama faaliyetlerinde bulunarak bölgede ki varlığını göstermiştir.

Rusya ise AB için alternatif konumunda bulunan Doğu Akdeniz doğal gazına yakın olan ve askerî üslerinin bulunduğu Suriye'de DAİŞ terörünü

gerekçe göstererek Suriye üzerinden Doğu Akdeniz’de var olduğunu ve kalıcı olduğunu göstermiştir.

Aktörlerin; yaşanan gelişmeler ve küresel düzeyde artan enerji ihtiyacının etkisiyle artan enerji fiyatlarının baskısı altında, enerji güvenliği konusunu yukarıdaki çerçeveye uygun bir biçimde gündemine aldığı görülmektedir.

Dünyada 2002 yılından bu yana elektrik ve doğal gazda Çin’den sonra en fazla talep artış hızına sahip ikinci büyük ekonomi Türkiye olmuştur. Yapılan projeksiyonlar bu eğilimin orta ve uzun vadede de devam edeceğini göstermektedir. Mevcut olan Kerkük-Ceyhan, Bakü-Tiflis-Ceyhan, yapımı devam eden Trans-Anadolu (TANAP) Güney gaz koridoru kapsamında ve planlanan Akkuyu Nükleer Santrali ile İskenderun Körfezi Türkiye’nin enerji vanası konumundadır. Ayrıca Akdeniz’in küresel deniz ticaretinin %30’u ve petrol trafiğinin %25’inin geçtiği bir geçiş alanı olması, deniz ticaret filosu ile dünya 13’üncü olan Türkiye’nin Doğu Akdenizde bulunan Mersin ve İskenderun Limanlarının dış ticaretin önemli kapısı olması ve bölgede stratejik önemi olan İskenderun, Mersin ve Antalya deniz üstlerinin bulunması nedeniyle Doğu Akdeniz Türkiye için yaşam alanlarından birini oluşturmaktadır.

Doğu Akdeniz doğal gazında ve İsrail-Girit-Yunanistan veya LNG istasyonlarına göre daha ekonomik bir hat alternatifi olan İsrail-Türkiye doğal gaz boru hattı ile yıllık en az 8-10 milyar metreküp gazın 2020’de Türkiye ve Türkiye üzerinden AB’ye aktarılması önem arz etmektedir. Türkiye ve AB’nin Rusya’ya karşı enerji bağımlılığı azaltılmış olacaktır.

“One Minute” ve “Mavi Marmara” olaylarından sonra bölgedeki son gelişmeler çerçevesinde İsrail-Türkiye’nin işbirliğinin önünü açacak iki görüşme müşteşarlar seviyesinde Cenevre’de yapılmıştır. Türkiye-İsrail yakınlaşması her iki ülke içinde hem ekonomik olarak hemde stratejik olarak yararına olacaktır. Yakınlaşmanın gündeme gelmesi ile birlikte İsrail-Türkiye doğal gaz boru hattının yapımı için Türkiye şirketlerinin (Zorlu-Enka-Çalık-Borsa) devrede olduğu basında yer almıştır.

Akdeniz, küresel deniz ticaretinin %30'u ve petrol trafiğinin %25'inin geçtiği bir geçiş alanı olması, Deniz Ticaret Filosu ile dünya 13'üncü olan Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de bulunan Mersin ve İskenderun Limanları dış ticaretin önemli kapılarından biri olması ve ayrıca bölgede İskenderun, Mersin ve Antalya'da deniz üstleride bulunmaktadır

Türkiye'nin 2023 hedeflerine ulaşabilmesi ve gelecekte önemli bir aktör olabilmesi için Doğu Akdeniz MEB sınırlandırmalarında Uluslararası Hukuk alanında;

Deniz yetki alanları sınırlandırması konusunda 1958 ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmeleri ile örf ve âdet hukuku kuralları olmak üzere üç uygulama mevcuttur. Türkiye, 1958 ve 1982 BM Deniz Hukuku Sözleşmelerine taraf olmadığı için bölgedeki deniz yetki alanları sınırlandırmasında teorik olarak uygulanacak kurallar örf ve âdet hukuku kurallarıdır. Söz edilen üç grup kuralın söylemleri birbirlerinden farklı olsa da, özde hakkaniyete uygun bir sınırlandırma öngörmektedir.

Doğu Akdeniz'de hakkaniyete uygun sınırlandırmanın anlamını ortaya koyabilmek için kıyı uzunluklarını ve özel durumları dikkate almak gerekir. Her şekilde bu sonucu ortaya koyabilen belli bir sınırlandırma metodu bulunmamaktadır. Hakkaniyete uygun sonucu hangi metot sağlıyor ise o metod kullanılmalıdır. Sonuç olarak, asıl olan sınırlandırmanın hakkaniyete uygun olmasıdır.

Uluslararası Deniz Hukuku adaların deniz yetki alanlarına sahip olabileceğini öngörmüş ancak bunu bir takım koşullara bağlamıştır. İssiz adalar ile kendisine mahsus bağımsız bir ekonomisi bulunmayan adalara deniz yetki alanları vermemiştir (BMDHS md. 121/3). Ayrıca, adaların büyüklüğü ve coğrafi konumları itibarıyla deniz yetki alanlarına sahip olmamaları ya da anakaralara bakarak daha küçük alanlarla yetinmek zorunda kalmaları mümkündür.

Türkiye, Yunanistan, Kıbrıs Adası ve Mısır arasındaki alan için Sınırlandırma Anlaşmaları; Türkiye-Mısır arasında, Türkiye-Kıbrıs Adası arasında, Türkiye-Yunanistan arasında gerçekleşmelidir. Diğer taraftan, Libya-Türkiye kıyılarının karşılıklı konumları dikkate alındığında Libya da bu

sınırlandırma alanında kıyı devleti olacak ve dördüncü bir sınır Türkiye- Libya arasında çizilmelidir. KKTC-Türkiye arasında yer alan sınırlandırma alanı , “21 Eylül 2011 tarihinde özel durumlar dikkate alınarak imzalanan “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında Akdeniz’de Kıta Sahanlığı Sınırlandırması Hakkında Anlaşma” ile çizilmiştir.

Doğu Akdeniz’in yarı kapalı bir deniz olması sebebi ile Türkiye ve KKTC’nin diğer sınırlandırma alanları ile de ilgilidir. Yarı kapalı denizlerin özel durumları dikkate alınmalıdır. Anadolu-Kıbrıs ortay hattı, Kıbrıs Adası’nın batısında Türkiye ile Kıbrıs arasında hakkaniyete uygun bir kıta sahanlığı sınırı oluşturmaz. Türkiye’nin söz konusu sınırlandırma sahasına bakan ilgili kıyıları, 32° 16’ 18” D boylamından Deveboynu Burnu’ndan geçen 27° 22’ 00” D. boylamına kadar uzanmaktadır. Bu iki nokta arasında Türkiye’nin kıyı uzunluğu ile Kıbrıs Adası’nın batı kıyılarının uzunluğu mukayese edildiğinde Türkiye kıyılarının Kıbrıs kıyılarından uzun olduğu fark edilecektir.

UAD’nın Kanada ile Fransa arasındaki St. Pierre Miquelon adaları kıta sahanlığı uyuşmazlığı kararında mahkeme; Fransa’nın ortay hatlar esasında St. Pierre ve Miquelon adaları için ileri sürdüğü geniş deniz yetki alanları taleplerine itibar etmemiştir. Mahkemenin bu iki küçük ada ve bu iki kısa kıyı, uzun Kanada kıyılarının “açık denize azami erişimini kesemez” gerekçesi ile çizdiği sınır; Fransa’ya iki adanın kara sularına ilaveten batı kıyısında 12 mil güneyde ise 10,5 mil genişliğinde, karşılıklı kıyıların uzunluğunun 400 mil den fazla olması ve kıyı önünde kesici başka bir unsur olmaması nedeniyle 200 mil uzunluğunda (Mantar sapı şeklinde) bir MEB bırakmaktadır.

UAD’nın Malta-Libya Kıta Sahanlığı Uyuşmazlığı kararında, Malta’ya ait issiz Filfa Adası hiç dikkate alınmamıştır. Malta kıta sahanlığı sınırlandırması açısından Libya’nın sorunu olmadığı yani Libya ile İtalya arasında çizilecek ortay hattın İtalya tarafında kaldığı hâlde, Malta Adası’nın kıyı uzunluğunun Libya kıyılarına göre daha kısa olması nedeniyle, Malta Adası’na kısmi etki tanınarak, daha küçük bir kıta sahanlığı verilmesi için ortay hat sınırı 18 mil Malta aleyhine kuzeye çekilmiştir. Malta’nın 237 km² yüzölçümü ve 350.000 nüfuslu bir ada devleti olduğu hatırlanır ise GKRY’nin taraf olduğu sınırlandırmalar açısından kararın önemi ortaya çıkmaktadır.

UAD tarafından oransallık ilkesinin, hakkaniyete uygunluğunun test

edilmesine yönelik bir ilke olduğu Tunus-Libya davası ile kabul edilmiştir. Bu davada kıyı uzunlukları ölçülmüş ve sonrasında çıkan kıta sahanlığı yetki alanlarında bu ölçüye göre oranlama yapılmış, böylece sonucun hakkaniyete uygunluğu test edilmiştir.

Libya ile yapılacak bir sınırlandırma anlaşması ile yine Yunanistan'ın GKRY ile deniz yetki alanları anlaşması yapması imkânı ortadan kaldırılmış olacaktır. Ayrıca Türkiye Libya/Mısır anlaşmasında Anadolu-Afrika Kıtası sahilleri arasında “ortay hattın” esas alınması durumunda, “ortay hattın” kuzeyinde kalan Kıbrıs Adası'nın “coğrafyanın üstünlüğü ile kapatmama” prensipleri doğrultusunda ana karalar kadar deniz yetki alanına sahip olamayacaktır. Ortay hattın esas alınması durumunda Yunan Adaları'nın da ters tarafta kalmaları nedeniyle ve sahillerinin önünü kapatmak prensibiyle sadece karasuları kadar deniz yetki alanlarına sahip olacaktır. Türkiye'nin Mısır ile anlaşma yapabilmesi için Yunanistan-Mısır-GKRY arasında yapılan Doğu Akdeniz konulu zirve görüşmelerini aşması, Mursi yönetiminden sonra ters düştüğü Sisi ile işbirliğini geliştirmesi gerekmektedir. Ayrıca Libya ile de anlaşma yapabilmesi için Libya'nın iki parlamentolu sistemden istikrarı yakalaması gerekmektedir.

Türkiye'nin Doğu Akdeniz uyuşmazlığında yalnız kalmamak ve hakkaniyete uygun MEB haritası ortaya koyacak anlaşmalar yapabilmesi için öncelikle Libya ve Mısır ile anlaşmalar yapmasının yanında, hukuksuz sınırların çizilmesini önleyebilmek için aşağıda açıklanan tekliflerin uygulanmasının yararlı olacağı değerlendirilmektedir.

- Barbaros Hayrettin Paşa'nın araştırma faaliyetlerinin tartışmalı alanlar olan Kıbrıs adası batısı ve Meis Adası güneyinde devam ettirilmesi,
- Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) tarafından sondaj platformu tedarikine yönelik başlatılan çalışmanın kısa sürede tamamlanması,
- GKRY'nin farklı ülkelere ait büyük firmalarla bölgede yapmaya çalıştığı anlaşmaların yakından takip edilmesi,
- Doğu Akdeniz'de Türkiye tarafından BM'ye deklare edilmiş olan ve ilan edilmiş TPAO araştırma sahalarının, kendi arama kurtarma sahamız

kapsamında hareket edebilmemize olanak sağlaması maksadıyla, kıta sahanlığı sınırıyla örtüşecek şekilde arama ve kurtarma faaliyetlerinin genişletilmesi,

- Bölge içi ve bölge dışı aktörlerin tutumlarına olan etkisi de dikkate alınarak siyasi gelişmelere paralel olarak İsrail ile iş birliğine gidilmesi,

- Türkiye'nin gelecekte enerji problemi yaşamamak ve Rusya bağımlılığından kurtulabilmesi için İsrail doğal gaz boru hattında sorumluluk alması,

- Türkiye için Doğu Akdeniz; enerji boru hatları, yapılmakta olan nükleer santrali, ticaret limanları ile deniz üstlerinin bulunduğu yaşam alanlarından birisidir. Türkiye söz konusu bölgede menfaatlerini savunabilmesi ve KKTC halkının çıkarlarının takipçisi olabilmesi için küresel ve bölgesel aktörler ile iş birliğini geliştirmelidir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

ABDULLAHZADE Cavid, "Doğu Akdeniz'de Mısır'la Antlaşma Şart", Sertaç Hami Başeren (ed.) *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013

AÇIKGÖNÜL Yunus Emre, *Deniz Yetki Alanlarının Hakça İlkeler Çerçevesinde Sınırlandırılması*, Legal Yayınları, İstanbul, 2012,

AKSU Fuat, *Türk Dış Politikasında Zorlayıcı Diplomasi*, Bağlam Yayınları, Ankara, 2008

AKSU Fuat, "Doğu Akdeniz Deniz Yeti Alanları Sorunu ve Türkiye-AB İlişkileri", Sertaç Hami Başeren, (ed.), *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013

AN Ahmet, *Kıbrıs Sorununun Perde Arkası*, Gelenek Yayınları, İstanbul, 2000

APATAY Çetinkaya, *Akdeniz'de Olup Bitenler*, Tüyap Yayıncılık, İstanbul, 2012

BAŞEREN Sertaç Hami, *Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı*, TÜDAV Yayınları, 2010

BAŞEREN Sertaç Hami, *Doğu Akdeniz'de Yetki Alanlarında Hukuk ve Siyaset*, Sertaç Hami Başeren (ed.) *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013

BAŞEREN Sertaç Hami, *Ege Sorunları*, Tüдав Yayınları, Ankara, 2003

BAYKAL Ferit Hakan, *Deniz Hukuku Çalışmaları*, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998

BOZKURT Enver, *Türkiye'nin Uluslararası Hukuk Mevzuatı*, Asil Yayınları, Ankara, 2007

BÖLÜKBAŞI Deniz, *Turkey and Greece the Aegean Dispute: A Unique Case in International Law*,: Cavendish Pub., London, 2004

BRAUDEL Fernand, *Akdeniz: Tarih, Mekan, İnsanlar ve Miras*, İstanbul, Metis Yayınları, 2007

BRZEZİNSKÍ Zbigniew, *Stratejik Vizyon*, Timaş Yayınları, İstanbul, 2013,

BUDAK Ömer, *Türkiye'nin Dünya Ülkeleri Açısından Jeopolitik Önemi ve Avrasya'daki Yeri*, Bilgi Yayınları, Ankara, 2006

ÇEÇEN Anıl, *Adalet Kavramı*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1993

ÇELİKPALA Mitat, *Enerji Güvenliği, NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013

DAVUTOĞLU Ahmet, *Stratejik Derinlik*, Küre Yayınları, İstanbul, 2014

DOĞRU Sami, *Uluslararası Hukukta Kıta Sahanelığı ve Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı*, Ankara Üniversitesi Yayınları, 2003, Ankara

DURAN G.Yaşar ve ERGÜN Ç.Evrım, *Uluslararası Hukukta Adalar*, Çakmak Yayınevi, Ankara, 2011

EKİN Cengiz, *Denizden Yükselen Küresel Hegemonya*, Dönence Yayınları, İstanbul, 2014

EROL Emin, *Doğu Akdeniz'de Hidrokarbon Kaynaklar ve Bölgesel Barış*, AÜ Siyasal Bilimler Fakültesi Yayın Nu.608

FRIEDMAN George, *Gelecek 10 Yıl*, Pegasus Yayınları, İstanbul, 2012

GERVASİ Frank, *Thunder Over the Mediterranean*, Mckay Publication, New York 1975

GÖKALP İbrahim, *Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler*, Beta Yayınları, 2008, İstanbul

GÖZLÜ Ahmet, *Kıbrıs: Eskiçağ ve Jeopolitiğı*, Çizgi Yayınevi, 2011

GÜLENLER Ahu İknur, *Avrupa Birliğı-Mısır Ekonomik İlişkilerinin Doğu Akdeniz Enerji Politigine Yansımaları*, Sertaç Hami Başeren (ed.) *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013

GÜNDÜZ Aslan, *Milletlerarası Hukuk, Konu Anlatımı, Temel Belgeler, Örnek Kararlar*, Beta Yayınları, İstanbul, 2003

GÜNDÜZ Aslan, *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Teşkilatlar Hakkında Temel Metinler*, 2. Baskı, İstanbul 1994

GÜRİZ Adnan, *Hukuk Başlangıcı*, Siyasal Kitapevi Yayınları, Ankara, 2009

GÜRTEK Kadir, *Roma Hukuku'nda Hakkaniyet*, Adalet Yayınevi, Ankara, 2008

İŞİK N.Gökdemir, *Kıta Sahanelığı, Hukuki Rejimi ve Ege Denizi Uyuşmazlığı*, Dokuz Eylül Yayınları, İzmir, 2010

İNAN Yüksel, *Devletler Hukuku Bakımından Kıyı Suları Balıkçılığı ve Sorunları*, Kalite Yayınları, Ankara, 1976

KARACA R.Kutay ve ÖZDAL, *Barış Diplomasi Tarihi-I*, Dora Yayınları, Bursa, 2015

KARACA R.Kutay ve ÖZDAL, *Barış, Osmanlı Diplomasi Tarihi*, Dora Yayınları, Bursa, 2015

KARAMAHMUT Ali, *Karaada (Ro), Meis ve Fener Adası (İpsili)*, Sertaç Hami Başeren (ed.) *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013

KAYA İ.Safa, *Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları*, Adalet Yayınları, İstanbul, 2015

KURAN Selami, *Uluslararası Deniz Hukuku*, Türkmen Yayınları, İstanbul, 2009

LACOSTE Yves, "Büyük Oyunu Anlamak, Jeopolitik: Bugünün Uzun Tarihi" NTV Yayınları, İstanbul, 2008

MAHAN Alfred Thayer, *Deniz Gücünün Tarih Üzerine Etkisi:1660-1753*, Griffin Yayınları, İstanbul, 2011

MERAY Seha L., *Milletlerarası Hukuk ve Örgütler El Kitabı*, AÜSBF Yayınları, Ankara, 1977

MERAY Seha L., *Devletler Hukukunda Kıta Sahranlığı Meseleleri*, AÜSBF Yayınları, 1955

MÜTERCİMLER Erol, *21.Yüzyıl ve Türkiye*, Güncel Yayınları, İstanbul, 2000

ÖZMAN Aydoğan, *Deniz Hukukunda Son Gelişmeler, Ege'de Deniz Sorunları*, Ankara Üniversitesi Yayını, Ankara, 1993

PASSİG David, *2050-İki Bin Elli*, Koton Yayınları, İstanbul, 2011

PAZARCI Hüseyin, "Ege'deki Deniz Sorunlarında Türk ve Yunan Görüşleri: Hukukî Açından", *Egedeki Deniz Sorunları Semineri*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1986

PAZARCI Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri, 1.Kitap*, Turan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2005

PAZARCI Hüseyin, *Uluslararası Hukuk Dersleri 2.Kitap*, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2005

PAZARCI Hüseyin, *Uluslararası Hukuk*, 9.Baskı, Turhan Kitapevi Yayınları, Ankara, 2010

SEVİM Cenk, *Küresel Enerji Stratejileri ve Jeopolitik*, Seçkin Yayınları, İstanbul, 2013, s.5 Mitat Çelikkpala, *Enerji Güvenliği, NATO'nun Yeni Tehdit Algısı*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2013

SÖNMEZOĞLU Faruk, vd., *Uluslararası İlişkilere Giriş*, Der Yayınları, İstanbul, 2011

TEKİL Fahiman, *Deniz Hukuku*, Alkım Yayınları, İstanbul, 2001

TOLUNER Sevin, *Milletlerarası Hukuk Dersleri-Devletin Yetkisi: Yer ve Kişiler Bakımından Çevresi ve Niteliği*, Beta Yayınlar, İstanbul, 1996

TOLUNER Sevin, *Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları*, Beta Yayınları, İstanbul, 2000

UÇAROL Rifat, *Siyasi Tarih*, Der Yayınları, 2008

UZGEL İlhan, "Hegemon Güç", Baskın Oran (ed.)*Türk Dış Politikası Cilt-I*, 2003, İstanbul, 2003

ÜNAL Mesud, Soğuk Savaş ve Sonrası Doğu Akdeniz'de Küresel Hamleler -1, Beta Yayınları, İstanbul, 2015

YAŞAR Doğan ve YILDIZ Dursun, Doğu Akdeniz'de Küresel Satranç, Truva Yayınları, İstanbul, 2012

YILDIZ Dursun, Akdeniz'in Doğusu: Tarihi Geçmişi, Stratejik Önemi ve Su Sorunu Açısından, Bizim Yayınlar, İstanbul, 2008

MAKALELER

ACER Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasında Adaların Rolü ve Devletlerarası Uygulama", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 4, No: 16, 2008, 1-18

ACER Yücel, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku", Sertaç Hami Başeren, (ed.), *Doğu Akdeniz'de Hukuk ve Siyaset*, Ankara Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Ankara, 2013, 307-325

AK Gökhan, "Kıbrıs Adası Çevresindeki Deniz Dibi Hidrokarbon Zenginliklerinin Adadaki Sorunun Çözümüne Muhtemel Etkileri", Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, 2013-1, Kıbrıs Özel Sayısı-I, İstanbul, 333-338

AKİPEK Serap, Eritre - Yemen Hakem Kararı Işığında Kızıldeniz Adalarının Aidiyeti Sorunu, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2000, Cilt 49, Sayı 1-4, 1-30

AKSU Fuat, "Türk-Yunan İlişkileri: İlişkilerin Yönelimin Etkileyen Faktörler Üzerine Bir İnceleme", *Türk Tarih Kurumu Yayınları*, 1998

BAŞER Volkan vd., "Türkiye İçin Deniz Kadastrosu Kavramının Gelişimi, 7.Kıyı Mühendisliği Sempozyum *Bildiriler*, 20-23 Kasım 2011, TMMOB Yayını, 2011, 459-470

BAŞEREN Sertaç Hami, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı, Stratejik Araştırma ve Edüt Merkezi, 2010 (a), 132-184

BAYKAL Ferit Hakan, 'Karasularının Azami ve Asgari Genişliği (Devletin Karasuları Üzerindeki Yetki Alanının Sınırı)', Marmara Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, C.7, 1-3, 1992-1993

BOZKURT Enver, "Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı", *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt 2 No.5., 2006, 50-74

CEYHUN Gökçe Çiçek ve ORAL Ersel Zafer "Türkiye'nin Deniz Alanlarındaki Sınır Anlaşmaları ve Güncel Durum", Ersan BAŞAR (ed.) *Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayını*, 2011, 6-25

GÜNEŞ Şule Anlar, "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması", Ankara Üniversitesi, *Hukuk Fakültesi Dergisi*, Cilt 56,

Sayı 2, 2007, 1-37

ILGAZ Hatice, "Denizde Bilimsel Araştırmaların Uluslar arası Hukukta Düzenlenmesi İhtiyacının Ortaya Çıkışı", *Journal of Naval Science and Engineering*, Vol. 5 , No.1, 2009, 39-48

İNAN Yüksel ve GÖZEN Mine, "Turkey's Maritime Boundary Relations. Eastern Mediterranean", Mustafa Kibaroglu (ed.), *Foreign Policy İnstitute*, 2009, 166-172

KESER Ulvi, "Doğu Akdeniz'de Güvenlik ve Kıbrıs Adasının Stratejik Pozisyonu", *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 57-80

ÖZBEK Dolunay, "Ege Kıta Sahanelığı Sınırlandırılmasında Eşit Uzaklık ve Hakkaniyet İlkelerinin Yeri", *Ege Kıta Sahanelığı ve İlişkili Sorunlar Sempozyumu*, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı, İstanbul, 2002, 44-59

PAZARCI Hüseyin, "Uluslararası Adalet Divanı'nın Tunus-Libya Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığına İlişkin 24 Şubat 1982 Tarihli Kararı", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, İstanbul Üniversitesi, Sayı 2, 1982, 42-46

SÜNNETCİOĞLU Mehmet Akif , "Doğu Akdeniz'in Hidrokarbon Potansiyeli ve Son Gelişmeler", *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2011, 151-175

ŞEKER Burak Şakir, "Deniz Alanlarının Sınırlandırılması ve Akdeniz Güvenliği", Hasret Çomak (ed.) *Uluslararası Orta Doğu Kongresi Bildirimi*, Kocaeli, 2012, 114-135

TAMÇELİK Soyalp ve KURT Emre, "İsrail'in ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) İzlediği Hidrokarbon Politikası ve Türkiye'ye Muhtemel Etkileri", *Artvin Çoruh Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi Bildiriler Kitabı*, Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, 2015,673-699

TAMÇELİK Soyalp ve KURT Emre, Türkiye'nin Münhasır Ekonomik Bölge Algısı ve Yakın Tehdit Alanı: Kıbrıs, Hasret Çomak (ed.), *Uluslararası Güvenlik Kongresi Bildiriler Kitabı (Cilt 3)*, Kocaeli Üniversitesi Yayınları, Kocaeli, 2014, 15-19

TANAKA Yoshifumi, "Reflections on the Concept of Proportionality in the Law of Maritime Delimitation", *The International Journal of Marine and Coastal Law*, Vol. 16, No. 3, 2001, 433-463

TAŞDEMİR Fatma, "Kıbrıs Adası Açıklarında Petrol ve Doğalgaz Arama Faaliyetleri Kapsamında Ortaya Çıkan Krizin Hukuki, Ekonomik ve Siyasi Boyutları", *Ankara Strateji Enstitüsü Raporu*, Ankara:, 2012, 2-8

TATLISÖZ Tuğce, Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması Sorunu ve Türkiye, Mevlâna Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 1, Sayı 1, 2013,333-367,s.353

TOPSOY Fevzi, "Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında "Hakkaniyet İlkesi" ve Dağıtıcı Adaletin Sağlanmasındaki Rolü", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2013, C: 13, 191-203, s.194

ÜNAL Şeref, Milletlerarası Adalet Divanı Kararının Işığı Altında Ege Denizi Kıta Sahanelığı Sorunu, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı.1, 1975, 2-7

ÜNAL Şeref, Milletlerarası Adalet Divanı Kararının Işığı Altında Ege Denizi Kıta Sahanelığı Sorunu, *Ankara Barosu Dergisi*, Sayı.1, 1975,13-23

ÜNAL Şeref, Milletlerarası Adalet Divanı Kararının Işığı Altında Ege Kıta Sahanelığı Sorunu, *Ankara Barosu Dergisi*, (1975) Sayı 1, 44-50, s.47

YAYCI Cihat, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Paylaşılması Sorunu ve Türkiye, *Bilge Strateji*, Cilt:4, Sayı:6, 2012, 5-12

YAYCI Cihat, Doğu Akdeniz'de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasında Libya'nın Rolü ve Etkisi, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 2011, Sayı.14, 17-41

TEZLER

DEMİRCAN Esra Tuğaç, Akdeniz İçin Birlik Projesi ve Ortadoğu, Atılım Üniversitesi , Sosya Bilimler Enstitüsü, 2012, a.g.e., s.40, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

GİRGİN Hikmet, "Doğu Akdeniz'de Münhasır Ekonomik Bölge Sorunu ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013, S.12 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

GÖKALP İbrahim, Milletlerarası Adalet Divanı'nın Deniz Alanlarının Sınırlandırılmasına Dair Kararlarında Dikkate Aldığı İlkeler, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008,s.209 (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi)

KAYA Şenay, Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz Sorunları, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007, s.73-74, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

KOÇ Mustafa, Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.33 (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

KOÇAK Esat, Türkiye-Kıbrıs Deniz Yetki Alanları Yönetimine İlişkin Stratejik Bir Analiz, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2006, s.3, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÖNDER Adnan, Uluslararası Türk Yunan İlişkileri (Kıta Sahanelığı Meselesi), Trakya Üniversitesi, Edirne, 2008, s.87 (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

ÖZBEK Dolunay, Komşu Devletler Arasında Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Hukuku ve Ege Denizi Kıta Sahanelığı Uyuşmazlığı, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2004, s.74, (Yayımlanmamış Doktora Tezi)

TATAR Bülent, "Deniz Alanlarında Ticaret Gemilerinin Hukuki Rejimi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2002, S.12 (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

UĞUR Murat, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de Kıta Sahanelığı ve Mühnasır Ekonomik Bölge Sınırlarının Belirlenmesi, İstanbul Üniversitesi, Deniz Bilimleri ve İşletmeciliğı Enstitüsü, 2006, s.11, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

İNTERNET

Ahaber Portalı, Gazda Kıran Kırana Rekabet, <http://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2015/12/11/gazda-kiran-kirana-rekabet> (Erişim tarihi: 11.12.2015)

AKÇADAĞ Emine, Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2015,s.2,<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-38-2015083152deniz-kuvvetleri.pdf> (Erişim tarihi: 12.12.2015)

AKÇADAĞ Emine, Denizlerin Önemi ve Türk Deniz Kuvvetleri, BİLGESAM Yayınları, İstanbul, 2015,s.2,<http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-38-2015083152deniz-kuvvetleri.pdf> (Erişim tarihi: 12.12.2015)

AKSU Fuat, Uyuşmazlık-Çatışma-Kriz Ekseninde Doğu Akdeniz Deniz Yetki Alanları Uyuşmazlığı ve Türkiye" Sunumu. 2014, <http://tdpkrizleri.org/index.php?lang=tr> (Erişim tarihi: 19.11.2015)

Akşam Gazetesi: İsrail Doğalgazı Satmak İçin Türkiye Yoluna Muhtaç, <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/israil-dogalgazi-satmak-icin-turkiye-yoluna-muhtac/haber-472939> (Erişim tarihi: 15.01.2016)

Akşam Gazetesi: İsrail Doğalgazı Satmak İçin Türkiye Yoluna Muhtaç, <http://www.aksam.com.tr/ekonomi/israil-dogalgazi-satmak-icin-turkiye-yoluna-muhtac/haber-472939> (Erişim tarihi: 15.01.2016)

Aljazeera: <http://www.aljazeera.com.tr/konular/libyada-ic-savas> (Erişim tarihi: 19.12.2015)

Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libyada-ulusal-mutabakat-bekleyisi/511745> (Erişim tarihi: 19.12.2015)

ÖZKAN Arda, Doğu Akdeniz'de Mühnasır Ekonomik Bölge'nin Sınırlandırılması Uyuşmazlığı, II.Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu, Sütçü İmam Üniversitesi, Kahramanmaraş, 2012, 374-380, s.375 (Erişim tarihi: 19.12.2015)

BALKAŞ Özer, Doğu Akdeniz'de Petrol, Doğal Gaz Gerginliğı ve Hükümlerlik Savaşları, Ankara, 2011,s.2http://www.jmo.org.tr/resimler/ekler/2a2cdd3f240ac9b_ek.pdf?tipi=23&turu=X&sube=0 (Erişim tarihi: 15.12.2015)

BAŞEREN Sertaç Hami, "Doğu Akdenizde Gerilim", <http://www.tudav.org/index.php/tr/muenhas-r-ekonomik-boelge/231-dogu-akdeniz-serhat-h-baseren> (Erişim tarihi: 18.12.2015)

BİLGESAM Raporu, Doğu Akdeniz'de Enerji Keşifleri ve Türkiye, 2013, s.22 <http://www.bilgesam.org/incele/2/-dogu-akdeniz'de-enerji-kesifleri-ve-turkiye/#.Vr7t8FLftdq>, (Erişim tarihi: 13.11.2015)

BM Nezdinde Türkiye Daimi Temsilciliği 'nin 12 Mart 2013 tarih ve 2013/14136816/22273 sayılı notası, <http://tr.scribd.com/doc/130244784/Planet-greece-Turkey-V-erbal-Note> (Erişim tarihi: 18.12.2015)

Çağlar Özel ve Mehmet şirin Erdoğan, Doğu Akdeniz Enerji Kaynakları ve Politikası, Dünya ve Ülkemiz Enerji Tabi Kaynaklar Görünümü Raporu, T.C. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı Yayını, 2016, Ankara, s.3 <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Enerji-ve-Tabii-Kaynaklar-Gorunumleri>, (Erişim tarihi: 14.01.2016)

Dünya ve Ülkemiz Enerji Tabi Kaynaklar Görünümü Raporu, T.C. Enerji ve Tabi Kaynaklar Bakanlığı Yayını, 2016, Ankara, s.3 <http://www.enerji.gov.tr/tr-TR/Enerji-ve-Tabii-Kaynaklar-Gorunumleri>, (Erişim tarihi: 14.01.2016)

ERDURMAZ Serdar, Doğu Akdeniz'de GKRY'nin Münhasır Ekonomik Bölge İlani, Petrol Aramaları ve Türkiye, Turksam Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkez, <http://www.turksam.org/tr/makale-detay/289-dogu-akdeniz-de-gkry-nin-munhasir-ekonomik-bolge-ilani-petrol-aramalari-ve-turkiye> (Erişim tarihi: 10.12.2015)

GKRY'nin Açtığı İkinci Uluslararası Hidrokarbon Arama İhalesi Hk. No: 140, 18 Mayıs2012, http://www.mfa.gov.tr/no-140-18-mayis-2012-gkry-nin-actigi-ikinci-uluslararasi-hidrokarbon-arama-ihalesi-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 02.12.2015)

GKRY'nin Endüstri Eski Bakanı Nikos Rolandis 05 Şubat 2007 tarihinde yaptığı açıklama <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2007x/02/06x02x07.htm> (Erişim tarihi: 16.12.2015)

Gündem Kıbrıs Gazetesi, <http://www.gundemkibris.com/kibristaki-ingiliz-usleri-797yy.htm> (Erişim tarihi: 16.12.2015)

Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, Türkiye Petrolleri, 2015, Ankara, s.17 http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r+Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf, (Erişim tarihi: 16.12.2015)

Ham Petrol ve Doğalgaz Sektör Raporu, Türkiye Petrolleri, 2015, Ankara, s.4 http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSekt%C3%B6r+Raporu%2FHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf, (Erişim tarihi: 16.12.2015)

<http://enerjienstitusu.com/2013/09/05/rum-dogalgazinda-rezervlerin-tahmin-edilenin-altinda-oldugu-aciklandi/>, (Erişim tarihi: 23.12.2015)

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=23560449/>, (Erişim tarihi: 15.11.2015)

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=23560449/>, (Erişim tarihi: 25.12.2015)

http://web.deu.edu.tr/seislab/tr_gazhidrat.html, (Erişim tarihi: 11.11.2015)
<http://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2015/12/11/gazda-kiran-kirana-rekabet> (Erişim tarihi: 15.01.2016)

<http://www.ahaber.com.tr/ekonomi/2015/12/11/gazda-kiran-kirana-rekabet>
(Erişim tarihi: 18.12.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyesiz-guvenlik-ve-enerji-isbirliqi>, (Erişim tarihi: 11.10.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyesiz-guvenlik-ve-enerji-isbirliqi>, (Erişim tarihi: 11.10.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/turkiyesiz-guvenlik-ve-enerji-isbirliqi>, (Erişim tarihi: 11.10.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/misir-yunanistan-rum-yonetimi-zirvesi>
(Erişim tarihi 11.10.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/misir-yunanistan-rum-yonetimi-zirvesi>
(Erişim tarihi: 11.10.2015)

<http://www.aljazeera.com.tr/haber/misir-yunanistan-rum-yonetimi-zirvesi>
<http://www.cypruswe-ekly.com.cy/main/92,1,283,0,14593-.aspx>,
(Erişim tarihi: 15.12.2015)

http://www.dha.com.tr/guney-kibrista-uclu-zirve_921149.html
(Erişim tarihi 19.12.2015)

http://www.gazetea24.com/haber/rumlar-akdenizde-200-milyar-metrekup-gaz-buldu_75929.html, (Erişim tarihi: 19.12.2015)

http://www.gazetea24.com/haber/rumlar-akdenizde-200-milyar-metrekup-gaz-buldu_75929.html, (Erişim tarihi: 23.12.2015)

<http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/20426323.asp>, (Erişim tarihi: 21.11.2015)

<http://www.kibrispostasi.com/index.php/cat/36/news/91916>
(Erişim tarihi: 08.12.2015)

http://www.mfa.gov.tr/no_-181_-5-agustos-2011_-gkry_nin-dogu-akdeniz_de-petrol-ve-dogalgaz-arama-faaliyetleri-hk_.tr.mfa, (Erişim tarihi: 14.12.2015)

http://www.mfa.gov.tr/no_18-30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdemz_deki-ulkelerle-deniz-yetki-alanlarim-ilgilendiren-ikili-aruasmalar-yapma-gayretlerini-hk-tr.mfa, (Erişim tarihi: 18.12.2015)

http://www.mfa.gov.tr/no_18-30-ocak-2007_-guney-kibris-rum-yonetimi_nin-dogu-akdeniz_deki-ulkelerle-demz-yetki-alanlarini-ilgilendiren-ikili-anlasmalar-yapma-gayretlerini-hk_.tr.mfa, (Erişim tarihi: 14.12.2015)

http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21-ara3ik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa, (Erişim tarihi: 26.12.2015)

http://www.mfa.gov.tr/no_-288_-21-aralik-2010_-israil-ile-gkry-arasinda-imzalanan-meb-anlasmasi-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 15.12.2015)

<http://www.sbaadministration.org/index.php/95-key-documents-2>
(Erişim tarihi: 27.12.2015)

<http://www.state.gov/documents/organization/61510.pdf>,
(Erişim tarihi: 22.11.2015)

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html>
(Erişim tarihi: 22.12.2015)

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html>
(Erişim tarihi: 22.12.2015)

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html>
(Erişim tarihi: 22.12.2015)

<http://www.trthaber.com/haber/dunya/atinada-uclu-zirve-221404.html>,
(Erişim tarihi: 05.10.2015)

http://www.un.org/depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/EGY1958_Decision.pdf, (Erişim tarihi: 05.10.2015)

<http://www.un.org/Depts/los/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/syr.2003e.pdf>, (Erişim tarihi: 16.12.2015)

http://www.un.org/deptsAos/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1964_Law.pdf (Erişim tarihi: 18.12.2015)

http://www.un.org/deptsAos/LEGISLATIONANDTREATIES/PDFFILES/CYP_1974_Law.pdf (Erişim tarihi: 18.12.2015)

KKTC Dışişleri Bakanı Hüseyin Özgürün'ün açıklaması, Lefkoşa 17 Mayıs 2012, <http://www.tmcinfo.org/index.asp?page=3340332564&hid=324>
(Erişim tarihi: 17.12.2015)

KKTC Temsilcileriyle Gerçekleştirilen Teknik Görüşmeler hk., No: 206, 15 Eylül 2011 http://www.mfa.gov.tr/no_206_-_15-eylul-2011_-_kktc-temsilcileri-gerceklestirilen-teknik-gormsmeler-hk_.tr.mfa (Erişim tarihi: 23.12.2015)

Koca Piri Reis Gemisi: Dokuz Eylül Üniversitesine ait gemi 1978 Alman yapımıdır. <http://imst.deu.edu.tr/ckfinder/userfiles/files/PR%20Teknik%20Ozellikler.pdf>, (Erişim tarihi: 21.11.2015)

ŞEKER Burak Şakir , “Akdenize Yayınlan Askeri Güç ve Enerji Paradoksu”, Uluslararası Enerji ve Güvenlik Kongresi, Kocaeli Üniversitesi, 2014, s.2 http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-354-2014121610guvenlik_kongresi_bildirileri-4.pdf

Petrotürk İnternet Sayfası: <http://www.petroturk.com/HaberGoster.aspx?id=12310&haber=Doqu-Akdeniz-Gazi> (Erişim tarihi: 18.12.2015)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No.:216, http://www.mfa.gov.tr/no_-_216_-_21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlendirme-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa
(Erişim tarihi: 28.12.2015)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No.:216, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa
(Erişim tarihi: 28.12.2015)

T.C. Dışişleri Bakanlığı Basın Açıklaması, No.:216, http://www.mfa.gov.tr/no_-216_-21-eylul-2011-turkiye--kktc-kita-sahanligi-sinirlendirma-anlasmasi-imzalanmasina-iliskin-disisleri-bakanligi-basin-ac_.tr.mfa
(Erişim tarihi: 28.12.2015)

Tarih Sınıfı Sayfası, <http://www.tarihsinifi.com/> (Erişim Tarihi: 20.12.2015)

TO VİMA, Kıbrıs Açıklarında Büyük Petrol Yatakları Var, <http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2007x/02/02x02x07.htm>
(Erişim tarihi: 16.12.2015)

Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, “Kuzey Denizi Kararı 1969” <http://www.icj-cij.org/docket/files/52/5561.pdf>”(Erişim tarihi: 20.10.2015)

Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, Case Concerning The Continental Shelf (Tunisia/Libyan Arab Jamahiriya), “Tunus Libya Kararı, 1983” <http://www.icj-org/docket/index.php?sum=330&p1=3&p2=3&case=63&p3=5>” (Erişim tarihi: 24.10.2015)

Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, Delimitation of The Continental Shelf (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and The French Republic), “Manş Denizi Kararı 1977” <http://www.icj-cij.org/decisions>”(Erişim tarihi: 22.10.2015)

Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, Delimitation of the Maritime Boundary in the Gulf of Maine Area (Canada/United States of America), “Main Körfezi Davası, 1984” <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?sum=346&p1=3&p2=3&case=67&p3=5> (Erişim tarihi: 25.10.2015)

Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, Case Concerning The Continental Shelf (Libyan Arab Jamahiriya/Malta), “Libya-Malta Davası, 1985”, <http://www.icj-ij.org/docket/index.php?sum=353&p1=3&p2=3&case=68&p3=5>, (Erişim tarihi: 26.10.2015)

Uluslararası Adalet Divanı Resmî İnternet Sayfası, <http://www.icj-cij.org/do>
(Erişim tarihi: 20.10.2015)

US Geological Survey, “Assessment of Undiscovered Oil and Gas Resources of the Levant Basin Province, Eastern Mediterranean”, <http://pubs.usgs.gov/fs/2010/-3014/pdf/FS10-3014.pdf> 15.12.2015

USGS fact sheet 2010-3027, <http://geology.com/usgs/nile-delta-oil-and-gas/>
(Erişim tarihi: 17.12.2015)